INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI – Freiburg (Germania)

Buletinul Bibliotecii Române

Studii şi documente româneşti

Volum Jubiliar

(1949 – 1974)

PARTEA II

Vol. V (IX) Serie nouă 1975/1976

FREIBURG i. Br.
Germania

Buletinul Bibliotecii Române

Studii şi documente româneşti

INSTITUTUL ROMAN DE CERCETARI
– Biblioteca Română –
Freiburg i. Br.

Direktor: **Virgil Mihailescu**
78 Freiburg i. Br., Uhlandstr. 7

***

Toate drepturile rezervate

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI – Freiburg (Germania)

Buletinul Bibliotecii Române

Studii şi documente româneşti

Volum Jubiliar

(1949 - 1974)

PARTEA II

Vol. V (IX) Serie nouă 1975/1976

FREIBURG i. Br.
Germania

Partea a II-a

12. Sava I. GÂRLEANU - O variantă sud-dunăreană a baladei "Mioriţa"..... 4o7

13. Gottfried HABENICHT - Vom Hirten, der seine Schafe verlor. Ein ethnomusikologischer Beitrag zum Studium der rumänischen Hirtenfolklore.... 429

14. Paul H. STAHL - Le testament de Maxim le Marchand (1735). Commentaires ethnologiques..... 465

15. Eugen LOZOVAN - D. Cantemir - Panégyriste du Pierre le Grand..... 479

16. Friedrich SCHÜRR - Die Stellung des Dakoromanischen im Komplex der romanischen Diphtongierungen..... 5o3

17. Gerhard ROHLFS - Aromunische Sprichwörter in linguistischer Betrachtungen.. 517

18. Ana TĂTARU - Fonetica contrastivă. Noi puncte de vedere..... 527

19. Mihail EMINESCU - Fünf Sonette. Aus dem Rumänischen übertragen von Hans Diplich..... 541

2o. Klaus HEITMANN - Ein rumänisches Urteil über das Deutschland der frühen Weimarer Republik: C. Rădulescu-Motru's Reiseeindrücke von 1921/1922..... 547

21. I. N. MANZATTI - Opera Română din Bucureşti între anii 192o şi 194o..... 573

22. Ion I. NISTOR - Fragmente autobiografice..... 579

23. R. APOSTOL - Biblioteca şi Institutul Român de Cercetări din Freiburg (Istoric)..... 589

24. xxx - TABULA GRATULATORIA..... 693

25. xxx - IN MEMORIAM..... 7o7

BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE

Studii şi documente
româneşti

(Volum jubiliar. 1949 - 1974)

Vol.V(IX) Serie nouă 1975/1976

C U P R I N S

Partea I

1. Virgil MIHĂILESCU - Cuvânt înainte..... I-VI
2. Wilhelm GIESE - Entstehung und Frühgeschichte des rumänischen Volkes..... 1
3. Dimitrie GĂZDARU - Rumänien - Insel der Latinität im slawischen Meer..... 7
4. Udo W. ACKER - Die Donaufürstentümer im Spiegel eines diplomatischen Berichtes vom Beginn des 19. Jahrhunderts..... 31
5. Leontin CONSTANTINESCU - Die Notwendigkeit einer europäischen Union..... 49
6. Alexandru ŞUGA - Ştiinţă şi polemică. Istorici ruşi falsificatori ai istoriei..... 71
7. Ion G. DIMITRIU - Rumänien und Russland. Die Beziehungen beider Länder im Laufe der Geschichte..... 1o1
8. Mihail EMINESCU - Problema Basarabiei (Extrase din studii istorico-politice). 115
9. Lucia A. POPOVICI - Jocul Căluşarilor..... 147
10. Grigore NANDRIŞ - Însemnări despre folclor..... 193
11. Val CORDUN - Timpul în răspăr. Încercare asupra anamnezei în basm..... 2o5

O VARIANTĂ SUD-DUNĂREANĂ A BALADEI "MIORIŢA"

de S.I. GÂRLEANU

Se ştie câte străduinţe s'au depus în decursul unui secol şi mai bine, de la V.Alecsandri încoace, pentru culegerea variantelor Mioriţei şi de asemenea cât de mult s'a scris pe tema acestei balade populare.

In vremea din urmă s'a subliniat necesitatea ca diferitele aspecte ale problemei acestei capodopere a literaturii noastre populare să fie studiate pe baza materialului "complet", cules de pe întreg teritoriul ţării(1). Această formulă, binevenită în sine, nu ni se pare totuşi fericită. In ciuda aparenţei de a fi cuprinzătoare, ea subînţelege o nedorită limitare a dimensiunilor cercetării numai la teritoriul actual al României. Noi socotim că, mai mult decât atât, interesul ştiinţific (chiar şi cel patriotic, în jurul căruia se face atâta caz în ştiinţa dirijată "partinic") reclamă sarcina de a recolta şi analiza şi acele texte ale Mioriţei (ca şi tot materialul folcloric de altfel), care circulă încă astăzi pe întreg teritoriul unde se vorbeşte limba română.

(1) Ideea este exprimată şi totodată concretizată în remarcabila operă a lui Adrian Fochi, Mioriţa. Tipologie, circulaţie, geneză, texte, Bucureşti, Edit.Academiei, 1964, 1106 p.

Se ştie că extinderea teritorială a limbii române,a tuturor graiurilor ei, nu se opreşte la hotarele politice ale ţării, ci le depăşeşte. Nu vedem de ce s'ar ignora această realitate lingvistică şi de ce, ca urmare a acestui fapt, ar trebui să rămână în afara atenţiei şi preocupărilor cercetătorilor români comoara folclorică depozitată în zonele periferice ale etniei şi limbii române, plasate dincolo de "matcă". Sclavi,după cum ni se pare, ai anumitor prejudecăţi, unii cercetători, din păcate tocmai români, ignorează cu bună ştiinţă fenomenele etnografice şi folclorice desfăşurate în zone lingvistice româneşti bine cunoscute de ştiinţa filologică, în care competenţa specialistului român, etnograf şi folclorist, ar fi bine venită. Uneori ea este chiar aşteptată. Am avut prilejul să constatăm că ştiinţa străină, nefiind până într'atât tributară unor prejudecăţi exclusiviste sau de alt gen, îşi declină de cele mai multe ori competenţa, lăsând problemele etniei româneşti pe seama timpului şi a specialiştilor români. Datorită decalajului ce se produce între aceste două poziţii, în condiţiile de dezvoltare socială şi istorică accelerată din vremea noastră,un material folcloric preţios este supus procesului de reducţie şi dispariţie inevitabilă. In interiorul ştiinţei obiective, imparţiale, el ar trebui să fie depistat.

Cele spuse mai sus cu privire la folclorul românesc în general sunt întru totul valabile şi pentru balada Mioriţa.

In sudul Dunării, această baladă a evoluat în variante deosebit de interesante. Condiţionarea socială şi etnografică a conţinutului variantelor Mioriţei pare a ieşi acolo şi mai mult în evidenţă. Până în prezent au fost consemnate în total 25 de variante externe ale baladei Mioriţa; adică cu 20 mai multe decât în regiunea Banatului din ţară, unde s'au găsit doar 5 (2).Din

---

(2) A.Fochi, op.cit.,p.197. A 25-a variantă a fost depistată după ce a fost publicată cartea (vezi S.Iancovici, O variantă externă necunoscută a "Mioriţei", în "Revista de etnografie şi folclor", Bucureşti, 1967, nr.3, p.231-238.

cele 25 de texte externe (inclusiv cele aromâneşti şi cele basarabene), 6 aparţin zonei din nord-estul Serbiei, de unde am depistat şi varianta pe care o publicăm aici.

După cum anunţasem şi cu alt prilej, referindu-mă la această zonă prea puţin cercetată din punct de vedere folcloric şi etnografic, descoperirea acolo a unor variante necunoscute ale Mioriţei este oricând posibilă; mai cu seamă că în trecut n'au fost investigate decât 3-4 localităţi, situate geografic imediat lângă malul drept al Dunării. Doar una singură dintre aceste variante, cea descoperită în anul 1964, a fost culeasă în partea sudică a zonei de grai românesc, dintr'o localitate situată la punctul de atingere nemijlocită cu vastul teritoriu, spre sud şi spre vest, al limbii sârbo-croate(3).

Prezentăm acum o altă variantă necunoscută a Mioriţei, din aceeaşi zonă, descoperită în satul Velikovo, situat cam la jumătatea distanţei dintre Dunăre şi localitatea Lubniţa,unde a fost găsită ultima, cea de-a şasea variantă din Serbia. Datorăm acest text, alcătuit din 159 de versuri, lui Liubomir Ianuţici, în vârstă de 64 de ani, cunoscător al unui bogat repertoriu de balade vechi româneşti(4).

Această variantă prezintă o serie de laturi specifice, atât în raport cu materialul nord-dunărean, cât şi faţă de cele 6 variante cunoscute anterior, din aceeaşi zonă sud-dunăreană, adică din ţinutul Timocului şi al Crainei Negotinului. Să urmărim asemănările şi deosebirile observate, în ordinea celor 18 teme ale schemei tematice generale a baladei Mioriţa.

•

De la bun început, atenţia ne este reţinută de preludiul acestui text nou cules: Verde, flori mărunte! După cum

---

(3) Ibidem, p.232.

(4) Printre acestea se găsesc: Maistorul Mănoilea, Tănislav Voinicu, Haiducul Stângă, Dediu, Al copil Oileac etc.I.Ianuţici le-a învăţat de la un anume Colă (Nicolae) din Mokranje, localitate unde şi-a petrecut copilăria renumitul compozitor sârb Stevan Mokranjać. Textul de faţă este notat în februarie 1969.

se ştie,aceste cuvinte apar foarte rar în variantele Mioriţei. In schimb,ele sunt folosite frecvent în cântecele româneşti din sudul Dunării.Cu toate acestea însă,tocmai în variantele de acolo ale baladei ştiute până în prezent nu le găsim.La nord de Dunăre le găsim aidoma numai într'o variantă din Teleajen:Verde, flori mărunte,/Pe picior de munte(5). In chip asemănător,dar nu identic formulat,găsim preludiul acesta în alte câteva variante nord-dunărene(6). Se poate constata că această formulă de preludiu este folosită doar în partea de sud a României,în ţinuturile de lângă Dunăre,cu precădere în Oltenia.Foarte probabil că de acolo a fost influenţată varianta sud-dunăreană de faţă.

La fel se prezintă chestiunea şi în ceea ce priveşte enunţarea locului dramei, pentru aceasta folosindu-se formula predilectă a tuturor variantelor timocene,cea care cuprinde ideea de munte:Pe cel crac de munte.Ea este identică cu alte două variante timocene(7).Numărul variantelor nord-dunărene în care localizarea dramei se face legat tot de ideea de munte,nu de cea de plai,ca în cele ţinând de tipul clasic al baladei(8),este relativ redus. Totuşi,ele arată că formula cu ideea de munte exprimată în feluri chipuri(9)este extinsă în Muntenia, Moldova şi Transilvania. Dar modul de exprimare cel mai apropiat variantei de faţă se află tot în Oltenia învecinată,la Băileşti: Pe un crac de munte(10).

(5) A.Fochi,op.cit.,p.1061. Deoarece în continuare ne vom referi frecvent la această lucrare, vom indica numai numărul de pagină, alături de numele autorului.
(6) Verde ş'un susai (Muscel); Verde de-un şuboi (Alexandria); Verde,vrej de linte(Clejani);Foaie,bob de linte(Zimnicea); Firicel de linte(Giurgiu).Sau, puţin altfel:Frunză,trei spanace (Oltenia); Frunză verde de-un susai (Oltenia); Frunză verde de-un mărar (Oltenia).Vezi A.Fochi, respectiv, p.727, 730,732,758,760,762,1043 şi 1046.
(7) Pe-aia-i craci de munte;Pe-al ce crac de munte (Fochi, p.980.981).
(8) Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai.
(9) Celelalte variante folosesc cuvintele deal, vârf sau simplu munte; Colo sus, în sus de munte (sat Ruşii); Sus, în vârf de munte (Maramureş); In munţii cei mari (Hunedoara, Zarand); Pe-o gură de munte ori Pe-un vârf de munte verde (Năsăud); Pe al picior de munte (Oltenia, Vânju Mare), Pe cel deal de munte (Basarabia).
(10) A. Fochi, p. 734.

Transhumanţa este aici indicată printr'o formulă simplă, comună tuturor variantelor sud-dunărene, precum şi unora dintre variantele moldoveneşti, munteneşti şi olteneşti. Ea este realizată, ca mod de expresie, prin repetarea verbului "a coborî", pronunţat în cele două variante ale lui:"Coboară, doboară,/ Turme de oi multe. Transhumanţa mai este sugerată prin nararea faptului că oile mergeau păscând,/ciobanii năinte, precum şi prin indicarea locului de obârşie depărtată a ciobanului victimă.

Numărul ciobanilor este nouă şi cu strinu zăce, adică la fel ca în 5 din cele 6 variante sud-dunărene, fără a se mai preciza de data aceasta că cei nouă sunt "răi duşmani", cum se spune într'una din aceste variante(11), precum şi în unele texte de provenienţă oltenească. Observăm de asemenea că aici, ca şi în toate celelalte texte sud-dunărene sau cum e de regulă în variantele transilvănene şi parţial în cele moldoveneşti, ciobanul victimă este străin - "strinu". Decât că, în varianta noastră, indicaţia aceasta este simplă: nu se recurge la metaforă spre a-l caracteriza pe cioban. Pentru rapsodul sud-dunărean a contat mai mult ideea de a opune victimei un număr mare de adversari, de a sublinia şi înverşunarea lor duşmănoasă, pentru ca în lumina acestei situaţii concrete să poată fi înţeleasă ulterior atitudinea ciobanului victimă.

Urmează interludiul prin care se face aluzie la tragicul ce se va produce în viitorul apropiat: Stă inima rece! Expresia se mai găseşte, aproape identică, o singură dată: Of, inimă rece! (Este vorba iarăşi de o variantă sud-dunăreană.)(12).Evident că ea a luat locul formulelor: Nima nu-l întrece sau Care-i şi întrece(13), din alte variante sud-dunărene, precum şi locul formulei identice nord-dunărene(14).

Hotărîrea ciobanilor de a-l suprima pe "strin" este luată în timpul deplasării treptate a turmelor şi a păstorilor: Şi iii tot mergând,/ Oiile păscând,/ Ciobanii năinte,/Da strinu le mână.

(11) S.Iancovici, op.cit., p.236.
(12) A.Fochi, p.980.
(13) Ibidem, p.982, 983, 987.
(14) Ibidem, p.734.

Mobilul crimei, aşa cum este formulat aici, este departe de a sugera ideea omorului ritual. Dimpotrivă, cei nouă ciobani sunt călăuziţi în planul lor de un motiv pur economic, utilitarist, anume Pe strin să-l omoare,/ Turma să i-o ia,/Noauă părţi s'o facă. Mai mult decât atât: ei doresc chiar şi de pe urma mioarei ciobanului omorît şi prădat să tragă folos: Pe ea să o facă/ Sacagiu de apă/ Şi ea să le ducă/ Bierea şi mâncarea,/ Pe und'le umblarea.

Prin urmare aici este descrisă eliptic împrejurarea complotului, iar nu şi aceea a omorului ce va urma să aibă loc. De împrejurarea acestuia urmează să luăm cunoştinţă ulterior, la săvârşirea faptului. Motivul fundamental al omorului este însuşirea averii, fără a se mai invoca invidia ciobanilor (Că-i mai ortoman/ Şi-are oi mai multe...).

Episodul oii năzdrăvane se prezintă în varianta noastră altfel decât cum îl ştim înfăţişat în toate textele cunoscute până în prezent. Balada nu foloseşte expresia de "năzdrăvană", aceasta nefiind cunoscută graiului sud-dunărean; conduita mioarei rămâne însă aceea a unei oi dotate cu însuşiri omeneşti. Aici ea nu se preface şchioapă pentru a putea asculta discret ce pun la cale cei nouă ciobani duşmani; ci, întrucât aceştia merg înaintea oilor, şi după cum publicul auditor al lăutarului ştie, mioara de asemenea merge înainte, în fruntea turmei, deci în apropierea ciobanilor, ea ...şedea,/ La ciobani privea/ Şi ea asculta/ Până să vorbea.

Avem aşadar alcătuită o formulă ce ţine de complexul psihologic şi lingvistic local, dialectal.

Nicăieri în alte texte, decât numai în varianta sud-dunăreană de faţă, mioara nu este caracterizată ca "sorică" a ciobanului, fapt care accentuează gradul de afecţiune dintre ea şi ciobanul stăpân, lămurind totodată fidelitatea ei. Această împrejurare face ca, numai în construcţia tematică a variantelor sud-dunărene ale baladei[15], mioara însăşi să fie vizată a deveni pradă, prizonieră şi, ca atare, a fi supusă unei munci grele: Iar pe ea s'o facă/ Sacagiu de apă...

(15) Vezi şi variantele din A.Fochi, p.981 şi 987.

Mai apropiat de zona păstoritului transhumant balcanic, unde turma de oi este însoţită totdeauna de animalele purtătoare de povară, mai familiarizat cu aspectele caracteristice acestui tip de păstorit, rapsodul sud-dunărean ne pune în faţă, în afară de soarta tragică a ciobanului străin, destinul sumbru al mioarei însăşi, plănuit de către ciobanii ucigaşi şi prădători. Logic este ca aceştia să dorească mioarei o soartă grea, iar nu să facă aceasta stăpânul ei, precum se întâmplă bunăoară în acea variantă moldovenească[16], care pune pe seama stăpânului intenţia de a vinde mioara.

Trebuie precizat de asemenea că numai în varianta de faţă mioara se preface şchioapă şi "în urmă rămânând" cu scopul de a comunica stăpânului său complotul; pe când în toate variantele ştiute mioara dintru început recurge la această simulare pentru a putea prinde discuţia ciobanilor duşmani ai străinului.

De aceea apelativul ciobanului străin pentru mioara sa capătă aici o nuanţare de atitudine afectivă puternică: Mică miorică,/ Tot a mea sorică! Avem aşadar, în acest apelativ, o modificare interesantă, locală, a formulei din textele clasice ale baladei mioritice: Mioriţă lae,/ Lae bucălae...

Intrebarea ciobanului adresată mioarei urmează, ca temă, nemijlocit după constatarea rămânerii ei în urmă, fără a mai fi plasată între acestea o a doua descriere a mioarei şi a celor spuse deja în partea de expunere iniţială. Intrebarea nu mai poate cuprinde o nouă descriere a mioarei, deoarece ea nu zbiară şi nu se lasă de păscut, ci doar rămânerea ei în urma turmei este de ajuns ca să stârnească mirarea stăpânului; întrebarea lui se referă la indispoziţia ce o observă: Ce te-ai ofilat/ Şi te-ai întristat,/ In urmă ai uidit?

(16) A.Fochi, p.252.

Apelativul este deci lărgit printr'o expresie de valoare locală, motivarea fiind redusă prin omiterea părţii descriptive (descrierea mioarei), cu reţinerea numai a părţii narative. Formula complexă a motivării utilizate aici, prin care ciobanul stăpân îşi exprimă mirarea faţă de atitudinea neobişnuită a mioarei, are de asemenea un caracter cu preponderenţă local, conţinând parţial şi motivări asemănătoare celor din variantele moldoveneşti: Or, nu te-am păscut/ L'ale livezi verzi/ Şi te-am adăpat/ L'ale ape reci? Partea a doua a acestei formule complexe oferă un aspect inedit al modului de îngrijire devotată a mioarei, care ne explică raportul afectiv de "sorică": Şi când te-ai făcut/ Io mi te-am crescut/ In mânecă'n cojoc,/ Iarna, pingă foc. O astfel de formulă de expresie se mai regăseşte doar o singură dată, într'o variantă tot timoceană(17). Ea redă de altfel realitatea, întrucât mieii născuţi pe ger mare, spre a nu se prăpădi, într'adevăr sunt ţinuţi în colibă, sau chiar în casă, la vatra focului, înfăşuraţi în petice de cojoc.

Este caracteristică grija bardului popular sud-dunărean de a menţine firul logic al naraţiunii.In momentul de care este vorba aici, faptul se vede din citarea răspunsului dat de mioară: Prea bine că ştiu/ Că tu m'ai crescut/ Şi m'ai mai păscut,/ Şi m'ai adăpat/ La-ale ape reci! După cum sesizăm,mioara îi confirmă ciobanului faptele pe care ea însăşi le cunoaşte (că a crescut-o, a hrănit-o şi a adăpat-o); detaliul însă cu încălzirea "în mânică'n cojoc", care ţine de perioada zilelor "când te-ai făcut", adică imediat după naştere, mioara nu-l poate şti decât din spusa ciobanului şi de aceea nu-l repetă.

Dezvăluirea complotului de către mioară se face prin repetarea formulei utilizate în partea de expunere a baladei(18).

(17) A.Fochi, p.98o: Căci eu te-am crescut/ Iarna pe lângă foc/ In petec de cojoc. Expresia de mai sus: In mânecă de cojoc nuanţează mai puternic devotamentul şi afecţiunea ciobanului.

(18) Aici, ultimul vers corespunde întru totul necesităţii rimei:Io să le aduc/Bierea şi mâncarea/Pe und'le umblarea. In partea de expunere, informatorul, nefiind atent la rimă, se exprimă: Bierea şi mâncarea/Pe unde o umbla.

Ca în toate textele cunoscute în general, în cazul de faţă revenirea se caracterizează de asemenea prin redarea fidelă a elementelor introductive.

Episodul oii năzdrăvane şi al dezvăluirii complotului încheindu-se cu aceasta, urmează relatarea răspunsului ciobanului. Răspunsul lui nu denotă resemnare în faţa destinului implacabil, care nici nu apare ca atare, el cuprinzând doar acceptarea posibilităţii de a se produce crima, a cărei victimă va putea fi el, ciobanul străin: De mi s'o'ntâmpla/ De m'o omora...

Urmează acum porunca, mesajul ciobanului stăpân, pe care mioara va trebui să-l transmită mamei lui - mesaj unic, inexistent ca formă şi conţinut în vreo altă variantă din câte se cunosc până în prezent ale baladei Miorita:

Tu, ştii ce să faci?
Fă,cum oi făcea,
Şi să mi te duci,
Cartie să trimieţi
In Ţara Letinească
Şi'ntr'a Ungurească,
Baş la muma mea.

Observăm că mama ciobanului omorît nu va urma să vină,eventual, decât după înmormântarea fiului şi să-l caute crezându-l în viaţă, cum suntem deprinşi să citim în atâtea alte variante ale baladei. Se păstrează şi aici ordinea logică a lucrurilor şi totul se întâmplă precum în viaţa reală, în asemenea cazuri. Anume, primul gând al ciobanului străin, singur, fără rude şi fără alt sprijin decât acela al mioarei, pe meleaguri îndepărtate de patria lui, se îndreaptă către mamă; cea dintâi grijă a lui este ca mama să fie vestită de săvârşirea lui din viaţă. Ea va trebui să afle cât mai curând de moartea fiului prin solia de jale, pe care mioara, singura lui rudă - "sorică" - singurul lui sprijin în străin, o va transmite prin scrisoare, aşa cum i se adresează ciobanul cu limbă de moarte.Firul logicii este urmat mai departe prin aceea că, în legătură cu înmormântarea sa, ciobanul victimă nu se adresează ucigaşilor şi nici chiar oii năzdrăvane. Căci de unde vor putea ucigaşii să fie pătrunşi de sentimentul unei îndatoriri sacre

faţă de mort - victimă a lor[19] - şi cum vor putea oile a-i face înmormântarea? Singura fiinţă care poate efectua o înmormântare îndătinată este mama şi ciobanul are toată siguranţa că ea aici va venea.

Ca un fapt unic în literatura Mioriţei stă precizarea din varianta de faţă a locului unde se găseşte mama, cu alte cuvinte patria de obârşie a ciobanului "strin". Aceasta este Ţara Letinească. După câte ştim, indicaţia expresă a ţării de baştină a ciobanului, făcând abstracţie de caracterizarea ciobanilor după ţinuturile româneşti nord-dunărene (ungurean,moldovean, vrâncean) comună majorităţii variantelor, se mai găseşte doar în două texte, acelea culese tot din Serbia. Intr'unul dintre acestea, mioara este trimisă în Ţara Românească, / La curtea domnească,/ La muică-sa fiastră[20]. In cel de-al doilea text, destinaţia mioarei este La Craiova mică,/ La-a lui muiculică.

Aşadar: la formula, în general instabilă, de indicare a obârşiei ciobanilor, se adaugă acum un element cu totul nou: Ţara Letinească şi cea Ungurească. Ce se poate înţelege prin "Ţara Letinească"? In sensul larg al cuvântului este vorba,desigur, de regiuni dominate de religia catolică - "latină".De aceea, presupunem, se adaugă precizarea Şi'ntr'a Ungurească[21]. In acest caz, ar fi vorba de păstorul "strin" venit în sudul Dunării din părţile Transilvaniei. Se ştie, de altfel, că mocanii transilvăneni ajungeau în transhumanţa lor dincolo de Dunăre. Pe de altă parte însă, având în vedere analogia cu eposul medieval sârbo-croat, denumirea de "Ţară Letinească"s'ar

(19) Intrebare ce şi-o pune H. Sanielevici, "Miorița" sau patimile lui Zamolxis, în "Adevărul literar şi artistic", seria II, 1931, p.552.

(20) A.Fochi, p.981.

(21) Doar o singură dată mai găsim "Ţara Ungurească". Aceasta însă într'un alt context, anume într'o variantă din Horezu, unde se menţionează plecarea înspre această ţară a unui cioban cu iubita lui (Fochi, p.756).

putea referi la litoralul adriatic[22]. Această ipoteză s'ar întări prin contextul cu o altă variantă a Mioriţei, cântată şi ea în Serbia, care, fără a menţiona vreun nume de ţară,stabileşte în chipul următor locul unde se găseşte mama ciobanului victimă: La mare, la mare,/ La vale, la vale./ La margină de mare,/ Unde marea bate,/ Bate şi coteşte[23].

Dacă e să ne gândim la un anumit "cot de mare",cum spune versul, acesta ar fi golful Cattaro (Kotor), de unde a urcat cu turmele sale celnicul Radul-Vlah la 1485 şi a fost ucis din ordinul penultimului cârmuitor al statului Zeta (actualul Muntenegru), Ivan Ţârnoievici (Crnojević), dorind să pună mâna astfel pe platoul de la Cetinie, folosit în vremea aceea ca păşune de vară de către păstorii lui Radul-Vlah. După uciderea lui Radul-Vlah şi prădarea turmelor sale, s'a instituit în fapt capitala Muntenegrului pe locul actualului Cetinie. Este interesant şi amănuntul că localitatea de unde erau ucigaşii năimiţi a-l omorî pe Radul-Vlah se numea Gârla. Să păstreze oare varianta de faţă, în formula de "Ţară Letinească", un ecou îndepărtat al acestui fapt realmente consumat şi cunoscut în existenţa păstoritului balcanic? Chestiunea merită a fi cercetată.

(22) In unele poezii epice sârbo-croate, cum este bunăoară In - surătoarea ţarului Duşan (Ženidba cara Dušana) sau Miloş printre latini (Miloš u latine; Miloš Obilić), unde se înţelege că "latinii", respectiv catolicii, se găsesc în părţile Adriaticii.

(23) Ne mai punem întrebarea, deşi îndrăzneaţă: nu cumva în această menţiune de Ţară Letinească şi de Ţară Ungurească străbate ecoul îndepărtat al acelei situaţii din secolul al XIII-lea, când (între 1204 şi 1261), pe ruinele statului bizantin, se constituie Imperiul latin al cruciaţilor, adică o "Ţară Letinească", cu care s'au războit Asăneştii, cârmuitorii statului româno-bulgar, şi când apoi Imperiul latin intră în alianţă cu "Ţara Ungurească" şi regele Andrei II al Ungariei se căsătoreşte cu fiica lui Ioan Asan II? In acest caz, menţionarea "Ţării Letineşti" laolaltă cu "Ţara Ungurească", cu care românii balcanici avură de-a face, şi-ar găsi şi o explicaţie istorică.
Nu ni se pare împinsă prea departe această idee,dacă ţinem seama de faptul că a existat o fază de relaţii prietenești între Asănești, pe de o parte, şi "latini", ungurii catolici şi cnezatele româneşti din nordul Dunării, pe de altă parte.

O altă trăsătură a variantei pe care o înfăţişăm este conţinutul Testamentului. Prin acesta, ciobanul transmite mamei sale dorinţa ca ea Pe min' să mă ia/ Şi să mă îngroape/In târla oilor,/ In mijlocul mieilor. In felul acesta s'a făcut şi alegerea locului îngropării. El nu este situat "în dosul stânii" cum se preconizează în majoritatea variantelor, ci este indicat a fi chiar în târlă, unde de obicei zburdă mieii (căci, credem, acesta este sensul cuvintelor In jocul mieilor). Dintre obiectele de îngropare, este indicat în primul rând "ciumegelul", care va sluji drept "stâlp" al târlei (după cum se înţelege). Fără îndoială că omisiunea fluierelui la această primă indicare în naraţiune a obiectelor de îngropare este întâmplătoare, de vreme ce a doua oară el va fi amintit: Fluieraşul lui,/Aci-l aşeza. Reţinem la acest punct şi faptul că ciobanul nu exprimă afecţiune faţă de păstorit, faţă de îndeletnicirea sa, ci manifestă doar grija ca obiectele lui dragi să fie depuse la mormânt. Până la acest punct nu există o deosebire mare între cuprinsul acestui testament şi tema "testamentului" mioritic în general cunoscut. In cele ce urmează însă, concepţia "testamentului" este fundamental deosebită. Obiectivul testamentului este aici cât se poate de realist. O atare concepţie decurge din înseşi practicile şi datinile locuitorilor români ai regiunii unde circulă varianta. Ciobanul dă indicaţii exacte asupra locului unde anume se vor putea găsi banii economisiţi, agoniseala lui, pentru care a plecat în lume. Astfel, banii de pe miţă se găsesc Intr'o stomniţă,/ In vale la proptiţă; sumele câştigate pe miei se află într'un ulei, plasat mai la vale; iar stomna cea mare tot cu gălbiori,/Di pe berbeciori, va trebui căutată lângă poarta târlei, unde e îngropată; după cum la fel sunt îngropate şi celelalte vase menţionate la locurile respective(24).

Este exprimată aici mentalitatea omului balcanic care,

****

(24) In afara variantelor timocene, ideea banilor se găseşte exprimată într'o variantă din Năsăud, în cu totul alt context însă: ciobanul a dispărut, rămânând în urmă faţă de ceilalţi ciobani, pentru a-şi număra banii (Fochi, p.923-924).Doar varianta de la Alexandria menţionează că ciobanul este omorît în intenţia ca o dată cu oile să-i fie luaţi şi banii (Fochi, p.938).

practicând de-a lungul vremurilor transhumanţa,a făcut-o cu scopul de a agonisi pentru sine şi pentru ai săi.In perioadele de restrişte şi de nesiguranţă,de multe ori chiar şi preventiv, el îşi adăpostea la loc sigur agoniseala,transformată în monedă(25).

Ce se poate face în mod practic cu aceşti bani după moartea celui ce i-a economisit, în cazul de faţă a ciobanului? Desigur ceea ce s'a făcut întotdeauna în trecut în asemenea cazuri şi ceea ce se face până azi în zona unde circulă această variantă a baladei Mioriţa. In trecut, se spune, locul de îngropare a "comorii" era destăinuit,în momente de primejdie, numai unei persoane apropiate şi de mare încredere. Ciobanul ameninţat de moarte face deci la fel în varianta noastră, destăinuindu-se mioarei, care este a lui "sorică". Atât în trecut, cât şi în prezent, obiceiul în partea locului a fost şi este ca o persoană să dispună prin testament scris sau prin dorinţă exprimată cu limbă de moarte asupra modului de utilizare a averii mobile şi imobile, care va rămâne de pe urma lui. In consens cu această tradiţie, după cum vedem, ciobanul din varianta de faţă dispune, la rândul său, prin ceea ce se numeşte "testamentul" baladei, ca banii să fie folosiţi în primul rând pentru pomenile îndătinate şi, în al doilea rând, în scopul judecării necesare condamnării ucigaşilor: Ea banii i-o loa,/ Pe mine m'o'ngropa;/Banii i-o-aduna,/Pomeni mi-o punea./Pe ciobani i-o loa/ Şi mi i-o tuja. Aceste două indicaţii cadrează şi ele întru to-

****

(25) Totodată însă, versurile referitoare la vasele cu bani îngropaţi reflectă o atmosferă specifică societăţii,nu numai celei de altădată,ci şi celei de acum,în regiunea de unde am detectat balada.Anume,teritoriul acesta al fostei Dacii Aureliene abundă în vestigii antice de care se leagă povestiri cu privire la comori de bani ascunse.Nu sunt rare cazurile când acolo se descoperă câte un "ulei" cu monezi.Uneori asemenea vestigii sunt puse pe seama"latinilor"ori a haiducilor,a războinicilor,a turcilor bogaţi,a călătorilor. Pentru că adesea banii agonisiţi se aduceau din ţările române,cântecul menţionează"lei" şi"leiţă".Faptele enumerate, precum şi caracteristica regiunii de est a Serbiei de a fi una dintre cele mai bogate în minereuri aurifere (minele Bor, Maidanpek),exploatate încă din antichitate,conferă povestirilor şi tradiţiei privind comorile o bază reală.De aici ideea banilor îngropaţi în "stomne", cuvânt prin care se indică şi o amforă antică găsită.

tul cu mentalitatea locuitorilor ascultători ai baladei. Căci ea e cântată şi în prezent la ospeţe şi la nunţi.

Pomenile de sufletul mortului nu sunt,poate, nicăieri în atâta cinste şi atât de riguros urmate cum sunt la românii din Serbia. La datinile legate de cultul morţilor nu se renunţă,oricât de mari ar fi sacrificiile materiale necesitate de îndeplinirea lor. De aceea, cam fiecare om are grijă ca,pe cât îi este cu putinţă,să asigure el însuşi,din timpul vieţii sale, mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestor datini,prin economisirea sumei de bani necesare sau prin stipulaţii speciale inserate în testament, obligând pe moştenitorii averii lui să îngrijească de pomenile ce i se cuvin după datină,să îngrijească de sufletul lui(26). Testamentul din baladă reflectă,aşadar,această îndatorire a ciobanului faţă de sufletul său, punând la dispoziţie mijloacele băneşti necesare.

Nicăieri în vreun alt text nu este exprimată încrederea în justiţia imanentă care va trebui să-i apuce şi să-i pedepsească pe criminali,aşa cum se arată ea în partea ultimă a"testamentului"din varianta prezentă.Fără a cunoaşte o asemenea variantă,Mihail Sadoveanu a simţit că este necesar să dea cuvântul judecăţii drepte pentru pedepsirea crimei de omor a ciobanului, după cum a făcut-o în romanul său Baltagul.

Moartea ciobanului, ca faptă comisă, se găseşte narată pentru prima dată în cadrul acestei variante de la Velikovo: Când acas' vienea/Ciobanii ce făcea?/Cum oile'nchidea/Păloaşe trăgea,/Pe iel mi-l tăia! In toate textele cunoscute până în prezent, modul de omorîre a ciobanului este descris numai ca intenţie a ciobanilor adversari sau ca preferinţă a felului de moarte declarată din partea ciobanului victimă, exprimată în convorbirea avută cu mioara sau direct cu ucigaşii(27). Spre

(26) Alţii, mai puţini siguri pe loialitatea succesorilor lor sub acest raport,preferă să-şi facă pomana încă din viaţă.

(27) Astfel de menţiuni se află numai în câteva variante.In Maramureş de pildă, ciobanul urmează să moară din sabie şi puşcă sau numai din puşcă, ori Capul să i-l taie (Fochi, p.996,looo-loo2); în Năsăud, Bistriţa şi Gherla: să fie omorît cu secure şi cu topoară (p.loo8, lol3, lol4, lol5); ./.

deosebire de acestea, aici moartea ciobanului este descrisă ca fapt care se împlineşte efectiv, într'o manieră bine cunoscută în Balcani: ciopârţirea cu paloşul. Nicăieri însă nu se găseşte precizarea dacă mioara îndeplineşte sau nu mesajul ciobanului. Varianta de faţă satisface acest deziderat: ea arată răspicat cu câtă promptitudine şi cu cât devotament se achită mioara "soricâ" de misiunea încredinţată: Mică miorică,/Când aşa viedea,/ Cum să furişa /Şi de-aci pleca/ Şi zo-mi alerga,/ Cartiie scriia/ Şi mi-o trimietea/ In Ţara Letinească/ Şi'ntr'a Ungurească/ Baş la muma sa,/ La muma strinului,/ Aci o chema!

Mama ciobanului este aceea care-l înmormântează potrivit datinei şi dorinţei exprimate din parte-i către mioară. Mama, menţionează balada, împlineşte datina cum se cere: Pomeni îi punea.

In varianta de faţă, tragedia ciobanului îşi are şi un epilog. Acesta lipseşte cu desăvârşire în variantele cunoscute anterior. După cum ciobanul a lăsat cu limbă de moarte,mama lui îi reclamă pe ucigaşi, justiţia acţionează şi îi condamnă pe viaţă: Pe-ai nouă ciobani,/ Sudu-i căpăta;/ In tiurmă mi-i băga./ Tiurma mi-i mânca,/ De să pomenea!(28).

Printr'o astfel de încheiere drama mioritică dobândeşte un sfârşit normal, ca şi în cazul altor întâmplări asemănătoare din viaţa socială, sentimentul de echitate fiind satisfăcut.

•

Specificul pronunţat al acestei variante a baladei Mioriţa se reflectă, fireşte, şi în forma naraţiunii. Formele de expresie prin care se realizează tematica baladei sunt tipice vorbirii dialectale româneşti din sudul Dunării. Ele nu conţin

./. în Hunedoara, ciobanul va avea moarte de topoară (p,lo31). Intr'o altă variantă sud-dunăreană, ciobanul transmite mamei sale: Mireasă-am loat/ Pistolaşu-al mic,/ Mic şi ruginit,/ Di trii ani umplut/ Cu aur şi cu-argint.

(28) Intr'o altă variantă sud-dunăreană, epilogul nu cuprinde şi condamnarea, spunându-se doar că Pomeni îi punea,/ De să pomenea.

nici măcar un singur cuvânt care ar fi penetrat din nordul Dunării, o dată cu imaginile împrumutate şi care n'ar fi pe înţelesul locuitorilor sud-dunăreni. In schimb, există în text 23 de cuvinte dialectale, arhaice şi sârbeşti, precum şi unele moduri de exprimare a căror explicaţie este necesară.

Cuvintele dialectale: sorică - soră, surioară; bierea - apa, băutura (în general); ofilat - indispus, trist; uidit - rămas; ama - însă, dar; stomnă - oală mare, chiup, amforă; stomniţă - chiup mai mic; păloaşe - plural de la "paloş"; zo - cât de mult, foarte(29); milos - cu milă, duios, trist; dos - codru, pădure situată pe versantul nordic al unui munte sau deal, în opoziţie cu versantul orientat spre sud, spre soare, care este numit "faţă"(3o); da - însă, iar ("da ea îi zicea"); căpăta - a prinde, a obţine câştig de cauză, a condamna; strin - mai înseamnă şi "orfan" (strin de tată - orfan de tată); ulei - oală mare; leiţă - lei, bani mărunţi; miţă - lână tunsă de pe oaie şi încă neprelucrată; făcut - născut; tiurmă - temniţă, închisoare.

Cuvinte de origine turcă: sacagiu - purtător de sacă (butoiaş cu apă, folosit în vechime la distribuirea apei); baş - chiar, întocmai.

Cuvinte de origine sârbă: tuja (infin. tuziti) - a acuza, a reclama; sudu - tribunal, judecată.

Expresii caracteristice poeziei populare în general, din partea locului: Verde, flori mărunte! - De să pomenea! - Sara-mi înseră! - Ciobanu, ce făcea?

Cuvinte scurte, folosite de obicei pentru a sublinia sensul celor spuse: Tot a lui sorică; Vara tot prin dos; Baş la muma mea; Plin, vez, tot cu lei; Zo cânta milos.

Avem aşadar, faţă de o formă de realizare deosebită a motivului mioritic, în care spiritul de inovaţie a operat cu con-

(29) Zo cântă milos! = Cu milă mai cântă! Mult prea milos cântă! Şi zo-mi alerga = Alerga în graba mare.

(3o) De aceea melodia executată la fluier, ca şi cântecul cucului răsună vara tot pin dos!

cepţii, imagini şi moduri de expresie locale. Comparând atent cu variantele nord-dunărene, constatăm că dintre ele, cele mai mari asemănări cu varianta sud-dunăreană de faţă le prezintă cea notată în Orodelu, jud.Dolj (în apropiere de Băileşti)(31). In această variantă oltenească sunt prezenţi de asemenea nouă ciobani, puşi în opoziţie cu "strinul"; la fel "ciomagul uscat" se pune "stâlp la cap", iar ciobanul omorît urmează a fi îngropat In târla oilor,/ In ieşitul mieilor. Până şi formula de indicare a locului dramei este foarte asemănătoare: Pe un crac de munte. O altă variantă de care cea de faţă se apropie mai mult este cea culeasă de Ovid Densusianu în Transilvania(32), unde formula Banii încomândaţi, precum şi aceea Pentru a te omora,/ Pentru a ta comoară, amintesc de comoara pusă la adăpost de către ciobanul victimă din varianta noastră şi destinată de el punerii pomenilor. Elementele cuprinse într'o altă variantă notată tot de Ovid Densusianu, de data aceasta la Craiova, amintesc şi ele câte ceva din conţinutul variantei prezente. Pe lângă numărul de nouă ciobani şi în afara de intenţia acestora de a lua ciobanului omorît bănişorii să-i bea, acolo se mai aminteşte de adăpatul la izvoare reci, după cum de asemenea este subliniată singurătatea străinului: Ah, străin de mine,/ Mult străin pe lume(33). In varianta noastră, acest sentiment de cumplită singurătate este atenuat prin înfăţişarea mioarei ca soră a ciobanului "strin", care va transmite mamei mesajul. Ideea răsplăţii meritate pentru crimă se găseşte în varianta intitulată "Oaia năzdrăvană": Vina lor o fi,/ Păcat şi-or plăti. Tot aici se găseşte şi scurta descriere a morţii, nu însă în chip atât de concret: Şi se repezea,/ De mi-l răpunea,/Turmele să-i ia.

Trăsătura dominantă a variantei sud-dunărene este realismul şi înşiruirea logică a faptelor şi momentelor dramei. Singurul motiv fabulos menţinut aici este grăirea oii "năzdrăvane". Lipsesc în această variantă temele: plângerea oilor, alegerea morţii şi apoteoza ciobanului, portretul mamei bătrâne

(31) A.Fochi, p.734.
(32) Meşterul Manole. Balade populare româneşti, Bucureşti, Edit. pentru literatură, 1967, p.12.
(33) A.Fochi, p.17.

şi cel al ciobanului mort, nunta mioritică şi cadrul nupţial.

In loc de alegerea morţii, varianta de faţă oferă dispoziţia testamentară, cu totul originală. Descrierea ciobanului, prezentă în foarte multe variante, iar în cea de faţă lipsind, se regăseşte în sudul Dunării în afara cadrului baladei mioritice, într'un alt cântec popular local.

In varianta prezentă se pot distinge două părţi.Partea primă, până la mesajul ce trebuie transmis mamei, este realizată în conformitate cu schema tematică generală cunoscută,cu unele formulări deosebite, unice chiar, totodată însă şi cu formulări ce arată o influenţă nord-dunăreană. Partea a doua, cuprinzând "testamentul" ciobanului, efectuarea omorului şi epilogul arătat, este pe de-a'ntregul o creaţie sud-dunăreană. Această parte face ca varianta noastră, mai mult decât oricare alta, să poată fi înţeleasă în legătură cu credinţele şi riturile atât de răspândite şi înrădăcinate în regiunea timoceană. Prin aceasta, destinul tragic al ciobanului este apropiat auditorului şi înţeles de el.

Balada este cunoscută sub titlul Miorică sau, simplu, Cântic de bătrâneaţă şi este cântată pe o melodie arhaică frumoasă, executată la vioară, eventual cu acompaniamentul a încă unei viori.

T E X T

Verde, flori mărunte!
Pe cel crac de munte,
Coboară, doboară
Turme de oi multe:
Turma strinului,
Cu noauă ciobani
Şi cu strinu' zăce.
Stă inima rece!

Şi îiî tot mîergând,
Oîile păscând:
Ciobanii năîinte,
Da strinu' le mână.
Strinu' îmi avîa
O mică miorică,
Tot a lui sorică.
Şi îiî tot mîergând,
Mioara şîedea,
La ciobani privîa;
Şi ea asculta
Până să vorbîa:
Pe strinu să-l omoare,
Turma să i-o ia,
Noauă părţi s'o'mpartă;
Iar pe ea s'o facă
Sacagiu de apă
Şi ea să le-aducă
Bîerea şi mâncarea,
Pe unde-o umbla.
Ea şchioapă să făcea,
In urmă rămânea.
Strinu o vîedea,
Din gură-i vorbîa:
- Mică miorică,
Tot a mea sorică!
Ce te-ai ofilat
Şi te-ai întristat,
În urmă mi-ai uidit?
Or nu te-am păscut
La-ale livezi vîerzi
Şi te-am adăpat
La-ale ape reci?
Şi, când te-ai făcut,

Io mi te-am crescut
In mânecă'n cojoc,
Iarna pingă foc!
   Da ea îi zicea:
- Striine, stăpâne!
Prea bine că ştiu,
Că tu m'ai crescut
Şi m'ai măi păscut
Şi m'ai adăpat
La-ale ape reci!
Am-ascultă'ncoaci:
Io ţ'am auzât
Pe-ai noauă ciobani,
Până s'a vorbit;
Pe tin'te omoară,
Turma să ţi-o ia,
'n noauă părţi s'o'mpartă.
Pe min' să mă facă
Sacagiu de apă;
Io să le aduc
Bĭerea şi mâncarea
Pe und'le umblarea!
Strinu de-auzia,
Din gură-mi vorbia:
- Mică miorică,
Baş a mea soricică!
De mi s'o'ntâmpla
De m'o omora,
Tu ştii ce să faci?
Fă cum oi făcea,
Şi să mi te duci,
Cartiĭe trimieţi
In Ţara Letinească
Şi'ntr'a Ungurească,
Baş la muma mea.
Ea-aici va venĭa,
Pe mine să mă ia
Şi să mă îngroape
In târla oĭilor,
In jocul mieĭilor.
Stâlp ea să-mi pună
Ciumegelu' mieu.
Vântu' va bătea,
Fluieru'o cânta;
Mieĭi s'or juca
In târla oĭilor,
In locul mieĭilor!
   Şi ea sama să ia
In vale la proptiţă:
Ieste o stomniţă,
Plină cu leĭiţă -
Banii di pe miţă.

In vale să mai săpe:
Ieste un ulei
Plin, viez, tot cu lei -
Banii di pe miei.
Ţară lângă poartă,
Ieste o stomnă mare,
Cu lâne'nnodate,
Cu galbini umplute -
Tot cu gălbiori,
Di pe berbeciori.
   Ea banii i-o loa,
Pe mine m'o'ngropa;
Banii i-o-aduna,
Pomieni mi-o punea.
   Pe ciobani i-o loa
Şi mi i-o tuja!

Oĭili că pleca
Şi ea nu păştea,
Până'm însăra.
   Sara'm însăra;
Oĭile'ntorcea,
Sar'acas' vienea.
   Când acas' vienea -
Ciobanii ce făcea?
   Cum oĭile'nchidea,
Pe strin mi-l loa,
Păloaşe trăgea,
Pe ĭel mi-l tăia!
   Mică-miorică,
Când aşa viedea,
Cum să 'nfurişa
Şi de-aci pleca!
Şi zo-mi alerga,
Cartiĭe scriia
Şi mi-o trimietea
In Ţara Letinească
Şi'ntr'a Ungurească;
Baş la muma sa,
La muma striinului!
Aci o chiema.

   Da ea că vienea,
Pe ĭel mi-l loa
Şi mi-l îngropa
In târla oĭilor,
In jocul mieĭilor.
Stâlp că îi punea
Ciumiegelu lui;
Fluieraşu lui,
Aci-l aşeza.

Vântu că bătea,
Fluieru cânta
Şi mieii juca.
Fluierel de soc -
Zo cântă cu foc!
Fluierel de os -
Zo cântă milos,
Vara tot pin dos!
Şi ea că mi-l loa,
Pe strin l-îngropa.
Pomeni îi punea.
Pe ciobani-i loa
Şi că mi-i tuja.
Pe-ai noauă ciobani,
Sudu-i căpăta!
In tiurmă mi-i băga;
Tiurma mi-i mânca -
De să pomenea!

- - -

VOM HIRTEN, DER SEINE SCHAFE VERLOR

Ein ethnomusikologischer Beitrag zum Studium der rumänischen Hirtenfolklore

von Gottfried H A B E N I C H T

Der Verfasser dieses Beitrages hat sich während mehrerer Jahre im Bukarester Institut für Folklore mit den Problemen der rumänischen Hirtenfolklore auseinendergesetzt; die Ergebnisse dieser Forschungen haben in einer umfangreichen Studie, die im genannten Institut hinterlegt ist und noch nicht veröffentlicht wurde, ihren Niederschlag gefunden. Nur drei darin aufgeworfene Fragen wurden bei Tagungen den Fachkollegen präsentiert und dann auch als Artikel veröffentlicht(1); sie sind dadurch dem Rumänisch Lesenden zugänglich. Da aber meines Erachtens die dabei angesprochenen Aspekte für die ethnomusikologische Forschung auch ausserhalb Rumäniens von Interesse sein können - selbst wenn die konkrete Ausgangsbasis spezifisch rumänisch ist - habe ich dankbar die gebotene Gelegenheit ergriffen, sie hier in deutscher Sprache zu umreissen.

•

Eines der grundlegenden Charakteristika der rumänischen Musikfolklore ist ihre Vielfältigkeit, was erstens soviel besagt, dass die ihrer Funktion nach unterschiedlichen Gattungen mit

der Zeit auch in ihrer musikalischen Substanz voneinander unterschiedliche Züge angenommen haben und zweitens,dass selbst innerhalb einer und derselben Gattung eine regionale Diversität vorhanden ist. Sowohl die musikalische Verschiedenheit der Gattungen als auch die regional geprägten Eigenzüge sind Elemente,die heute in den Volksmusikkulturen der meisten westeuropäischen Völker oft nur mehr verschwommen zum Ausdruck gelangen.

Die rumänische Folklore kennt jedoch auch Eigenheitsausprägungen in einer anderen Weise. Eine derselben, die quer durch die oben geschilderte Realität verläuft, ist bedingt durch die pastorale Beschäftigung eines Teiles der rumänischen Bevölkerung. Das Hirtendasein hat zu Eigenzügen geführt, die innerhalb der einzelnen Gattungen wahrgenommen werden können; doch verdanken selbst gewisse Gattungen ihren Bestant (wenn nicht auch ihre Genese) dem Hirtendasein - gedacht ist z.B. an die Hirtentrompeten-Signale.

Der Hirte ist wohl Mitglied einer dörflichen Gemeinschaft und als solcher ist er Teilhaber des gesamten Kulturguts derselben. Er nimmt am Kulturleben des Dorfes teil bzw. er singt und tanzt mit den Burschen und Mädchen seines Alters bei bestimmten Anlässen (Hochzeiten, Spinnstube, sonntäglicher Tanz), er empfindet die eigentlichen lyrischen Lieder, Balladen (die er evtl.selber singt) oder die (nur von Frauen gesungenen) Wiegenlieder und Totenklagen als Ausdruck seines eigenen Ichs. Der Beruf zwingt den Hirten jedoch über eine verhältnismässig lange Zeit hinaus von zu Hause weg zu sein und in der Abgeschiedenheit zu leben; es widerspricht jeder Logik, dass er unter diesen Gegebenheiten andere Lieder singen würde als die der Dorfgemeinschaft, der er angehört. Zusätzlich aber treten Lieder und Instrumentalstücke auf, die eng an die Gegebenheiten der Sennwirtschaft gebunden sind. Und damit sei nicht nur an die textlich-thematische Seite gedacht, sondern vor allem an die utilitaristische , d.i. arbeitsgebundene Funktion dieser Gruppe von Liedern und Instrumentalstücken[2]. Es ist deshalb erforderlich, dass man gerade nur diese Gruppe als

spezifisch pastoral ansieht und sie unbedingt von gemeingängigen Liedern mit Anspielungen im Text auf das Hirtenleben abhebt. Ein kurzer Überblick im folgenden diene zur völligen Klarstellung dieser Anschauung.

1) Die einzelnen Mitglieder der Dorfgemeinschaft vertrauen ihre Tiere dem Hirten für die Sommerzeit an: Er hat in dieser Zeitspanne für deren Wohlergehen und auch für einen möglichst hohen wirtschaftlichen Ertrag (Wolle, Käse) zu sorgen. Altüberlieferte Furcht vor bösegesinnten Geistern, die die umgebende materielle Wirklichkeit bevölkern können wie auch die Furcht vor reellen Gefahren in der Einsamkeit des Gebirges bedingen als erstes Vorsichtsmassnahmen auf magischer Ebene, um einerseits das Böse zu bannen und andererseits um die guten Geister dienstbar zu machen. Als Beispiel der Verwendung der Musik seitens des Hirten zu magischen Zwecken sei das Blasen mit dem Alphorn in die vier Windrichtungen in der St.Georgs-Nacht (23.-24. April) genannt: Soweit der Schall reicht, bildet sich ein magischer Kreis, der - gemäss dem Glauben der rumänischen Hirten - von den Hexen nicht überschritten werden kann; die darin grasenden Tiere sind somit vor deren bösen Intentionen (z.B. Wegnahme der Milch) gefeit[3]. Es ist in diesem Falle wie in vielen anderen ähnlichen so, dass heute gewisse magische Handlungen nur noch als überlieferter Brauch und ohne Kenntnis der ursprünglichen Bedeutung ausgeführt werden. Ein Alphornsignal, das wahrscheinlich ursprünglich eine Winteraustreibungsfunktion hatte, wird heute nurmehr als "Weise an den Frühling" ("A primăverii") gewertet[4]. Der utilitaristische Zug des magisch bedingten Alphornspiels liegt auf der Hand.

Unmittelbar mit der Sennarbeit hängt auch die sonstige Handhabung des Alphorns (bucium, tulnic, trâmbiță) zusammen. Vor allem sei an seine Signalfunktion gedacht: die Verständigung zwischen den Hirten mittels des weitreichenden Alphornschalls ist wohlbekannt und es ist wahrlich bewundernswert, wie reich die Erfindungsgabe der Folklore-Träger ist, die mit Hilfe der wenigen zur Verfügung stehenden Naturtöne eine ab-

wechslungsreiche Palette von Signalen verschiedenster Bedeutung schufen, wobei der unterschiedliche rhythmische Verlauf und die vielfältige Kombination einiger weniger Motivzellen den Ausschlag geben.

Ausser seiner magischen Funktion und der als Kommunikationsmittel erfüllt das Alphornspiel auch noch einen weiteren, ebenfalls mit der Sennarbeit verbundenen Zweck: sein durchdringender Schall verscheucht wilde Tiere, die sich zu nahe an die Herde wagen(5). Das heute oft zu beobachtende Zurückgreifen auf das gewiss auffallende und künstlerisch hochwertige Alphornsignal im Rahmen der künstlerischen Laienbewegung bedeutet seine Loslösung von der ursprünglichen Zweckgebundenheit; seine neu konturierte "ästhetische" Funktion bedeutet somit eine Fortsetzung der Tradition auf einer anderen Ebene mit gleichzeitigen Konsequenzen auf musikalischem Gebiet: Die Improvisation der Motivzellen wird eingeschränkt und - falls mehrere Alphörner zusammenwirken oder das Instrument zusammen mit anderen gespielt wird - ist die Reduktion des Melodieverlaufs auf jeweils ein bestimmtes Schema nicht zu umgehen.

2) Ausser dem Alphornspiel, das als spezifisch pastoral erkannt wurde, seien bestimmte Weisen genannt, die vorrangig auf der Hirtenflöte geblasen werden und die den Auf- und Abtrieb der Herde kennzeichnen. Dabei ist es schwer zu entscheiden, ob die unter allen Umständen utilitaristische Funktion ursprünglich einen magischen Hintergrund aufwies (Fernhalten des Bösen bei einem so bedeutsamen Neubeginn wie der Almauftrieb) oder ob die gewiss uralte Beobachtung eines positiven, beruhigenden Einflusses des Flötenklanges auf die Tiere immer schon primär wirkte.

Der beruhigende Einfluss des Flötenklangs auf die Herde ist in pastoralen Medien allgemein anerkannt und dementsprechend angewandt. Treffend fasst ein 76-jähriger Gewährsmann aus dem Kreis Buzău diese Erfahrung in den Worten zusammen: "Wenn ich die Hirtenweise ("şireag") blase, kommen mir alle Schafe nachgegangen... Alle sammeln sich um mich herum... Die

Schafe kennen mich!"(6)

In einer künstlerisch hervorragenden, mit Musikeinlagen ausgebauten Erzählung wird der Einfluss der flötengespielten Hirtenweise auf die Herde zum lebensrettenden Motiv: Der Türke will den Hirten mit dem Tode bestrafen, weil dieser ihm die Deichsel gestohlen hatte. In seiner Not schlägt der Hirte dem Türken folgendes vor: Zu Mittag, wenn die Sonne am heissesten brennt, wird er die Herde zum Fluss treiben; zehn Schritte weit von diesem wird er eine Weise auf seiner Flöte spielen, die die dürstenden Schafe zur Umkehr zwingt. Gelingt dies, sei ihm die Strafe erlassen. Und so geschah es auch!(7)

Die Flötenweisen, die sowohl bei den Wanderungen mit der Herde als auch während des Grasens zu offensichtlich utilitaristischen Zwecken geblassen werden, gehen auf den jeweiligen regionalen Doina-Typ zurück. Dies aber nur im Prinzip; denn es gibt eine Reihe vin Eigenzügen,die den vokal ausgeführten, gewöhnlichen Doina-Melodien nicht eigen sind, weshalb wir sie umfassend als "Hirten-Doinas" bezeichnen möchten. Der dafür gebrauchte rumänische Begriff "şireag" war ursprünglich im Volke nur regional verbreitet, hat sich aber in der Fachliteratur eingebürgert. Das in den gewöhnlichen, vokalen Doinas wahrzunehmende Rubato ist im Falle der Hirtendoina noch prägnanter. Durch die stets instrumental zu denkende Ausführung bedingt, häufen sich die Melismen zu schier unübersehbaren, perlartig aneinander gereihten Girlanden, die die Pfeilertöne oft verschwinden lassen. Die improvisatorisch anmutende, oftmalige Wiederholung kleiner engstufiger Motivzellen verleihen dem Ganzen nicht nur ein hervorstechend archaisches Gepräge, sondern beinhalten gleichzeitig eine gewisse "aktive" Monotonie, die die besagte beruhigende Wirkung auf die Tiere ausübt. Die Melodiezeilen, bei den entweder 8- oder seltener 6- silbigen vokalen Doinas stets gleich lang, sind hier von ganz verschiedener Ausdehnung - ja, die Kadenzen selber treten oft nur undeutlich im Gesamtfluss der Melodie in den Vordergrund. Dies alles sind Merkmale, die der gewöhnlichen, auch instrumental ausgeführten Doina nicht

eigen sind. Es sei jedoch darauf hingewiesen, dass die Hirtendoina ihrerseits nicht ohne Einfluss auf die Entwicklung auch der vokalen Doinatypen geblieben ist. Denn die wissenschaftlich wohl erforderliche Trennung zwischen Hirtenrepertoire und Volksliedrepertoire der Dorfgemeinschaft in ihrer Gesamtheit bedeutet keineswegs, dass die Wechselwirkungen nicht möglich seien - sondern im Gegenteil! Es ist daran zu erinnern, dass die Hirten einer Dorfgemeinschaft angehören und deren Liedgut als ihr Eigen empfinden, während umgekehrt, die Gemeinschaft die Hirten als ihresgleichen betrachtet und das allgemein Verwertbare aus deren spezifischen folkloristischen Erzeugnissen ihrerseits übernimmt, anpasst und weiterentwickelt.

Es scheint mir bedeutsam an dieser Stelle zu unterstreichen, dass die Ausführungen zu diesem Punkt das leider auch heute noch gerne gebrauchte Bild vom zufriedenen, sorglosen Hirten inmitten der wunderbaren Natur, dem die Seele überschäumt und den es drängt, seine Empfindungen in einer Flötenweise auszudrücken, unwiderruflich ins Abseits drängen. Denn das Hirtenleben ist hart und beinhaltet kein Faulenzen; auch das Flötenspiel ist keine künstlerisch ausgefüllte Langeweile, sondern Arbeit selbst.

Es kommt natürlich vor, dass während des Grasens der Herde der Hirte keine spezifische Hirtendoina spielt, sondern die Melodie eines ihm besonders am Herzen liegenden, ja vielleicht gar weitverbreiteten Liedes aus dem Gesamtrepertoire seines Dorfes aufnimmt. Dabei ist zu beobachten, wie unbewusst nur Rubato-Melodien gespielt werden (der psychologische Effekt beim Spielen von Tanzweisen etwa wäre dem gesteckten Ziel des "beruhigenden" Musizierens entgegengesetzt!) und wie diese durch Verzierungen ausgeschmückt werden!

3) Es gibt auch andere Bereiche der Sennarbeit, denen eine musikalische Komponente eigen ist. Meistens handelt es sich dabei um Musikstücke, auf deren magische Einwirkungskraft man baute - wie etwa eine bestimmte Tanzweise, die man in einer

ganz gewissen Phase der Käse-Zubereitung (während der Milch-Gerinnung) spielen musste, damit das Werk gelinge ("La făcutul caşului")(8). Abgesehen von den Schwierigkeiten über derartige folkloristische Stücke eindeutige Informationen zu bekommen, ist in den letzten Jahrzehnten sowieso die Glaubensbereitschaft an den Erfolg, der durch solche Verfahren gesichert werden könne, stark gesunken, so dass wir heute auf vielen Gebieten der "magisch" eingesetzten Volksmusik nur auf Vermutungen angewiesen sind.

4) Im gesamten rumänischen Sprachraum ist die Geschichte vom Hirten, der seine Schafe verlor, verbreitet. Es handelt sich dabei meistens um ein "musikalisches Poem" - also um eine mit Musikeinlagen durchsetzte Erzählung aus dem Hirtenalltag: Der Hirte ist traurig, weil sich seine Schafe, während er schlief, verlaufen haben. Er hält Ausschau nach links und rechts, doch die Schafe sieht er nicht. Schweren Herzens begibt er sich auf die Suche; im Gehen drückt er seine Trauer mit einer Doina-Melodie aus. Doch auf einmal, siehe da, erblickt er in der Ferne einige weisse Flecke, die sich vom Grün des Abhangs abheben: seine Schafe! Beschwingt wird sein Gang und die Freude in seinem Herzen teilt sich durch eine lustige Tanzweise mit. Doch umso grösser wird die Enttäuschung, als der Hirte nähekommt: die vermeintlichen Schafe entpuppen sich als Steine! Die Stimmung des Hirten schlägt in Mutlosigkeit um, trauriger denn je klingt nunmehr die anfängliche Doina! Er sucht weiter nach seiner Herde und in manchen Varianten hat er Erfolg und findet sie (Ausklang mit Tanzweise), in anderen aber findet er sie nicht (und das Stück klingt mit der Doina-Melodie aus).

Die Hirtenthematik dieses Stückes steht ausser Zweifel, auch die Tatsache, dass es zu den beliebtesten Flötenweisen der Hirten überhaupt gehört - was zu seiner weiten Verbreitung führte. Wohl erwähnte ich seine Verbreitung über den gesamten rumänischen Raum, doch dürfte dabei der Unterschied gemacht werden, dass es Zonen geringerer und solche stärkerer Intensität gibt; zu letzteren gehören jene Gebiete, in denen die Sennwirtschaft

vorherrschend war. Der rumänische Wissenschaftler D. Caracostea bemerkte gewiss mit Recht: "Wenn Ihr Euch in Eurem Dorfe oder in dessen Nachbarschaft ein wenig umseht, werdet Ihr gewiss auf Varianten dieses Liedes stossen..."[9].

Die erste Nachricht von diesem Volkslied gibt uns der ungarische Lyriker Balassa Bálint (1551-1594)[10] und gleich im darauffolgenden Jahrhundert wird es erneut erwähnt[11] - eine Situation, die so günstig selten festzustellen ist, wenn es um historische Quellenforschung der rumänischen Volkslieder geht.

Ich habe als erstes Kriterium für die Zugehörigkeit eines folkloristischen Erzeugnisses zum Hirtenrepertoire seine an die Sennarbeit gebundene Zweckausrichtung ("utilitaristischer Zug") genannt. Das bis jetzt über den "Hirten mit den verlorenen Schafen" Ausgeführte legt jedoch keineswegs seine utilitaristische Zweckgebundenheit nahe - vielmehr erweckt es den Anschein eines künstlerischen Produkts, dessen Thematik - etwa wie bei der berühmten "Miorița"-Ballade - Verhältnisse des Hirtendaseins widerspiegelt, ohne in irgendeiner Weise auf den pastoralen Produktionsprozess ausgerichtet zu sein. Ich habe mir die Aufgabe gestellt, im Folgenden die heute grösstenteils schon verschütteten Bindungen zwischen diesem Musikpoem und der Sennarbeit aufzudecken.

•

Schon weiter oben wurde erwähnt, dass einerseits ein ökonomischer Zwang (Wohlergehen der Herde, guter Woll-, Käse- und Fleischertrag) und andererseits die abergläubische Scheu als Ausdruck menschlicher Ohnmacht und Furcht vor vermeintlichen übersinnlichen, die umgebende Realität bevölkernden Geschöpfen dazu führte, dass ein magisches Schutzsystem um das gesamte Sennwesen errichtet wurde[12]. Über eine ganze Reihe von Taten im Sinne der magischen Anschauungen pastoraler Medien könnte berichtet werden; ihr Zweck ist aber stets entweder aufbauend (Gedeihen der Tiere) oder aber defensiv (Abwehr gegen übernatürliche Gefahren). Es seien nur als Beispiel angeführt: das Besprechen der Schafe ("descântat"), das "lebendige Feuer" (focul viu) bei

der Sennhütte, das Schiessen über die Herde hinweg oder das schon einmal erwähnte Alphornblasen in die vier Windrichtungen[13]. Der Erfolg all dieser magischen Akte konnte sich jedoch nur dann einstellen, wenn der ausübende Hirte entsprechende Qualitäten besass; die wichtigste Voraussetzung war dabei ein reiner, keuscher Lebenswandel.

Als Bedingung ist übrigens die Reinheit auch in anderen, nonpastoralen Bereichen bei der erfolgreichen Ausübung magischer Akte bekannt, doch spielt sie in der Sennwirtschaft eine noch bedeutsamere Rolle. Erklären lässt sich dies dadurch, dass das Schaf selber als heiliges und reines Tier betrachtet wird. So schreibt 1814 D. Țichindeal: "Nichts ist heiliger und reiner als die Schafe, meinen die rumänischen (Hirten) aus Siebenbürgen..."[14] und auch heutigentags trifft man ähnliche Anschauungen bei Hirten an - z.B. bei einem meiner Gewährsleute aus dem Nordosten Siebenbürgens, der fast gleichlautend mit Țichindeal erklärte: "Also so sind eben die Schafe: sie sind reiner, heiliger..."[15]. Die Forderung nach einem dementsprechenden "reinen" Lebenswandel ihres Betreuers, des Hirten also, ergibt sich zwingend. Der schon zitierte D. Dan, dessen Forschungen sich auf die Bukowina konzentrierten, berichtete, dass es "Leuten mit zügellosem Lebenswandel untersagt ist, den Bereich der Sennhütte zu betreten und der Schafe Hüter müssen rein an Körper und Seele sein..."[16].

Wenn man das Keuschheitsgebot auch im Rahmen des Sennsystems besonders in den Vordergrund gerückt sieht, so sei doch wenigstens erwähnt, dass es auch in anderen Bereichen - z.B. in den Agrarriten - eine grosse Rolle spielte[17]. Dem Hirten aber war für die Dauer seines Aufenthalts im Gebirge der Geschlechtsverkehr völlig untersagt; ja, darüber hinaus durfte er nicht einmal am sonntäglichen Dorftanz teilnehmen. "Der Hirte kennt weder das Weib noch den Rundtanz... Die Schafe fordern dies von ihm...", erläutert eine Gewährsperson[18]. Das Weib hingegen, das das "unreine" Element darstellte, durfte die Sennhütte nicht aufsuchen; auch war es ihr verboten, in deren Nähe zu kommen.

Belege für das "Reinheitsgebot" könnten zahlreich angeführt werden[19], und als besonders vielsagend erachte ich die Tatsache, dass das Sennwesen des Ostkarpatenraums bis heute das Verbot für die Anwesenheit der Frau bei der Sennhütte bewahrt hat. Dass früher der Verbreitungsraum des Reinheitsgebots für den Hirten bzw. die Interdiktion für das weibliche Element im Sennwesen weit ausgedehnter war, lässt sich heute nicht nur vermuten, sondern anhand von entsprechenden Niederschlägen im gereimten Volksliedgut mit Sicherheit belegen[20].

Damit habe ich das Thema der Widerspiegelung dieses volkstümlichen Glaubenskomplexes in der Volkspoesie angeschnitten. Was besonders wundernimmt ist die Tatsache, dass bedeutende Wissenschaftler, die sich ansonsten eingehend mit den Problemen des Sennwesens auseinandergesetzt haben, zwischen dem abergläubischen Gedankengut rund um das "Reinheitsgebot" und der Volkspoesie keine Verbindung herstellen. Ov.Densusianu kommentiert z.B.einen Text, der m.E. offensichtlich die angesprochene Interdiktion wiederspiegelt:

Ciobănaş la oi am fost,	Hirte war ich bei den Schafen,
Fetele nu mă cunosc;	Die Mädchen kennen mich nicht;
Şi la anu' de-oi mai fi,	Werd ich's auch im nächsten Jahr sein,
Fetele tot nu m-or şti;	Werden die Mädchen mich ebenfalls nicht kennen;
Că mi-s mai dragi oile	Denn die Schafe sind mir lieber
Decât toate fetele	Als alle Mädchen...

im Sinne rein philologischen Investigationsgebarens[21] folgendermassen: "Daraus geht hervor, wie der Hirte denkt, wenn er mit den Schafen fern von den Seinen weilt..."; ausserdem tritt daraus in den Vordergrund "die Hingabe des Hirten für seinen Beruf, die ihn manchmal alles, selbst die Liebe vergessen lässt"[22]. Dabei ist der Text an sich klar und spricht für sich.

In gleicher Gedankenfolge glaube ich an ein Determinationsverhältnis zwischen den Elementen: a) Keuschheitsgebot für den Hirten bzw. Sennverbot für das Weib und b) das Mordmotiv, wie es in einigen siebenbürgischen Varianten mit Colinda-Funktion der "Miorița"-Ballade (in der "Fata de maior"-Fassung) zum Ausdruck

gelangt.Ein stärkeres Eingehen darauf würde mich aber hier vom eigentlichen Vorhaben entfernen[23].

Von dem an die Hirten gerichteten Keuschheitsgebot sehe ich auch eine Kausalbindung zur "Geschichte des Hirten mit den verlorenen Schafen" führen. Gemäss meiner Auffassung war sie ursprünglich eine Moralerzählung - ein Exempel für die unausbleiblichen Folgen im Falle einer Übertretung des Gebots.

Aus der Maramureş sind die Verse überliefert[24]:

Fost-am păcurar la oi	Hirte bei den Schafen war ich,
Ş'am durmit pă muşinoi.	Auf dem Erdboden schlief ich.
Pă perină de gâscoi,	Auf Gänsefedern-Kissen,
Ş'am rămas fără de oi;	Ohne Schafe blieb ich;
Pă perină de găină,	Auf Hühnerfedern-Kissen,
Ş'am rămas fără de stâne.	Ohne Alm blieb ich.

Der darin zum Ausdruck gelangte Zusammenhang weist auf das Verlassen der Sennhütte durch den Hirten hin, der ins Dorf hinabstieg und daselbst weich gebettet (wahrscheinlich bei einem Mädchen) schlief. Der Verlust der Schafe wird mit dieser Tat des Hirten direkt gekoppelt.

In einer Prosaerzählung aus dem Banat[25] ist der Herdenverlust noch unmittelbarer mit dem Fehlverhalten des Hirten in Zusammenhang gebracht:

> "Also man erzählt, dass es einmal einen Hirten gab - Costea war sein Name. Er hütete die Schafe und sass dabei mit seinem Liebchen im Schatten. Das Mädchen hielt seinen Kopf in ihrem Schoss und erzählte ihm Geschichten. Er hörte ihr zu und dabei schlief er ein. Als sie sah, dass er eingeschlafen war, hob sie seinen Kopf aus ihrem Schoss und liess ihn behutsam auf den Boden nieder, wo er weiterschlief. Nach einer Weile wachte Costea auf. Er blickte den Hügel hinauf, er blickte das Tal hinab, er sah nach links, er sah nach rechts - weder die Schafe, noch das Mädchen waren zu sehen...".

Am klarsten aber kommt m.E. der Zusammenhang zwischen dem Herdenverlust und dem Keuschheitsgebot in einer Fassung aus dem Nordosten Siebenbürgens zum Ausdruck. Es muss bei dieser Gelegenheit ausdrücklich darauf verwiesen werden, dass es sich um ein Gebiet handelt, in dem auch heute noch das Verbot für Frauen im

Sennbereich sehr stark im Bewusstsein der Bevölkerung wurzelt:

"Es war einmal ein Bursche; und dieser Bursche war von klein auf bei den Schafen - bis er gross wurde, so etwa bis er 17 wurde. Dann rief ihn seine Mutter zu sich, damit sie ihn schön kleide, damit er ins Dorf gehe,in die Kirche, zum Tanz. Bis zuletzt hat sich ein schönes Mädchen an ihn gehängt und ist mit ihm zur Hütte gegangen. Und er, mit seinen Schafen... Aber er hatte ein Zauberschaf, welches mit den Schafen ging und sie behütete. Als er mit dem Mädchen zur Hütte kam, kam auch das Zauberschaf mit den Schafen hinzu. Das Zauberschaf merkte gleich, dass ein Mädchen in der Hütte war. Und als er sagte:

- Geh, Zauberschaf, in den Pferch!, antwortete dieses:
- Hol dein Liebchen unter der Kapuze hervor!
- Mach, Zauberschaf, Feuer!
- Dein Liebchen, das unterm Hut steckt, mache dir!
- Bring, Zauberschaf, Wasser!
- Dein liebes Mädchen bringe dir!

Als das Zauberschaf sodann mit den Schafen wegging, ging es in die Berge und kam nicht mehr zurück.

Am nächsten Morgen, als der Hirte erwachte, war er allein mit den Hunden geblieben; die Schafe waren nirgends zu sehen! Was tun? In die Berge gehen, sie suchen!

Am nächsten Tag kam seine Mutter und suchte ihn im Gebirge, sie wollte sehen, wo er verblieben war. Als er seine Mutter auf sich zukommen sah, versteckte er sich hinter einigen Felsblöcken. Und dort fand ihn auch seine Mutter nicht, denn er wurde in eine Klette verwandelt, damit er sich ewiglich an die Schafe hefte! Die Schafe fand er nie wieder, seine Mutter sah ihn nie wieder..."(26).

Der hauptsächliche Grund des Herdenverlusts ist hier also die Übertretung des Reinheitsgebots; der Schlaf des Hirten ist nur ein Zusatzelement, das den Kausalitätsgedanken im Rahmen eines logischen epischen Aufbaus verwirklicht. Offensichtlich ist dies der bedeutsamste Unterschied zu den beiden vorherigen Fassungen in denen das Verhältnis zwischen dem Hauptgrund und seiner Verwirklichung weit weniger deutlich erscheint. Die Erklärung dazu ist einfach: mit fortschreitender zeitlicher Entwicklung und mit wachsender Entfernung vom Gebiet rezenter Viabilität dieses Aberglaubens verliert die ursprüngliche Motivation von ihrem genetischen Impuls und an ihrer Stelle erscheinen "Ersatzgründe" (wie etwa "Schlaf des Hirten", Unachtsamkeit, Sturm usw.). Dadurch aber erhält die Erzählung in steigendem Masse einen

glaubwürdigeren Anstrich, die abergläubischen Implikationen verlieren sich. Diesbezüglich sei das Beispiel einer Colinda aus der Maramureş herangezogen(27):

M'o trimis mama la capre;	Die Mutter schickte mich die Ziegen zu hüten;
De merinde nu mi-o pus,	Sie gab mir keinen Brotsack mit,
Numai cu bota m'am dus.	Allein mit dem Stab zog ich los.
Mă scăpai de adurmii,	Ich schlief unversehens ein,
Caprele mi le pierdui.	Die Ziegen verlor ich.
Mă luai pe-un drumuţ,	Einen Weg ging ich entlang,
Mă'ntâlnii cu un lupuţ.	Einem Wolf begegnete ich.
- Bună ziua, măi lupuţ!	- Guten Tag, du Wolf!
N'ai văzut caprele mele?	Sahst du nicht vielleicht meine Ziegen?
- Plină mi-i burta de ele.	- Voll ist mein Bauch mit ihnen.
Pe răzoare,tot picioare,	Auf den Wiesen liegen Füsse,
Pe costiţe, tot ciontiţe.	Auf den Abhängen die Gebeine.

Obwohl der dargelegten Auffassung gemäss inhaltlich der eben angeführte Text evolviert erscheint, ist sein Alter offensichtlich recht beachtlich, was ein Zeugnis dafür darstellt,dass der Loslösungsprozess der Erzählung von dem ursprünglich sie bedingenden abergläubischen Hintergrund schon sehr früh eingesetzt hat.

A. Der Typ, dem auch die zuletzt angeführte Fassung angehört, ist in Nordsiebenbürgen verbreitet. Ihm ist ein konzentrierter Aussageverlauf eigen, der manchmal schemenhaft anmutet; die im Mittelpunkt stehende Person (der Hirte) nimmt keinen besonderen seelischen Anteil an dem Geschehen. Die immer unwiederbringlich verlorenen Tiere sind Ziegen. Das Zwiegespräch mit dem Wolf (Bären) ist zur Invariante erstarrt. Die Funktion des Gesangs ist verschieden: entweder handelt es sich um eine Colinda oder um ein eigentliches ("lyrisches") Lied. Die Musikcharakteristika zeigen sich jedoch in beiden Fällen einheitlich: die Stücke sind monothematisch; die metrisch-rhythmische Struktur weist Ähnlichkeiten mit den Tanzliedern auf; die melodische Struktur verfolgt im Grossen die formalisierten Züge des Doinatyps (dorischer Hexachord, aufwärtsschreitende melodische Einleitungsformel 1-5, die Binnenformeln beruhen auf dem Spiel der Stufen 6-5 und 5-4, abschliessend ein Rezitativ auf der zweiten

Stufe). All dies - wie auch die eventuelle archaische Resonanz gewisser Kehrreimworte, die in nahezu allen (meist sehr ausgedehnten) Refrains der Varianten dieses Typs in Erscheinung treten[28] - beweisen das ehrwurdige Alter dieser Fassungen, die gewiss bis in Zeiten zurückgehen, als sich die Eigenzüge der Volksmusikgattungen noch nicht endgültig herausgebildet hatten[29]. Das angefügte Musikbeispiel A veranschaulicht das über diesen Typ Gesagte.

B. Ein entwicklungsmässig höherstehender Typ als der eben beschriebene Vokale ist der des instrumentalen Musikpoems. Seinen Ursprung muss man in der schon Widergegebenen Prosaerzählung vom Hirten, der seine Schafe verlor, suchen, wobei die beiden entgegengesetzten seelischen Zustände: a) Trauer um die verlorenen Tiere und b) Freude bei ihrem (manchmal nur vermeintlichen) Wiedererlangen mit musikalisch entsprechenden Mitteln im Rahmen der Erzählung zum Ausdruck gelangen. Die Trauer (T) ist durch eine Rubato-Weise (Doina; neuerdings oder in Gebieten, wo diese Gattung fehlt, eigentliches Lied), die Freude (F) aber durch eine Tanzweise ausgedrückt. Da die Freude nur infolge eines Missverständnisses durchbricht (aus der Ferne hält der Hirte weisse Steine für seine Schafe) macht sie schnell dem ursprünglichen Trauergefühl wieder Platz, so dass wir eigentlich vor einem kontrastreichen dreiteiligen Musikstück stehen:

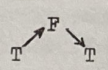

Die durch ihre Einfachheit bestechende Erzählung wird bald überflüssig - jedermann, der die bekannte Folge von Rubato- und Tanzweise hört, weiss, dass es sich dabei um die "Geschichte des Hirten, der seine Schafe verlor" handelt. Da die Mitglieder der dörflichen Gemeinschaft den Sinn der genannten Melodiefolge ohne wörtliche Erläuterungen entziffern können, entfällt die Erzählung meistens, so dass nur mehr das Flötenspiel allein als sinnvolles ästhetisches Gebilde dargeboten wird. In der weiteren Entwicklung des Poems tritt sodann der vom ursprünglichen Sinn der Geschichte weit entfernte Typ mit "happy-end" (der Hirte findet seine Schafe letztlich doch und

alles wendet sich zum Guten) auf, wodurch eine vierteilige bithematische Struktur durchblickt:

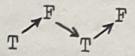

Fassungen, die von dem allgemein bekannten Modell abweichen und die Handlung durch willkürliche Details (Rauschen des Baches u.dgl.m.) bereichern[30], können vom Volke nicht mehr ohne Erzählung verstanden werden.

Besonders altertümlich wirken die Fassungen, in denen der Tanzweisen-Teil aus dem melodischen Material der Doina-Melodie hervorgeht bzw. wo die Tonfolge des Rubatos in einen rhythmisch straffen Ablauf gebracht wird[31]; die Einheit der beiden Gegensätze wird hierdurch betont.

Das im Anhang widergegebene Musikbeispiel B stellt dem Leser den Typ des eben beschriebenen musikalischen Poems vor. Dieser wie auch der vor diesem dargestellte kurze vokale Typ können als spezifisch pastoral gelten - die hier aufgezeigten Zusammenhänge lassen dies ohne Zweifel erscheinen. Der nun zu beschreibende Typ, obwohl mit den bisherigen eng liiert, gehört doch einer anderen Welt an: Er ist die ironische Replik der Bauernbevölkerung aus der muntenischen Ebene auf das ihnen wesensfremde Hirtentum.

C. Zwischen den Hirten und Bauern bestanden seit altersher Unterschiede, die sich auch etwa in sprachlichen Bereichen oder in der Kleidung äusserten. Es ist verständlich, wenn die "Geschichte des Hirten und der verlorenen Schafe" von den aus Siebenbürgen kommenden transhumanten Hirten in die muntenische Ebene mitgebracht wurde und von den hier lebenden Bauern rezipiert wurde. Der Gesichtspunkt dieser Bauern war aber ein anderer als der der Hirten; der Problematik der letzteren standen sie teilweise verständnislos gegenüber und somit schloss auch die Aufnahme eines spezifisch pastoralen Stückes eine entsprechende Dosis Ironie mit ein[32].

Die Fassung, die von der muntenischen Bauernschicht in Umlauf gesetzt wurde[33] gehört somit nicht mehr dem Hirtenre-

pertoire an, sondern ist eine vom Spielmann vorgetragene Ballade, die das Thema der verlorenen Schafe als Parodie behandelt und bei den festlichen Tafeln gerne und mit Genugtuung gehört wird. Das Erzählschema der Ballade ist in seinen bedeutsamsten Punkten mit dem der vorhin behandelten Typen identisch: dem Verlust der Schafe folgt die Suche nach ihnen. Darüber hinaus weisen einige Züge darauf hin, dass die archaischen pastoralen Typen schon vor langer Zeit auf den Balladentyp eingewirkt haben. So ist meistens der Grund des Herdenverlust in der Vernachlässigung der pastoralen Pflichten durch den sich mit einem Weib abgebenden Hirten dargestellt - allerdings hier enthält die Episode eine starke Dosis Spott für den Hirten. Auch werden die Schafe nie wieder gefunden - doch fehlt dabei in der Ballade der moralisierende Unterton. Ausserdem sei noch auf das schon angeführte Motiv "Begegnung mit dem Wolf" erinnert, das hier einen bedeutsamen Platz einnimmt.

Da das Stück nunmehr dem Funktionskomplex "Ballade" angehört, erscheinen die Züge der ursprünglichen Erzählung weit ausgebaut. Damit im Zusammenhang treten auch weit mehr agierende Personen auf, die - gemäss der nunmehrigen Grundstimmung des Stückes - humorvoll gezeichnet werden bzw. werden die nationalen oder professionellen Eigenheiten der Gruppe, der sie angehören, karikiert. Das "happy end", das im Einklang mit der Grundstimmung des Typs und mit seiner "entspannenden" Unterhaltungs-Funktion selbstverständlich da ist, ist mit gattungseigenen von beissender Ironie durchtränkten Mitteln gestaltet: Der Hirte heiratet das Bauernmädchen und in bälde hat er auch wieder eine Herde beisammen: aus zwei Schafen werden vier, aus vier acht usw...

Die musikalische Form erinnert eingehend an das Rondo, was in dem im Anhang wiedergegebenen Beispiel C (das eine verhältnismässig kurze Variante ist!) so zum Ausdruck kommt: Verleiht man den die Handlung tragenden eigentlichen Balladen-Episoden den Sinn eines Refrains (R), erscheint dieser abwechselnd mit 4 voneinander unterschiedlichen, eigenständigen, kontrastreichen Couplets. In einem Schema zusammengefasst:

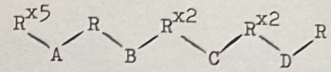

(A = das Lied des Zigeuners; B = das Lied des Deutschen; C = das Lied des rumänischen Bauern; D = das Lied des rumänischen Bauernmädchens).

Die "Refrain"-Episoden weisen in bezug auf ihre interne Struktur uneinheitliche Züge auf; dies ist eine Folge der der Gattung "Ballade" charakteristischen Improvisationstechnik. Näher geht dies aus der Notierung der Textzeilen in der Anhang-Wiedergabe des Stückes hervor: Während die Balladen-Episoden mit den römischen Ziffern I-XI notiert sind, bezeichnen die grossen Buchstaben die melodische Substanz der jeweiligen Melodiezeilen. Mit "f" wird die von der Geige gespielte Kadenzformel bezeichnet, während "excl." einen "Ausruf" darstellt.

Abschliessend sei auf die Möglichkeit einer dramatischen Ausführung (mit verteilten Rollen) dieses Balladentyps verwiesen.G.Păunescu veröffentlichte 194o eine solche Variante aus dem Kreis Vâlcea(34). Ausserdem sind auch eigenständige bzw. vom Balladentyp unabhängige dramatische Formen bekannt(35), die zuletzt in das von T.Găluşcă beschriebene Spiel "Mocanii" mündeten(36).

Mein Beitrag erhebt gewiss nicht den Anspruch, die grosse Vielfalt der einzelnen Typen erfasst und beschrieben zu haben; denn vorgenommen hatte ich mir nur eine Darstellung der grundlegenden Problematik der "Geschichte vom Hirten, der seine Schafe verlor" und eine Aufstellung seiner typenmässigen Erscheinungsformen.

A N H A N G

A. Kurze Vokal-Form

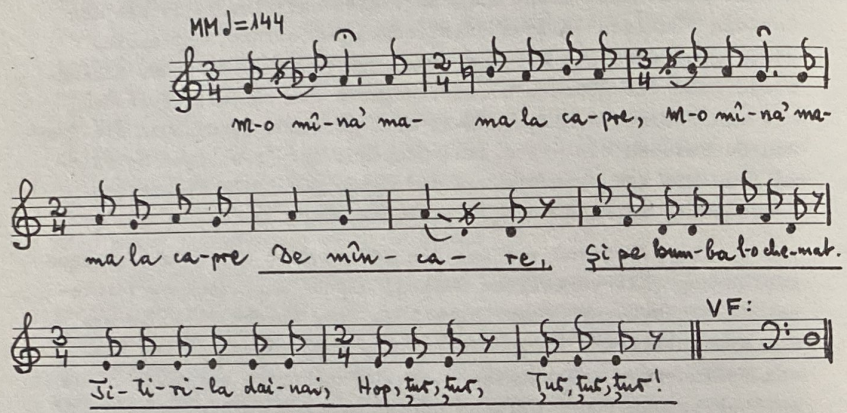

M'o mâna' mama la capre
De mâncare
Şi pe bumba l'o chemat

Titirila dainai,
Hop! Ţur, ţur, ţur, ţur, ţur!

Die Mutter schickte mich die Ziegen hüten
Kehrreim (die Wortfolge ergibt keinen zusammenhängenden Sinn)

NB: AIFB/ Fgr.13422 a/ Crăceşti, Kreis Maramureş/ Gewährsperson: Paul M.Roman/ Aufname: I.Ionescu, C.Ionescu, A.Sachelarie, 13.7.1947/ Trskr: G.Habenicht.

B. Das Musikpoem vom Hirten, der seine Schafe verlor.
("A ciobanului când şi-a pierdut oile")
Liedweise und Tanzweise.

T. (Die Trauer)

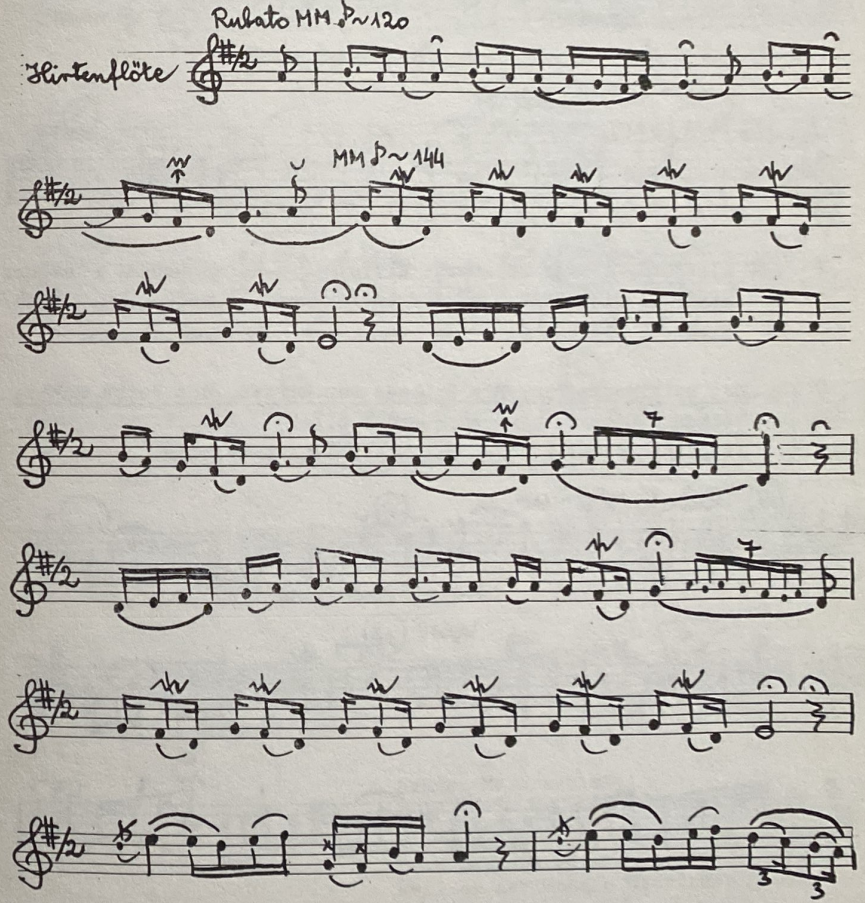

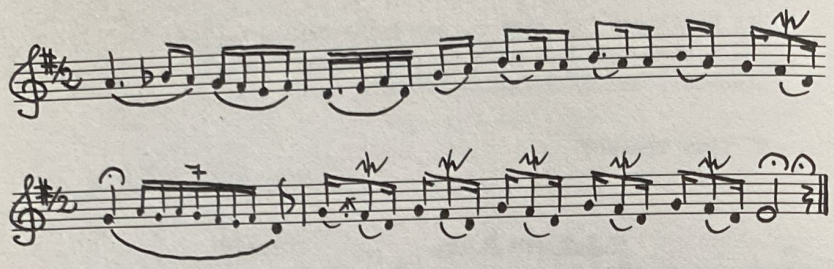

F. (Die Freude)

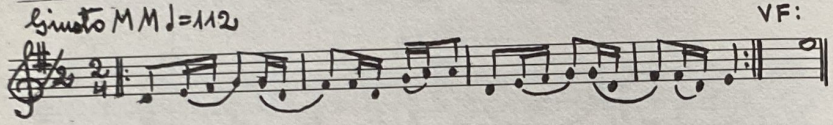

NB: AIFB/Tbd. 174oe/ Răşinari, Kreis Sibiu-Hermannstadt/ Gewährsmann: Nicolae Bratu, 42 J./ Aufgenommen: A.Bucşan,27.7.196o/ Trskr. G.Habenicht.

C. Der Spielmanns-Typ: Die Ballade vom Hirten, der seine Schafe verlor ("Ciobanu când a chierdut oile")

1. Instrumentales Vorspiel: Die Balladen-Melodie.

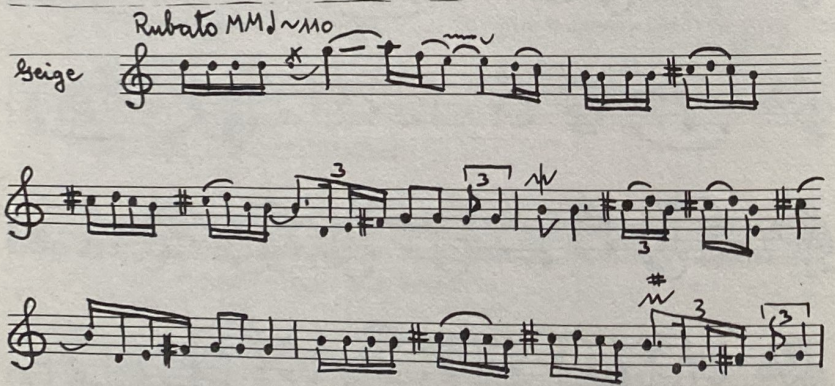

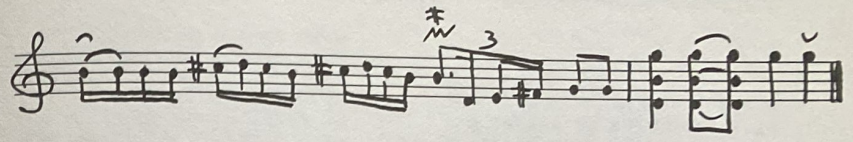

1 a. Balladen-Episode

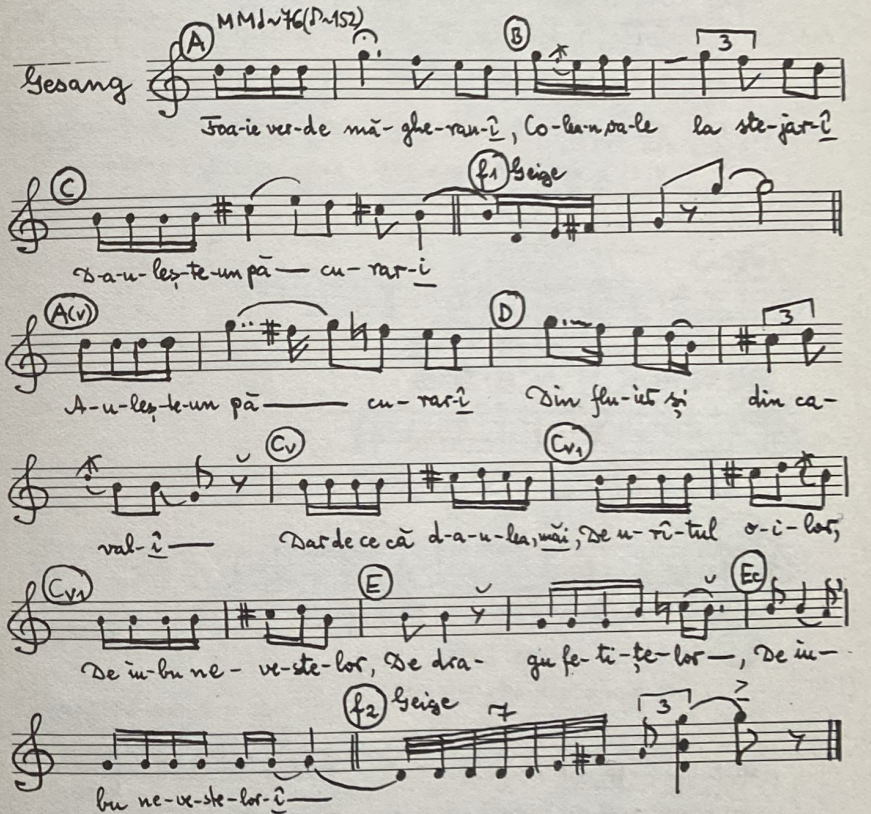

Grünes Majoranblatt!
Dort im Tale, unter der Eiche
Spielt ein Hirte:
Auf der Flöte,auf der grossen Flöte.
Doch weshalb spielt er auf der Flöte?
Weil er der Schafe überdrüssig war,

			Weil er die Weiber liebte,
			Weil er die Mädchen liebte,
			Weil er die Weiber liebte.
II.	A(v)	Aulea ce aulea, măi	Er spielte und spielte,
	Dc	El în bâtă să răzma, măi	Er stützte sich auf seinen Stab,
	f2		
	Cc	Frumos somnu că-l lua,măi	Der Schlaf übermannte ihn,
	Cv	Urât vis că mi-ş visa,măi	Einen bösen Traum hatte er.
	Ev	Drept în picioare sărea, măi	Er sprang auf,
	Ec	Drept în picioare sărea.	Er sprang auf.
	f2		
III.	A	Peste târlă să uita,măi	Blickte über den Pferch hinweg,
	D	Nici o oaie nu găsea,măi	Kein einziges Schaf sah er,
	Cv	Nici o oaie nu venea,măi	Kein einziges Schaf kam daher.

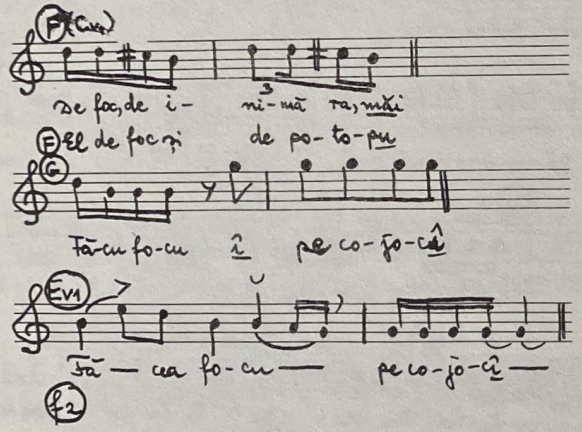

			Vor Wut und aus bitterem Herzen
			Vor Wut und Sintflut
			Machte er Feuer auf dem Pelz:
IV.	A(v)c	Drum la vale apuca,măi	Das Tal schritt er hinab,
	C	Lup în cale-l întâlnea, măi	Einen Wolf begegnete er,
	Ev_2c	Sta de bună ziua-i da	Einen guten Tag bot er ihm
	Ec	Şi lupu că-i mulţumea.	Und der Wolf dankte ihm.

Parlato

	Măi, lupule, dumneata,	Du, Wolf, du,
	N'ai văzut turmiţa mea?	Hast du nicht meine Herde gesehn?
	Ba-am văzut-o	O ja, ich sah sie
	şi-am păscut-o	und habe sie geweidet,
	Toată noaptea-am canunit-o;	Die ganze Nacht über plagte ich sie;
	Crez,nene,n'am cunoscut-o	Glaub mir,ich erkannte sie nicht als die deine!
Cv	La fântâni stau căpăţâni,	An den Brunnen liegen die Köpfe,
Cv	Pin pârloage stau sfârtoage,	Auf den Feldern liegen Fleischfetzen,
F	Pin noroaie tot cotoaie,	Im Morast liegen die Hoden,
F	Pin vâlcele plotoşele,	In den Auen liegen die Rippen,
Ev_3c	Vai de păcatele mele!	Meine armen Sünden!
Cv_2c	Pin noroaie tot cotoaie	Im Morast liegen die Hoden,
Cv	Iar pin văi tot burţ de oi.	Und in den Tälern nur Schafsbäuche.
Fc	Sus în vârfu muntelui,	Auf dem Bergesgipfel
Ev_2c_1	Cojocu ciobanului,	Liegt des Hirten Pelzrock,
Ec_1	Căpăţâna ţapului,	Des Bockes Kopf,
Ec	Ş-aia s'a dus dracului	Und auch dieser ist zum Teufel!
f_2		
V. A(v)c	Iar ciobanu de-auzea,măi	Und der Hirte,als er dies hörte,
Dc	Drum la vale apuca,măi	Das Tal schritt er hinab,
f_2		
A(v)c	Drum la vale apuca,măi	Das Tal schritt er hinab,
Dc	Ţigan în cale-ntâlnea,măi	Einem Zigeuner begegnete er,
Ev_2	Sta de bună ziua-i da,măi	Einen guten Tag bot er ihm,
Ec	Sta de bună ziua-i da,	Einen guten Tag bot er ihm,
Parlato		
	Hei! Că şi ţiganu-i mulţumea!	Der Zigeuner dankte ihm-
Cc	Iar ciobanu ce grăia,măi:	Und der Hirte sprach:
Parlato		
	Măi ţigane, dumneata,	Du Zigeuner, du,
	Tu să faci cântarea mea,	Singe mir mein Lied,
	Să-ţi dau un pol nou şi ferecat,	Damit ich dir ein Geldstück gebe,
	Dupe fund de chimir băgat!	Aus der Tiefe der Tasche!
	Începea ţiganu cu de-ale lui,	Der Zigeuner sang wie ihm eigen,
	Ca la uşa cortului:	Wie vor dem Eingang des Zeltes:

2, Das Lied des Zigeuners (Cântecul ţiganului)

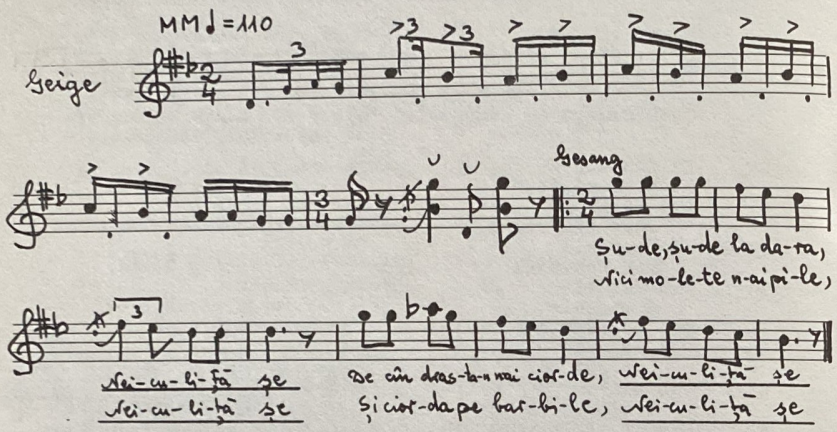

(Text ahmt die Sprechweise der Zigeuner nach)

VI. Parlato

	Măi ţigane, dumneata,	Du Zigeuner, du,
	Asta nu-i cântarea mea!	Das ist nicht mein Lied!
	Nici polu nu ţi l-oi da,	Das Geldstück geb ich Dir nicht,
	Şi de cale mi-oi căta!	Des Weges gehe ich!
Cc	Mai'nainte că mergea,măi	Weiter zog er,
Ev_2	Neamţu'n cale întâlnea,măi	Dem Deutschen begegnete er,
G	Sta de bună ziua-i da	Einen guten Tag bot er ihm,
Cc	Şi neamţu că-i mulţumea,măi	Der Deutsche dankte ihm
Cv	Dar ciobanu că-i spunea,măi	Aber der Hirte sprach:
Parlato		
	Măi neamţule, dumneata,	Du Deutscher, du,
	Tu să-mi faci cântarea mea!	Singe mir mein Lied,
	Să-ţi dau un pol nou şi ferecat,	Damit ich dir ein Geldstück gebe
	Dupe fund de chimir băgat!	Aus der Tiefe der Tasche!
	Începe neamţu cu de-ale lui,	Der Deutsche sang wie ihm eigen,
	Ca să ia polu ciobanului:	Damit er dem Hirten das Geldstück abluchse:

3. Das Lied des Deutschen (Cântecul neamţului)

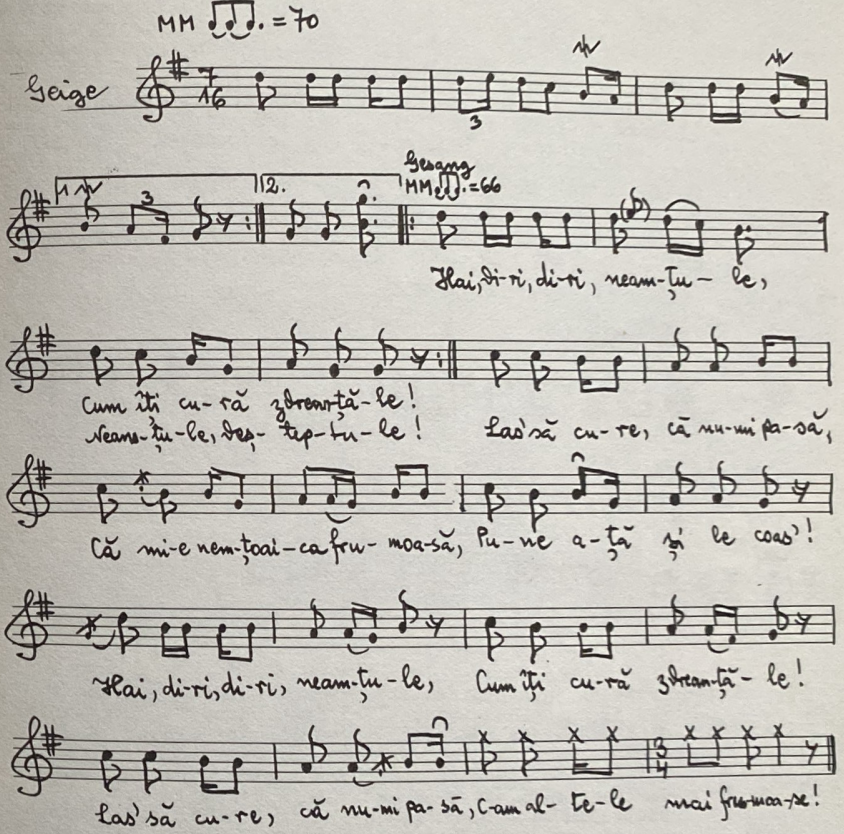

- Hai,diri,diri,du Deutscher!
Wie an dir die Fetzen hängen!
Hai,diri,diri,du Deutscher!
Du gescheiter Deutscher!
- Lass sie hängen, was geht's mich an?
Hab ich doch ein schönes deutsches Weib!
Sie fädelt Garn ein und näht sie mir!

- Hai,diri,diri,du Deutscher!
Wie an dir die Fetzen hängen!
- Lass sie hängen,was geht's mich an!
Hab ich doch andere,schönere!

VII. Parlato

Măi neamţule, dumneata,
Asta nu-i cântarea mea!
Nici polu nu ţi l-oi da,

Şi de cale mi-oi căta!

Cc Mai'nainte că mergea,măi
E Român în cale'ntâlnea,măi
Ec Sta de bună ziua-i da.

Du Deutscher, du,
Das ist nicht mein Lied!
Das Geldstück geb ich dir nicht,

Des Weges gehe ich!

Weiter zog er,
Einem Rumänen begegnete er,
Einen guten Tag bot er ihm.

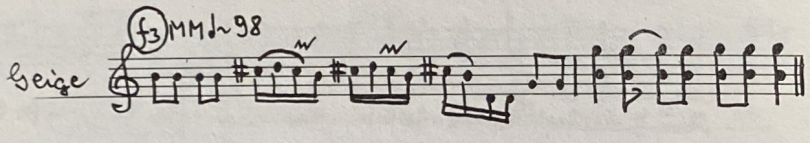

VIII.

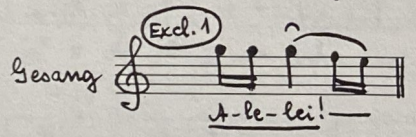

Avc Român în cale'ntâlnea,măi
Cc Sta de bună ziua-i da,măi
Ec Şi românu-i mulţumea.

Einem Rumänen begegnete er,
Einen guten Tag bot er ihm,
Der Rumäne dankte ihm.

Parlato

Măi române, dumneata
Ia să-mi faci cântarea mea,
Să-ţi dau un pol nou şi ferecat
După fund de chimir băgat!
Începea românu cu de-ale lui,
Ca când vine seara obosit de la plug:

Du Rumäne, du,
Singe mir mein Lied,
Damit ich dir ein Geldstück gebe
Aus der Tiefe der Tasche!
Der Rumäne sang wie ihm eigen,
So wie wenn er abends von der Feldarbeit heimkommt:

4. Lied des Rumänen: Doina (Cântecul românului: Doină)

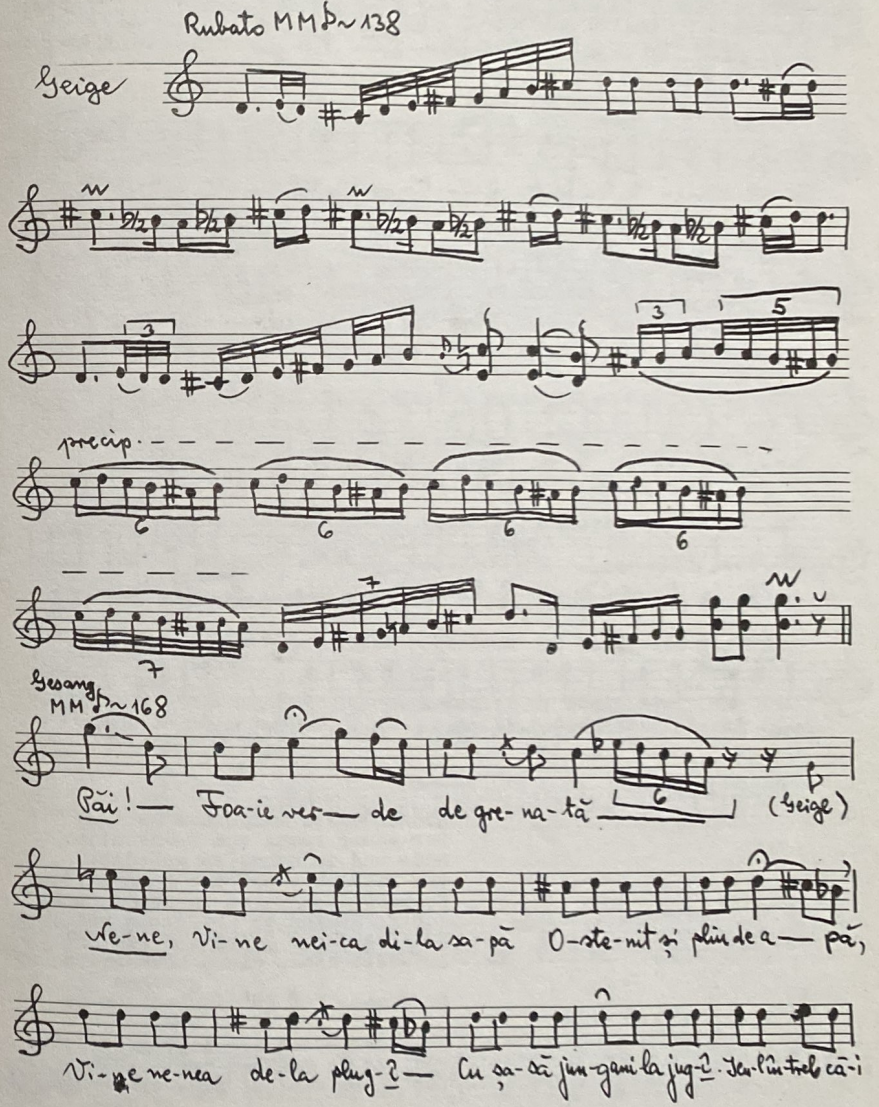

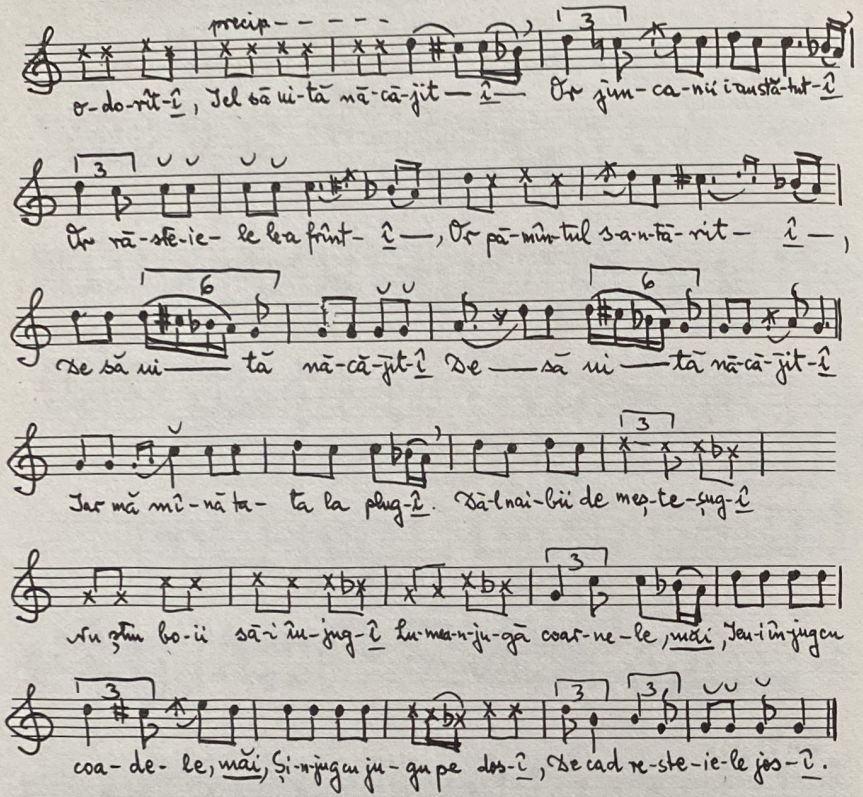

Grünes Blatt der Granatblüte!
Der Bauer kommt vom Felde heim,
Müde und in Schweiss gebadet.
Vom Pflügen kehrt der Bauer heim,
Sechs Ochsen waren im Joch gespannt.
Ich frage ihn,ob er fertig sei,
Er blickt nur geplagt drein.
Entweder haben die Ochsen nicht gezogen
Oder aber ist der Jochbolzen gebrochen,
Oder der Boden ist hart geworden,
Weil er so geplagt dreinschaut :
Der Vater schickt mich wieder zum Pflügen,

Der Teufel hole dies Gewerbe!
Ich kann die Ochsen nicht vorspannen:
Die anderen tun's an den Hörnern,
Ich an den Schwänzen!
Das Joch nehme ich verkehrt,
So dass die Jochbolzen zu Boden fallen.

IX. Parlato

	Măi române, dumneata,	Du Rumäne, du,
	Asta nu-i cântarea mea!	Das ist nicht mein Lied!
	Nici polu nu ţi l-oi da,	Das Geld geb ich dir nicht,
	Şi de cale mi-oi căta!	Des Weges gehe ich!
C	Mai'nainte că mergea,măi	Weiter zog er,
E	Rumâncuţa c'o'ntâlnea,măi	Einem rumänischen Mädchen begegnete er.
Ec	Rumâncuţa c'o'ntâlnea.	Einem rumänischen Mädchen begegnete er.
f_2		
X. A(v)c	Sta de bună ziua-i da, măi	Einen guten Tag bot er ihr,
Cc	Şi romînca-i mulţumea,măi	Das rumänische Mädchen dankte ihm.
Ec	Dar ciobanu c'o'ntreba:	Aber der Hirte fragte es:

Parlato

Romîncuţo,dumneata,	Du rumänisches Mädchen, du,
Neica mânca-ţi-ar limba!	Süss bist du,
Tu să faci cântarea mea,	Du sollst mir mein Lied singen,
Să-ţi dau un pol nou şi ferecat	Damit ich dir ein Geldstück gebe,
Dupe fund de chimir băgat!	Aus der Tiefe der Tasche!

5. Lied des rumänischen Mädchens (Cântecul romîncuţei: "Pe deal pe la Corlăţel")

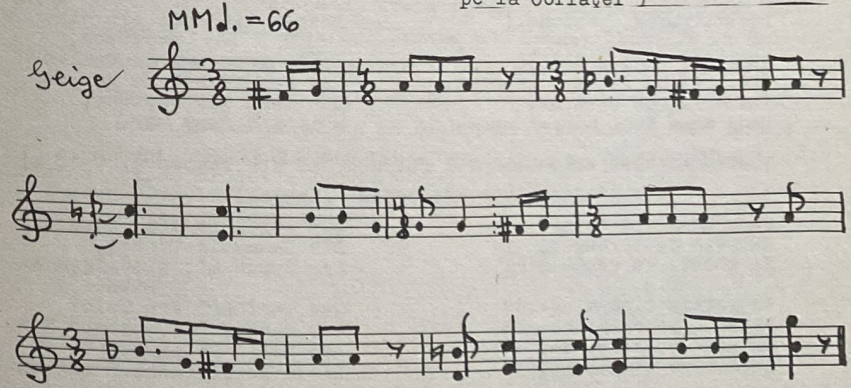

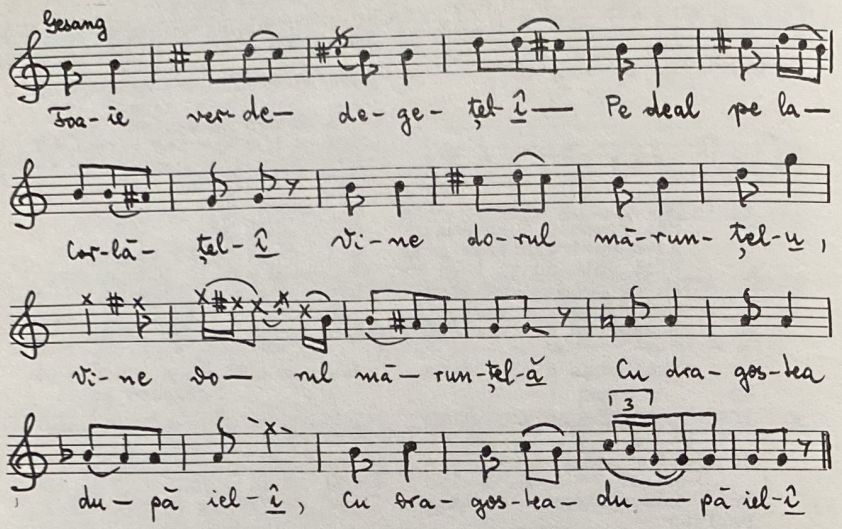

Grünes Blatt vom Fingerhut!
Auf dem Hügel bei Corlăţel
Kommt die Sehnsucht geschlichen :|
Und zieht die Liebe nach sich :|

NB: Die Melodie wird noch 3 mal gesungen (stark variiert!)

Decât, puică, testemelî
Să le'mpărţim amândoi,
Testemel cu floare-albastră,
Inimă friptă şi arsă,
Dacă mi-a fost mintea proastă

Besser, Liebchen, als ein Kopftuch,
Ist's wenn wir es teilen.
Das Kopftuch blau geblümt
Das Herz ist betrübt,
Weil ich dumm war.

Instrumentales Zwischenspiel (beruht auf den Takten |: 9-12 :| des Liedes des rumänischen Mädchens).

Cine'nşală pe voinic?
Cârpele de borangicî
Şi gheata cu tocul micî

Pe femeie cine-o'nşală?
Pălăria pe-o sprânceană
Şi mustaţa gălbioară,
Aste două mă omoară.

Wer verführt den Jüngling?
Die Baumwoll-Tücher,
Der Schuh mit niedrigem Absatz.
Was verführt das Weib?
Der schief aufgesetzte Hut,
Der helle Schnurrbart,
Diese beiden setzen mir zu.

Aste două de n'ar fi
Omu n'ar mai bătrâni.
Aste două dacă este,

Omu de-aia bătrâneşte.

Wären diese beiden nicht,
Würde der Mensch jung bleiben.
Weil es aber diese beiden gibt,
Wird der Mensch alt.

XI. Parlato

Romăncuţă, dumneata,
Neica mânca-ţi-ar limba!
Asta ie cântarea mea!

Rumänisches Mädchen, du,
Süss bist du,
Das ist mein Lied!

f_2
A(v) La verdeaţă să trăgea,
D Puţin dragoste făcea,măi
Cc Mergea şi să cununa,măi
Cv Două oi că-mi cumpăra,măi
Evc Şi din două făcea patru,
F Şi din patru făcea optî
Ev_2 Iacă e târla la locî,
Ec Iacă e târla la locî.

Ins Grüne gingen sie,
Sie liebten sich ein wenig,
Sie gingen und heirateten
Zwei Schafe kauften sie,
Aus zwei wurden vier,
Aus vier wurden acht,
Und die Herde ist wieder da,
Und die Herde ist wieder da.

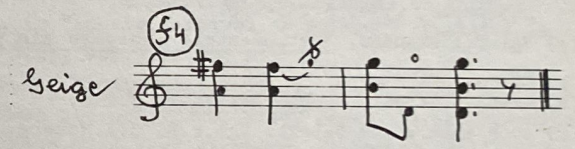

NB: AIFB/Tbd. 1817a/ Desa, Kreis Dolj/ Gewährsperson: Mihai Constantin (Lache Găzaru): Gesang und Geige; (Nicolae Gh.Budilică, Gitarre)/ Aufgenommen: Al.I.Amzulescu, A.Sachelarie, 17.2.1961/ Trskr: G.Habenicht.
Die Geige ist um einen Halbton tiefer gestimmt. Der Gesang ist im Verhältnis zur Geige, doch um eine Oktave höher notiert.

A N M E R K U N G E N

(1) Siehe G.Habenicht, Caracteristici stilistice zonale ale semnalelor de bucium, in "Revista de etnografie şi folclor", T.12, 1967, Nr.4, S.261; ders., Die Musik der rumänischen Hirtentrompeten, in "Deutsches Jahrbuch für Volkskunde", Jg.13, 1967, S.244-259; ders., Specificitatea repertoriului folcloric pastoral, in Folclor literar, Vol.II, Timişoara, 1968, S.263-268; ders., Ciobanul care şi-a pierdut oile. Geneză, evoluţie, tipuri, in "Revista de etnografie şi folclor", T.13, 1968, Nr.3, S.235-236.

(2) Darüber nähere Ausführungen in G.Habenicht, Specificitatea... Siehe auch E.Stockmann, Die Darstellung der Arbeit in der instrumentalen Hirtenmusik, in Studia instrumentorum musicae popularis (Festschrift to Ernst Emsheimer), Stockholm, 1974, S.233-236.

(3) Vgl.T.Alexandru, Instrumentele muzicale ale poporului român, Bucureşti, 1956, S.41.

(4) Siehe G.Habenicht, Die Musik..., S.248.

(5) Auch anderwärts belegt. Vgl.z.B. C.A.Moberg, Studien zur schwedischen Volksmusik, Uppsala, 1971, S.131.

(6) AIFB (=Archiv des Instituts für Folklore Bukarest) - Tbd.-Zettel 282 II b/ Bahnele-Neculele, Kreis Buzău/ Gewährsperson: Neculaie T.Corcodoaie,76 J./ Aufn.G.Sulițeanu, 1965.

(7) Veröffentlicht in T.Alexandru, op.cit., S.191 ("Povestea lui Tânjală").

(8) T.Alexandru, op.cit., S.51 (siehe auch S.39, dasselbe mit Alphorn).

(9) D.Caracostea, Balada poporană română, 1932-33, S.18.

(10) Siehe diesbezüglich G.Kristóf, Influenţa poeziei populare române din secolul al XVI-lea asupra lui Balassa Bálint, in "Dacoromania", T.3, 1922-23, Cluj, 1924, S.550-560.

(11) Siehe diesbezüglich N.Iorga, Istoria literaturii româneşti, 2.Auflage, 1925, Bd.I, S.28.

(12) Siehe diesbezüglich auch die Ausführungen in R.King Merton, Eléments de méthode sociologique, Paris, 1953, S.92 f.

(13) Vgl.T.Morariu, Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei, Bucureşti, 1937; ders., Material etnografic şi folclor ciobănesc din Munţii Rodnei, Sonderdruck aus "Vatra", Jg.5, Nr.6-12; D. Dan, Stâna la românii din Bucovina. Schiţă folclorică ilustrată, Sonderdruck aus "Junimea literară", 1923, Nr.12; T.Alexandru, op.cit., usw.

(14) Zitiert bei Ov.Densusianu, Vieaţa păstorească în poezia noastră populară, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1932, 2.Bde.; benutzt wurde die von M.Bucur betreute Neuausgabe, Bucureşti, Edit.pentru literatură, 1966. Siehe S.253.

(15) AIFB/ Tbd.2539t/ Salva, Kreis Bistriţa-Năsăud/ Gewährsmann: Toma Furcea, 62J./Aufn.G.Habenicht,28.6.1963/Trskr.G.Habenicht.

(16) D.Dan, op.cit., S.23.

(17) AIFB/ Podeni, Kreis Mehedinţi/ Gewährsperson: Anica Muica, 68 J./ Aufgezeichnet von Fl.Lorinţ, März 1967.

(18) Siehe T.Găluşcă, Mocanii. Un joc dramatic al românilor din Dobrogea, in "Anuarul Arhivei de folklor" (publicat de I. Muşlea), Cluj, Vol.7, 1945, S.12.

(19) Vgl.T.Moraru, Vieaţa pastorală..., S.143; AIFB/Tbd.2539t (weiter oben zitiert)/Săcel,Kreis Maramureş/Gewährsperson: Ileana Cocean,67 J./Aufzeichnung: Fl.Lorinţ, Juli 1967.

(20) Siehe z.B. Ov.Densusianu, Vieaţa păstorească..., S.302 f.

(21) Und dies trotz der anderslautenden programmatischen Forderungen in Ov.Densusianu, Folclorul - Cum trebuie înţeles, 1909; Neuveröffentlichung im Rahmen der M.Bucur Ausgabe von Veiaţa păstorească..., S.35-56.

(22) Ov.Densusianu, Vieaţa păstorească..., S.39.

(23) Als Beispiel diene die 1936 von I.Cocişiu in Susenii Bârgăului,Kreis Bistriţa-Năsăud aufgenommene Fassung, veröffentlicht in A.Fochi, Mioriţa. Tipologie,circulaţie,geneză,texte, Bucureşti,Edit.Academiei,1964,S.582 (Trans.44 b):

S'a suit la munte	Es gingen in die Berge
Trei păcurărei.	Drei Hirten.
Ş'acolo văzu	Dort erblickten sie
Fată de maior.	Eine Bauernmaid.
Cel mai mic zâcea:	Der Jüngste sprach:
-Eu m'aş însura!	-Ich möchte heiraten!
-De ti însura	-Wenn Du heiratest,

./.

./. Noi te-om împuşca
Groapa ţ-om săpa
În jocul de miei
Su'trei buhăşei.
-Bota mea cea luce
Mi-o puneţi de cruce;
Fluieraş de fag,
Să-mi cânte cu drag...

Werden wir Dich erschiessen,
Das Grab werden wir Dir schaufeln
Im Pferch der Lämmlein,
Unter den drei Tannen.
-Aus meinem glatten Stock
Errichtet mir das Kreuz;
Meine Flöte aus Buchenholz,
Liebevoll spiele sie mir.

Obwohl A.Fochi die Frage einer Kausalverbindung zwischen den "Fata-de-maior"-Fassung und dem Verbot des Betretens des Sennbereichs durch die Frau aufwirft, scheint er trotzdem den Typ eher durch eine vermeintliche eifersüchtige Rivalität zwischen den drei Hirten zu erklären (S.239; siehe auch S.548). Dem sei gegenübergestellt, dass a) von einer Rivalität in den Texten nicht die Rede ist; nur einer der drei bekundet ein Interesse für das Bauernmädchen! b) Erst die Variante TRANS 274 (A.Fochi,op.cit., S.72o) lässt den Gedanken einer Rivalität zu; die Erklärung liegt aber darin, dass diese Fassung aus einem Gebiet stammt, wo die weiter oben ausgeführte abergläubische Grundlage schon verschwunden ist, was eine anderwärtige Erklärung im Text herausfordete. c) Ausserdem sei auf das offensichtlich hohe Alter der sechssilbigen "Fata-de-maior"-Fassungen hingewiesen.

(24) AIFB/Fgr.13421d/ Crăceşti,Kreis Maramureş/ Gewärsperson:Ion Hotea (Alphort) und Mihail Tefei (Gesang)/ Aufn.:L.Ionescu, C.Ionescu, A.Sachelarie, 13.7.1947/Trskr: G.Habenicht.

(25) AIFB/Tbd.30 a/Putna, Kreis Caraş-Severin/ Gewährsmann: Ştefan Sicora, 38 J. (Flötenspiel und Erzählung)/ Aufn.:G.Suliţeanu u. T.Alexandru, 22.3.1951/ Trskr: G.Habenicht. Hier der Originaltext:

"...Cică ar fi fost odată un păcurari - l-o chemat Costea. El păzea oili şi sta la umbră cu drăguţa lui. Drăguţa îl ţinea cu capu pe poale şi-i povestea mereu poveşti. El, ascultân'la poveştile ei, a adurmit. Ea, cân'a văzut că e adurmit, l-o rădicat înşetu capu pe poale, l-o lăsat jos, adurmit. La un timp se trezeşte Costea. Să uită'n deal, să uită'n vale, să uită'n stânga, să uită'n dreapta, nici oili, nici mândruţa...".

(26) AIFB/ Tbd.2539 t(weiter oben zitiert). Hier der Originaltext:

"O fos'un fişioraş şi fişioraşu-acela era tot la oi de mic, până când o fos'mare, la o vârstă de vo şaişpe ai. Atunşea

./. mă-sa l-o chematu să-l îmbraşe,să-l mâie şi el pin sat,la biserică,la gioc,la horă.La urmă s'o legat o fată frumoasă di el şî s'o dus cu el la colibă.Iară el,cu oile lui - ave o oaie iaceşă, care oaceşa-ceia îmbla la oi şi era...păză oili.Cân'o mărs cu fata la colibă, o vinit oaceşa cu oili. Oaceşa o simţît că-i fata la colibă. Atunci oaceşa n'o mai vrut ca să-l asculte. El dac'o zis:
- Dă, mă oceşică,'n strungă!, ie o spus:
- Dăe-ţi mândra de sub glugă!
- Fă, mă oceşică, foc!
- Facă-ţi mândra de sub clop!
- Adă,oceşică, apă!
- Aducă-ţi mândra ta cea dragă!
Atunci, cân'o fos'oceşica plecat cu oile, s'a dus pe munte, n'a mai înturnat. A doua zi dimineaţa când s'a trezit ciobanu cu câinii la colibă, oii necări.Ce-i de făcut? De plecat pe munte,de le căuta...A doua dzî o vini'mă-sa şi l-o cătat pe munte, să vază une-i.Cân'a văzu'pe mă-sa că îmblă cătră el ca să-l caute, el s'o ascuns printre niste bolovani.P-acolo niş nu l-o găsit mă-sa pe el: el s'o făcut scai ca să se lege'n veci de oi! Oile nu le-o mai găsit, mă-sa nu l-o mai văzut!...".

Erläuternd sei hinzugefügt,dass der Dialogteil zwischen dem Hirten und dem Zauberschaf durchblicken lässt,dass ersterer seine Geliebte als Bursche verkleidet (mit Hut und Kapuze) zur Sennhütte mitbrachte.

(27) Nach G.Breazul,Muzica românească de azi, in Muzica românească de azi.Cartea sindicatului artiştilor instrumentişti din România,scoasă de P.Niţulescu,Bucureşti,1939,S.79f.Wieder abgedruckt in ders.,Patrium Carmen.Contribuţii la studiul muzicii româneşti, Craiova, Scrisul Românesc,(1941),S.127 f.

(28) G.Breazul,Patrium Carmen..., S.116 f, bezieht sich in seinem Ausführungen auf das Wort "titiri".

(29) Es können auch heute noch gut Gemeinsamkeiten zwischen den musikalischen Charakteristika verschiedener Gattungen festgestellt werden, was für die Erforschung der Entwicklungsgeschichte der Rumänischen Volksmusik von Bedeutung ist. B.Bartók weist so auf den Gedanken eines ursprünglich einheitlichen Melodietyps hin: seiner Meinung gemäss gab es frührer in der Maramureş allein den Doina ("Hore lungă")-Typ, der funktionell äusserst vielseitig auftrat (lyrisches Lied, Brauchtumslied esw.): siehe Volksmusik der Rumänen von Maramureş, München, Drei Masken-Verlag, 1923, S.XI. Ähnliches beobachtet C.Brăiloiu im Fogarascher Gebiet, siehe Vie musicale d'un village, recherches sur le répertoire de Drăguş,

Paris,1960.M.Kahane stellt im Liedgut der kleinen Walachei (Oltenien)eine gemeinsame Urschicht fest,die über zeitliche und gattungsmässige Unterschiede hinweg erfasst werden kann; siehe Baza prepentatonică a melodicii din Oltenia subcarpatică,in"Rev.de etnografie şi folclor",T.9,1964,Nr.4-5,S.387; dieselbe, De la cântecul de leagăn la doină,in"Rev.de etnografie şi folclor",T.10,1965,Nr.5,S.477-490 und P.Carp,Notarea relativă a melodiilor populare pe baza integrării lor într'un sistem organic, in"Rev.de folclor",T.5,1960,Nr.1-2,S.7-24.

(30) Eine derartige Variante aus dem Vrancea-Gebiet bringt G.Sulitţeanu ins Gespräch: Poemul popular "Când şi-a pierdut ciobanul oile",in"Rev.de etnografie şi folclor",T.12,1967, Nr.6, S.435-460.

(31) Vgl.C.Zamfir,V.Dosios u.E.Moldoveanu-Nestor,132 cântece şi jocuri din Năsăud, Bucureşti, 1958, S.88.

(32) Siehe Ov.Densusianu, op.cit., S.254, 256-260, passim.

(33) Ov.Densusianu,op.cit., S.289 Anm.3 nennt es "ein in seiner Art kurioses Stück".

(34) Aus Frăţilă, Kreis Vâlcea, aufgenommen am 22.2.1938 von G. Păunescu und veröffentlicht in "Izvoraşul", T.21, 1940, Nr. 9-10, S.308-311.

(35) Siehe Gh.Vrabie, Există "Mocanii - un joc dramatic al românilor din Dobrogea?...", in "Cercetări folklorice", T.I, Bucureşti, 1947, S.130-138.

(36) T.Găluşcă, op.cit.

\- - -

LE TESTAMENT DE MAXIM LE MARCHAND (1735)

Commentaires ethnologiques

par Paul H. S T A H L

Les documents qui se rapportent à l'histoire roumaine citent souvent des donations faites à diverses occasions et mises en rapport avec l'âme de quelqu'un, vivant ou mort. La formule "en souvenir de l'âme de mes parents et pour ma propre âme" est une des plus courantes; elle revient avec une insistance particulière dans les documents écrits de toutes les catégories sociales. On la trouve depuis les premiers documents écrits roumains et elle se maintient jusqu'au 19-e siècle. Habituellement, la formule est accompagnée de la description de donations faites à telle ou telle fondation religieuse qui,en échange, devait citer dans ses prières les noms des donateurs.

Le testament de Maxim Cupeţul (le marchand), probablement l'un des plus intéressants, est un vrai document d'ethnologie car il inclut les plus importants éléments se rapportant à la mort, tels qu'ils se sont conservés dans le folklore vivant des 19-e et 20-e siècles. Ecrit en février 1735[1], le texte est suivi par deux autres documents postérieurs[2], qui

****

(1) George Potra, Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti (1594-1821), Bucarest, 1961, pp.340-344.

(2) Idem, pp.345-349.

ne nous intéressent pas ici, car ils se rapportent seulement à la manière dont le prince de la Valachie a appliqué les dernières volontés de Maxim. Dans les lignes qui suivent seront analysés les uns après les autres, des aspects qui me paraissent avoir une signification pour la connaissance des coutumes du passé. Je retiendrai et traduirai seulement les parties qui concernent directement mon sujet.

"Tout aussi vrai que la mort doit arriver, est le fait que le jour et l'heure où elle viendra sont inconnus, car,comme le dit aussi l'évangeliste Marc, ce jour viendra sans prévenir. Pour cette raison, moi le pêcheur et le serf de Dieu , Constantin, fils de Maxim, marchand de Bucarest, étant gravement malade, j'ai pensé que, avant qu'arrive sans prévenir cette heure de la mort et tant que ma compréhension est encore encore entière, je fasse mon testament, pour décider de mon avoir, petit ou grand, ce que Dieu a voulu me donner".

Plusieurs choses sont à remarquer. La première concerne l'arrivée imprévue de la mort. Deux conceptions opposées sont connues et elles coexistent; l'une, citée dans le document,se rattache à des textes d'origine religieuse, qui affirment que le moment de la mort est inconnu. La deuxième conception est celle qui affirme que la mort vous prévient de son arrivée.Cette deuxième est basée sur une multitude de superstitions populaires(3) dont l'inventaire est loin d'être complet. L'origine de ces superstitions et leur place parmi les superstitions des autres populations européennes sont peu connues. Le chant de tel ou tel oiseau(4), le comportement étrange de tel ou tel animal de la cour, les meubles ou les poutres qui craquent, la

(3) Simion Florea Marian, Înmormântarea la Români. Studiu etnografic, Bucarest, 1892, le premier chapitre "Semne de moarte"; Ovidiu Bârlea et Ion Muşlea, Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui B.P.Haşdeu,Bucarest, 1970.

(4) Chez les Roumains, l'oiseau du destin est le coucou; Simion Florea Marian (Ornitologia poporană română, Cernăuţi, 1883) décrit les croyances concernant le coucou.

manière dont le feu brûle, peuvent constituer tout autant de signes avantcoureurs. On doit leur ajouter les songes eus par les vivants, ou les morts qui apparaissent pour prévenir leurs parents vivants.

Une autre catégorie a un caractère spécial et concerne la mort de quelqu'un proche dans la famille, ou de quelqu'un né le même jour ou le même mois que celui qui est mort; entre les deux existent des liens invisibles qui les soumettent à un même destin(5).

Maxim est marchand, un riche marchand, il vit à Bucarest, capitale du pays. Son testament est écrit et supervisé par le métropolite de l'Ungro-Valachie, Ştefan. Il sera donc naturel de citer dans son testament l'arrivée imprévue de la mort,telle que les textes religieux l'expriment. Il sera aussi naturel de constater qu'il se fait faire un document écrit et qu'il transmet sa fortune par testament. A cet égard on doit se rappeler que les paysans ne redigeaient pas des testaments, mais faisaient connaître oralement leurs dernières volontés ("cu limbă de moarte"). Toute la culture paysanne est basée sur des formes de transmission orale. Ils laissaient donc oralement ce qu'ils voulaient à leurs successeurs, mais là encore les choses diffèrent fortement du cas de Maxim Cupeţul. En effet, la transmission de la propriété immobilière des paysans du temps passé,qui constituait leur principale richesse, ne se faisait pas par héritage, mais par dotation. Les Roumains, comme les autres populations balkaniques, avaient un système d'organisation sociale basé sur les hommes(6); eux seuls ils héritaient, le mariage était patrilocal, les assemblées villageoises ou tribales étaient affaire d'hommes. Là où il y avait des formes de maisnie (gospodărie) dont le groupe domestique était constitué par plusieurs

(5) Tudor Pamfile, Frăţia de cruce şi alte înrudiri sufleteşti la Români, Bârlad, 1920, les chapitres III et IV.

(6) Henri H.Stahl, Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti, 3 vol.,Bucarest,1958, 1959 et 1965; Paul H.Stahl, Ethnologie de l'Europe du sud-est. Une anthologie, Paris, 1974, IV-e partie; le même, Groupe domestique,maison, maisniée. Le cas roumain, dans In memoriam Antonio Jorge Dias, II-e vol., Lisboa, 1974.

couples (le cas des Slaves du sud ou des Albanais par exemple), ni la mort ni le mariage de quelqu'un n'avait de conséquence sur la propriété immobilière, car elle restait indivise et continuait d'appartenir au groupe. Chez les Roumains ou chez les Grecs, le groupe domestique était basé sur la présence d'un seul couple; la propriété devait donc se diviser et se transmettre au passage d'une génération à une autre. Chez les Roumains le père partageait égalitairement les terres entre ses garçons, qu'il dotait au moment du mariage. Ce n'est que plus tard que les filles commencent aussi à recevoir des terres. La situation varie certes d'une région à l'autre, mais l'essentiel reste tel qu'il vient d'être décrit. Un paysan ne redigeait donc pas de testament écrit (de même qu'il ne faisait pas de document écrit pour les dotations, et cela jusqu'au 2o-e siècle)(7) et ne possédait non plus d'objets précieux pouvant être inscrits dans un acte.

A cet égard, le testament de Maxim est typique pour les villes et difère des traditions villageoises.

"Et je pris tous mes frères chrétiens et tous les marchands de me pardonner. Et je pardonne moi aussi tous mes frères chrétiens". Le pardon accompagne toujours la mort de quelqu'un; ne pas accomplire cette formalité pouvait entraîner des risques tant pour les morts que pour les vivants. Si on peut prévenir la mort (comme dans le cas de Maxim) on demande le pardon aux autres avant la mort. Si la mort est survenue trop vite pour qu'on puisse le faire, on le fera avant l'enterrement.Le mort doit quitter ce monde détaché de tout ce qui le retient ici-bas. Les parrents, les voisins, parfois une grande partie du village, viennent le jour de l'enterrement et, avant que le cercueil quitte la cour, demandent pardon au mort(8). On lui

(7) Iosif Jivan, Evoluţia proprietăţilor în comuna Sant, dans "Sociologie Românească" Bucarest, No.3 (7-9), 1938, p.35o; Henri H,Stahl, op.cit., II-e vol.,p.115) affirme que dans le village Năruja (Putna), situé dans une des régions les plus traditionnelles, on avait effectué un seul acte dotal entre 1927 et 1938.

(8) Simion Florea Marian, Înmormântarea...

parle, on l'embrasse, on exprime des regrets, on le pleure,on lui fait des souhaits de bon voyage. La tradition est encore généralement pratiquée dans les villages et elle doit assurer au mort le passage normale dans l'au-delà en même temps qu'elle assure aux vivants une vie tranquille.

"... Et après ma mort que je sois enterré dans le saint monastère de Colţea, dans l'église, là où sont enterrés mon père et ma mère. Et je laisse au saint monastère 30 ruches et cinq magasins en brique, pour citer dans les prières mon nom et celui de mes parents, ensemble avec les noms des fondateurs".

Dans les traditions des Roumains s'était établie une véritable hiérarchie basée sur des critères sacrés et sociaux,qui distinguait les endroits où on pouvait être enterré. Le cimetière tout entier était sacré; les églises, situées souvent au centre d'un cimetière et entourées par des tombes, constituaient le point central et le plus sacré du cimetière. Ceux qui avaient les moyens payaient pour se faire enterrer à l'intérieur même de l'église. On construisait un monument tout entier pour avoir le droit de s'y faire enterrer avec sa famille. En demandant d'être enterré dans un monastère, Maxim ne faisait que respecter une tradition qui remontait loin et qui avait commencé avec les princes, suivis par les seigneurs. - Le fait qu'il voulait être enterré ensemble avec ses parents, se rattache à un autre groupe de croyances; la première est celle qui met ensemble les membres d'une seule famille, selon les règles qui commencent à être bien connues et qui sont décrites ailleurs(9). La deuxième est la continuation de la première: les membres d'une famille se retrouveront dans l'autre monde, cet enterrement ensemble facilitant les retrouvailles. La tradition paysanne garde partout, plus ou moins vivant, le souvenir de la coutume dont il est question. Parfois elle concerne des groupes plus nombreux que la maisnie; ainsi, il y a des cimetières distincts par lignages, ou par quartiers même; ceux par quartiers sont mentionnées dans les villes du passé,ceux par lignages ("neamuri") je les ai observés dans les Monts Apu-

(9) Paul H.Stahl, L'organisation magique du territoire villageois roumain, dans "L'Homme", vol.XIII, cahier 3, Paris, 1973.

seni. Chez les Slaves du sud(10) ou chez les Albanais(11), le cimetière était la propriété d'une phratrie, d'un lignage, qui étaient les seuls a pouvoir y être enterrés(12).

Enfin, pour s'assurer que le monastère de Colţea n'oubliera pas de le citer dans ses prières, lui et ses parents, il fait une donation.

Le paragraphe qui suit est intéressant à plusieurs points de vue: "Je demande à mes exécuteurs testamentaires de dépenser à mon premier service funèbre 15o talers, et à l'aumône faite après trois jours et à celle faite à 9 jours 5o talers, et à 2o jours 5o talers, et à 4o jours 5o talers, et à six mois et à une année 15o talers, et pour l'aumône de deux ans et de trois ans 15o talers, qui font au total 6oo. Et je demande qu'on me fasse 4o prières pour les morts ("sărindare")... qui font 3oo talers. Et je laisse 1OO talers au métropolite pour qu'il me fasse une prière; et je laisse à un prélat ("vlădică") qu'on trouvera 6O talers, pour qu'il me lise une prière sur le tombeau. Ce qui fait au total 1o6o talers".

La croyance en l'efficacité des prières qui aideront l'âme du mort était générale; chacun essayait de s'assurer qu'on lui lira des prières: "Car les liturgies, comme vous l'avez entendu plus haut, peuvent élever l'âme de l'homme de l'enfer jusqu'au

---

(10) Nikola F.Pavković, Društvene i običajno-pravne ustanove u Imljanima, dans "Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu.Etnologia", 1962.

(11) "Nel cimitero d'una fratellanza o d'un «fis» (tribu - n.c.) non puo essere seppellito il morto o l'ucciso di una altra fratellanza o «fis». Se cio avvenisse senza il permesso della fratellanza o del «fis», ai quali appartengono i sepolcri, il Codice prescrive di disseppellire il defunto estradiritto consuetudinario delle montagne d'Albania, Rome, 1941, p.56.

(12) Dans l'île de Skiros, en Grèce, un touriste étranger, mort dans l'île, était enterré à part, loin des tombeaux des skirotes. Des traditions similaires existaient dans les villages roumains, où l'étranger mort était placé soit à l'extérieur de l'enceinte du cimetièrre, soit à l'intérieur, mais vers les extrémités de l'espace (les angles par exemple).

ciel et de la nuit sombre vers la lumière éternelle"(13), affirment les textes de l'Eglise.

Dans le testament de Maxim on reconnaît d'abord les éléments communs; ainsi, l'office religieux et l'aumône fait le troisième jour, le neuvième et le quarantième. Ces trois dates sont connues et expliquées par l'Eglise: "Lorsque meurt l'homme, son âme est libre pendant deux jours et se promène avec l'ange ici bas, dans le monde, là où elle le désire. Mais l'âme, à cause de l'amour envers le corps dont elle s'est séparée, va parfois dans la maison habitée durant sa vie, d'autres fois va au tombeau, où est enterré son corps; mais l'âme juste va là où elle avait coutume de prier; et elle fait trois jours sur terre, et le troisième jour l'ange conduit l'âme au ciel et la présente devant le terrible trône du jugement, pour se prosterner devant Dieu. C'est pour cette raison qu'on fait le troisième jour une liturgie et l'aumône pour celui qui est mort"(14).

Cette liturgie et l'aumône qui l'accompagne sont également connues aux paysans et à l'Eglise. La croyance populaire dans l'efficacité des choses faites sur terre pour aider l'âme est générale. Il est intéressant de noter la mention du désir de l'âme de visiter les endroits connus pendant la vie. On doit relier cette croyance avec la pratique jadis largement suivie par les paysans de promener le cortège funéraire en suivant une route qui permettra au mort de voir les endroits où s'était déroulée sa vie. Le cortège n'irra donc pas directement au cimetière. Le testament de Maxim ne mentionne pas cette coutume, mais ne l'exclut pas non plus.

"Après s'être prosternée devant Dieu, suivant l'ordre donné par Dieu, l'âme irra voir les beaux endroits habités par les saints et les justes qui ont suivi pendant leur vie la volonté de Dieu; l'âme voit tout cela et le neuvième jour revient

---

(13) Îndreptarea legii. 1652, Bucarest, 1962, p.168.
(14) Idem, p.169.

se prosterner devant Dieu; c'est la raison pour laquelle on fait des liturgies et des aumônes le neuvième jour"(15). Le neuvième jour, avec ses requiems et les aumônes qui l'accompagnent, est également mis en évidence par la tradition paysanne.

Le quarantième jour est ainsi décrit par les textes religieux: "Après çela, l'ange accompagne l'âme et lui montre le paradis et toute la souffrance qui est en dessous (l'enfer - n. c.), et çela pendant 40 jours. Et après 40 jours elle va à nouveau se prosterner devant Dieu; c'est la raison pour laquelle on fait des liturgies et des aumônes le quarantième jour. Ensuite, selon ce qu'elle a fait durant sa vie, on lui donne une place pour se reposer, jusqu'à ce que Jésus Christ viendra juger le monde, et récompensera chacun selon ses mérites"(16). Tradition de l'Eglise et tradition populaire se superposent. Maxim, de même que les paysans de nos jours, veut marquer le quarantième jour d'une cérémonie spéciale; il veut aussi que durant ces quarante jours on fasse des "sărindare", prières pour les morts(17). Son âme sera ainsi en permanence accompagnée par les prières faites sur terre. Une fois les quarante jours passés, le cycle finit, les prières finissent et il faudra attendre l'anniversaire du jour de la mort pour que de nouvelles prières soient faites.

Il est à noter deux éléments qui aparemment viennent contredire la correspondance parfaite entre les jours signalés par l'Eglise et par la tradition populaire, et ce que demande Maxim. Il s'agit du 20-e jour et du sixième mois; pour pouvoir comprendre ces deux exceptions il faut se rappeler que Maxim est un riche marchand, qui aura, en plus de sa foi, les moyens financiers pour soigner son âme et multiplier les offices religieux. Mais il ne le fera pas n'importe comment; la liturgie du vingtième jour représente le milieu de l'intervalle de 40 jours, celle du sixième mois représente le milieu de l'intervalle d'une année.

(15) Idem, p.169.
(16) Idem, p.169.
(17) Une coutume largement répandue veut qu'on transporte de l'eau à la maison du défunt pendant quarante jours.

Il s'agit là d'une manière de penser caractérisant aussi d'autres situations sociales et qui consiste en ceci: au moment où on a établi un chiffre considéré comme particulièrement important pour une action, si on veut obtenir un autre chiffre valable, on divise ou on multiplie le premier chiffre.C'est le cas par exemple des témoins ("jurătorii", "oameni bătrâni şi buni") cités dans les procès du passé. Là, le chiffre idéal est douze, comme les douze apôtres qui ont témoigné de la vie de Jésus. On aura donc aux jugements 12 témoins(18), sinon il y aura 6, ou 18, ou 24, tous des chiffres en rapport avec 12.Voulant multiplier les offices religieux, Maxim n'ordonne pas qu'on lui fasse la liturgie le 19-e ou le 21-e jour, mais exactement le 20-e; il ne demandera pas non plus qu'on lui fasse une liturgie le 5-e ou le 7-e mois, mais bien le sixième, constituant la moitié des douze mois de l'anniversaire de sa mort. C'est là un élément de pensée qui mérite d'être retenu.

Les dispositions du testament de Maxim finissent avec les commémorations annuelles, faites à une année, à deux et à trois. La troisième année concorde pour les régions situées dans la partie sud de la Péninsule Balkanique avec l'année où on déterre les ossements, on les lave, on les asperge d'huile, de vin. En Grèce on place ensuite les ossements dans un ossuaire sans plus les enterrer. C'est alors qu'on saura si le sort de quelqu'un après sa mort a été heureux, car son corps se sera décomposé entièrement; par contre, le corps qui n'est pas décomposé et qui, en plus, a un aspect dégoûtant est le signe que quelque chose n'est pas en ordre. Sans entrer dans la discussion de cet aspect, nous nous limiterons à remarquer qu'en Roumanie on déterre les corps à sept ans; il est probable que la différence de température et d'humidité du sol par rapport aux régions balkaniques situées au sud nous explique cette différence. En tous les cas, les ossements, après avoir été lavés, sont enterrés à nouveau

(18) Voir les observations publiées par Gheorghe Cront sur le nombres des témoins (Instituţii medievale româneşti. Înfrăţirea de moşie. Jurătorii, Bucarest, 1969).

dans le tombeau. Entre la troisième année et la septième on officie encore des liturgies le jour commémoratif de la mort de quelqu'un, mais cette coutume n'est pas respectée par tous. Après la septième année les âmes des morts seront citée ensemble lorsqu'on fait la commémoration de tous les morts, les détails de la vie individuelle de chacun s'effaçant.

Bien qu'il ne cite nommément que les trois première années après sa mort, Maxim ne veut pas qu'on l'oublie plus tard. Il demande d'abord qu'on fasse chaque année, le jour anniversaire de sa mort, un requiem sur son tombeau. Plus encore, comme les gens riches du pays (princes, seigneurs, plus tard marchands aussi) il décide de construire une église ayant comme saint patron Saint Georges; et "le jour du saint patron et le jour suivant, qu'un prélat vienne officier la sainte liturgie suivie d'un requiem". Enfin, il fait appel à la plus haute autorité religieuse du pays, en laissant deux magasins à la Métropolie afin que son nom et celui de ses parents soient cités dans les prières ("pomenirea mea şi a părinţilor").

Le montant de l'argent dépensé à l'occasion des divers offices religieux est lui aussi significatif car il met en lumière une certaine hiérarchie. Ainsi, pour l'enterrement on dépanse 15o talers; pour la période entière des quarante jours, essentielle pour le sort de l'âme, Maxim réserve une somme importante. Il y a d'abord trois fois 5o talers (pour le 3-e et le 9-e, pour le 2o-e, et pour le 4o-e jour), donc au total 15o talers; ajoutons-y les 3oo talers pour les quarante "sărindare", offices religieux journaliers, et on obtient un total de 45o talers. Toujours pour cette période, Maxim demande au métropolite de lire un office religieux pour 1OO talers (office récité probablement dans un église), et à un prélat de réciter des prières sur son tombeau pour 6O talers. Au total, Maxim aura dépensé 61O talers pour les premiers 4O jours après sa mort.

Une somme importante sera dépensée durant la période de trois ans après sa mort (deux fois 15o talers, à six mois et à

un an ensemble 15o talers, à deux et trois ans ensemble - 15o).

La liste des dispositions inscrites dans le testament et destinées à sauver son âme ne s'arrête pas là; d'autres éléments viennent s'ajouter qui mettent en relief en même temps le désir de Maxim de mourrir en chrétien et les traditions populaires, dont quelques-unes précèdent l'apparition du christianisme. On se rappelle qu'au début du testament Maxim demandait le pardon à tous ceux auxquels il avait pu faire du mal durant sa vie. Plus loin il"pardonne" ("iartă") différentes dettes en argent; ainsi, un beau-frère lui devait de l'argent, "et cela je le lui pardonne, pour mon âme et pour l'âme de mes parents". Il procède de même avec un autre beau-frère, et avec deux oncles, auxquels il "pardonne" les dettes toujours en mentionnant "pour mon âme et pour qu'il ne m'oublie pas" ("să mă pomenească"). Il pardonne une partie des dettes de son filleul dans le même but,sauver son âme.

A la suite de ce qui précède, viennent s'ajouter d'autres actions dont la fréquence est extrême chez les Roumains et dont l'importance s'est maintenue jusqu'à nos jours. "Je laisse 12 talers pour habiller des pauvres, je laisse 18 talers pour acheter des aliments ("bucate") et quinze seaux ("vedre") de vin". Ces trois éléments auront un rôle précis; les vêtements, le vin,les aliments irront aider l'âme du mort.

De nos jours encore on fait la même chose: on donne les objets et les vêtements du mort aux pauvres ou à des gens qui correspondent comme âge au mort. Ainsi, on donnera les vêtements et les jouets d'un enfant mort à d'autres enfants du même âge, si possible à l'un de ses partenaires de jeu. Ceux qui reçoivent les vêtements (dans le cas de Maxim il s'agissait de vêtements neufs), de même que ceux qui boivent ou mangent en souvenir du mort diront "Que Dieu se souvienne de lui" ("Dumnezeu să-l pomenească")(19).

(19) Dans certains des villages de la Petite Valachie (Oltenia), on habillait avec les vêtements qui seront donnés en aumône, la croix plantée sur le tombeau du défunt.

La croyance que l'âme du mort aura besoin dans l'autre monde des mêmes choses que sur terre était générale. On mettait dans les cercueils différents objets, ou on les donnait à des personnes en vie dans le but avoué de servir au mort(2o). Le mort peut errer dans le noir, on allume donc une bougie au moment du trépas; en plus il emportera avec lui une bougie dans le cercueil et on lui allumera des bougies sur le tombeau ou à l'église. Le mort doit marcher pour arriver à destination, il aura donc avec lui un bâton, placé dans le cercueil, et ainsi de suite. L'origine de la coutume de faire un repas aux différents moments où on commémore la mort se perd dans le passé; on verse par terre du vin pour le mort, on jette des miettes par terre toujours pour lui. On suspend parfois au-dessous du toit des maisons des assiettes avec des choses à manger; on met à l'intérieur des maisons des choses à manger (à l'occasion des Pâques par exemples, lorsque les âmes sont censées revenir pour un temps, 40 jours, parmi les leurs).

Un détail du testament pourrait passer inaperçu si la tradition populaire ne nous aidait pas à le relever. Dans un paragraphe, mêlé à d'autres dispositions, Maxim laisse 412 talers "pour faire le pont qui mène vers Gherghiţa". L'âme marche pendant les quarante jours qui suivent sa mort pour arriver quelque part; cet endroit n'est pas le même dans la tradition populaire, et des croyances contradictoires et d'origine différente coexistent. On dit parfois que l'âme va au paradis ou en enfer, comme le veut l'Eglise; on affirme d'autres fois qu'elle va dans le ciel, suivant la voie lactée, ou qu'elle se dirige vers l'ouest où se trouve le monde des morts. Durant

---

(2o) S.Fl.Marian (Înmormântarea...) décrit avec soin la liste de ces objets.

ce voyage l'âme rencontrera et traversera des rivières, c'est pourquoi il faut construire ou entretenir des ponts.

Arriver à destination sans s'égarer en route, et retrouver ses parents dans l'autre monde, voilà deux buts essentiels de chaque âme. Afin de les atteindre les paysans commencent très tôt, depuis leur jeunesse, parfois depuis l'enfance, à se préparer à la mort. On donne à manger et à boire aux pauvres et aux passants, on fait l'aumône en argent, on nettoie et on entretient les sources, les puits, on répare et on construit des ponts. Maxim savait qu'il allait traverser der rivières et qu'il lui fallait donc avoir des ponts après sa mort, et il le savait depuis la tradition populaire. De nos jours encore, lorsque le cortège funéraire traverse un pont les gens prennent certaines précautions qui sont en relation avec la croyance dont il vient d'être question.

Deux autres aspects pourraient être étudiés dans ce testament d'un intérêt inhabituel. L'un de ces deux aspects concerne les relations de propriété et les droits de chacun à l'héritage; je n'aborde pas cet aspect. Par contre on peut dire quelques mots sur le deuxième aspect, relatif à une cérémonie apparentée à l'enterrement , le mariage.

La première personne à laquelle Maxim pense après avoir précisé les mesures à prendre pour sauver son âme, est sa femme, que, de toute évidence, il chérissait profondément. Il décide que l'inventaire contenu dans la feuille dotale (qu'il n'appelle pas feuille mais petite feuille, "foiţă de zestre", diminutif touchant) doit lui être rendu intégralement. Tout ce qui aurait été détruit ou usé sera remplacé. Il cite les cadeaux faits aux fiançailles et veut qu'on les laisse à sa femme; il mentionne l'anneau échangé à cette occasion, le fichu ("marama") et d'autres cadeaux. Le fichu de même que l'anneau ont un rôle spécial dans la cérémonie de mariage et ils apparaissent comme un élément important dans les contes, signifiant la liaison

entre deux êtres qui s'aiment. Il cite les cadeaux qu'il lui a donné le deuxième jour des fiançailles, cadeaux qui habituellement sont absents dans les noces paysannes. Et il ajoute, parmi les choses qu'on doit rendre à sa femme, l'anneau qu'elle lui avait donné. Ce dernier élément est surprenant, car pour la première fois Maxim contredit de manière flagrante la coutume populaire. En effet, les anneaux de mariage doivent être portés par les époux toute leur vie et ils s'enterrent avec ces anneaux, qui constituent l'un des signes de reconnaissance dans l'autre monde. Probablement que pour Maxim l'anneau eut principalement la signification d'un chose de valeur, qui coûtait cher; en le rendant à sa femme il voulait lui assurer l'avenir au point de vue matériel.

Le testament finit avec une formule entrée elle aussi dans le folklore; il avertit ses épitropes que, s'ils ne respectaient pas les dispositions du testament, "il se jugera avec eux à l'occasion de terible jugement dernier devant Jésus Christ".

- - -

D.CANTEMIR - PANÉGYRISTE DE PIERRE LE GRAND

par E. L O Z O V A N

Comme la plupart des écrits de D.Cantemir, Le Panégyrique de Pierre le Grand - mis sur le compte de son fils Şerban / Serghei - est parvenu jusqu'à nous en plusieurs versions défectueuses. Une édition correcte se laisse encore attendre.

G = original grec inédit, conservé à la Bibliothèque de L'Académie de Léningrad. Cf. T.A.Bykova et M.M.Gurevič, Opisanie izdanii napečatannyx pri Petre I, Moscou, 1958, p.348-358.

L_1 = version latine, imprimée avec la traduction russe, St. Pétersbourg, 1714. Là-dessus P.Pekarskij, Nauka i literatura v Rossii pri Petre Velikom, vol.2, St.Pétersbourg, 1862, p.320-322, description bibliographique. Quelques détails chez H.Weber, Das verränderte Russland, vol.1,Frankfurt, 1721, p.5.

L_2 = copie latine d'après L_1 avec le frontispice russe,1^v- 8^r, XIXe siècle, mss.no.44, Bibliothèque de l'Académie Roumaine, Bucarest. Cf.Gr.G.Tocilescu, dans "Analele Societăţii Academice Române. Adm.et Desb.",T.XI,(1868),No.1, p.64 et 75. Le texte est plein d'erreurs de transcription. De toute évidence le copiste ne connaissait pas le latin. Il confond les s avec les f - bévue banale chez ceux qui ignorent les caractère typographique du XVIIIe siècle.

Les corrections et l'identification des renvois bibliques appartiennent à plusieurs mains.

l = fragment final de L_1 publié dans le compte rendu du Panégyrique, dans "Acta eruditorum", Leipzig (nov.1714),p.536.

R_1 = version russe imprimée en 1714 avec L_1. P.Pekarskij reproduit deux fragments du début et de la fin. Şt.Ciobanu traduit en roumain les citations de P.Pekarskij. Il répète aussi les erreurs orthographiques: Metamorthoseos pour Metamorphoseos. Cf. Dimitrie Cantemir în Rusia, dans "Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Literare", Serie III, Tome II (1925), p.396-397.

R_2 = deuxième édition russe, reproduisant R_1, publiée par T.S. Bayer, Istorija žizni i delax knjazja Konstantina Kantemira, Moscou, 1783, p.323-328 en note.

r_1 = fragments roumains traduits par Şt.Ciobanu d'après P.Pekarskij. Cf.supra.

r_2 = fragments roumains traduits avec commentaire par P.P.Panaitescu d'après L_2. Cf. Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera, Bucarest, 1958, p.189-192.

Le stemma se présenterait de la façon suivante:

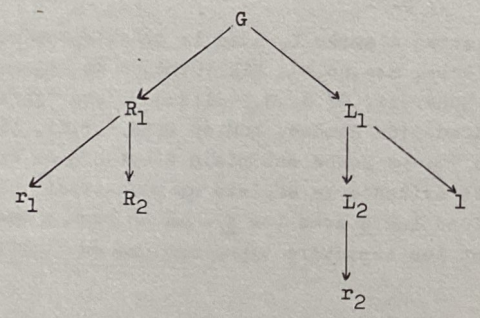

ÉDITION

J'ai suivi L_2. Aux fins de simplifier l'apparat critique, les fautes de lecture du copiste sont corrigées tacitement; on pourra les vérifier sur le fac-similé. Les retouches successives ne sont pas non plus indiquées.

Partant de l'hypothèse que L_1 avait les mêmes caractéristiques graphiques (ponctuation, majuscules, italiques) que R_1, j'ai suivi par analogie R_2.

Les renvois bibliques ont été vérifiés d'après Biblia Sacra vulgatae editionis Sixti V Pont.Max.iussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita. Aux identifications des différentes mains j'ai ajouté les miennes. Mgr.Aloisiu L. Tăutu, supérieur de l'Eglise Uniate Roumaine de Rome, a eu la grande amabilité de me signaler un certain nombre d'entre elles. Je ne puis les spécifier par le menu.

TEXTE

Comme les autres oeuvres de jeunesse de D.Cantemir - le Divan, par exemple - le Panégyrique est constitué par une mosaïque de citations, soudées ensemble avec beaucoup d'adresse, ayant le but sous-jacent d'illustrer les idées personnelles de l'auteur. Il s'abrite derrière une formule illustre - car il ne saurait dire mieux - et de ce fait il confère plus de poids à son affirmation indirecte. Il y a là un art subtil de la citation.

Ainsi, lorsque Şerban Cantemir s'exclame avec les accents pathétiques du psalmiste: Vsquequò tandem Domine, irasceris, usquequò? on devine dans cet appel l'exaspération de son père. Du coup, il met Pierre le Grand devant les obligations qu'il avait contractées envers la Moldavie par le traité de 1711. Les phrases: Populum tuum Domine humiliaverunt et hereditatem tuam

male tractarunt. Venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam... représentent quelque chose de plus qu'une citation concernant la captivité babilonienne et la destruction du premier temple. Au-delà du texte apparaît la situation de la Moldavie envahie et du grand exode des Roumains en Russie. D'ailleurs quelques années plus tard, en 1717, la réalité devait confirmer l'analogie littéraire. Le monastère de Mira - fondation de la famille Cantemir - sera endommagé et la dépouille du prince Constantin sera profanée (cf. Ş.Ciobanu, op.cit., p.512; S.Iosipescu, Mănăstirea Mira - zbuciumatul destin al unei ctitorii cantemireşti, dans "Magazin istoric", T.VII,(oct. 1973), No.10, p.18-20).

Quant à la confiance, solennellement proclamée, sur la temporis plenitudo due à l'accession de Pierre, nous avons là une première ébauche de la théorie sur la montée et la chute cyclique des empires. Dans Monarchiarum physica examinatio - opuscule contemporain du Panégyrique - D.Cantemir devait cristalliser cette conception qui sera la clef de voûte de L'Histoire de l'Empire Ottoman (cf.N.M.Djuvara, D.Cantemir, philosophe de l'histoire, dans "Revue des études roumaines", vol.13-14, 1974, p.65-90). Le rapport entre l'évolution de la pensée de D.Cantemir et celle de N.Spathar Milescu n'a pas été étudié. Il n'est pas exclu que le prince moldave ait eu entre ses mains les manuscrits de son illustre prédécesseur. Il est en tout cas troublant de constater que la prophétie concernant le triomphe inéluctable de "l'aigle du Nord" se trouve déjà chez N.Milescu (cf.P.P.Panaitescu, dans Mélanges de l'école roumaine en France, 1925, p.76-77 et 179-180).

Pour ce qui est du frontispice du Panégyrique, il annonce la salutatio du tzar en 1721 (cf.E.Lozovan, L'acclamation impériale de Pierre le Grand, dans "Romanica", La Plata, vol.5, 1972, p.201-210).

L'analyse des citations auxquelles D.Cantemir fait appel

apporte la preuve définitive que le prince possédait en Russie le texte de la Vulgate romaine. Cependant nous ne pouvons préciser quelle édition il a utilisée. Dans la version actuelle on ne trouve pas Christonymus et à la place de seritur il y a seminat. Du titre de manuscrit grec nous pouvons déduire que D.Cantemir s'est également servi de la Septante. Ainsi, hospodarowicz est rendu par hegemonídes, un hapax de LXX 2 Macc 13:24. Le terme "latin", à l'orthographe polonais, est inventé par D.Cantemir selon le modèle tzar[i]/ tzarevič, qui prouve qu'en mars 1714 il pensait à Şerban comme à un éventuel dauphin. Dans son testament de 1723, le prince devait changer d'avis en faveur d'Antioh (cf.Ş.Ciobanu, op.cit., p.519).

On doit remarquer aussi que D.Cantemir connaissait les homélies pascales de St.Cyrille d'Alexandrie,proclamé docteur de l'Eglise universelle par Léon XIII le 28 juillet 1882. Après la fréquentation de St.Augustin et de Hugues de St.Victor, D.Cantemir montre un nouveau volet de sa vaste culture théologique.

L'encadrement de Şerban Cantemir, à l'âge de 7 ans, dans le régiment Preobraženskij revêt un aspect tragique. Le chroniqueur I.Neculce le savait lorsqu'il justifiait son retour en Moldavie, au risque de sa vie, par le souci qu'il portait à ses enfants qui, dans l'empire des tzars, n'auraient eu d'autre destin que celui des armes sous banière étrangère. Tel a été le lot des descendants de D.Cantemir et des nobles moldaves amenés en Russie manu militari. Pendant deux siècles et demie, transformés en mercenaires, ils ont servi l'oppression abominable de tant de pays y compris celle de leur terre natale (cf.T.S.Bayer, op.cit., p.363-400; Ş.Ciobanu, op.cit., p.431-455; Ş.S.Gorovei, Tovarăşi de pribegie, dans "Magazin istoric", T.VII, 1973, No.1, p. 16-17; D.Găzdaru, Contribuţii româneşti la zestrea culturală a ruşilor, en mss.).

L'acte de 1711 a eu un effet contraire au fol espoir qu'on avait mis en lui, et les gestes insensés de D.Cantemir nous font encore frémir.Somme toute, le Panégyrique met en lumière, dans toute son horreur,un triste héritage dont il n'y a pas lieu d'être fier.

PETRO PRIMO

Hyper-serenissimo et Potentissimo, Pio,

Victori et Clementissimo

IMPERATORI

Domino et Protectori Suo

PANEGYRICVM

holocaustum

humillimè litat et offert, Inclytae et Theophruritae Phalangis Sanctae Metamorphoseos miles necnon Sacri Ross(iaci) Imperii Princeps et Moldav(i)ae Hospodarowicz, servus deditus, Serbanus Cantemyr, in Burgo S.Petri anno à Partu Virg(inis) 1714 Mart(ii) in eunte septimo aetatis suae anno hellenica dialecto peroratum.

Domine in vitute tua laetabitur Rex, et super salutare tuum exultabit vehementer. Ps 20 : 2.

Quamvis balbutiente adhuc linguâ, necnon lactisugis labiis, ad panegyricas resurgentis Regis gloriae laudes praedicandas, plusquam audaci, minus quàm maturo, ferar animo, non tamen forsitan, sinistrae obnoxius ero sententiae, siquidem ipsum ex infantum ore, vagientiumque voculis, emanantem haud contempsisse hymnum, in confesso est.

Cum autem hodiernae solennitatis, Autocrator piissime, plusquam iucundissima sacra (dico) holocaustomata hominum restaurationem, daemonum stragem, vitae immortalitatem, mortis interitum, orbis universi redemptionem, et mundi Principis captivitatem evidentissimè declarent; iure et quidem optimo unicuique magnificè sese effere licet Christonymo, cum suae scilicet, gentis, Principem absolutè regnantem videat, praesertim vero eius ad exemplar Te ut Philochristum Autocratorem, ipsis archivis iam naturalibus, corruptioni quidem ex parte obnoxium, ipsa corruptione, et morte longe superiorem, et ut Regem, ipso mundi Principe, longe valentiorem atquè potentiorem admiretur. Profecto enim in posterum Regis ad aures, quà mortalis, nunquam tiniet illud terra es, et in terram converteris; verum hoc etiamsi terra sis, altissimos tamen coeli ascendes polos, quibusdam enim paradisum est interclusus, quibusdam autem coelum apertum. His igitur ultrà, aequalia quisque sentiat Deo, quia deinceps potest esse Dei quidem heres, coheres autem Christi at licet mortis potestas quemquè ad primum sui reducat nihilum: gratia tamen Resurrectionis eum rursus ad pristinum dignitatis extollit fastigium: +In Christo enim, omnes vivificabuntur, unusquisquè autem in suo ordine, sopor potius quam mors nominanda est illa corruptio, quae mortalitatem mutat in immortalitatem et temporaneae huius vitae ad aeternam vitam praeparabat regressum. +Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem /: et/ mortale hoc induere immortalitatem. Et ut id quod tota com/p/lectitur veritate dicam. Christianum amplius morti subiectum minimè esse. Siquidem eius ex arbitrio pendet vitae aeternae electio: non amplius mortis condemnationi humana prostratur natura. Non amplius humanorum cruciatuum receptaculum est sepulchrum, non amplius deniquè orci opulentae mortalium est praeda. Quia spes immortalitatis universo humano effulgendo generi, mortem ab hominibus debellatam monstravit, et mortalem naturam immortalitatis terminos capere hodiè edocuit. Igitur sepulchrum est huius peregrinationis quidem limes et terminus, itineris autem communem patriam caput et principium. Ibi saevam naturae legem, Re-

1 Cor 15 : 22

ibid 53

surrectionis transmutat praecellentia et caelestes semitas mortalibus conculcandas facilitat. +Nisi enim emoriatur haud reviviscet granum imo ideo uberiores fert fructus, quia prius corrumpitur. +Sic et Christonymus seritur in corruptione, resuscitatur in incorruptionem. Seritur in infamia, sed resuscitatur in gloriam.Seritur in imbecilitate, sed /re/suscitatur in fortitudinem. Seritur tandem corpus animale, sed resuscitatur corpus spirituale. Hunc itaquè in modum, hodie, nostri generis infamia in honorem convertitur, maledictionis propagatio in benedictionis efficaciam et illud +morte moriemini, in +eritis sicut Dii. Haec est illa immortalis victoria, quam Rex, qua mortalis, de morte reportavit, ecquiddem hàc triumphali inscriptione promulgata: +Vbi tua ô mors victoria! Vbi tuus ô Orce aculeus!

Io 12 : 24
1 Cor 15 : 42
Gn 2 : 17
Gn 3 : 5
1 Cor 15 : 55

Quoniam autem duplici debebat glorificari ratione, quà Rex scilicet, factus est sub lege qui legislator est,Filius Dei;+ideoquè quae Caesaris erant, eidem reddidit, ne quandoquè Caesari tributaria fieret, nostri Caesaris Autocratoria iudicarius fuit; ut eum universi iudicem inthronizaret ut eum publicè adorabilem constituat, +spineam sustulit coronam,ut caput eius regali condecoretur diademate; +manu calamum gessit,ut eius dexterà imperiale stabiliatur sceptrum, +falsa circundatus est purpurà,ut quam ille semper humeris gestat chlamydem, cunctis venerandam indigitaret.Sua aliis +distribuit vestimenta, ne quandoquè depopulabundis in suam ditionem irruptitionibus patesceret via. Quà autem unigenitus Patris filius sacrificium est oblatus, ne imposterum, ab eius imperio exigeretur,+omne primogenitum aperiens vulvam.Captivatum +redemit,non quidem corruptibilibus auro et argento,sed pretioso sanguine,utpote agni innocentis et immaculati

Mt 22 : 21
Mc 15 : 17
Io 19 : 2
Mt 27 : 29
Mt 27 : 28
Mt 27 : 35
Ex 13 : 2
1 Petr 1 : 18

Christi. Tandem triduà sua Resurrectione,Amalec tyranni nefarios delusit conatus.Communisquè hostis enervavit robur,hoc est diabolicam potestatem armis spoliatam,exinanitatem,prostratamquè,infernalibus, aeternis subegit suppliciis.+Nunc Princeps /huius/ mundi eicietur foras.Et ut S(ancti) Cyrilli verbis utar+subegit in potestatem et supposuit eum scabellum pedum philochristi Imperatoris nostri.Sanguisugum inquam illum tyrannum edomitum,et credentium pedibus substratum,universali tubà Victoriae edidit signum.+Ecce ego dedi vobis potestatem calcandi super omnem virtutem inimici,et nihil vobis nocebit. +Laetabitur ergo Domine virtute tua Rex,et super salutare tuum exultabit vehementer.Quandoquidem hodie absolutae libertatis factus,huius saeculi principem intrepidè subsanare et redarguere potest.Vbi sunt tibi nunc, ô Diabole, in malitia inveteratae fraudes et subdolorae machinationes? Vbi tibi nunc effrenata illa et fastuosa iactantia,quà ineptè effutiebas haec?+Totum orbem terrarum manu capiam tanquam nidum et quasi derelicta ova tollam, et non est qui effugiat me aut resistat mihi; potesne amplius talia blaterare,+haec omnia tibi dabo,si cadens adoraveris me,non iam,non.Vae,igitur,vae,multiplicanti sibi non sua.Vsquequò? usquequò ad hodiernam lucem.

Io 12 : 32
Hom 13
Lc 10 : 19
Ps 20 : 2
Is 10 : 14
Mt 4 : 9

Heus virtutum Domine utinam haec hodierna fulgida dies,ex gremio s(ancti) sepulchri tui tantam gratiam et virtutem,tantam misericordiam et gloriam,populo tuo sancto,novo huic Israeli delecto effulgeret tuo,ut Atheo illi totius Christianae Reipub(licae) coniurato tyranno,constante strenuequè exprobare possit:+Vae,tibi,vae! qui multiplicasti non tua.Vsquequò? usque ad dies MAGNI PETRI.+Vsquequò peccatores gloriabuntur,Domine,usquequò peccatores?+Ecce inimici tui sonuerunt,et qui oderunt te extolerunt caput. Dixerunt veniamus et disperdamus eos de gente,ut non memoretur nomen Israel ultra.+Populum tuum Domine humiliaverunt et hereditatem tuam malè tractarunt.+Vene-

Hab 2 : 6
Ps 93 : 2
Ps 82 : 4-5
Ps 93 : 5
Ps 78 : 1

runt gentes in hereditatem tuam,polluerunt templum
sanctum tuum,posuerunt Ierusalem in pomorum /custo-
ibid 4 diam/.+Facti sumus opprobrium vicinis nostris,subsa-
natio et illusio his qui in circuitu sunt nostro.
ibid 5 +Vsquequò tandem Domine,irasceris,usquequò? usquè
ibid 6 ad tempora PETRI.+Effunde igitur iram tuam in gentes
quae non noverunt te,et in Regna quae non invocave-
ibid 8 runt nomen tuum.+Cito anticipent nos misericordiae
ibid 9,10,13 tuae.+Adiuva nos Domine nos enim populus tuus et o-
ves pascuae tuae.Libera nos,ne fortè dicant gentes,
ubi est Deus eorum?

Sic credimus,sic confidimus,et sic speramus cum tuo nempe in mundum adventu simul advenisse et temporis plenitudinem,et Deum per invictam dexteram tuam,IMPERATORVM piissime,fortitudinem brachii sui revelaturam et ad recuperandos possidendosquè nos filios mortificatorum demissurum.Quemadmodum enim sub Claudio Caesare orbis terrarum ab originali peccato salvatus est, Iesu nascente; ita sub Te PETRO imperatore magnam Dei ecclesiam pristinam suam libertatem nacturam inhaesitanter speramus,eodem Iesu resurgente; et quemadmodum antiqui Adami successores, licet multorum saeculorum diram tolerantes captivitatem,numquam tamen de sua libertate desperavêre: ita nos novi Adami filii,licet pauciorum annorum captivi,almae tamen libertatis praedefinitum advenisse terminum confidentissimè ominamur.Huiuscemodi vota offerens,sum ego, huius piissimi Imperii servus humillimus ac militum sacrae Tuae maiestatis minimus et postremus. Vniversitatis autem Creator, Generalium generalissimus,et regnantium Rex omnia in decen-
Ps 19 : 10 te praxi collocet, et ad optimum finem dirigat.+Igitur Domine salvum fac Regem et exaudi nos quacumquè diè invocaverimus te.

1

2

Петру Первому
Просвѣтлѣйшему и Державнѣйшему
благочестївѣйшему, Побѣдїтелю
и всемїлостївѣйшему
Императору,
Государю и Покровїтелю своему
Панегирическое
Всекожженіе смїреннѣйше творїтъ
и прїносїтъ.
преславнаго и богомъ хранїмаго полка
святаго преображенія салдатъ.
и священнѣйшаго россійскаго государства князь
и волоскій господаревїчь,
Нїжайшїй рабъ, Сербанъ Кантемїръ,
въ Санктъпітербурхѣ
Въ Лѣто рожденія дѣвы. 1714, марта
Грядущу седмому возраста своего лѣту.
На еллїнскомъ дїалектѣ реченное.

Petro Primo
Hyper-Serenissimo et Potentissimo
Pio, Victori, et
Clementissimo
Imperatori
Domino et Protectori Suo
Panegyricum
Holocaustum humillimè
litat et offert,
Inclytae et Theophruritae Phalangis Sanctae Metamorthoseos
Miles nec non,
Sacri Ross: Imperij Princeps et Moldauae
Hospodarowicz,
Servus deditus, Serbanus Cantemyr
In Burgo S. Petri
Anno à Partu Virg: 1714 Mart;
Ineunte Septimo aetatis suae anno.
ellinika dialecto peroratum.

2

3

Domine in virtute tua laetabitur rex
et super salutare tuum exultabit
vehementer.

Psal. 20

Quamvis balbutiente adhuc linguâ, nec
non lactisugis adhuc labys, ad panegy
ricas Resurgentis Regis gloriae laudes,
praedicandas, plusquam audaci, minu
quàm maturo, ferar animo, non tamen
forsitan, sinistrae obnoxius ero sententiae
siquidem jpsum ex infantu ore, vagien
tiumque voculis, emanantem haud
contempsisse hymnum, in confesso est.

Cum autem hodiernae solennitatis,
Autocrator Pijssime, plusquam jucundi
sima sacra, [dico holocaustomata] hom
num restaurationem, daemonum stragem
Vitae immortalitatem, mortisque inte
ritum: Orbis uniuersi redemptionem, [illegible]

mundi Principis captivitatem evidentissimè declarent. Jure et quidem optimo, unicuique magnificè sese efferre licet Christonymo: cum suae scilicet, gentis, Principem absolutè regnantem videat, praesertim verò ejus ad exemplar Se ut Philochristum Autocratorem, ipsis archivis jam naturalibus, corruptioni quidem ex parte obnoxium, ipsa autem corruptione, et morte longe superiorem. Et ut Regem, ipso mundi Principe, longe valentiorem atque potentiorem administretur. Profectò enim in posterum Regis ad aures, quà mortalis, nunquam tinniet illud Terra es, et in terram converteris. Verum hoc: etiamsi terra sis, altissimos tamen coeli ascendes polos. Quibusdam enim Paradisus est interclusus, quibusdam autem Coelum apertum. His igitur ultrà, aequalia quisque sentiat Deo, quia deinceps potest esse Dei quidem haeres, Coharres autem Christo ut licet mortis potestas quemquè ad primum sui reducat, nihilum: gratia tamen Resurrectionis eum rursus ad pristinum dignitatis extollit fastigium. In Christo enim, omnes vivificabuntur, unusquisquè autem in suo ordine. Sopor patius, quam mors nominanda est illa corruptio, quae mortalitatem mutat in immortalitatem, et temporaneae huius vitae ad aeternam vitam praeparat regressum. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, mortale hoc, induere immortalitatem. Et ut id quod toto comlectitur, veritate dicam. Cristianum amplius

1 Corin 15 v: 22

ibidem v: 53

mortis subiectum minimè esse. Siquidem
eius ex arbitrio, pendet uitae aeternae
electio: non amplius mortis Condemnationi
humana prostrātur natura, non amplius
humanorum cruciatuum receptaculum
est sepulchrum, non amplius denique
orci opulentae mortalium est praeda.
Quia spes immortalitatis uniuerso
humano effulgendo generi, mortem ab
hominibus debellatam monstrauit,
et mortalem naturam, immortalita-
tis terminos capere hodiè edocuit. Igitur
sepulchrum est huius peregrinationis
quidem limes et terminus, stineris
autem ad Communem Patriā Caput
et principium. Ibi saeuam naturae
legē, Resurrectionis transmutat praecel-
lentia. Et caelestes Remitas mortalibus con-

4

culcandas facilitat. Nisi enim moriatur
haud reuiuiscit granum imò ideò uberio-
res fert fructus, quia prius corrumpitur.
ibidem: v: 42 Sic et Christonimus seritur in corrup-
tione, sed resuscitatur in incorruptionem.
Seritur in infamia, sed resuscitatur in
gloriam. Seritur in imbecillitate sed
resuscitatur in fortitudinem. Seritur tan-
dem corpus animale, sed resuscitatur
corpus spirituale. Hunc itaque in modum
hodie, nostri generis infamia in hono-
rem conuertitur, maledictionis propagata
in benedictionis efficaciam. Et illud
Morte moriemini, in eritis
sicut Dij. Haec est illa immortalis
victoria, quam Rex qua mortalis, de
morte reportauit, ecquidem hâc triumphal

inscriptione promulgata: Ubi tua ô mors
victoria, ubi tuus ô Orce aculeus: Quoniam
autem duplici debebat glorificari ratione.
Quà Rex scilicet, factus est sub lege, qui
legislator est Filius Dei. jdeoquè quae
Caesaris erant, eidem reddidit, ne quandoquè
Caesari tributaria fieret, nostri Caesaris Au-
tocratoria. judicarus fuit, ut eum Universi
judicem inthronizaret. Derisus fuit, (ut ~~in eius dextra~~ cum publice adorabilem constituat. Spinlam) (sustulit) coronam,
ut caput eius Regali condecoretur Diade-
mate. Manu calamum gessit, ut in eius
dexterà jmperiale stabiliatur sceptrum.
falsa circumdatus est purpurà, ut quam
ille semper humeris gestat chlamydem,
cunctis venerandam indigitaret. Sua
alijs distribuit vestimenta, ne quandoquè
depopulabundis in suam ditionem irrupti-

6

onibus patesceret via. Quà autem unigeni-
tus Patris filius sacrificium est oblatus,
ne jmposteriam, ab eius jmperio exigere-
exod 13 v: 2 tur, omne primogenitum aperiens vulvam.
I petr I v: 19 Captivatum redemit, non quideni corrupti-
bilibus, auro aut argento, sed pretioso
sanguine, ut pote agni innocentis et
immaculati Christi. Tandeni triduà
suà Resurrectione, Amalec Tyranni
nefarios delusit conatus. Communisquè
hostis enervauit robur, hoc est diabo-
licam potestatem armis spoliatam,
exinanitam, prostratamquè, infernali-
joan 12: v: 31 bus, aeternis subegit supplicijs. Nunc
Princeps mundi eijcietur foras. et ut S:
Cyrilli verbis utar, subegit in potestatem
et supposuit eum scabellum pedum Phi-
lochristi jmperatoris nostri. Sanguisugum

inquam illum tyrannum edomitum, Hom: 13.
et credentium pedibus substratum, uni-
versali tubà Victoriae edidit signum.
Ecce ego dedi vobis potestatem Calcandi
super omnem virtutem jnimici, et nihil
vobis nocebit.

Laetabitur ergo Domine virtute tua
Rex, et super salutare tuum exultabit
vehementer. Quandoquidem hodie abso-
lutae libertatis factus, huius Saeculi prin-
cipem in trepidè subsanare et redarguere
potest: Ubi sunt tibi nunc, o Diabole,
in malitia inueteratae fraudes et sub-
dolosae machinationes; Ubi tibi nunc
effraenata illa, et fastuosa jactantia,
quà ineptè effutiebas haec: *Totum orbem Esai: 10
terrarum manu capiam tanquam nidum v: 14
et quasi derelicta ova tollam, et non est

qui effugiat me aut resistat mihi; potest
amplius talia blaterare, *haec omnia
Math: 4 v: 9. tibi dabo, si cadens adoraueris me; non
iam, non. Vae igitur vae; multiplican
ti sibi non sua; usquequo; usque ad
hodiernam lucem.

Heus virtutum domine; Utinam
haec hodierna fulgida dies, ex gremio
S: sepulchri tui tantam gratiam et virtu
tem, tantam misericordiam et gloriam,
populo tuo Sancto, novo huic jsraeli delecto
effulgeret tuo, ut Atheo illi et totius Chris
tianae Peipub: Coniurato tyranno, Constanti
strenuequè exprobrare possit: Vae tibi Vae;
qui multiplicasti non tua; usque quo; usque
psal 93. ad dies magni Petri. *Usquequò peccatores
82. v: 2 Domine, usquequò peccatores gloriabuntur; *Ecce inimici tui sonuerunt, et
v: 4 qui oderunt te extollerunt caput. *Dixerunt

+ Se vede ca trebu se fie vo greşale în locde: Reipub:

γ în original stă: usque. Dar la regreşală

veniamus et disperdamus eos de gente,
et non memoretur nomen jsrael ultra.* Po- (39) v: 5.
pulum tuum Domine humiliauerunt,
et haereditatem tuam malè tractarunt.
* Venerunt gentes in haereditatem tuam 78. v: 1
polluerunt templum sanctum tuum.
pusuerunt jerusalem in pomarium.* Facti v: 4.
sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio,
et jllusio his qui in circuitu sunt nostro.
*Usquequò tandeni Domine, irasceris, v: 5
usquequo; usquè ad tempora Petri.* Effunde v: 6
jgitur iram tuam in gentes quae non nove-
runt te, et in Regna quae non inuocave-
runt nomen tuum.* Cito anticipent nos v: 8
misericordiae tuae.* Adiuva nos Domine,* v: 9
nos enim populus tuus, et oves pascuae v: 13 11
tuae. Libera nos, ne fortè dicant gentes, ubi
est Deus eorum;

7 8

Sic credimus, sic confidimus, et sic speramus
cum tuo nempe in mundum aduentu simul
advenisse et temporis plenitudinem, et
Deum per invictam dexteram tuam, Impe-
ratorum pijssime, fortitudinem brachij
sui revelaturum et ad recuperandos, possi-
dendosquè nos filios mortificatorum demis-
surum.

Quemadmodum enim sub Claudio caesare
orbis terrarum ab originali peccato salua-
tus est, jesu nascente. Ita sub te Petro
Imperatore, magnam Dei ecclesiam, pristi-
nam suam libertatem nacturam, inhaesi-
tantèr speramus, eodem jesu resurgente.
Et quemadmodum antiqui Adami
successores, licet multorum saeculorum
diram tolerantes Captivitatem, nunquam

tamen de sua libertate desperavêre. Ita nos novi Adami filij, licet pauciorum annorum Captivi, almae tamen libertatis praedefinitum advenisse terminum, confidentissimè ominamur. Huiusce modi vota offerens, sum ego huius Pijssimi Imperij servus humillimus, ac militiosa sacrae tuae Majestatis minimus et postremus. Universitatis autem Creator, Generatium generalissimus, et Regnatium Rex, omnia in decente praxi collocet, et ad optimum finem dirigat. Igitur Domine Jahrum fac Regem et exaudi nos, quacunque die invocaverimus te.

DIE STELLUNG DES DAKOROMANISCHEN

IM KOMPLEX DER ROMANISCHEN DIPHTHONGIERUNGEN

von Friedrich S C H Ü R R

Wer als Sprachhistoriker den Komplex der romanischen "Diphthongierungen" mit dem Ziel studiert, deren Gegebenheiten aus ihrem Entstehen heraus zu verstehen, wird sich naturgemäss sprachgeographischer Betrachtungsweise bedienen. Das heisst, er wird der zweidimensionalen Natur der sprachlichen Phänomene, ihrer Verbreitung und Abstufung in Raum und Zeit gemäss, ihr Nebeneinander im Raum, wie es sich etwa auf den Karten der Sprachatlanten darbietet, als Abbilder eines zeitlichen Nacheinander erkennen. Und er wird dementsprechend auch aus dem Vergleich räumlich getrennter Phasen eines und desselben Phänomens noch Einblicke in dessen historischen Ablauf gewinnen. Dies gilt in besonderem Masse für die Erkenntnis des räumlich-zeitlichen Verhältnisses der beiden verschiedenen Arten von "Diphthongierungen", die in der Romania aufeinander treffen: der durch Umlaut bewirkten von ę́ > ié, ǫ́ > uó und der durch Längung der Tonvokale (einschliesslich ę́, ǫ́) erzeugten. Wobei ihr grundverschiedener Charakter, im ersten Falle durch Vorschlag eines homorganen Halbvokals steigend, im zweiten durch Längung des Abglitts fallend, in Erscheinung tritt. Das heisst aber, dass es sich im ersten Falle gar nicht um "Diphthongierung" handelt.

Und so soll denn gleich eingangs aus sprachgeographischer Sicht mit gewissen eingewurzelten, aus den Anfängen der romanischen Sprachwissenschaft stammenden Vorurteilen abgerechnet werden.

Da sind die in den meisten romanischen Sprachen vertretenen ié, uó nur in einem Teil der Romania an die freie Silbe gebunden wie im Französischen (hier aber mit ihrem steigenden Charakter im Widerspruch zu den fallenden Ergebnissen der anderen Vokale), in den süd- und mittelitalienischen Mundarten aber unabhängig von der Silbenquantität durch folgendes -u (u̯),-i (i̯) bedingt. Ist es wirklich glaubhaft, daß dieselben ié, uó das einemal durch Längung, das andremal durch Umlaut, d.h. durch einen Vokalvorschlag entstanden sind?

Den Schlüssel zur Lösung dieses Problems liefert ein sprach-geographisches Argument, auf das ich von Anfang an bei der strengen Scheidung der beiden "Diphthongierungen" hingewiesen habe: die unbestreitbare Tatsache, daß auf einem Teilgebiet der Romania, von der Romagna über die Abruzzen bis nach Apulien, sich zu den süd-, mittelitalienischen Umlautergebnissen vor -u(u̯),-i (i̯) sekundär durch Längung in freier Silbe erzeugte fallende Diphthonge (aus ẹ́>ẹ̯ə, ọ́>ọ̯ə) gesellt haben, aber nur in den Stellungen vor -a,-e,-o, wo nicht vorher Umlautwirkung eingetreten war. Damit aber ist der Nachweis des fundamentalen und chronologischen Unterschieds der beiden Diphthongierungsarten erbracht. Nachweise im einzelnen findet man für das Romagnolische in meinen Romagnolischen Dialektstudien I und II, passim, und jetzt auch in "La voce della Romagna", Ravenna 1974, §§ 2,4,5,7,8, für das Abruzzesische in meinem Vortrag Metafonia, accento e quantità sillabica, demnächst in der Zeitschrift "Abruzzo"; für Apulien in von mir oft zitierten Beispielen aus Alberobello, P.728 des AIS, mit Oppositionen wie in sg.lu pẹ̯ədə - pl.li piędə ;lu kọ̯ərə - li kwọ̯rə. Aus den Bedingungen der genannten Gebiete, im besonderen der dort im Zusammenhang mit den Umlautergebnissen der übrigen Vokale entstandenen phonologischen Funktion der Umlautdiphthonge ié,uó in Systemen innerer Flexion (wie sie besonders für das Romagnolische charakteristisch ist), ergeben sich zwingend folgende Schlußfolgerungen.

1) Mit den übrigen Umlautergebnissen sind auch die ié,uó in vorromanische Schichten zu versetzen, wie dies für das Balkanromanische durch das kürzlich von H. Mihăescu, Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman. Bucureşti, 1960, p.67,277, inschriftlich aus der Moesia Inferior, 157 n.Chr.(CIL III, 12489) belegte puosuit erwiesen wird. Alle romanischen ié,uó müssen demgemäß auf Umlautwirkung zurückgeführt werden.

2) Die "Schicksale" der romanischen ié,uó müssen im Zusammenhang der phonologischen Funktion studiert werden, die sie vielfach in Systemen innerer Flexion erlangt haben und mehr oder minder deutlich erkennbar (und sei es nur in Relikten) noch in norditalienischen und rhätoromanischen Mundarten (vgl. La diphtongaison romane 2, § 39) bis ins Zentralasturische und Portugiesische hinein (ibidem, §§ 71,72,79,80) zu verfolgen sind.

3) Die nur in einem Teil der Romania mit den ié, uó sekundär zusammentreffenden "spontanen" Diphthonge durch Längung in freier Silbe (darunter aus ẹ́,ọ́ die fallenden ẹ̯ə, ọ̯ə) sind wesentlich jünger: sie gehören nur der "inneren" Romania, den französischen frankoprovenzalischen, rätoromanischen und einem Teil der italienischen Mundarten an. Das sog. Ten Brinksche Silbenquantitätsgesetz war nie gemeinromanisch. Noch heute kennt weder das Spanische noch das Rumänische einen Unterschied von Lang- und Kurzvokalen.

Wahrscheinlich von Nordfrankreich ausgehend und sich im Bereich des Frankenreichs ausbreitend stieß der

Intensitätsakzent mit seiner neuen Norm der an die freie Silbe gebundenen langen, in geschlossener Silbe aber kurzen Vokale auf die bereits bestehenden Umlautdiphthonge ié,uó, die nun, weil lang, in geschlossener Silbe nicht mehr tragbar waren. Dies war die Situation, aus der heraus das weitere "Schicksal" der ié,uó neben den neuen, vom Intensitätsakzent erzeugten "spontanen", d.h. Längungsdiphthongen erklärt werden muß. Ich habe in meinem Aufsatz Epilogo alla discussione sulla dittongazione romanza, in "RLiR" 36, 1972, p.316 f. dargelegt, wie nach dem Fall der Langobardenherrschaft (774 n.Chr.), und damit auch des Limes Langobardicus, der in die Romagna und in der Folge längs des östlichen Apenninenabhangs vordringende Intensitätsakzent mit seiner neuen Norm der Silbenquantität die dort bereits konsolidierten Systeme innerer Flexion unangetastet ließ und so weiterhin die oben erwähnte Koexistenz der beiden Diphthongreihen verschiedener Herkunft in ihren ursprünglichen Stellungen ermöglichte, während nördlich und westlich davon, im übrigen Norditalien und auch in der Toskana, die ié,uó aus den Stellungen in geschlossener Silbe durch Monophthongierung beseitigt, dafür aber im Zuge der durch den Intensitätsakzent bewirkten Längungen und Diphthongierungen in freier Silbe dort als Langvarianten der ẹ́,ọ́ verallgemeinert wurden. Als Beweis für diesen Vorgang konnte gelten, daß in zwei Randzonen der Toskana, in der Garfagnana um Castelnuovo und im Raum um Arezzo und Città di Castello noch die Zwischenstufen nachweisbar sind mit den ié̯,uó̯ (letzteres in der Regel bereits auf der bereits monophthongierten Stufe ó̯) in freier Silbe, aber nur vor -u,-i (dagegen mit Relikten mit erhaltenem ọ́ vor a-,-e,-o, und ganz ähnlich auch im Ferraresischen, ib.317). In analoger Weise, nur in viel früheren Zeiten, müssen sich solche Verschiebungen auch in Frankreich abgespielt haben.

So bleiben nur noch die vom Intensitätsakzent nicht erreichten Gebiete der Romania. Woher also die ié,

uó (ué)unabhängig von der Silbenquantität und, wie es scheint, auch von Umlautswirkungen im Spanischen und Rumänischen? I.Iordan glaubte, die Diphthongierung im Spanischen (und damit auch im Rumänischen), da sie über die Beschränkung auf die freie Silbe wie im Französischen und Italienischen hinausgeht, als jünger erklären zu sollen: "Y como este fenómeno supone frente al latino, una innovación, quiere decir que, al haberla generalizado, el español se muestra más innovador que el italiano (y el francés)"(so in "RFE" 48,1965, 177), ohne aber zu erklären, wieso diese angebliche Verallgemeinerung der im Italienischen und Französischen vermeintlich "spontan" entstandenen ié,uó hervorgerufen worden sei, während er die Gültigkeit von Bartolis Norm des höheren Alters der Phasen in Randlage in lautlicher Hinsicht bestreitet. Es möge hier genügen, daß ich auf meinen Beitrag zur demnächst erscheinenden Festschrift für G. Bonfante mit dem Titel "Die Evidenz sprachgeographischer Erkenntnisse und Bartolis Arealnormen" verweise, wo ich jene namentlich dort bestätigt finde, wo sie durch die Übereinstimmung mehrerer Phasen desselben Phänomens Evidenz erlangen (s.u.).

Wenn wir uns nun dem Balkanromanischen zuwenden, müssen wir davon ausgehen, daß im Gefolge der großenteils von Süditalien aus über die Adria hinweg erfolgten Romanisierung des nördlichen Balkans dort auch die Umlauterscheinungen und Systeme innerer Flexion nach süditalienischem Muster verbreitet sein mußten. Das erwähnte inschriftliche puosuit der Moesia Interior liegt ja auch auf dieser Linie.

Wir stoßen hier aber auf einen überraschenden Tatbestand: auf die Übereinstimmung dreier Randgebiete der Romania in mehrfacher Hinsicht. Nicht nur die Diphthonge ié,uó in freier und geschlossener Silbe sind dem Spanischen wie dem gesamten Balkanromanischen (Istriotischen,

Dalmatischen, Rumänischen, Albanoromanischen) und den Mundarten der Nord- und Ostküste Siziliens eigen, sondern auch noch zwei andere, damit offenbar in Wechselwirkung stehende Erscheinungen. Bevor wir darauf eingehen, müssen wir aber noch einen das Rumänische betreffenden Irrtum beseitigen.

Das Rumänische besitzt keineswegs ein "asymetrisches" Vokalsystem, in dem nicht nur ŭ und ū, sondern auch ŏ und ō zusammengefallen wären und dem angeblich auch der Diphthong uó im Gegensatz zu ié aus ę́ fehle: uo̯ kommt vielmehr in allen vier rumänischen Mundartgruppen als fakultative Variante für ǫ́ vor. Indem Puşcariu es besonders im Istrorumänischen registriert, bemerkt er: "iniţialul o̯ se pronunţă ca la noi în multe regiuni, adesea ca uo̯... Pe cât se pare însă, rostirea uo̯ în loc de o̯ nu e regională, ci individuală". ("Dacor",7,43; vgl. Dph,^{2}66). Die auffallende Tatsache, daß es besonders im direkten Anlaut auftritt, wird dann auch von Gamillscheg für die Oltenischen Mundarten bestätigt, wozu er noch die Häufigkeit nach Labial und Velar fügt (Dph.^{2}67 ff.). Weitere Nachweise brachten dann die Karten des ALR auch noch für ursprüngliches o̯, sei es im Anlaut, in vortoniger Stellung oder selbst im Inlaut (im Suffix -osu) oder in Wörtern slavischer Herkunft (vgl. darüber Dph.^{2} § 47). Was sagt aber die relative Beständigkeit des uo im direkten Anlaut?

Sie findet sich unter denselben Umständen in portugiesischen Mundarten namentlich des Nordens, aber auch in Tras os Montes, im al emtejo usw., wo i̯e, u̯o mit flüchtigem halbvokalischem Bestandteil, und d.h. fakultativ, auftreten, worüber Leite de Vasconcelos: "Não havendo labial, ora se ouve u̯ô,ora ô... En silaba inicial: u̯ôlho, u̯ônda..." (vgl. Näheres in Dph.^{2},101). Diese portugiesischen ié, uó sind aber keineswegs jungen Datums, wie Menéndez Pidal und seine Schule annahm, sondern Relikte mozarabischer Verhältnisse aus der Zeit vor der Reconquista, sie finden sich darum besonders auch im Zusammenhang mit Ortsnamen wie Mertola, Peniche, Odiana, Fontanas, mit erhaltendem -l-, -n-, ebenfalls die mozarabische Stufe verratend. Außerdem verraten sie z.T. noch die ursprünglichen Umlautsbedingungen. In ihnen finden wir also noch die Vorstufen der portugiesischen Umlautsergebnisse von ę́,ǫ́.(Vgl. Dph.^{2} §§ 73,74): wie hier so liegen unendlich oft in italienischen Mundarten und sonst die Zwischenstufen i̯ę́,u̯ǫ́ (aus älterem i̯ę́,u̯ǫ́) räumlich neben den daraus monophthongierten ę́,ǫ́ (manchmal auch i̯ę neben o̯ wie im Ferraresischen oder in der Garfagnana, s.oben) oder sind in zeitlicher Abfolge nachweisbar, wie im Romagnolischen. Damit erledigt sich für den sprachgeographisch Denkenden die Annahme einer Schließung um einen Grad als Umlautswirkung bei ę́,ǫ́ im Portugiesischen, Sardischen und auch Kastilischen. Der Umlaut wirkte sich immer als direkter Vorschlag eines homorganen Halbvokals mit früherer (vorhistorischer) oder späterer schließender Wirkung auf den betonten Bestandteil des Tonvokals aus. Dies galt, wie noch zu zeigen sein wird, auch für das Rumänische, dort und da auch bei der relativen Beständigkeit der Diphthonge im direkten Anlaut.

So bemerkt G. Piccitto mit Hinblick auf die Mundarten der sizilianischen Ost- und Nordküste: "pronunzie con uó- da ǫ́- iniziale, in special modo in uóttu<octo; e poichè nell'area messinese è molto frequente, e in talune parlate costante la prostesi di u̯- davanti a o- in attacco diretto, anché dove non si abbiano le condizioni normali di metafonesi (ad es. uora = ora), anche in queste sporadiche pronunzie dittonganti potrebbero ravvisarsi casi di prostesi anzichè relitti dell'antica metafonesi. Ma con tutta probabilitá si andrà più vivini al vero ritenendo che qui i due fenomeni, della metafonesi e della prostesi, siano venuti a confluire, nel senso che

la tendenza alla prostesi di u̯- abbia favorito il conservarsi degli antichi dittonghi metafonetici appunto in iniziale diretta" (zit. Dph.^{2} 119 f.).

In der Tat, die durch Umlaut, d.h. Vokalvorschlag, entstandenen Diphthonge waren im Anlaut besonders beständig und keinen Monophthongierungstendenzen ausgesetzt, weil ihr halbvokalischer Bestandteil im Satzzusammenhang nach vokalischem Auslaut sich als Hiatustilger auswirkte und damit festigte. Entsprechende Zweifel wie Piccitto für das Sizilianische hat A.Ive für das Istrische geäußert: "se si tratti di dittongo oppur di vera prostesi" (in Fällen wie jera, jerba, jirta = erta; uópara, voto = 8, varto = orto usw., zit. Dph.^{2} 66). Und Menéndez Pidal bemerkt zu den Schwankungen der Schreibung von Diphthongen im Mozarabischen: "El diptongo aparece siempre que la ĕ latina es inicial ... yárba o yerba<herba, también en posición átona yerbato ..., yádra o yédra<hedera ...; yédko, yedgo, yezgo<ebulu... Fuera del caso de e inicial, la nodiphtongación abunda mucho más que el diptongo" (Or.^{5}, S.148).

Im Satzzusammenhang hat das halbvokalische Element der im direkten Anlaut stehenden, durch Umlaut, und das heißt Vokalvorschlag, entstandenen ié̯-, uó- die phonologische Funktion von Hiatustilgern erhalten und sich dadurch gefestigt. Diese für das Iberoromanische einschließlich des Gaskognischen nachgewiesene Rolle hatte es auch im gesamten Balkanromanischen (im Istriotischen, Dalmatischen, Rumänischen und Albanoromanischen, vgl. Dph.^{2} §§ 46,47,50,51) und Sizilianischen (ib. § 84). Sie ist dort ausgeblieben, wo der Intensitätsakzent mit seiner starken Hervorhebung der Tonvokale diese auch im direkten Anlaut vor einer der Perzeption abträglichen Verschleifung mit vokalischem Auslaut bewahrte, indem er gleichzeitig letzteren abschwächte oder zum Abfall brachte. Auf alle Fälle war es das Auftreten des Intensitäts-

akzents in der inneren Romania, welches die großen Differenzierungen in den romanischen Diphthongierungsverhältnissen mit sich brachte. Die drei erwähnten Randgebiete der Romania aber, der Iberoromania, Balkanromania und Siziliens haben drei Phasen gemein, die sich in dieser Abfolge keinesfalls als Zufallsergebnisse, sondern nur als Konsequenzen eines gemeinsamen, der Randlage entsprechenden alten Ausgangsstadiums erweisen: der unabhängig von der Silbenquantität durch umlautenden Vokalvorschlag entstandenen ié̯,uó, der satzphonetisch sich daraus ergebenden phonologischen Funktion der hiatustilgenden Halbvokale, die ihrerseits dann zu Wegbereitern einer Verallgemeinerung der ié, uó in allen Stellungen wurden. Gerade die beiden letzten Phasen lassen sich besonders gut im Rumänischen verfolgen.

Während uns die Verhältnisse bei uo im Rumänischen eine Stufe wie in gewissen portugiesischen Mundarten zeigen und es sich hier in der Gemeinsprache auch nicht durchsetzte, haben sie bei ié zu einer allgemeinen Jotazierung aller wort- und silbenlautenden e- geführt. Immerhin lassen sich Relikte einer satzphonetischen Funktion als Hiatustilger auch für u̯- noch nachweisen, wie die von Gamillscheg angeführten oltenischen lauolaltă, numauodată, fiuodată (vgl. Dph.^{2}, S.68).

Bei ié- muß man annehmen, daß sein i̯- (j-) in der Funktion als satzphonetische Hiatusepenthese (bzw. Prosthese) durch Analogie auf andere Wörter mit ié̯- übertragen wurde und so iédera, iérbă>iarbă, erat>iéra>ieră>usw. entstanden und damit satzphonetisch fakultative Varianten mit ié̯- neben ursprünglichem ié̯-. Dazu kamen dann später, nach Verstummen von -v- und Palatalisierung von l- vor i,i̯ Fälle wie iépure, iert<liberto, ierna>iarnă<hiberna usw.

Das Schwanken zwischen Doppelformen mit und ohne Diphthong im direkten Anlaut erzeugte schließlich ein sol-

ches auch nach Konsonant und damit piedeca neben pedeca, pierde - perde, fierbe - ferbe, vierme - verme usw., während neben umlautbedingten fier, piept usw. die ältere Variante fer, pept auch noch zu hören sein mochte. Daß bei dem besonderen Umstand des Zusammentreffens von Labial + ié in einem rumänischen Mundartgebiet solche Doppelformen heute noch nachweisbar sind, wird noch zu besprechen sein. Nach Dental finden wir in Verbindung mit dessen Palatalisierung zece<decem, ţine>tenet (vgl. vine<venit mit ie>i vor interv.Nasal), ţara<tierra<terra, aber timp, dinte (wo vor gedecktem Nasal é vor dem Umlaut zu ę geworden war).

In einer späteren Phase, nachdem wie fast überall in der Romania (mit Ausnahme der Toskana) ié>ié̯,uó>uó̯ geworden war (s.oben), erstreckte sich die besprochene j-Prosthese auch auf ę- im direkten Anlaut (die von u- auf -o̯): ésca>iescă>iască usw., und es kam dann in Verbindung mit den erwähnten Fällen wie iepure, iert, aber auch ie<linea, in<linum, găină<gallina usw. zur Jotazierung aller wort- und silbenanlautenden e- und auch i- und in weiterer Folge zu der weitverbreiteten, wenn auch der Schriftsprache ferngebliebenen Tendenz, welche Puşcariu, Limba română I,181 "al treilea val mare de ditongare" nennt, "care atinge aproape toate vocalele: e se preface în ie (buriete, Vieta), i în îi (iinima...) o în uo (puot, duomn...), a în âa (mâare...).ă în ăă (ovăăs...)", wobei es sich um die letzten Ausstrahlungen des von Anfang an im romanischen Umlaut wirksamen Vorschlags eines homorganischen Halbvokals vor dem Tonvokal handelt, aber nicht um eigentliche Diphthongierung.

Das rumänische phonetische System sucht einen möglichst engen Anschluß zwischen Konsonant und Vokal, so wie sich dies bei der Palatalisierung der Dentale durch i erwies, vgl. zic<dico, ţine usw. Bei der weitverbreiteten, so gut wie gemeinrumänischen Palatalisierung der Labiale durch folgendes i, ié mußte der artikulatorische Abstand zwischen den beiden Lauten mit Hilfe von Übergangslauten alveolar-dentalen Charakters überwunden werden. So kam es zu Formen wie pk'ept, pt'ept und schließlich mit Abfall des Labials k'ept, t'ept, ćept u.dgl., deren Verbreitung man auf Karte 115 des ALRM II (grupul pie în cvântul piept) oder K.2 des ALRM I (palatalisarea lui p în piele) studieren kann. Diese Art der Palatalisierung der Labiale (entsprechend bei b,v,f,m) im Gefolge der oben beschriebenen Verallgemeinerung des Diphthongs ist allen vier Mundartgruppen eigen und damit vorhistorisch. Doch haben sich dabei von Anfang an Regressionen eingestellt, vereinzelt im Meglenitischen (bei Wörtern wie pedica, per<pereo, perd u.a.), durchgehend jedoch im Banat, südwestlichen Siebenbürgen und Oltenien, wie man dies auf den Karten 2 und 3 des ALRM I ersehen kann: es findet sich dort z.T. piele, z.T. pele ohne Palatalisierung. Barcianu, der aus dem südwestlichen Siebenbürgen stammt, registriert in seinem Wörterbuch zwar die ie-Formen nach Labial, verweist aber dabei stets auf die diphthonglosen pele, pept, fer, verme, perde usw. (aber nicht bei mierlă, miercuri). Die Formen ohne Palatalisierung der Labiale haben sich, aber mit den Diphthongen, in der Gemeinsprache durchgesetzt. Eine solche Regression ist nur denkbar von intakten, noch nicht affizierten Vorbildern aus, die in den genannten Gegenden als fakultative Varianten noch bestanden haben mußten.

Der Grund für die erwähnte Regression dürfte in folgendem zu suchen sein. Da bei der Weiterentwicklung der palatalisierten Labiale vielfach an deren Stelle nur der alveolar-dentale Übergangslaut (k',t',ć oder d',ģ,ń) übrigblieb, dürfte sich ein Unterscheidungsbedürfnis gegenüber den im Zuge der Ausbreitung des j-Vorschlags vor ę palatalisierten Dentale geltend gemacht haben. So kam es in den erwähnten Zonen nicht nur zu den Regressionen bei Labial + ié, es unterblieb auch die Jotazierung von ę nach Labial,

wo es dann später zu a velarisiert wurde (vgl. fat, mar, par usw.). Es unterblieb aber auch die Verallgemeinerung von ie nach Dental - mit Ausnahme des Banats und des westlichen Siebenbürgens, wo letztere dadurch palatalisiert wurden, während weiter nach Osten hin über die Bukowina, Moldau und Bessarabien sich ie nach nicht affiziertem Dental verbreitet hat (vgl. die Karten 50 deget des ALR I,75, ALRM I,101,102, ALRM II,99 des ALRM I). Das Banat war sozusagen die Drehscheibe, wo die Regression zu der Stufe der Labiale + (i)e den Weg für die Palatalisierung der Dentale freigab, während weiter nach Osten hin die ältere Stufe Dental + ie sich mit den fortgeschrittenen der palatalisierten Labiale besser vertrug. Man kann darüber hinaus (etwa auf den Karten 321,322 arde des ALRM II) verfolgen, wie im Zuge der besprochenen Jotazierungstendenz auch unbetontes ę ergriffen wurde (vgl. Puşcariu, l.c.).

Die weitgehende Übereinstimmung der drei besprochenenen Randgebiete der Romania in den drei Phasen der Umlautdiphthongierung von ę́,ǫ́, der hiatustilgenden Funktion des Halbvokals der ié,uó und schließlich der sich daraus ergebenden Verallgemeinerung der "Diphthonge" in allen Stellungen im Kastilischen (vgl. darüber im einzelnen Dph^2 §§ 75-83), in Sizilien (ib. §§ 11,84), Istrien, Dalmatien, Rumänien (ibidem 43,44,45-48) wird niemans als Ergebnis des Zufalls erklären können. Sie war in ihrer letzten Phase vielfach, und so gerade im Rumänischen, mit der Auflösung einer aus den Umlautergebnissen herrührenden inneren Flexion verbunden. Man muß für das Urrumänische eine solche nach süditalienischem Muster, etwa vom Typ cuntiẹntu, cuntiẹnti - cuntẹnta, cuntẹnte; gruǫssu, gruǫssi - grǫssa, grǫsse voraussetzen, die mit der Verallgemeinerung der Diphthonge verlorenging. Das Auffallende ist nun, daß sich das Rumänische dafür einen Ersatz geschaffen hat, ausgehend von einer Vorausnahme der anderen beiden, nicht wie die -u,-i inzwischen reduzierten Nachton- bzw. Auslautvokale: gros, groşi - groasa, groase. Attraktion, aber nicht

vor, sondern nach dem Tonvokal, so wie sie sich gelegentlich auch in italienischen Mundarten findet (vgl. Dph^2 § 27, 52), wofür Puşcariu bereits in "Dacor",I,390 vereinzelte Spuren nachgewiesen hat. Im übrigen liegt diese noch vorhistorische Wiedergeburt der inneren Flexion des Rumänischen vorläufig noch im Dunklen. Auf alle Fälle zeigt auch sie, daß eine umfassende Geschichte der "romanischen Diphthonge" ié,uó nicht ohne Berücksichtigung ihrer phonologischen Funktionen geschrieben werden kann.

Für das Dakoromanische aber ergibt sich aus vorstehenden Betrachtungen eine weitgehende Kontinuität in historischer und geographischer Hinsicht. Damit wird auch die Annahme einer vollständigen Räumung Daciens durch die romanisierte Bevölkerung als Folge des Edikts von Aurelian (271 n.Chr.) hinfällig. Ich habe mich daher in Dph^2, § 51 der Vermutung G. Bonfantes, in "Acta Philologica", V, 1966, 53, angeschlossen, daß der j'-Vorschlag vor e (und entsprechend auch ein w-Vorschlag) im Slavischen aus dem Protorumänischen stammt, wo er ja seine natürliche Erklärung hat, was aber den Kontakt der Slaven mit einer durchromanisierten Bevölkerung in einem sehr weiten Raum voraussetzt. In diesen Zusammenhang ist denn auch die Rolle des Banats und westlichen Siebenbürgens bei der Palatalisierung der Dentale vor e zu stellen, so wie wir sie oben geschildert haben. Dabei hat sich auch gezeigt, daß das Banat, südwestliche Siebenbürgen und Oltenien das Kerngebiet darstellen, welches der rumänischen Gemeinsprache entscheidende Züge eingeprägt hat. Und dieses Gebiet mit den besprochenen Regressionen hat offenbar auch verhindert, daß die Jotazierung des e sich vom Urrumänischen aus auch auf das Südslavische ausgedehnt hat. Alle besprochenen Erscheinungen ergeben für den Sprachgeographen das Bild einer weitgehenden Kontinuität des Dakoromanischen trotz starken Durcheinandersiedelns mit slavischen Elementen. Der starke Keil, der das Balkanromanische aufgespalten und die süd-

danubischen Gruppen des Rumänischen endgültig vom Norden getrennt hat, war offenbar die Gründung des ersten bulgarischen Reiches.

* Als häufigste Abkürzung steht Dph.[2] für F. F. Schürr, La diphtongaison romane, in "Tübinger Beiträge zur Linguistik", 1970, Bd.5.

AROMUNISCHE SPRICHWÖRTER

IN LINGUISTISCHER BETRACHTUNG

von Gerhard R O H L F S

Anlässlich einer Reise, die mich im April 1973 in die Berge des Pindus führte, habe ich die Gelegenheit benutzt, eine gewisse Zahl von Sprichwörtern,die mir für meine speziell griechischen Dialektstudien in verschiedenen Teilen Griechenlands (Peloponnes,Kreta,Karpathos,Rhodos) sowie in Zypern und in Süditalien (Kalabrien,Salento) als textliche Grundlage gedient haben(1), in die rumänische Sprache der Aromunen ("Mazedorumänen") übertragen zu lassen.

In der für diesen besonderen Zweck getroffenen Auswahl handelt es sich um Sprichwörter,wie die in verschiedenen Landschaften Griechenlands in Umlauf sind(2). In ihrer Sprachlichen Form wollen sie nur als linguistische Textproben gewertet werden. Da sie durch wörtliche Übersetzung (traduction mot à mot) von einer Sprache in eine andere Sprache gewonnen sind, besitzen sie keine folklorische oder literarische Aussagekraft.

Unter den verschiedenen rumänischen Sprachgruppen, die über

(1) Siehe dazu: Italogriechische Sprichwörter in linguistischer Konfrontation mit neugriechischen Dialekten, in "Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften", Phil.-Hist.Klasse, 1971, Heft 4 (München, Verlag C.H.Beck).

(2) Die Sprichwörter entstammen den Sammlungen von Politis (1899), Kolitsaras (1964) und Benizelos (1965). Nr.25 est enthalten in der Abhandlung von Karl Dieterich, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, Wien, Akademie der Wissenschaften, 1908, S.398.

den ganzen nördlichen Balkan (von Albanien und Epirus bis zum bulgarischen Rhodope-Gebirge) zerstreut sind, bildet die griechische Gruppe der P i n d u s - R u m ä n e n zwischen Jánina und Grébena den umfassendsten und geschlossensten Komplex. Nur hier finden sich in dichter Nachbarschaft zahlreiche und grosse Ortschaften, die man als fast rein romanisch bezeichnen kann(3). Die mazedonischen Rumänen bilden in der Regel kleinere Gemeinden, sind mehr isoliert und in den Städten stark mit griechischer und slavischer Bevölkerung vermischt.

In der Wahl zwischen den beiden Benennungen MAZEDO-RUMÂNEN und AROMUNEN ist daher der zweite Name vorzuziehen, zumal er genau dem Namen entspricht, mit dem diese Romanen sich selbst bezeichnen: AROMÂNI, d.h. Romanen(4), In griechischer Sprache werden die Balkanromanen VLACHI genannt: "valacchi"(5).

Hauptort der Pindus-Rumänen ist der zentral gelegene Ort M e t s o v o (Métsovon), von den Aromunen A m i n c i u genannt, ein Städtchen von mehr als 3.000 Einwohnern: "cel mai mare centru românesc" (Capidan, 1942)(6). Hier bot sich eine günstige Gelegenheit, einige von mir ausgewählte Sprichwörter in die Sprache der Pindus-Rumänen übertragen zu lassen. Für die gewissenhafte Übersetzung spreche ich dem Zahnarzt TSIPURIS meinen wärmsten Dank

==========

(3) Siehe dazu die Karten bei G.Weigand, Die Aromunen, Bd.I, 1895; Th.Capidan, Macedoromânii, Bukarest, 1942, und in dem neuen Buch von I.I.Russu, Elemente autohtone în limba română, Bukarest, 1970.

(4) Vgl. dazu die Meinung von Puşcariu: "Der Name MAZEDORUMÂNEN ist nicht passend, da die Mehrzahl von ihnen nicht in Mazedonien wohnt" (Die rumänische Sprache, 1943, S.266).

(5) Mit diesem Namen (VLAHI) bezeichnen sich auch die meglenitischen Rumänen: eine kleine rumänische Sprachgruppe mit gewissen eigenen sprachlichen Merkmalen, stark mit bulgarisch ("mazedonisch") sprechender Bevölkerung vermischt, im Raum nördlich von Saloniki, zu beiden Seiten der jugoslavisch-griechischen Grenze, heute in rasch fortschreitender Auflösung befindlich.

(6) Siehe dazu die Beschreibung der Stadt bei Wiegand, Die Aromunen, S.151; vgl.auch den Bericht von E.D.Tappe, Festival at Metzovo, in Noul Album Macedo-Român, Bd.I, Freiburg, 1959, S.71.

aus(7).

Zur Kennzeichnung des Pindus-Aromunischen seien folgende Merkmale kurz hervorgehoben:

1. ein stärkeres Eindringend griechischer Elemente: CE, CADE, CERÓ, PARÁ, CÓRACU, APUSTUSIMU = APOSTÁSAME.
2. einige originelle Wörter, die anderswo nicht bekannt zu sein scheinen: GUVĂ "Loch", CILIBETU "nackt", SGURIRE "sprechen".

1. Der Fuchs hütet (bewacht) keine Hühner.
   A. Vulpea nu păzeşte găini.
   B. Vulpea nu ápără găĭine.

   In AR ist das ältere palatale L', das auch für DR găină vorausgesetzt werden muss, erhalten; vgl. AR L'EPURE = DR IEPURE "Hase", CAL'I = CAI "Pferde", URECL'I = URECHI "Ohren", OKL'I = OCHI "Augen". - Daher auch der bestimmte männliche Artikel im Plural L', z.B. TARTL'I "die Esel" (Nr.21), vgl. CĂÑIL'I = DR CÂINII "die Hunde".

2. Er hat Ohren und hört nicht, er hat Augen und sieht nicht.
   A. Are urechi şi nu aude, are ochi şi nu vede.
   B. Urekĭi are ce nu avde, okĭi are ce nu viade.

   Altes AU vor Konsonant ist wie im Neugriechischen (AULÊ > AVLI) zu AV geworden: AR AVDE = DR AUDE, TAVRU = TAUR "Stier", ALAVDU = LAUD "ich lobe". - In VIÁDE (VEÁDE) ist der alte Diphtong EA erhalten geblieben, der im DR zu A zurückgebildet worden ist; vgl. AR FEATĂ "Mädchen" = DR FATĂ, VEARĂ > VARĂ "Base", MEASĂ = MASĂ "Tisch". - Die Konjunktion CE aus neugriech. K'E (KAI), das auch italogr. zu CE geworden ist.

==========

(7) Wir stellen den aromunischen Text (B) in einen Vergleich mit der rumänischen Schriftsprache (A). - Abkürzungen: AR = Aromunisch, DR = Dakomumänisch.

3. Berg begegnet sich nicht mit Berg.

A. Munte cu munte nu se întîlneşte.
B. Munte cu munte nu si aproache.

Gegenüber dem ungarischen Lehnwort A ÎNTÎLNI haben wir hier ein echtromanisches Verbum: AR APROCHIU = DR APROPIU "nähern".

4. Lasse den Hund schlafen.

A. Lasă cîinele sa doarmă.
B. Alasă cănile să dóarmă.

Das Verbum LASA mit einem für AR typischen A-Vorschlag, besonders vor anlautendem L und R; vgl. ALAVDU = DR LAUD, ALATRU = LATRU, ALAŢ = LAŢ , ARAD = RAD, ARÎS = RÎS, ARÎU = RÎU, ARMAN = ROMÂN.

5. Er kann den Esel nicht schlagen und er schlägt den Packsattel.

A. Nu poate bate măgarul, şi bate şaua.
B. Nu poate să dá sti taru, ce dá sti sămaru.

Während im DR das Verbum "können" auch mit dem Infinitiv verbunden werden kann, z.B. POATE VEDEA = POATE SĂ VADĂ, gilt im AR nur die aus dem Griechischen ausgestrahlte Konstruktion mit der Konjunktion SĂ. Man vergleiche dazu die Situation in den italogriechischen Mundarten, wo das Verbum "können" (SONNO, SODZO) das einzige Verbum ist, das nur mit dem Infinitiv regiert werden kann. - Die Präposition STI hat den Wert von franz. "dessus". - Der Name TARU für den Esel ist unklarer Herkunft.

6. Eingeschlossene Katze fängt keine Mäuse.

A. Pisica închisă nu prinde şoareci.
B. Cătuşu ncl'isu şoáriţi nu acaţă.

Im DR hat CĂTUŞĂ "Katze" nur noch sekundäre Bedeutungen in technischem Sinne oder als botanischer Name. - Man beachte die Stellung des Akkusativ-Objekts vor dem Verbum; siehe Nr.12. - Im AR hat das Verbum ACĂŢA die ältere Bedeutung "ergreifen", "saisir" bewahrt, während es im DR zur Verwendung im Sinne von "hängen"gelangt ist.

7. Der Mensch wird geboren zum Sterben.

A. Omul e născut să moară.
B. Si faţe ómulu tă si moară.

Das Verbum NAŞTE ist im AR durch reflexives FAŢE = FACE ersetzt worden: wohl nicht unabhängig von griech. GÉNOMAI, das "werden", "se faire" und "geboren werden" bedeutet. - Das palatale C (Č) vor altem E und I des DR ist im AR zu Ţ = TS fortgeschritten: FACE > FAŢE; vgl. ŞOARIŢI = ŞOARECI (Nr.6), DULŢE = DULCE (Nr.8), ŢI = CE (Nr.10). - In TĂ SI ist ein verstärktes SĂ zu sehen (vgl. TĂ "für"), also ganz im Sinne des neugr. GIÀ NÀ, verstärkt durch GIÁ "für" = DIÁ.

8. Die süße Zunge vertreibt die Schlange aus ihrem Nest.

A. Limba dulce alungă şarpele din gaura sa.
B. Dulţea limbă scoate şarpile di tu gúva-l'i.

Das AR DI TU entspricht genau dem DR DIN = DE ÎN; vgl. die Präposition TU< TRU = ÎNTRU (lat. i n t r o). - AR GÚVA-L'I ist als GAURA-LUI aufzufassen. - Die Herkunft von GUVA ist ungeklärt.

9. Nackt wird der Mensch geboren und nackt stirbt er.

A. Gol se naşte omul şi gil moare.
B. Cilibetu si faţe omulu ce cilibetu moare.

Während DR GOL dem slav. GOL entstammt, scheint CILIBETU aus dem türk. ÇIPLAK "nackt" entlehnt zu sein.

10. Der Fuchs, welcher schläft, fängt keine Hühner.

A. Vulpea care (ce) doarme nu prinde găini.
B. Vulpe ţi doarme găl'ine nu acaţă.

Das AR ŢI entspricht dem DR Relativpronomen CE (lat. q u i d).

11. Der Teufel kommt vom Dach herunter.

A. Dracul coboară din acoperiş.
B. Djánlu di sti chirimidzi si dipune.

Der Name des Teufels ist dem griech. DIÁNLOS entlehnt. - Zu STI siehe Nr.5. - Das Dach wird AR mit CHIRIMIDZI = DR CĂRĂMIZI "les tuiles" benannt" aus griech. KERAMÍDES, vgl. TA KERAMÍDIA "das Dach". - Das Verbum DEPUNE ist DR durch das slavische Lehnwort COBORÎ ersetzt worden.

12. Der Teufel hatte (hat) keine Ziegen und er hat Käse verkauft.

A. Dracul n'are capre şi şi-a vîndut caş.
B. Djánlu căpri nu avjá ce caşu vindjá.

Man beachte die im AR verstärkte Neigung, das betonte Objekt dem Verbum vorauszuschicken; vgl. Nr.2, 6, 10, 17, 25. - Altes auslautendes -U ist AR häufiger erhalten als im DR: CAŞU = CAŞ, LUPU = LUP, CALDU = CALD, ŢERBU = CERB, LEMNU = LEMN, TAVRU = TAUR, VINTU = VÎNT.

13. Stilles Wasser durchlöchert den Berg.

A. Apa liniştită face gaură în munte.
B. I'sică apă adară guvă tu munte.

Das Adjektivum ISIH aus griech. HÉSYCHOS. - Das Verbum ADARARE bedeutet eigentlich "bauen", wird aber oft in erweiterter Bedeutung für "machen" verwendet. Es ist identisch mit DR DURA "bauen", "machen" (lat. d o l a - r e).

14. Jedes Ding zu seiner Zeit.

A. Fiecare lucru la timpul său.
B. Ca[illegible]e lucru tu ceró-lu.

Sowohl CA[illegible]E wie auch CERÓ sind griechische Lehnwörter: KATHE und KAIRÓS. - Zu TU siehe Nr.8.

15. Besser zu spät als nie.

A. Mai bine tîrzin decît niciodată.
B. Ma gjine amănată pará vărnăoară.

AR GJINE mit Palatalisierung des anlautenden labialen B-; vgl. AR CHEPTU = PIEPT, CHIALE = PIELE, CHIATRĂ = PIATRĂ, CHIARDE (Nr.19) = PIERDE. - Das Adverbium AMĂNATĂ gehört zu DR AMÎNA "aufschieben" (auf morgen), abgeleitet von lat. ma n e . - Aus griech. PARÁ stammt AR PARÁ. - Das Adverbium AR VĂRNĂOARĂ ist aufzufassen als VÎRNĂ OARĂ "keine Stunde" = ital. VERUN'ORA.

16. Die Nacht hat Ohren und der Tag hat Augen.

A. Noaptea are urechi, iar ziua ochi.
B. Noaptea are urekl'i, ce dzúa okl'i.
In AR ist das alte stimmhafte Z (= Z in ital. ZONA) als Affrikata erhalten geblieben, während im DR DZ zum stimmhaften S (orthogr. Z) geworden ist: DZÚA = DR ZIUA; vgl. DZÎC = ZIC "ich sage".

17. Ein Rabe hackt dem Raben das Auge nicht aus.

A. Corb la corb nu scoate ochii.
B. Córacu a córachi okl'u nu scoate.

Der Name für den Raben (im AR meist CORBU) ist bei den AR im Pindus durch griech. KORAX ersetzt worden.

18. Wer als Schaf geboren wird, den frißt der Wolf.

A. Cine e născut oaie îl mănîncă lupul.
B. Cari si adară oáe lu mănca lupulu.

Zum reflexiven Verbum ADĂRARE in der Bedeutung "se faire" > "naître", siehe Nr.7 und 13.

19. Wer das Viele sucht, verliert auch das Wenige.

A. Cine caută mult pierde şi puţinul.
B. Cari caftă mûltile, chiarde şi puţînile.

Zu CAFTĂ = DR CAUTĂ mit AU > AV (> AF) vor Konsonant, siehe Nr.2. - Zu CHIARDE = PIERDE siehe Nr.15.

20. Alle Finger sind nicht gleich.

A. Toate degetele nu sînt egale.
B. Tute dzeadzitle nu săntu işe.

AR DZEADZIT (älter DZEADIT) beruht auf einer Metathese d i g i t u s > * j i d i t u s , die auch in Süditalien (JIDITU) sehr verbreitet ist. - Das Adjektivum IŞU stammt aus griech. ÎSIOS.

21. Sonne und Mond: es heiraten die Esel(8).

A. Soarele şi luna: se căsătoresc măgarii.
B. Soare ce lună: si nsoară táril'i.

In AR wird das Verbum A SE ÎNSURA nur vom Mann gebraucht: i n u x o r a r e "sich mit der Frau verbinden" (wie in Süditalien NSURARE). In DR kann es sich auch auf die Frau beziehen. - Zu TARU "Esel" siehe Nr.5.

(8) Ein ähnliches Sprichwort bezieht sich auf den Sonnenregen. In Süditalien meist in der Form "quando piove col sole, sposano le volpi", in der Toskana "Quando piove e c'è sole, il diavolo fa all'amore", in Griechenland "Sonne und Regen: es heiraten die Armen". Über die mythische Deutung der atmosphärischen Erscheinung siehe El. KNAPP, Volkskundliches in den romanischen Wetterregeln (Diss. Tübingen, 1939), S.75.

22. Der Hund, da wo er frißt, dort bellt er auch.

A. Cânele, acolo unde mănîncă, acolo şi latră.
B. Cănile, acló iú măncă, acló ce alatră.

Das alte u b i (> AR IÚ) ist in DR durch lat. u n d e ersetzt worden. - Zu ALATRĂ = LATRĂ siehe Nr.4.

23. Wo das Herz fehlt, spricht die Zunge.

A. Unde lipseşte inima vorbeşte limba.
B. Iú lipseaşte înima, sguraste limba.

Das merkwürdige Verbum SGURIRE "sprechen" gehört zu GURĂ "Kehle"; vgl. ital. SGOLARE "gridare", "parlare".

24. Der Wind und die Frau lassen sich nicht einschließen.

A. Vîntul şi femeia nu se lasă închise.
B. Vintulu ce mul'ara nu si ncl'ide.

In AR ist lat. m u l i e r erhalten geblieben, während es in DR durch FEMEIE (< f a m i l i a) ersetzt worden ist.

25. Das ganze Lamm haben wir gegessen und beim Schwanz wurden wir müde.

A. Am mîncat tot mielul, şi la coadă am obosit.
B. Tutu n'elu lu măncamu ce la coadă apustusîmu.

In AR ist das aus a g n e l l u s zu erwartende palatale N (vgl. franz. AGNEAU, ital AGNELLO) erhalten

geblieben. - Dem DR OBOSI (ein slavisches Lehnwort) entspricht in AR ein Lehnwort aus griech. APOSTAINO. - Auch der in den südlichen Mundarten des AR sehr verbreitete Ersatz des "passé composé" durch das "passé simple" ist zweifellos durch griechischen Einfluß bedingt, wie im südlichen Kalabrien ORA ARRIVAI "ora sono arrivato" = griech. TORA ÉFTASA.

FONETICA CONTRASTIVĂ. NOI PUNCTE DE VEDERE

de Ana T Ă T A R U

Intensificarea relaţiilor sociale şi culturale dintre ţările lumii a dat un nou impuls studiului limbilor străine în a doua jumătate a secolului nostru. Pe plan lingvistic, acest impuls s'a reflectat în dezvoltarea lingvisticii aplicate, care a contribuit şi contribuie la elaborarea a noi metode eficace pentru însuşirea limbilor străine. Deşi are şi alte domenii de aplicare, ea este considerată, în general, ca lingvistica descriptivă aplicată la predarea limbii(1).

Ca rezultat al noilor tendinţe lingvistice s'a conturat necesitatea comparării limbilor, indiferent de grupul genetic de apartenenţă. Ceea ce ar fi fost imposibil în secolul trecut şi chiar în prima jumătate a secolului al XX-lea, când filologia comparată admitea doar compararea limbilor înrudite, a devenit acum posibil. Evident, noua comparaţie are alte scopuri şi direcţii de cercetare: se compară limba străină cu limba maternă, pentru a scoate în evidenţă diferenţele în scop didactico-ştiinţific."Metodele sunt acelea ale lingvisticii descriptive comparate, uneori cunoscute şi ca lingvistică contrastivă"(2).

(1) A.McIntosh şi M.A.K.Halliday, Patterns of Language, London, Longmans, 1966, p.3.
(2) Ibidem, p.3.

Lingvistica contrastivă aplicată a fost şi mai este încă un domeniu de cercetare mult discutat. De asemenea, procedeele de analiză, ca şi principiile de comparaţie, diferă mult de la un studiu la altul şi de la un proiect comparativ la altul (cf.Proiectul comparativ din R.F.G.,Jugoslavia,România etc.).

Începutul propriu-zis al lingvisticii contrastive aplicate a fost făcut în 1957 de studiul lui R.Lado, Linguistics Across Cultures. Applied Linguistics for Language Teachers,şi de editarea seriei Contrastive Structure Series, de către A.Ferguson în 1959, sub auspiciile Centrului de lingvistică aplicată din Washington.

După 20 de ani, lingvistica contrastivă are încă mulţi oponenţi. Aceştia, fie că critică aspecte izolate din lucrări care supraestimează importanţa comparaţiei contrastive pentru predarea limbilor,fie că critică în general principiul nou al analizei contrastive. Dar de vreme ce comparaţia între limbi s'a făcut în scop didactic mult mai de demult de către profesori - e drept că în mod spontan şi neştiinţific -, recunoscută fiind ca ajutor în predare, este important în prezent nu faptul că analiza contrastivă nu este acceptată de către toţi lingvi-ştii, ci că analiza comparativă poate fi făcută acum în mod sistematic şi ştiinţific de către profesori graţie ajutorului lingvisticii contrastive.

Pentru a ajuta efectiv pe profesorii de limbi străine, ca şi pe autorii de manuale şcolare, să utilizeze cele mai rodnice rezultate ale foneticii contrastive, este necesar a-i informa asupra analizelor contrastive publicate până acum,asupra avantajelor practice care le pot aduce în predare diferitele principii de comparaţie elaborate. Căci lucrările din acest domeniu nu sunt prea numeroase, dar diferă mult între ele (cf.lucrările de fonetică contrastivă publicate în Europa şi U.S.A.)(3).

(3) Iată pe cele mai cunoscute dintre ele: W.G.Moulton,The Sounds of English and German, Univ.of Chicago Press,1962; J.D.Bowen, The Sounds of English and Spanish, Chicago,1965; R.J.Di Pietro, The Sounds of English and Italian,Chicago,1966; H.L.Kufner, Kontrastive Phonologie Deutsch-Englisch,Stuttgart,Klett, 1971.

Deşi la baza acestor lucrări stau unele dintre principiile esenţiale ale lingvisticii contrastive elaborate de lingvişti de seamă ca C.Fries, R.Lado, G.Nickel, S.P.Corder etc., ele au fost mai mult sau mai puţin schimbate şi completate, de către autorii lor,cu procedee şi aplicaţii diferite.Astfel de completări îşi au deosebita lor valoare atunci când au rezultat din cercetările ştiinţifice îndelungate ale profesorilor de limbi, împletite şi axate pe lunga experienţă practică de predare la clasă. O asemenea analiză din domeniul foneticii vom efectua în cele ce urmează.

Prezentarea recentei noastre analize contrastive(4),ghidată de aceleaşi principii ca şi studiile noastre anterioare din acest domeniu(5), ar putea deschide o nouă rubrică în comunicarea ştiinţifică, şi anume aceea a prezentării diferitelor principii, metode şi procedee de analiza contrastivă dedicate predării şi însuşirii limbilor străine.

Cele două principii esenţiale pe care le-am găsit mai potrivite pentru analiza contrastivă a pronunţării limbii române cu cea a limbii engleze - analiză menită să ghideze predarea pronunţării la adolescenţi şi adulţi - sunt următoarele:

(4) A.Tătaru, A Contrastive Study of the Pronunciation of Rumanian and English: A General Comparison of Their Systems and a Special Comparison of Their Occlusive Consonants, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde,Univ.Bonn, 1975. 210 p.

(5) A.Tătaru, Despre unele vocale ale limbii engleze, privite comparativ cu vocalele limbii române,în"Cercetări de lingvistică",Cluj,VI,p.339-349;Consideraţii privitoare la dicţionarul pronunţării limbii engleze de D.Jones,în"Revista de filologie romanică şi germanică",Buc.,V,1961,p.105-114;Probleme de fonetică română şi engleză,lucrare de doctorat,Cluj,Univ. Babeş-Bolyai,1964.310 p.;Consonantele occlusive în limba engleză şi în limba română,în"Cercetări de lingvistică",Cluj, XII,1967,p.215-223;Unusual Mistakes in Hearing and Pronouncing Foreign Sound-Sequences,în"Revue Roumaine de Linguistique",Buc.,XIII,1968,p.139-141;On Combination of Consonants, with Special Reference to English and Roumanian tr, dr and ts,în"Study of Sounds",Tokyo,XIV,1969,p.419-428;On the Specific Character of Pronounciation,în"English Language Teaching",London,1969,p.26-27.

a) Analiza trebuie să evidenţieze specificul pronunţării fiecăreia dintre cele două limbi în studiu.
b) Sunetele distinctive ale fiecăreia dintre cele două limbi să fie examinate nu izolat,ci în cadrul combinărilor lor înăuntrul cuvintelor în vorbire, cu scopul de a cerceta ce fel de influenţă suferă.

In sprijinul acestor două principii am urmat următoarele puncte de vedere:

1. Specificul unei limbi nu constă numai din diferenţe,ci şi din asemănări,atunci când este comparat cu specificul altei limbi.De aceea,în analizele noastre,noi nu am omis asemănările, deşi mulţi o fac.Am găsit corect să procedăm astfel şi pentru că în însuşirea unei limbi străine dificultăţile nu intervin numai din diferenţele dintre limba maternă şi cea străină,ci şi din asemănările lor.Evident însă,diferenţele necesită în general o preocupare mai intensă decât asemănările.

2. Pentru a sublinia specificul fiecăreia dintre cele două limbi am considerat necesar să le prezentăm pe ambele în mod egal, la acelaşi nivel.O asemenea comparaţie contrastivă poate oferi material suficient pentru profesorii şi studenţii care sunt preocupaţi fie de una,fie de cealaltă,fie de ambele limbi şi,totodată,poate scoate în evidenţă unele caracteristici speciale ale limbilor comparate care ar trece neobservate la o analiză inegală.

3. Studiind comparativ specificul pronunţării unei limbi, se poate constata că sunt aproape inexistente cazurile în care unele sunete distinctive dintr'o limbă pot fi considerate identice cu corespondentele lor din altă limbi,chiar şi atunci când limbile comparate aparţin aceluiaşi grup genetic.După părerea noastră privite strict ştiinţific,ele nu sunt niciodată pe deplin identice,oricare ar fi gradul lor de asemănare.De aceea am combătut energic tendinţa unor cercetători de a prezenta în studiile lor (sau în manualele şcolare) substitute native pentru sunetele limbii străine.A susţine o asemenea iniţiativă este deosebit de periculos,deoarece procedeul influenţează de obicei pe studenţi către interferenţe reale din limba maternă. Cu toţii ştim ce

piedică reprezintă aceasta în însuşirea corectă a limbii străine. (In lunga mea practică de predare am avut ocazia să constat rezultatele nefaste pe care le dau transferările de elemente native în vorbirea limbii străine,în special atunci când asemenea substituţii sunt trecute cu vederea sau chiar încurajate de profesori.)

4. In analizele noastre descrierile sunetelor distinctive româneşti şi englezeşti au fost făcute atât din punct de vedere fonetic,cât şi fonematic.Aceasta pentru că ambele aspecte contribuie la caracterul specific al pronunţării fiecărei limbi,iar noi le considerăm ca părţi componente ale unui tot indivizibil: pronunţarea.

5. Deoarece o analiză contrastivă este chemată să descrie şi să definească dificultăţile pe care vorbitorul unei limbi le va întâmpina în studiul altei limbi,am considerat necesar să includem în ambele analize prezentate câte un capitol de dificultăţi legate de fenomenele de interferenţă.

6. După părerea noastră,analizele contrastive trebuie să cuprindă descrieri la un înalt grad de acurateţe ştiinţifică.Totuşi aceasta nu exclude posibilitatea ca ele să fie formulate şi prezentate într'un mod necomplicat.Tocmai pentru că fonetica şi fonematica sunt aspecte de cercetare deosebit de rigide,este necesar ca,dacă vrem să contribuim la îmbunătăţirea însuşirii pronunţării,să oferim cititorului un mod accesibil şi concret de abordare a problemelor;de exemplu,prin sublinierea unor trăsături ale pronunţării care pot fi verificate cu simţurile umane etc.In acest context citäm pe A.C.Gimson,care - referindu-se la descrierea sunetelor distinctive - a spus că descrierea consoanelor se poate face mai uşor "în termeni referitori la articulare,deoarece putem de obicei să simţim contactele şi mişcările incluse",în timp ce descrierea vocalelor se poate face mai uşor "în termeni de relaţii auditive,deoarece nu există contacte ori structuri pe care să le putem simţi cu precizie"(6). Noi am adăuga că formele

(6) A.C.Gimson, An Introduction to the Pronunciation of English, 1970,p.28.

de descriere citate mai sus pot fi completate cu succes de descrierile în termeni de trăsături combinatorii (despre care vom vorbi mai jos).

7. Descrierile cuprinse într'o analiză contrastivă cu scopuri pedagogice trebuie să aparţină acelor moduri de cercetare şi acelor metode care sunt mai propice pentru îmbunătăţirea însuşirii practice a limbilor.Astfel,doar analiza fonologică şi cifrele măsurătorilor acustice pot prea puţin să servească acestui ţel, în timp ce descrierile izolate articulatorii nu sunt suficiente.

Orientându-ne după aceste puncte conducătoare,am elaborat o comparaţie generală a pronunţării românei şi englezei,precum şi o comparaţie specială a unui grup de consoane comun ambelor limbi,acela al explozivelor şi nazalelor,aşa-numitele ocluzive.Ambele analize au fost prezentate în limba engleză.

De ce două feluri de analize?

După părerea noastră,profesorii de limbi trebuie să aibă la dispoziţie atât informaţia generală,cât şi cea specială referitoare la pronunţarea limbii străine şi a limbii materne.Ei pot în acest caz să folosească acele descrieri care corespund mai bine vârstei şi ţelurilor studenţilor pe care urmează să-i pregătească.

Comparaţiile noastre diferă una de alta,deoarece tratează problemele în mod diferit,cu procedee diferite,dar ambele urmează fidel planul,ideile şi aplicările noastre originale.De asemenea, ambele cercetează pronunţarea literară românească şi pronunţarea englezească RP (Received pronunciation).

Comparaţia generală a fost menită să includă trăsăturile principale ale limbii străine - pentru englezi e româna,pentru români e engleza - care produc un efect puternic asupra noii impresii globale a vorbitorului celeilalte limbi.

In scopul acestei analize am divizat sistemele de pronunţare ale românei şi englezei în două mari părţi: deprinderile de pronunţare şi tiparele (şabloanele) de pronunţare, dar le-am izolat unele de altele, deoarece sunt în relaţie reciprocă în cadrul sistemului.Deprinderile de pronunţare includ asemănările şi deosebirile dintre felurile de articulare în română şi engleză,determinate de locul de articulare,voce,durată,nazalizare,palatalizare,diftongare,neutralizare,joncţiune,accent,ritm,intonaţie etc. în interiorul cuvintelor în lanţul vorbirii.

Tiparele (şabloanele) de pronunţare includ asemănările şi deosebirile dintre segmentele vocalice şi consonantice ale celor două limbi în funcţie de distribuţia lor,de grupările şi combinările lor, alternanţă,frecvenţă de utilizare, armonia tiparului, felul şi gradul combinărilor etc. Comparaţia cuprinde de asemenea analiza problemelor complicate care intervin în studiul studenţilor români şi englezi referitor la deprinderile şi la tiparele de pronunţare şi interferenţele din limba maternă.

Comparaţia specială dă o descriere contrastivă aprofundată a ocluzivelor româneşti şi englezeşti: cea a explozivelor,urmată de cea a nazalelor.Planul original de analiză este următorul: mai întâi e prezentată descrierea paralelă detaliată a caracteristicilor articulatorii ale acestor consoane româneşti şi englezeşti. Urmează apoi sublinierea diferenţelor şi asemănărilor referitoare la articulare, combinare, distribuţie şi ortografie.Analiza se încheie cu capitolul de probleme de pronunţare ale studenţilor români şi englezei referitoare la aceste consoane.

Ambele analize fiind tratate în mod original,am intenţionat să le oferim drept modele posibile de urmat în analizele contrastive ale altor limbi,precum şi în analizele contrastive ale celorlalte sunete distinctive ale românei şi englezei.Intenţia noastră a fost îndreptăţită de faptul că ambele analize au rezultat din cercetările noastre lingvistice şi din datele obţinute din predarea la clasă a celor două limbi, completate şi verificate în cursul a 20 de ani.

Pentru o mai clară înţelegere dăm câteva exemple din ambele comparaţii:

I. Din comparaţia generală. In cadrul deprinderilor de pronunţare există mari deosebiri între română şi engleză, legate de calitatea vocalelor şi consoanelor, de durată, accent, joncţiune, ritm, intonaţie. De exemplu:

1. Româna are doar trei poziţii referitoare la partea limbii

care este ridicată mai mult pentru articularea diferitelor vocale: anterioară (la i, e), centrală (la ɨ, ə, ɑ) şi posterioară (la o, u). Engleza are două în plus: anterioară (la i:, e, ɛ, æ), anterioară retrasă (la i, a), centrală (la ə:, ə, ʌ), posterioară-avansată (la u, ɑ:) şi posterioară (la u:, ɔ:, ɔ)(7).

2. La consoane, articularea consoanelor englezeşti se produce, în majoritatea cazurilor, pe o treaptă mai posterioară celei a consoanelor româneşti corespunzătoare; de exemplu, în română /t, d, s, z, n, l/ sunt dentale, în engleză ele sunt alveolare; în română /tʃ, dʒ, ʃ, ʒ/ sunt post-alveolare, în engleză consoanele corespunzătoare sunt palato-alveolare etc. In plus, româna are predilecţie pentru articulaţiile dorsale, pe când engleza pentru articulaţiile apicale la aceleaşi consoane. De exemplu, în rom. /t, d, n, s, z, tʃ, dʒ/ sunt dorsale, în engleză sunt apicale.

3. Condiţionate de diferenţele mai sus amintite, ca şi de deschiderea gurii, poziţia buzelor etc., forma de deschidere a gurii este mai adesea rombică la articulaţiile româneşti, deschiderea dintre cele două şiruri de dinţi este largă în mod frecvent, iar mişcările maxilarului inferior sunt considerabil vizibile. La articulaţiile englezeşti forma de deschidere a gurii este mai adesea eliptică, buzele mai mult întinse lateral, deschiderea dintre dinţii superiori şi cei inferiori mai redusă, iar mişcările maxilarului inferior mai puţin vizibile decât la cele româneşti.

4. Articulaţiile româneşti cu voce (cu participarea vibrării coardelor vocale) dau impresia unui caracter profund sonor, şi nu fără motiv. De exemplu, opoziţia dintre consoanele româneşti /b, d, g - p, t, k/ sau /v, z, ʒ, dʒ - f, s ʃ, tʃ/ rezultă doar din prezenţa sau absenţa vocii în articulare, iar consoanele sonore româneşti nu intervin niciodată deplin sau aproape deplin afonizate în vorbirea literară. In engleză, opoziţia dintre primul grup de consoane se bazează pe trei caracteristici: surd-sonor, aspirat-neaspirat, fortis-lenis; iar la cel de-al doilea grup de consoane, pe două caracteristici: surd-sonor, fortis-lenis. De aceea opo-

(7) Dăm transcrierea fonematică a pronunţării româneşti şi englezeşti în alfabetul fonetic internaţional.

ziţia sonor-surd poate fi slăbită sau aproape neutralizată în poziţie iniţială şi finală în cuvintele englezei literare RP, dar opoziţia dintre consoane este menţinută de celelalte caracteristici şi îl ajută pe ascultător să o poată distinge(8).

5. Vocalele româneşti îşi păstrează calitatea atât în poziţie accentuată, cât şi în poziţie neaccentuată, de ex. íntră/'intr /, intrá /in'tr /, în timp ce vocalele englezeşti adesea îşi pierd calitatea lor iniţială atunci când sunt neaccentuate, de ex. súbject /'sʌbdʒikt/, subjéct /səb'dʒekt/. Vocalele englezeşti neaccentuate sunt înlocuite adesea de vocalele /i, ə/, ca în exemplele de mai sus.

Probleme importante se desprind şi din diferenţele dintre tiparele fonemice ale celor două limbi, iar posibilităţile de combinare în grupuri a sunetelor lor distinctive diferă în multe privinţe. De exemplu:

1. Româna are 7 vocale, 3 diftongi, 2 semivocale şi 2o de consoane, în timp ce engleza are 12 vocale, 8 diftongi 2 semivocale şi 24 de consoane. Cu toate acestea, impresia auditivă pe care o dă limba română este mai mult vocalică decât consonantică, în timp ce impresia auditivă a englezei e mai mult consonantică decât vocalică. Una dintre explicaţiile acestei caracteristici este terminaţia cuvintelor. Conform statisticii noastre de frecvenţă (statistica lexicală şi cea contextuală), majoritatea cuvintelor româneşti se termină în vocală (deşi nu am inclus în statistică flexiunile finale nici în română, nici în engleză), pe când cuvintele englezeşti se termină mai adesea în consoană. Numărul mai redus de diftongi fonematici în română este compensat de numeroasele combinări ale semivocalelor /j, w) cu vocalele, deşi puţine cuvinte româneşti se termină în semivocală şi mai multe în vocale şi diftongi. In ciuda numărului ridicat de diftongi fonematici în engleză, puţine cuvinte se termină în diftongi şi vocale, şi multe în consoane. Cuvintele englezeşti nu se termină în semivocale /j, w/.

2. Felurite fenomene ale tiparelor fonemice ale fiecărei limbi

(8) A, C, Gimson, op.cit., p.48, 152 şi 179.

sunt dirijate de o anumită armonie, noi am numit-o "armonia tiparului de sunete" (nu ne referim la cunoscuta armonie fonetică, vocalică). De exemplu, în română există unele pronume, verbe auxiliare etc., care au mai multe forme de pronunţare şi de tipar. Folosirea uneia sau a alteia dintre forme este în majoritatea cazurilor obligatorie, în tipare specifice, ca de ex. îi dau, dar i-am dat; îl dai, dar l-ai dat. Folosirea lui îi sau a lui i- nu depinde de tranziţia (de joncţiunea) legată sau nelegată, deoarece ambele sunt exemple de tranziţie legată; nu depinde nici de prezenţa sau absenţa accentului, deoarece ambele sunt neaccentuate în sintagmă; nu depinde nici de tendinţa de simplificare a tiparului, deoarece nu avem alegere liberă între forme. Trebuie deci să concludem că uzarea obligatorie a uneia sau alteia dintre forme depinde de armonia tiparului de sunete. Această armonie cere, printre altele, ca tiparul să evite juxtapunerea unor sunete, în unităţile de vorbire, care, conform unor caracteristici speciale ale limbii - româna în acest caz - nu se potrivesc.Astfel, secvenţe ca /ɨld, ɨjd/ etc., fiind neobişnuite în tiparul fonemic românesc, trebuie să fie reduse la /l-a, j-a/, care sunt comune tiparului de pronunţare românesc.

Un exemplu de armonie a tiparului fonemic în engleză este folosirea lui /s/ sau /z/ în sufixul pluralului. "Dacă ambianţa în care apare sufixul pluralului este sonoră, este ales /z/ ca să fie în armonie cu ea; dacă este surdă, e ales /s/". Am citat pe Heffner, care conclude: "S'ar putea vorbi mai degrabă de o armonie consonantică decât de o asimilare în fuziunea în care apare acest morfem"(9).

II. Din comparaţia specială. Unul dintre scopurile esenţiale ale comparaţiei speciale întreprinse a fost să analizeze modul cum sunetele distinctive se influenţează reciproc în interiorul cuvintelor, în centrul atenţiei stând ocluzivele. De aceea a fost urmărită în special pronunţarea lor în grupuri şi secvenţe,

****

(9) R.M.S.Heffner, General Phonetics, 1969, p.190.

în cadrul a trei grade de combinaţie: combinări de gradul I, externe, neesenţiale; combinări de gradul II, strânse, esenţiale; combinări de gradul III, combinări foarte strânse, îmbinări. Aceste combinări includ "faze de articulare legate"(10) şi "faze de articulare unite"(11), precum şi schimbări rezultate din adaptarea la mediul fonemic înconjurător, cu caracter fonetic şi chiar şi fonemic, schimbări rezultate din asimilări istorice, eliziune etc., dar toate fiind prezente în mod obişnuit în RP şi în româna standard (literară).

Analiza pe bază de categorie de combinare ne aparţine. De aceea dăm o scurtă caracterizare a categoriilor de combinaţie, aşa cum le-am înţeles noi.

Combinările de gradul I apar de obicei într'o secvenţă de două sunete,când unul dintre sunete transmite o caracteristică a sa celuilalt sunet şi vice-versa,dar această caracteristică are prea puţină influenţă asupra calităţii sunetului dat,de exemplu rotunjirea buzelor, proprie unor vocale româneşti şi englezeşti, transmisă consonantei învecinate.

Combinările de gradul II intervin în secvenţe de două sunete, când există o combinare mai esenţială, mai intimă, între trăsăturile individuale ale lor şi cele două sunete au o poziţie mai unită în silabă, de exemplu alofonii palatali ai lui /k, g/ româneşti influenţaţi de /i, e, j/; la fel alofonii explozivelor englezeşti cu explozie laterală sub influenţa unui /l/ următor.

****

(10) Prin faze de articulare legate,înţelegem articularea relativ simultană a două faze de articulare aparţinând la două sunete alăturate,de ex.faza de deschidere a primului şi faza de închidere (implozie) a celuilalt.

(11) Prin faze de articulare unite, înţelegem articularea relativ simultană a patru faze de articulare a două sunete articulate: ţinuta şi deschiderea primului cu închiderea şi ţinuta celuilalt, sau ţinuta şi deschiderea celuilalt. Dar practic nu putem aprecia că există o suprapunere perfectă a fazelor legate numite mai sus.

Combinările de gradul III apar de obicei în secvenţe de două sunete aflate într'o combinare atât de strânsă, încât putem vorbi de îmbinări care dau naştere în mod frecvent la noi unităţi. De exemplu, africatele româneşti, diftongii englezeşti etc.

Secvenţele pe care le-am examinat din punctul de vedere al combinărilor trăsăturilor particulare aparţin fie aceleiaşi silabe, fie la două silabe diferite. Au fost grupate de asemenea conform fonemului care influenţează:

a) primul influenţându-l pe celălalt,
b) al doilea influenţându-l pe primul,
c) influenţă reciprocă între cele două sunete distinctive.

In cadrul analizei am dovedit că descrierea trăsăturilor de combinare susţine analiza trăsăturilor articulatorii şi ambele sunt necesare pentru a sprijini o bună însuşire a pronunţării. Dacă luăm ca exemplu grupurile /pl,kl/ în română şi engleză în cuvinte ca rom. plug, clan, engl.plug, clan, constatăm următoarele: în română aceste grupuri reprezintă secvenţe cu combinări de gradul întâi, în care avem o explozivă şi o laterală cu diferite locuri de articulaţie,/p/ este bilabială, /k/ e velară, plus /l/ care e dentală apicală. Ele sunt legate prin faze articulatorii legate. Schimbările principale: caracterul lateral al lui /l/ are o influenţă redusă asupra explozivei; deşi faza de deschidere a explozivei este scurtată şi e strâns urmată de faza de deschidere a lui /l/, fiecare îşi păstrează specificul, prima fiind medială, iar cealaltă fiind laterală, fapt care este clar audibil.

Secvenţele /kl, gl/ englezeşti sunt combinări de gradul II între alofonul clear al lui /l/ şi o explozivă, având puncte diferite de articulaţie, /p/ bilabială, /k/ velară, iar /l/ alveolară. Ele sunt legate prin faze de articulare unite. Schimbările principale: faza de deschidere a explozivei se produce lateral şi e prelungită de către faza de deschidere a lui /l/, adică aerul care iese în mod exploziv din gură se scurge prin pasajele laterale formate de limbă, care a trecut deja la articularea lui /l/. Astfel, explozia consoanei explozive este considerabil lateralizată, ceea ce este perfect audibil. In plus, există şi o influenţă inversă, adică influenţa este reciprocă, şi anume: în timp ce /l/ transmite caracterul său lateral exploziei lui /p, k/, acestea din urmă influenţează prin caracterul lor surd sonoritatea lui /l/, reducându-i considerabil caracterul sonor(12). Astfel, combinarea lor nu se bazează numai pe fazele de articulare unite, ci şi pe surdizare.

Ce ajutor practic poate aduce cunoaşterea gradului şi a felului combinării sunetelor credem că este evident. Ea poate ajuta pe studenţi - în cazul nostru pe studenţii români şi englezi - să evite transmiterea în pronunţarea cuvintelor străine a unor articulaţii combinatorii proprii limbii lor materne. Astfel,englezii vor evita să pronunţe cuvinte româneşti ca plug, clan cu explozive lateralizate, iar studenţii români vor trebui să înveţe să lateralizeze articularea explozivelor în cuvintele englezeşti plug, clan. Fiind conştienţi de diferenţe, vor reuşi să evite greşeli ce contribuie la aşa-numitul "accent străin", care jenează profund urechea ascultătorilor nativi.

Din această scurtă expunere a gradului şi felului de combinări rezultă că ele influenţează mai mult sau mai puţin calitatea sunetelor diferitelor secvenţe. De aceea analiza lor este deosebit de importantă, dacă considerăm că vorbirea reală este formată din combinări de sunete, nu din entităţi ideale izolate. Convingerea noastră este că trăsăturile de combinare ale sunetelor distinctive în cadrul secvenţelor cuvintelor au importanţa lor deosebită pentru cunoaşterea specificului fiecărei limbi, mai ales că felul de combinare şi de distribuţie a sunetelor distinctive, împreună cu trăsăturile lor articulatorii, diferă mult de la o limbă la alta.

In concluzie, rămâne să subliniem conceptul nostru care a stat la baza ambelor analize contrastive prezentate,şi anume:

Analizând sunetele distinctive din sistemul de pronunţare al unei limbi, putem constata că - alături de caracterul lor relevant - le diferenţiază şi o anumită ierarhie naturală în cadrul sistemului, tipică fiecărei limbi în parte. Cu alte cuvinte, putem stabili că unele sunete distinctive au o individualitate mai pregnantă decât altele, sunt mai viabile şi mai puternice în cadrul sistemului decât altele, pot aparţine mai multor tipare fonemice decât altele şi pot exercita o influenţă mai mare asupra altora în anumite situaţii. Totodată, ele sunt mai rezistente la schimbări şi modificări în poziţie neaccentuată decât altele. In plus, unele sunete distinctive se pot grupa împreună în cadrul tiparului şi se combină în diferite feluri şi grade, în timp ce altele sunt excluse din multe tipare, deoarece o cer legile interne ale limbii (mai mult sau mai puţin cunoscute de cercetători), cum este de exemplu "armonia tiparului", care acţionează conform esenţei specifice a limbii date.

MIHAI EMINESCU

FUNF SONETTE

Aus dem Rumänischen übertragen

von

HANS DIPLICH

I.

Es herbstet draussen, Blätter wirbelnd fallen,
Der Wind treibt schwere Tropfen an die Scheiben,
Du liest in alt vergilbten Liebesschreiben
Weil sich die Rätsel um dein Leben ballen.

Mit süssem Tand kannst dir die Zeit vertreiben,
Wer an die Türe klopft, wird dir missfallen,
Wenn Schnee und Regen in die Fluren wallen
Ist besser doch am Feuer schlummernd bleiben.

Dann sitz auch ich im Lehnstuhl ganz versonnen
Und träume Dochias Märchen gleich zu Ende,
Indessen hat der Nebel uns umsponnen.

Da - plötzlich rauscht dein Kleid, nun eilt behende
Heran dein leichter Schritt, wie erdentronnen,
Den Blick mir decken kühle schmale Hände.

II.

Des Lebens Scheitelpunkt ist schon erreicht,
Viel Jahre folgen seit der heilgen Stunde
Da wir uns liebten aus des Herzens Grunde
Du süsse Macht, die einem Wunder gleicht.

O, komm doch wieder! Ruf den Wohllaut mir
Ins Wort. Des Blickes Lichtstrahl send entgegen,
Dass er begleite mich auf allen Wegen,
Ein neues Lied enreiss der Leier hier.

Du ahnst es nicht, wie deine liebe Nähe
Dem treuen Herzen alle Unruh stillt,
Als ob man einen Stern erstrahlen sähe.

Schau ich sodann dein kindlich lächelnd Bild,
Erlischt bald eines ganzen Lebens Wehe,
Der Blick erlodert und die Seele schwillt.

III.

Selbst wenn die Stimmen der Gedanken schweigen
Wiegt mich ein Sang der frommen Andacht ein.
Dann ruf ich dich - wirst du gefügig sein?
Wirst du aus diesen kalten Nebeln steigen?

Machst du der Nacht Gewalt zu lichten Räumen?
Wirst du mit sanften Augen Frieden bringen?
Aus dieser Zeiten Schattentale dringen
Musst du, dass ich dich sehe wie in Träumen.

Lass dich herab - noch näher musst dich nahn,
Neig dich, dein Lächeln mein Gesicht berühre,
Dein Seufzen mir bezeug, dass Liebe währt.

Schon rührt die Wimper meine Lider an,
Dass ich die Schauer der Umarmung spüre,
Verlornes Lieb in Ewigkeit verehrt!

IV.

ICH LIEBTE HEIMLICH...

Ich liebte heimlich und war so verschwiegen
Wohl wissend, dass ich dein Gefallen finde.
In deinen Augen schien zum Angebinde
Mir tödliche erträumte Lust zu liegen.

Da ich - am End - im herben Weh mich winde,
Wird sich mein Wort in tiefe Trauer schmiegen,
Werd ich - ertrinkend - mich in Wollust wiegen,
Dass meine Seele sich an deine binde...

Siehst du, wie meine Lippen durstig brennen
Und Fieberstösse mehren mein Verlangen,
Dich, Kind im blonden Haare, zu erkennen?

Dein Anhauch kühlt mir jedes zarte Bangen,
Dein Lächeln will den trunknen Sinn mir nennen,
Du endigest mein Leid - lass dich umfangen!

V.

DER JAMBUS

Schon lang such ich ein Mass für mein Gedicht
So voll des Honigs wie im Herbst die Wabe,
Das ich in Zeilen lang zu sammeln habe,
Das leicht die Sperre der Zäsur durchbricht.

Es rührt im Zorn das Tuch am Fahnenmast,
Im Herzen weckt es Hass und Leidenschaft,
Doch nimmt mein Lied es gleich in süsse Haft,
Wenn Amor scheu im Hause weilt zu Gast.

Das ich bei uns es fand - kann ich nicht sagen.
Der Welle Flüsterton hörst du es tragen.
Das muss mit einem Wort sein Vorrecht sein.

Mir fällt ein Urteil überdies nicht leicht.
Des Verses Fülle, Keuschheit, Kraft erreicht
So sanft der Jambus ewig er allein!

EIN RUMÄNISCHES URTEIL ÜBER DAS DEUTSCHLAND DER FRÜHEN WEIMARER REPUBLIK: C. RĂDULESCU-MOTRU'S REISEEINDRÜCKE VON 1921/1922

von Klaus H E I T M A N N

Der Erste Weltkrieg hatte für das rumänisch-deutsche Verhältnis eine tiefgreifende und langandauernde psychologische Belastung zur Folge. Die Feindseligkeiten der Jahre 1916-1918, in denen Deutschland der Hauptgegner gewesen war, und die militärische Okkupation des Landes durch die Mittelmächte hatten Rumänien schwerste Opfer abverlangt: 800.000 Menschenleben, dazu materielle Verluste und Einbußen, die auf 31 Milliarden damaliger Lei beziffert wurden. Die rücksichtslose Indienstnahme der Wirtschaft des besiegten Landes für die Zwecke der Fortführung des Krieges und der harte, demütigende Friede von Bukarest, der Rumänien die Dobrudja und einen größeren Landstreifen längs der Grenze zu Ungarn wegnahm, der das Land zudem ökonomisch unter Kuratel stellte und insgesamt kein leichteres Joch darstellte, als es dann das Versailler Diktat für Deutschland bedeuten sollte - das alles führte zu einer ausgesprochen antideutschen Stimmung in der rumänischen öffentlichen Meinung weit über das Kriegsende hinaus. Diese machte sich insbesondere auch in der Deutschfeindlichkeit einflußreicher Presseorgane der zwanziger Jahre bemerkbar, so etwa der führenden, rechtsorientierten Tageszeitung "Universul". Rumänien, das zur Zeit Carols I. die engsten politischen und kulturellen Verbindungen nach Deutschland hin unterhalten hatte, kehrte sich in den beiden Jahrzehnten nach 1918 in jeder Hinsicht davon

ab und orientierte sich an Frankreich, unter dessen in der Kleinen Entente zusammengeschlossenen osteuropäischen Verbündeten es eine Führungsposition innehatte. In dieser Linie der Außenpolitik waren sich die beiden großen Parteien des Landes, die Liberalen und die Nationalzaranisten, einig. Wenn die Beziehungen zu Deutschland nach Friedensschluß auch offiziell wiederaufgenommen wurden, so beschränkten sie sich jedoch in den zwanziger Jahren ganz auf den formalen Rahmen diplomatischer Gepflogenheiten(1).

Einen Schritt darüber hinaus - in Richtung auf eine Intensivierung der Kontakte mit der Weimarer Republik - bedeutete erst der Abschluß des deutsch-rumänischen Wirtschaftsabkommens vom 10. November 1928. Bezeichnend für das Klima der zwischenstaatlichen Beziehungen damals, genau zehn Jahre nach Kriegsende, sind die aus Anlaß dieses Wirtschaftsvertrages abgegebenen, im Ton recht gedämpften offiziellen Verlautbarungen beiderseits sowie die Kommentare markanter Persönlichkeiten aus Politik und Kultur bei der gleichen Gelegenheit. Rumäniens Ministerpräsident Iuliu Maniu erklärte, man wolle "normale Beziehungen mit allen Ländern herzustellen suchen" und fügte hinzu: "Wir wollen vergessen, was uns in der Vergangenheit getrennt hat, und nur das in Betracht ziehen, was uns im Interesse des Friedens und des Fortschritts der Menschheit vereinigen muß"(2).

Der rumänische Botschafter in Berlin, M.P. Comnène, drückte die Hoffnung aus, daß nunmehr die Liquidation der Vergangenheit eingeleitet und "ein weißes Blatt" in der Geschichte des deutsch-rumänischen Verhältnisses aufgeschlagen werden könne. Was 1928 alles noch zu leisten war, geht aus der deutlicheren Sprache deutscher Kommentatoren hervor. "Zehn Jahre liegt jetzt der Krieg hinter uns", schrieb Reichsernährungsminister Hermann Dietrich-Baden, "und es ist immerhin erstaunlich, daß (...) erst in diesen Tagen eine Bereinigung der aus dem Krieg hervorgegangenen Schwierigkeiten zwischen Deutschland und Rumänien erfolgt." Daß neben der Bereinigung der politischen und wirtschaftlichen

Probleme auch die der psychologischen als Aufgabe noch anstand, zeigt die gleichzeitige Feststellung eines der besten Rumänienkenner, Karl Kurt Klein, über die in der Öffentlichkeit weiterhin tiefsitzenden Ressentiments: "Die Demütigung der militärischen Niederlage läßt im Rumänentum die Haßpropaganda jener trüben Zeit mit besonderer Kraft nachwirken."

Doch hat es in dieser, um K.K. Kleins Ausdruck aufzugreifen, trüben Zeit des Verhältnisses der beiden Staaten und Nationen einzelne Lichtblicke gegeben. Es erhoben sich in Rumänien hie und da berufene Stimmen, die um Verständnis für den Kriegsgegner warben und für Versöhnung mit dem republikanischen Deutschland eintraten. Unter diesen Deutschenfreunden befand sich eine der gewichtigsten Persönlichkeiten des rumänischen Geisteslebens in der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts: der Philosoph und Psychologe Constantin Radulescu-Motru. Seinem Beitrag zum rumänischen Deutschlandbild zwischen den beiden Weltkriegen soll die vorliegende kleine Studie gelten.

Constantin Radulescu-Motru (1868-1957) kann als einer der Begründer, wenn nicht überhaupt als der Begründer der neueren rumänischen Philosophie angesehen werden. Seine Wirksamkeit hat sich weit über den Bereich seines Faches und der akademischen Welt (der er seit 1909 als Inhaber des Lehrstuhls für Psychologie, Logik und Erkenntnistheorie an der Universität Bukarest angehörte) hinaus erstreckt. Nachdem er seine ersten Eindrücke von diesem Land im Sommer 1889 als junger Mann auf einer Reise gewonnen hatte, die er als Begleiter seines Mentors Titu Maiorescu unternahm, begab er sich im folgenden Jahr zum Studium hierher. Ein erstes Studiensemester verbrachte er in München, um dann nach Leipzig überzusiedeln, einer der bei jungen Rumänen bis zum Ersten Weltkrieg beliebtesten ausländischen Universitätsstädte(3). Er studierte hier

bei Wilhelm Wundt, in dessen Institut für experimentelle Psychologie er mitarbeitete; er belegte aber daneben, der Vielseitigkeit seines wissenschaftlichen Interesses entsprechend, auch Vorlesungen in den Naturwissenschaften, in Psychiatrie, Mathematik und sogar in rumänischer Sprachwissenschaft. Sein eigentlicher Lehrer aber war Wundt, der ihm mit seinem voluntaristischen Idealismus wie auch mit seiner Aktualitätstheorie des Seelischen bedeutsame Anregungen gab. Radulescu-Motru war auch von seiner Persönlichkeit nicht wenig beeindruckt(4). Bei Wundt promovierte er im Sommer 1893 mit einer Dissertation, betitelt "Zur Entwickelung von Kant's Theorie der Naturcausalität"(5). Das Thema war kein zufälliges, vielmehr bezeichnet es den Beginn der lebenslangen Beschäftigung des rumänischen Philosophen mit Kant, der sein Denken in stärkerem Maße geprägt hat als irgendein anderer Denker, so sehr, daß man Radulescu-Motru insgesamt als Kantianer bezeichnen kann(6).

Uns interessiert dieser Bildungsgang weniger als solcher,denn als Erfahrungshintergrund, von dem nicht nur sein wissenschaftliches Lebenswerk, sondern auch seine gefühlsmäßige Einstellung Deutschland und den Deutschen gegenüber bedingt wurde. Verwurzelung in deutschem Denken und Germanophilie gingen bei Radulescu-Motru ebenso wie eine Generation zuvor bei seinem Mentor Maiorescu zusammen.

Seine Sympathie für das Land, in dem er sein philosophisches Rüstzeug empfangen hatte, wurde während des Ersten Weltkrieges auf harte Proben gestellt. Er wurde 1916 nach der Besetzung von Bukarest durch deutsche Truppen verhaftet und nach Bulgarien in ein Internierungslager deportiert. Wieder freigekommen, stimmte er als Abgeordneter des Parlaments von Jassy gegen den von den Mittelmächten diktierten Friedensvertrag. Jedoch: die Positionen, die er in den Kriegsjahren zu beziehen sich genötigt sah, hatten

bei ihm keine dauernde innerliche Gegnerschaft zu Deutschland zur Folge. Noch weniger eine solche der deutschen Kultur gegenüber. Im Rückblick erklärte er 1928 aus Anlaß der deutsch-rumänischen wirtschaftlichen Wiederannäherung in einem Artikel, betitelt "Die Kulturbestrebungen Groß-Rumäniens"(7):

> "Während des letzten Krieges, in dem Deutschland zu den Feinden Rumäniens gezählt hat, ist es niemals einem rumänischen Kulturträger eingefallen, auch nur zum mindesten den Wert der deutschen Kultur zu verringern. Im Gegenteil: die während des Krieges festgestellten Vorzüge des deutschen Soldaten wurden vom rumänischen Volke nur als eine Folgeerscheinung der deutschen Kultur angesehen".

Mag es auch zweifelhaft sein, ob dies in der behaupteten Allgemeinheit zugetroffen hat, so ist doch zumindest sicher, daß hiermit Radulescu-Motrus persönliche Einstellung in jenen Jahren prägnant charakterisiert wird.

Seine Faszination von dem Land Kants, Nietzsches und Wundts blieb nach dem Krieg lebendig. Radulescu-Motru verspürte bereits in den frühen zwanziger Jahren das Bedürfnis, sich ein eigenes Bild von der Situation im neuen republikanischen Deutschland zu verschaffen und unternahm zu diesem Zweck eine mehrmonatige Studienreise, die ihn vom 15. November 1921 bis 1. März 1922 insbesondere in die Länder Thüringen und Preußen führte. Berichte von dieser Reise schickte er an die Tageszeitung "Adevarul", die sie unter der Überschrift "Intre razboi şi socialism" ("Zwischen Krieg und Sozialismus") fortlaufend veröffentlichte(8).

Zusammengefaßt erschienen sie dann neu 1922 als Broschüre unter dem Titel "Incotro merge Germania de azi? Scrisori dintr-o ţara învinsa" ("Wohin geht das Deutschland von heute? Briefe aus einem besiegten Land")(9). Diese Reiseeindrücke gehören zu den wenigen detaillierten Berichten aus erster Hand über das Deutschland der Nachkriegszeit, die rumänische Beobachter der Öffentlichkeit ihres Landes damals lieferten. Sie erscheinen um so mehr

einer eingehenderen Analyse wert, als sie in Deutschland völlig unbekannt geblieben sind.

Radulescu-Motru will mit seinen Briefen in Rumänien Aufklärungsarbeit leisten. Er bestimmt sie vor allem für solche Intellektuelle, "die im Wirrwarr der heutigen Publikationen nach einer Orientierung suchen"(10). Der Verfasser geht davon aus, daß der Krieg in Rumänien zahlreiche Ressentiments Deutschland gegenüber hinterlassen habe und die dadurch bedingten Vorurteile in der Berichterstattung der rumänischen Presse - einem Anhängsel der französischen - nur noch zementiert würden. "Wer nach Deutschland kommt und den Kopf voll hat von dem, was die französischen und in deren Gefolge unfehlbar auch die rumänischen Zeitungen schreiben", so schildert Radulescu-Motru die Informationslage, "der ist völlig desorientiert" (11). Diese Presse spreche vom beherrschenden Revanchedenken Deutschlands, stelle die demokratische Neuordnung des deutschen Staatswesens als bloßes Täuschungsmanöver dem Ausland gegenüber hin, nehme die Manifestationen der deutschen Demokratie nicht zur Kenntnis, bringe dafür aber jede Äußerung eines ehemaligen kaiserlichen Generals in großer Aufmachung und stelle alles heraus, was auf einen deutschen Militarismus schließen lasse. Im Zusammenhang damit ist das Deutschlandbild zu sehen, das Radulescu-Motru als das der meisten seiner Landsleute beschreibt: danach sind die Deutschen allzeit dieselben, von Anbeginn an bis in die Gegenwart auf Zerstörung und Raub bedacht, eine Art Wölfe, vor denen sich die zivilisierte Welt schützen muß. Für diese allgemeine Überzeugung ist der Deutsche "der unerwünschte Gast, der die Ruhe des europäischen Paradieses stört, unser ewiger Feind"(12).

Gegen diese Germanophobie bezieht der Autor der Reisebriefe entschieden Front. Sie abzubauen, ist sein erklärtes Ziel. Er stellt sich die Frage, ob es überhaupt im rumänischen Nutzen liegen könne, Vorstellungen zu befestigen, die ihre Wurzeln im französischen Nationalismus hätten und

ob in Rumänien gleicherweise wie in Frankreich die These vertretbar sei, daß die Stärke des eigenen Landes in der Schwäche Deutschlands beruhe. Die Frage beantwortet sich für ihn von selbst. Rumänien muß nach Radulescu-Motru eine an den Realitäten orientierte Politik betreiben. Dies aber bedeutet Einsicht in die Erkenntnis, daß das Land an einer Stärkung des ehemaligen Kriegsgegners interessiert zu sein habe. Denn Rumänien sei in dreifacher Hinsicht auf Deutschland angewiesen: wirtschaftlich, politisch und kulturell. Rădulescu-Motru erläutert(13):

> "Die deutsche Industrie ist für die Völker Südosteuropas notwendig. Die deutsche Bevölkerung ist die Stützmauer im Rücken Rumäniens gegen die Überflutungskraft des Ostslaventums. Und die deutsche Kultur ist die einzige Schule, in der der europäische Balkanismus seine Ecken abschleifen kann."

In Anbetracht dieser Gegebenheiten hält er eine politische Abkehr Rumäniens von Deutschland für schlechthin wirklichkeitsfremd.

Absicht des Reiseberichterstatters ist es nun - so läßt er implizit erkennen - zu zeigen, daß die politische Annäherung seines Landes an den besiegten Feind von 1916-1918 nicht nur aus den erwähnten Gründen notwendig ist, sondern auch ohne Gefahr für Rumänien erfolgen kann. Denn Deutschland hat sich in seinen Augen gewandelt. "Die Studienreise hat den Autor dieser Seiten von der Aufrichtigkeit der demokratischen Staatsordnung in Deutschland überzeugt", heißt es einleitend(14). Kritisch eingestellt gegen Thesen wie die, daß diese Neuordnung nur listige Verstellung sei oder daß Deutschland einen Revanchekrieg vorbereite, versucht Radulescu-Motru einerseits Verständnis für die politische Erregung in Deutschland zu wecken. Die Entrüstung dortzulande über die Bedingungen des Versailler Friedens, über die Gebietsabtretungen und die Reparationen scheint ihm natürlich; sie wäre unter ähnlichen Umständen auch in Frank-

reich oder Rumänien laut geworden[15]. Aber anderes ist ihm viel wichtiger. Er verweist auf die Bedeutung, die den Kategorien "Schicksal" und "Erlebnis" im deutschen Selbstverständnis der Gegenwart zukommt und spricht sie als Grundbegriffe eines tief religiösen Weltverständnisses der Deutschen an. Wie schon Kant Leiden und Unrecht als Vorbedingungen für den Triumph des Guten interpretiert habe, so sei nun ein weitverbreitetes Empfinden: "Gott prüft uns, um uns zu erhöhen." Für die Deutschen gelte ein tragisches Geschick wie das in der Gegenwart erlebte als eine Probe des Schicksals, die sie zu bestehen hätten, um zu ihrer vollständigen Entfaltung zu gelangen. Es sprächen in diesem Lande zwar alle vom nationalen Unglück, aber man sei doch voller Zuversicht in eine Zukunft, die erkämpft werden könne. Und so sei denn die Krise, die Deutschland zur Zeit durchlaufe, die des Übergangs zu einem verheißungsvollen Künftigen[16].

Der rumänische Beobachter überschreibt einen seiner Berichte mit "Cele doua Germanii", das "doppelte Deutschland". Die Unterscheidung, die für ihn eine grundlegende ist, stellt ein altes Deutschland, das der bis 1918 herrschenden Kräfte, gegen das neue, wie es sich seit dem Kriege entwickele. Jenes ist für ihn das des Nationalismus, dieses das des Sozialismus.

Zwar sieht Radulescu-Motru die alten Mächte noch nicht als tot an; aber - und dies ist eine seiner leitenden Ideen - er gibt ihnen keine Chance, jemals wieder Einfluß auf Deutschlands Geschicke zu bekommen. Der deutsche Nationalismus lebt ihm zufolge - abgesehen von einigen Bereichen des Schulwesens, wo er noch eine letzte Bastion habe - nur noch als poetische Erinnerung. Er ist zu keinem Aufschwung mehr imstande, hat gewissermaßen "Blei in den Flügeln"[17]. Er ist infolge der Ereignisse entscheidend geschwächt; seine Vertreter haben ihren Elan verloren oder sind infolge der Putschversuche der letzten Zeit in den Augen des Volkes diskreditiert.

Politiker vom Schlage eines Bismarck oder Ludendorff sind in Deutschland nicht mehr gefragt. Sofern noch nationalistische Phraseologie zu hören ist, läßt sie sich dem "letzten Krachen eines zusammenstürzenden morschen Baumes vergleichen"[18]. Insbesondere bei der Jugend glaubt der Reisende eine Allergie gegen hergebrachte politische Phrasen zu erkennen. Sie scheint ihm von einem neuen Lebensideal bestimmt zu sein. An die Stelle der alten Burschenherrlichkeit sei die Ernsthaftigkeit der Wandervogelbewegung getreten. Christliches Denken gewinne neu an Boden, verbunden mit politischen und sozialen Ideen. Dazu komme das weitverbreitete Interesse an der fernöstlichen Mystik, am Buddhismus, an der Anthroposophie[19]. Kurzum: das überkommene Denken der Deutschen hat sich verwandelt.

> "Die ganze Mentalität des traditionellen Deutschland strebt nach Erfüllung durch allgemeine Ideen und nach Verwirklichung der Wunschvorstellungen humanitärer Geister der Vergangenheit"[20].

Bestätigt sieht der rumänische Reisende diese Tendenz einer Abkehr von der Vergangenheit in der Entwicklung des sozialen Machtverhältnisses in Deutschland. Unter dem Eindruck einer Streikbewegung in Berlin konstatiert er, die "kapitalistische Arbeitgeberschaft" sei nunmehr für immer zur Ohnmacht verurteilt. Nicht mehr sie sei der entscheidende Faktor in der Organisation des deutschen Staates, ebensowenig wie Adel und Armee, so schwer sich auch die Bürger an diese Vorstellung gewöhnen könnten. Über die Geschicke Deutschlands herrschten jetzt vielmehr die Arbeiter[21]. Insgesamt sei die Verteilung von Befehlenden und Gehorchenden eine völlig andere als im alten Deutschland[22]. Radulescu-Motrus Diagnose ergibt eine Prognose in Bezug auf den deutschen Nationalismus: "Wenn in Deutschland sich späterhin einmal ein Wechsel im Regime ereignen sollte, so wird er nach links hin erfolgen, und nicht zur reaktionären Rechten hin"[23].

Denn nicht dem alten nationalistischen, sondern dem neuen, sozialistischen Deutschland gehöre die Zukunft. Es ist die Überzeugung des rumänischen Reisenden, daß der Sozialismus - es wäre richtiger zu sagen: die Sozialdemokratie - die Ideologie der Weimarer Republik und ihre herrschende Kraft darstellt. Sein Bild vom Deutschland der beginnenden zwanziger Jahre reduziert sich gutenteils auf eine Einschätzung der Rolle der Sozialdemokratie als konstruktiver Macht in diesem Lande.

Der Sozialismus verdankt nach Meinung Radulescu-Motrus seine Herrschaft in Deutschland ursprünglich dem Willen der Sieger, vor allem der nationalistischen französischen Politik, die ihn Deutschland aufnötigten, weil sie in ihm einen natürlichen Verbündeten gegen Militarismus und kapitalistischen Imperialismus sahen(24). Doch was als Zuchtmittel gedacht war, erwies sich für Deutschland als Rettung, als Weg zur Wiedererstarkung der Nation. Ja mehr noch: die deutsche sozialistische Republik ist für den rumänischen Philosophen der Anfang einer neuen Richtung, die, wenn sie dauerhaft ist, "das Angesicht zuerst Europas, dann der ganzen Welt verändern wird"(25). Der deutsche Sozialismus erscheint ihm als Vorbild für alle europäischen Völker, die sich von der Herrschaft des Nationalismus als Ursache der Kriege und allen politischen Unheils freimachen wollen - als Beispiel insbesondere auch für Rumänien (26). Ein sozialistisches Deutschland sei für die Völker Ost- und Südosteuropas zugleich eine zuverlässigere Sicherheitsgarantie als Abkommen mit den ehemaligen Alliierten. Indem Rumänien sich an die Seite des neuen Deutschland stellt und sein politisches Modell übernimmt, wird es nach Radulescu-Motru auch den eigenen Fortschritt befördern: nämlich in der Weise, daß das "Bewußtsein in der Arbeiterklasse geweckt und das Land dadurch vor der Gefahr bewahrt wird, in ein Kondominium des englischen und des französischen Kapitalismus verwandelt zu werden"(27).

Doch muß man sich darüber klar werden, was der Autor dieses an Deutschland orientierten Modellkonzeptes unter Sozialismus versteht. Radulescu-Motru grenzt diesen Begriff sowohl vom russischen Bolschewismus (den er als Provisorium ohne Bedeutung für die übrige Welt ansieht und als typisch russische Mischung aus religiös-mystischem Fanatismus, Atavismus und Dogmatismus interpretiert), wie auch von französischen und italienischen Spielarten des Anarchismus ab (28). Sein Begriffsverständnis ist auch, trotz mancher terminologischer Entlehnungen, kein marxistisches. Das Wesen des Sozialismus deutscher Prägung besteht für ihn vielmehr "in der wissenschaftlichen Organisation der Arbeit und der vollständigen Sicherung der Rechte der Arbeiterschaft" (29), oder anders gesagt, "in einer radikalen Neubewertung der Arbeit und folglich einem neuen Bewußtsein der Arbeiterklasse" (30). Entscheidendes Moment in diesen Definitionen ist das der "Arbeit". Sozialismus ist, auf die kürzeste Formel gebracht, das Arbeitsethos, wie es die auf ihre Effizienz und die Qualität ihrer Produkte stolzen deutschen Arbeiter an den Tag legen. In Deutschland hat er die Summe der produktiven Energien mobilisiert, wie er es in jedem Land zu tun bestimmt ist, das arm an Bodenschätzen, jedoch reich an disziplinierten, fleißigen Menschen ist. Die hohe Einschätzung der Arbeit stellt dem Philosophen zufolge ein nationales Spezifikum der Deutschen dar; sie ist ein Teil jener eigentümlichen Dynamik, deren anderer Aspekt sich 1914-1918 zeigte. Radulescu-Motru zitiert aus einem Vortrag, den er in Deutschland hörte(31):

> "Uns Deutschen ist von der Natur fast gleichmäßig kriegerische Begabung und Begabung zur Arbeit verliehen worden. Wir haben die ganze Welt mit unserer kriegerischen Begabung in Bewunderung versetzt; nun werden wir dieselbe Welt auch mit unserer Begabung zur Arbeit zum Staunen bringen. Vom Krieg zur Arbeit überzugehen, gehört bei uns, einem Volk voller Gegensätze, zur Berufung."

So kommt der Beobachter zu dem Eindruck, daß die Stärke des deutschen Sozialismus in seiner Übereinstimmung mit der natürlichen Veranlagung des Volkes beruht. Ihm scheint, daß die Nation diesen Sozialismus vom Schicksal erwarte. Nur die deutschen "Geistesarbeiter", die Intellektuellen, sieht er noch außerhalb dieses allgemeinen Bestrebens des Volkes stehen, was er deswegen bedauert, weil eine sozialistische Bewegung ohne Intellektuellenanhang sozusagen "ohne Kompaß" sei[32].

Wenn die Eindrücke und Erlebnisse seiner Studienreise von 1921-1922 ihm die Vorstellung von einem zweifachen Deutschland, einem in der Agonie liegenden reaktionären und einem friedlichen, konstruktiv der Zukunft zugewandten, vermittelten, so war diese Differenzierung bereits in noch früheren Erfahrungen Radulescu-Motru's, solchen aus der Zeit der deutschen Besetzung Rumäniens 1916-1918, angelegt. In Erinnerung an jene dunklen Jahre berichtet er[33]:

> "Zwischen diesen beiden Deutschlands - dem Deutschland des Kaisers und dem Deutschland der Arbeiter - hatte ich schon länger zu unterscheiden gelernt. Die Vertreter des ersteren haben mich in den Besatzungsjahren 1916-1918 eingesperrt und brutal behandelt; mit den Vertretern des letzteren hingegen habe ich eine Gemeinschaft der Schmerzen und der Hoffnungen gepflogen. Nie werde ich die Monate vergessen, die ich im Sommer 1917 im Dorf Saveni, Bezirk Ialomiţa, zubrachte. Bei Tage hatte ich es mit dem Deutschland des Kaisers zu tun: Arroganz, Pedanterie. Nach Sonnenuntergang fing dann die Gemeinschaft mit dem Arbeiter-Deutschland an: Austausch von Zeitungen, vertrauliche Bekenntnisse, Zukunftspläne, wobei ich mehr als einmal Rumänen und Deutsche in dem Wunsch vereint sah, den Kaiser vernichtet zu sehen. Das Deutschland des Kaisers träumte von Eroberungen und von der Aufteilung der Länder und Ozeane; während das Deutschland der Arbeiter an Frieden und Internationalismus dachte."

Dem neuen Deutschland, dem der Arbeiter, und ihrem Sozialismus schreibt der rumänische Philosoph eine geradezu messianische Funktion zu. Es ist ihm, als könne

von hier eine neue Erlösung ihren Ausgang nehmen. Zu Füßen der Wartburg meditiert er über Luthers Prinzip vom Weg des Heiles, der in uns sei, und er fragt sich, ob nicht wie einst die Reformation eine religiöse Erneuerung der Welt gebracht habe, so jetzt Deutschland eine neue, noch tiefergehende und umfassendere Reformation zu verkünden habe, basierend auf dem "Evangelium der Arbeit". Ein sächsischer Schlosser hatte ihm diese Idee 1917 in Saveni als sozialistische Vision zuerst vorgetragen; er greift sie nun in seinem Reisebrief mit der Überschrift "Die neue Bestimmung Deutschlands" auf[34] und spinnt sie weiter.

Versucht man, die - vorstehend systematisiert wiedergegebenen- Leitgedanken von Radulescu-Motru's kleiner Deutschlandstudie zu würdigen, so wird man das von ihrem Objekt, der historischen Situation um die Wende der Jahre 1921-22, wie auch von ihrem Subjekt, dem Autor und seiner Philosophie her, tun müssen.

Die Überprüfung des in den Reisebriefen vermittelten Bildes der deutschen Zustände an Hand unserer heutigen geschichtswissenschaftlichen Erkenntnisse über die Frühzeit der Weimarer Republik ergibt fraglos, daß dem rumänischen Reisenden kapitale Fehleinschätzungen unterlaufen sind und daß er insbesondere die Verteilung der politischen Gewichte im damaligen Deutschland unrichtig beurteilt hat.

Die Jahre 1921-22, in die Radulescu-Motru's Reise fiel, hat die moderne Historiographie als "einen ersten Tiefpunkt in der deutschen Geschichte der Zwischenkriegszeit" bezeichnet[35]. Sie standen vor allem im Zeichen der erst 1921 genau festgelegten gigantischen Reparationsforderungen der Alliierten. Hinzutraten die dadurch hervorgerufenen schweren innenpolitischen Auseinandersetzungen über die "Erfüllungspolitik" der Regierung Wirth (Mai 1921-Oktober 1922) im Gefolge des Londoner Ultimatums vom 5.5.1921. Von der so entstandenen Notsitua-

tion und ihrem ganzen Ernst ist in Radulescu-Motru's Aufzeichnungen wenn überhaupt, so nur beiläufig etwas zu spüren. Der entscheidende Mangel seiner Beobachtungen beruht natürlich auf seiner Blindheit gegenüber dem Phänomen des Nationalismus und Rechtsextremismus einerseits und auf seinem realitätsfernen Wunschdenken in Bezug auf die Sozialdemokratie andererseits. Wir erkennen heute in aller Deutlichkeit, wie gerade damals die politische Rechte erstarkte und zum Terror gegen "Erfüllungspolitiker" überging. Zwar lag das Ereignis, das das eigentliche Dementi seiner These vom Niedergang des deutschen Nationalismus in den Jahren 1921-22 darstellt - die Ermordnung Walther Rathenaus (24.6.1922) -, später als die Reise Radulescu-Motru's, doch hatten bereits zuvor ähnliche Vorkommnisse - wie der Fememord an Matthias Erzberger (26.8.1921) - eine unüberhörbare Sprache gesprochen. So ungerechtfertigt wie die Verharmlosung der Rechten erscheint die Überschätzung der Sozialdemokratie als beständiger Basis des republikanischen Regimes in Deutschland. Bekanntlich hatte sich die SPD aus der unmittelbaren Verantwortung für den Staat, die sie 1918 übernommen hatte (36) schon 1920 wieder zurückgezogen, um nicht in Zusammenarbeit mit den wiedererstarkenden konservativen Kräften Abstriche von einer auch nur gemäßigt sozialistischen Politik machen zu müssen, die von der Anhängerschaft kaum mehr akzeptiert worden wäre (37). Daß die SPD in das Koalitionskabinett Wirth dann doch wieder eintrat, bedeutet keineswegs, daß sie in der Zeit von Radulescu-Motru's Deutschlandaufenthalt auch nur annähernd so repräsentativ für das Staatsganze gewesen wäre, wie dies unmittelbar nach Kriegsende der Fall gewesen war. Und selbstverständlich ebenso verfehlt wie die These vom dominanten Sozialismus war die von der Umkehrung der traditionellen Herrschaftsverhältnisse in der deutschen Gesellschaft und von der Machtergreifung durch die Arbeiterklasse.

So ist also Radulescu-Motru's Schrift von 1922 eines der vielen Dokumente dafür, wie wenig die Entwicklung der deutschen Tragödie in der Zwischenkriegszeit selbst von intimen ausländischen Kennern der Verhältnisse vorausgeahnt wurde. Man wird ihr dabei möglicherweise zugute halten müssen, daß ihr Autor in dem sympathischen Bestreben, zur Aussöhnung seines Volkes mit dem ehemaligen Kriegsgegner beizutragen, die hellen Töne seines Deutschlandbildes wohl etwas stärker aufgetragen hat, als es seinem tatsächlichen Eindruck von den Gegebenheiten entsprochen haben mag.

Eine bestimmte Verzerrung des Bildes ergibt sich vor allem auch daraus, daß sein Urheber den Gegenstand durch das Prisma seiner philosophischen Weltanschauung sieht und die deutsche Realität seiner Zeit mehr unvermerkt als bewußt in Richtung auf bestimmte Grundgedanken seines Denksystems stilisiert.

Radulescu-Motru's Philosphie ist die des "energetischen Personalismus". Wenn er sie auch erst später systematisch dargelegt hat (in "Personalismul energetic", 1927), so lag sie doch bereits zur Zeit seiner Deutschlandreise Anfang der zwanziger Jahre in den Grundzügen fertig ausgestaltet vor. Auf ihre Hauptbegriffe zurückgeführt, besagt sie etwa folgendes. Die Welt wird von einer homogenen Wirklichkeit, der Energie, geprägt; sie ist selbst wirkende, sich entwickelnde Energie. Doch ist diese universelle Energetik eine zielgerichtete, die sich am Ende in Vergeistigung umsetzt. Auf den Gang dieses Prozesses hat der Mensch - nicht als egoistisch beschränktes, sondern als solidarisch handelndes Wesen - in seinem Tätigsein den eigentlich entscheidenden Einfluß; in seiner Persönlichkeitswerdung kommt die allmähliche Spiritualisierung der die Wirklichkeit treibenden Energie zu Abschluß und Höhepunkt. In knappster Form umreißt Radulescu-Motru diese seine Konzeption mit den Sätzen (38):

"Meine philosophischen Studien haben mich zu der Überzeugung gebracht, daß die Entwicklung der Welt sich als kontinuierliche Vergeistigung interpretieren läßt. Diese Vergeistigung bezeichne ich jedoch als Personalismus, weil die Vergeistigung sich im Organismus der Persönlichkeit verwirklicht. Die Konzeption dieser Philosophie besteht in dem, was ich (...) den energetischen Personalismus genannt habe: d.h. die Persönlichkeit als Entwicklungsziel der universellen Energie."

Im Rahmen dieser Philosophie treffen wir nun den Begriff wieder, der Radulescu-Motru's Deutschlandbild in so charakteristischer Weise bestimmt: den von der Arbeit als dem mächtigsten Faktor der zur Spiritualisierung der Welt hindrängenden kosmischen Energie. Das "Evangelium der Arbeit", nach dem er die Deutschen leben sieht, ist die Heilslehre, an die der rumänische Philosoph selbst glaubt und von der seiner Meinung nach die Zukunft fortschrittswilliger Völker abhängt. Auf der Schwelle zum 20. Jahrhundert hatte er den Programmartikel der von ihm gegründeten Zeitschrift "Noua revista rômana" bereits mit der Feststellung gipfeln lassen: "Zu Anfang eines neuen Jahrhunderts beseelt der Wunsch zur Arbeit die zukunftssicheren Völker"(39). Und mehr als ein Vierteljahrhundert später beschließt er seine Gesamtdarstellung des energetischen Personalismus mit der lapidaren Formel: "Im Menschen ist soviel Wirklichkeit wie Arbeitsenergie in ihm ist." Die Arbeit gilt für Radulescu-Motru als die eigentliche menschliche Berufung; sie ist es, die die Kulturwerte der Menschheit schafft. Dabei hat diese Berufung verschiedene Grade. Ihr höchster ist der der "Berufung" ("vocaţie") par excellence, wie sie dem Genius eignet, der nicht wie der rein professionell Arbeitende nur für die unmittelbaren Bedürfnisse der Gegenwart, sondern mit erleuchtetem Blick uneigennützig für die Zukunft arbeitet, oder vielmehr: schöpferisch tätig ist zum Besten seines Volkes und der Entwicklung der Kultur. Diesem Elitewesen, dem "Menschen der Berufung", hat der Philosoph

zehn Jahre nach seiner Deutschlandreise ein eigenes Buch gewidmet ("Vocaţia", 1932).

Radulescu-Motru's Weltanschauung impliziert auch bestimmte politische Idealvorstellungen, die hier zumindest kurz gestreift seien, insoweit sie für unser Thema von Interesse sind. Sie entsprechen im großen und ganzen dem Programm der Nationalen Bauernpartei, der Nationalzaranisten, für die Radulescu-Motru als eine Art Chefideologe fungierte. Diese politische Konzeption basierte auf der Vorstellung vom Bauerntum als der Bastion des Rumänentums. Vor allem in seinen Schriften der dreißiger Jahre und hier speziell in seinem Buch über den "Rumänismus" ("Românismul. Catehismullunei noi spiritualitaţi", 1936) spricht er von der Welt des rumänischen Dorfes als der "Festung des Volkes" und Stützpunkt für die Schule der "rumänischen Energie", d.h. eben den "Rumänismus" (40).

Doch war er bereits lange zuvor als Herold eines bäuerlich verwurzelten Rumänien aufgetreten, das es gegen die zersetzenden Einflüsse des bürgerlichen Geistes zu schützen gelte. Diese politisch-soziale Option wird bei ihm bereits in seinem Frühwerk "Die rumänische Kultur und das Politikertum" ("Cultura româna şi politicianismul") deutlich. Sie ist im übrigen natürlicher Ausfluß der Basisgegebenheit von Radulescu-Motru's politischer Ideologie: dem Umstand, daß er von seiner Familie her über ländlichen Großgrundbesitz verfügte und als "moşier" natürlicherweise für die traditionelle sozioökonomische Struktur des rumänsichen Agrarstaates einzutreten hatte. Wenn wir diese seine Auffassungen hier erwähnen, so um einen bestimmten Aspekt seines Reiseberichtes von 1922 deutlicher hervortreten zu lassen, in dem sich seine Zukunftsmodelle einerseits für Rumänien und andererseits für Deutschland bzw. das restliche Europa recht bemerkenswert voneinander unterscheiden. Denn in "Incotro merge Germania de azi?" wird dem ländlichen Element keineswegs eine zukunftsweisende oder auch nur positive Rol-

le zuerkannt. Das bäuerliche Deutschland wird hier dem alten, reaktionären, im Kriege besiegten und von der neuen Entwicklung auf Sozialismus und Arbeitsethos überholten Deutschland zugerechnet. Als Sprecher des deutschen Bauerntums läßt Radulescu-Motru einen ehemaligen Frontsoldaten auftreten, der sich und seinesgleichen als das "wahre Deutschland" ausgibt. Er ist religiös gebunden, monarchistisch, antisemitisch und kriegerisch in seinem Denken; er ist erbitterter Gegner dessen, was er das "andere" Deutschland nennt, das der Städte und des Sozialismus, der für ihn nichts als eine Krankheit ist(41). Radulescu-Motru's Einstellung diesem schollengebundenen Konservatismus gegenüber ist zwar eine um Verständnis bemühte, ja wohl sogar respektvolle, aber doch letzten Endes ablehnende. Die von ihm so hoffnungsvoll begrüßte Erneuerung Deutschlands sieht er gerade nicht von der ländlichen, sondern von der städtischen Welt ausgehen. Das noch wesentlich verallgemeinernd stellt er fest: "Das Schicksal Europas ist an die Bewegung der Städte geknüpft"(42). Und er wirft dabei die etwas besorgte Frage auf, ob wohl die Landbevölkerung, die "Arbeiter auf dem Feld", sich der durch die "Arbeiter in der Stadt" eingeleiteten Bewegung anschließen würden. Der Gegensatz zwischen den beiden Entwicklungsmodellen, dem deutsch-städtischen und dem rumänisch-bäuerlichen, tritt in Radulescu-Motru's Reisebriefen selbst nicht zutage; aber er wird evident, sobald man, wie wir es versucht haben, die kleine Schrift von 1922 mit den Bekenntnissen des Autors zu einem nationalen "Zaranismus" konfrontiert.

Radulescu-Motru hat auch in späteren Jahren noch Betrachtungen über Deutschland angestellt. Erwähnung verdient dabei sicherlich vor allem sein deutsch publizierter Essay "Rumänien und die deutsche Kultur" aus dem Jahr 1934 (43), aus dem hier abschließend die Leitgedanken wiedergegeben seien. Grundlegend ist die Vorstellung

von einer Wesensverwandtschaft der rumänischen Kultur mit der deutschen. Diese Affinität sei die Ursache für den Tiefgang der geistigen Einwirkungen Deutschlands auf Rumänien gewesen. Denn:

> "Um einem Einfluß Dauer und Wert zu verleihen, muß das Volk in der Kultur, durch die es sich bestimmen läßt, über den Faktor des Prestiges hinaus seine Verwandtschaft mit seinen ursprünglichen schöpferischen Kräften empfinden /.../"(44).

Und so entstamme die Bevorzugung, die man in Rumänien der deutschen Kultur habe angedeihen lassen, "dem Gefühl, daß sie der nationalen Kultur innerlich verwandt" sei (45). Worin diese innerliche Gemeinsamkeit bestand, führt Radulescu-Motru des näheren aus:

> "Diese segensreiche Wirkung (d.h. die der deutschen Kultur in Rumänien-K.H.) erkläre ich mir aus einer tiefen Verwandtschaft des rumänischen mit dem deutschen Geist. Bei beiden ist es eine bäuerliche Tiefenschicht, die die gleichen Haltungen hervorruft. Wie der Deutsche treibt der Rumäne keinen Scherz mit der Religion; wie der Deutsche fühlt er sich tief gebunden an Boden und Rasse. Der Rumäne ist von Natur aus Nationalist, d.h. das Universale widerstrebt ihm, ob es ihm in Gestalt einer katholischen Kirche oder einer kosmopolitischen Gesellschaft gegenübertritt. Als bäuerlicher Mensch, der er wie der Deutsche im tiefsten Grunde geblieben ist, erwartet er von seiner Kultur eine endgültige Erkenntnis seiner Ursprünge und seiner Sagen, seiner Herkunft und seiner Sendung; und er ist empfänglicher für die Reize der Natur als für diejenigen des mondänen Lebens der Stadt." (46)

Hervorzuheben ist an Radulescu-Motru's Theorie vom deutschen Kultureinfluß, daß für sie strenggenommen von einem wirklichen Einfluß, der die empfangene Kultur nach dem Bilde der gebenden verwandelt, nicht die Rede sein kann, daß Deutschland für den rumänischen Geist eigentlich vielmehr "jenen Anreiz, der notwendig war, ihn zur Erkenntnis seines eigenen Wesens zu bringen", abgab.(47)

Wir finden hier die berühmt gewordene These Lucian Blagas vorgebildet, der zufolge in der Geschichte der

fremden Einwirkungen auf die rumänische Geistes- und Kulturentwicklung "modellierende" und "katalytische" Einflüsse zu unterscheiden sind und dabei die aus Frankreich kommenden der ersteren Kategorie, die aus Deutschland kommenden dagegen der letzteren zugerechnet werden müssen[48].

Vergleicht man Radulescu-Motru's Ausführungen von 1934 mit denen von 1921/22, so ergibt sich eine beträchtliche Wandlung seines Deutschlandbildes. Sehr im Gegensatz zu seiner Auffassung in "Incotro merge Germania de azi?" faßt er in seinem Beitrag zur "Europäischen Revue" als das wahre, authentische Deutschland nun doch das bäuerliche auf, wertet er das städtische Dasein ab. Vom Sozialismus, sei es auch nur dem auf Arbeitsethos reduzierten, als Ideal ist ebensowenig mehr die Rede wie von Kritik am deutschen Nationalismus. Vorausgegangen war dieser Neubestimmung des Deutschlandbildes die Erfahrung, daß die alten Mächte, die der rumänische Reisende 1922 als zur Bedeutungslosigkeit verurteilt empfunden hatte, doch stärker waren als die fortschrittlichen Kräfte der Weimarer Republik. Die einst aufgestellte Prognose, ein Regimewechsel in Deutschland sei nur nach links, nicht aber nach rechts hin möglich, hatte sich ein Jahr vor Abfassung des Essays über "Rumänien und die deutsche Kultur" als radikaler Irrtum erwiesen. Aus dem Tenor des Artikels von 1934 läßt sich - in Ermangelung anderer Zeugnisse - schließen, daß Radulescu-Motru der Entwicklung Deutschlands damals nicht ablehnend gegenüberstand. Dazu stimmt, daß der Philosoph in den dreißiger Jahren politisch-ideologisch gesehen eine deutliche Entwicklung in Richtung auf die rechte Mitte vollzog. Er ist ganz gewiß kein Parteigänger des Nationalsozialismus gewesen und war auch kein Gesinnungsgenosse der mit NS-Deutschland geistig alliierten Rechtsintellektuellen im eigenen Land, wie etwa den Führern des sog.Gîndirismus,

von dem ihn vielmehr Meinungsverschiedenheiten in entscheidenden Hinsichten trennten[49]. Sein tiefsitzender Rationalismus und seine Ablehnung von exklusivem Rassismus, Xenophobie und Antisemitismus konnten an sich kein anderes Verhältnis als das der Distanz zum Deutschland Hitlers ergeben. Wenn es trotzdem zu keiner Äußerung des generellen Widerspruchs oder der Besorgnis angesichts der dortigen Situation kam, so ist die Ursache dafür zweifellos in der Uninformiertheit Radulescu-Motru's über das NS-Regime zu suchen. Er hat dieses ebenso wie übrigens die anderen totalitären Diktaturen im damaligen Europa in naiver Weise verharmlost, wenn er den Nationalsozialismus auf einer Stufe mit dem italienischen Faschismus und dem russischen "Sovietismus" als jeweils nationalspezifisch bedingte Erscheinungsweisen der "neuen Spiritualität" vorstellte, wie er sie sich in Form eines recht nebelhaft konzipierten "Rumänismus" auch für sein Land wünschte. Immerhin hat er doch bestimmte Vorbehalte gehabt und auch deutlich ausgesprochen. So lesen wir in der 1939 erschienenen Neuausgabe seines Rumänismus-Buches[50]:

> "Aber auf Seiten der Anhänger des neuen Nationalismus fehlt es nicht an Übertreibungen und unnötigen Provokationen. Insbesondere liegt in Deutschland in den Kundgebungen des neuen Nationalismus eine tragische Mischung von aufrichtigem Ideal und Gauklertum und gibt es hier erhabene Intuitionen Seite an Seite mit kindischen Träumen".

Zugleich grenzt er den Rumänismus, die "Schule der rumänischen Energie", unzweideutig gegen die nationalsozialistische totale Rassenideologie ab, die er als "den Traditionen des rumänischen Volkes vollkommen fremd" ansieht[51].

Unser Versuch, das Deutschlandbild eines der namhaftesten Vertreter des rumänischen Geisteslebens zwischen den beiden Weltkriegen zu skizzieren, bleibt notwendigerweise fragmentarisch. Es ist anzunehmen, daß sich das Thema erheblich vertiefen ließe, wenn der Nachlaß des bedeutenden Philosophen zugänglich wäre. Neben anderen unveröffentlichten Aufzeichnungen könnte vor allem sein Briefwechsel mit deutschen Korrespondenten neue Aufschlüsse ergeben (52). Es dürfte sich lohnen, die Fragestellung zu gegebener Zeit wieder aufzugreifen und damit ein wichtiges Kapitel zu der noch kaum untersuchten Geschichte der rumänischen Geistesbeziehungen zu Deutschland (53) nach dem Ersten Weltkrieg beizutragen.

Anmerkungen

(1) A.Hillgruber, Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944, Wiesbaden, 2.Aufl., 1965, S.9.

(2) Diese und alle im folgenden zitierten Verlautbarungen aus dem Jahre 1928 nach "Deutsche Allgemeine Zeitung", Reichsausgabe, Nr.539-54o, 17.11.1928 (Staatennummer: Rumänien).

(3) Vgl. dazu Verf., Sextil Puşcariu,"Deutschland und die deutsche Wissenschaft", in Siebenbürgen als Beispiel europäischen Kulturaustausches, hrsg.v.P.Philippi, Siebenbürgisches Archiv, Bd.XII, Köln-Wien,1975, S.124 ff.

(4) In einem Interview mit der Zeitung "Rampa" (Nr.3o68, 23.4.1928) berichtete Rădulescu-Motru: "Im Leipziger Institut herrschte ein sehr liberaler Geist. Wundt war ein wunderbarer Lehrer, der nie versuchte, seine Ansichten durchzusetzen, sondern vielmehr seinen Schülern völlige Freiheit gab. Er begnügte sich damit,mögliche Lösungen vorzuschlagen und legte keinerlei Wert auf seine persönlichen Meinungen". Wir zitieren das Interview nach G.Vlădescu-Răcoasa, Viaţa, personalitatea şi opera prof.C.Rădulescu-Motru, in Omagiu profesorului C.Rădulescu-Motru,"Revista de filozofie", XVII, 1932, S.1O.

(5) Erschienen in den von Wundt hrsg. "Philosophischen Studien", IX, Bd.3, Nr.4, 1893 (auch separat: Leipzig, 1893).

(6) Neben Kant hat auch Nietzsche einen Interessenschwerpunkt Rădulescu-Motru's gebildet. Ein Beleg dafür ist sein Buch F.W.Nietzsche. Viaţa şi filozofia, Bucureşti, 1897, 3.Aufl. 1922.

(7) Vgl. oben Anm.2.

(8) Între război şi socialism, in "Adevărul", XXXV, 1922, 18.2., 19.2., 2o.2., 22.2., 23.2., 24.2. und 15.3.

(9) Încotro merge Germania de azi? Scrisori dintr'o ţară învinsă, Bucureşti, 1922, Cartea Românească, 4O S.

(10) Ebd., S.6.

(11) Ebd., S.8.

(12) Ebd., S.39.

(13) Ebd., S.39.

(14) Ebd., S.4.

(15) Ebd., S.16.

(16) Ebd., S.31-34, 23.

(17) Ebd., S.3o.

(18) Ebd., S.23.

(19) Ebd., S.9.

(2o) Ebd., S.9.

(21) Ebd., S.22 f.

(22) Ebd., S.23, 26 f.

(23) Ebd., S.7, 10. - Zur Frage des deutschen Nationalismus sei hier in der Form eines kleinen Exkurses auf die Gedanken aufmerksam gemacht, die Rădulescu-Motru dazu bereits im Januar 1915 entwickelt hatte. Er hatte sich damals in zwei Aufsätzen, betitelt Războiul şi cultura modernă (Der Krieg und die moderne Kultur) bzw. Sunt Germanii barbari? de F.Aderca (Sind die Deutschen Barbaren? von F.Aderca) und veröffentlicht in der von ihm herausgegebenen Zeitschrift "Noua revistă română" (Nr.2o vom 4.1.1915 bzw Nr.21.22 vom 18.-25.1.1915), mit dem aliierterseits gegen Deutschland erhobenen Vorwurf, in Frankreich und Belgien nach Barbarenart Kulturdenkmäler zu zerstören, beschäftigt. Wenngleich weit davon entfernt, die deutsche Kriegführung rechtfertigen zu wollen, hatte er doch versucht, sie verständlich zu machen. Er sieht in ihr einen Ausfluss eines nationalegoistischen Willens zur Macht, wie er nicht nur in Deutschland anzutreffen sei. Vielmehr sei dieser der gesamten modernen Kultur eigentümlich. Es sei nun einmal so, dass jedes starke Volk nicht nur einen Nationalismus entwickelt, sondern diesen bis hin zum Imperialismus forciere. Denn "jedes Volk hat das Recht, nach dem ersten Platz unter der Sonne zu streben". Dahinter trete jede Rücksicht

./.

auf Nachbarvölker und deren Kulturwerte zurück.So seien denn zwar die Deutschen Barbaren, aber im Grunde sei die ganze Gegenwart barbarisch (Rădulescu-Motru spricht von "prezentul barbar"). Deutschlands Kriegsgegner England und Frankreich verträten gegenüber dem beherrschenden Nationalismus der modernen Kultur eine neue Konzeption: die "Kultur der Menschheit" als "Konzeption der Kultur in der Zukunft". So erhofft sich der Philosoph, der in den beiden Artikeln zugleich einen Kriegseintritt seines Landes an der Seite der Alliierten befürwortet, von einem Sieg über den deutschen Nationalismus eine endgültige Überwindung des Imperialismus überhaupt und damit einen Schritt über die "moderne Kultur" hinaus. - Hinzugefügt sei schliesslich noch, dass Rădulescu-Motru auch gegen nationalistische Strömungen in Rumänien selbst entschieden Front bezogen hat. Im gleichen Jahr 1921, in dem er seine Diagnose des politischen Kräfteverhältnisses im Nachkriegsdeutschland aufzunehmen begann, verurteilte er den rumänischen Nationalismus von der Art A.C.Cuzas und seiner Anhänger als soziales Parasitentum in seiner gefärlichsten Form (Verwort zu F.Aderca, Personalitatea - drepturile ei în artă şi viaţă, Bucureşti, 1922).

(24) Încotro..., S.7, 10.

(25) Ebd., S.7.

(26) Ebd., S.4o.

(27) Ebd., S.4o.

(28) Ebd., S.7, 40.

(29) Ebd., S.13.

(3o) Ebd., S.13.

(31) Ebd., S.35.

(32) Ebd., S.25.

(33) Ebd., S.36.

(34) Ebd., S.37 bzw. 31-35.

(35) H.Herzfeld, Die Weimarer Republik, Frankfurt-Berlin, 1966, S.12.

(36) Dass der Sozialismus im Gegensatz zu Rădulescu-Motru's Annahme nichts war, was dem Deutschland der Nachkriegszeit von den Siegermächten, insbesondere von Frankreich, aufgezwungen worden wäre, bedarf selbstverständlich kaum einer Erwähnung.

(37) H. Heiber, Die Republik von Weimar, München, 1966, S.88.

(38) Stellungnahme zu einer Rundfrage zum Problem der "neuen Geistigkeit", publiziert von der Zeitschrift "Tiparniţa literară", 1, 1928, Nr.2. Novemberheft (zit. nach Prosa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste 1789-1948, hrsg.v. I.Hangiu, Bd.II, Bucureşti, 1968, S.486 f.).
An Gesamtdarstellungen und wichtigen Einzelstudien über Rădulescu-Motru's energetischen Personalismus und sein philo-

./.

./. sophisches System generell existieren die folgenden Arbeiten: Omagiu profesorului C. Rădulescu-Motru... (vgl. oben Anm.4); T.Vianu, Conceptul omului în filozofia d-lui prof.C.Rădulescu-Motru, in V., Studii şi portrete literare, Craiova, 1938; M.Bejat, Preliminarele constituirii psihologiei experimentale în România, in "Revista de psihologie", 1965, Nr.2; N.Gogoneaţă, Sistemul filozofic al lui C.Rădulescu-Motru, in "Revista de filozofie, 1968, Nr.4; S.Ghiţă, Ştiinţă şi cunoaştere în concepţia lui C.Rădulescu-Motru, in Filozofia şi sociologia românească în prima jumătate a secolului al XX-lea, Bucureşti, 1969; P.Vaida, Psihologie şi filozofie la Rădulescu-Motru. Evoluţia concepţiilor psihologice, in "Revista de filozifie", 1976, Nr.3. Zu erwähnen ist ausserdem eine frühe Analyse aus marxistischer Sicht von L.Pătrăşcanu, veröffentlicht in dem posthumen Sammelband Curente şi tendinţe în filozofia românească, Bucureşti, 1971, S.86-94.

(39) "Noua revistă română", I, 1900, Nr.1 (zit. nach Presa literară românească..., Bd. I, Bucureşti, 1968, S.5o6).

(4o) Vgl. Verf., Das "rumänische Phänomen". Die Frage des nationalen Spezifikums in der Selbstbesinnung der rumänischen Kultur seit 19oo, in "Südost-Forschungen", XXIX, 197o, S. 198 ff.

(41) Încotro..., S.14.

(42) Ebd., S.34.

(43) Veröffentlicht in "Europäische Revue", X, 1934, S. 542-546.

(44) Ebd., S. 543.

(45) Ebd., S. 545.

(46) Ebd., S. 545.

(47) Ebd., S. 545.

(48) L. Blaga, Trilogia culturii, Bucureşti, 1944, S. 313 ff, bes. 317 f.
Wie Blaga bemerkt (S. 318 Anm.) , hat er die These von den zwei Arten der Beeinflussung zuerst im April 1936 publiziert. Er verwahrt sich dagegen, dass seine Gedanken über französische und deutsche Kultureinflüsse von rumänischen Autoren häufig ohne Quellenangabe benutzt würden.
Wie das Aperçu Rădulescu-Motru's von 1934 jedoch zeigt, war Blagas 1936 in Spaţiul mioritic geäusserte Idee vom deutschen Geist als Katalysator für den rumänischen keine ihm eigentümliche Erkenntnis.

(49) Vgl. D.Micu,"Gândirea" şi gândirismul, Bucureşti, 1975, S. 52, 12o, 176, 264, 289 f, 344 ff.

(5o) Românismul. Catehismul unei noi spiritualităţi, ediţia a doua revăzută, Bucureşti, 1939, S.61.

(51) Ebd., S.212.

(52) Unzugänglich blieb uns die Studie von M.Behat, Date inedite despre activitatea lui C.Rădulescu-Motru în timpul studiilor, in "Revista de psihologie", 1967, Nr.3.

(53) Eine erste summarische Übersicht hat Verf. mit seinem Beitrag Vor einem neuen Anfang. Deutschland und Rumänien: eine absteigende Kurve kultureller Beziehungen, in "Frankfurter Allgemeine Zeitung", 18.2.1967, gegeben.

OPERA ROMÂNĂ DIN BUCUREŞTI
ÎNTRE ANII 1920 ŞI 1940

de I.N. M A N Z A T T I

În decursul timpului, câteva timide încercări de muzică cultă se observă mai cu seamă în Moldova, unde înclinaţia către artă era indiscutabil mai dezvoltată decât în Muntenia.Trecerea de la lăutărie la concertul solistic instrumental sau vocal ori către formaţia simfonică sau operistică s'a făcut încet-încet, progresiv, în etape promovate de nobilimea timpului. Cronica pomeneşte de un gigantic concert organizat prin 179o, pe vremea ocupaţiei ruseşti de către generalul Potemkin la Iaşi. S'a executat cu această ocazie un Te-Deum cu "cor, orchestră clopote şi tunuri" al italianului Giuseppe Sarti. Alţi italieni destul de obscuri, pripăşiţi prin Rusia, aranjează concerte sau spectacole muzicale cu solişti sau formaţii ce se produceau la curtea ţarilor, oprindu-se în trecere prin Moldova, în drumul de întoarcere. Vom cita printre aceştia pe soţii Monari, violoniştii Tonini şi Artot sau Jules Ghys, sopranele Calmari, Bishop, Asdrubal, precum şi celebrităţile Henriette Carl, tenorii Ricciardi, Krauss, Piacinti. Tot la Iaşi a venit în 1847 însuşi Franz Liszt, pentru trei concerte, la care a asistat şi domnitorul. Boierii Balş, Cănănău, Bogdan, Mavrocordat ofereau saloanele lor pentru audiţii muzicale, iar Vasile Alecsandri şi Gheorghe Asaki contribuiau prin scrisul lor la răspândirea gustului pentru o artă muzicală superioară.

Nu vom insista asupra acestei perioade "îndepărtate"(pentru evoluţia naţională, întrucât în Occident, cu mult înainte lucrurile stăteau altfel), ci ne vom apropia de începuturile secolului nostru, când artişti şi formaţii de primă mână apărură mai cu seamă la Bucureşti, cu deosebire în sălile Teatrului Naţional şi Eforia, care au adăpostit cântăreţi de mare faimă,precum Tita Ruffo, Adelina Patti, Amelita Galli-Curci, Feodor Şaliapin ş.a. Pe unii dintre aceştia am avut ocazia să-i ascult personal în copilărie.

•

Gustul marelui public pentru Operă devenise irezistibil. După sfârşitul victorios al primului război mondial, se deschide pentru ţara noastră o perioadă de bunăstare ce avea să dureze vreo zece ani. Arta sub orice formă şi asimilarea curentelor occidentale pătrunseseră cu o extraordinară vigoare, fecundând creaţia autohtonă, ajutând la formarea unui indiscutabil patrimoniu artistic şi naţional.

În această atmosferă se încadrează întemeierea - în 1919 - a Societăţii lirice "Opera".

Amănuntele ce urmează sunt fructul amintirilor personale. (Vârsta înaintată are şi unele privilegii,deşi prea puţine,în raport cu povara ei.) Mă bucuram de prietenia şi protecţia unui încântător personaj, "Nea Mitică Pişculescu",inspector general al teatrelor, despre care am mai scris cândva. Era fratele părintelui Gala Galaction şi ne înlesnea intrarea gratuită la toate spectacolele, precum şi la repetiţii. Aş putea spune că am crescut în atmosfera teatrului. Mai târziu am devenit critic muzical al prestigioasei reviste săptămânale "Vremea", a fraţilor Donescu, urmărind spectacolele lirice cu responsabilitate profesională.

Aşadar,în toamna lui 1919 se constituie, sub patronajul Reginei-artiste Maria,Societatea lirică"Opera",cu personal format în bună parte din cântăreţi şi dirijori români aflaţi pe atunci în ţară,la care se adăugau câţiva străini împământeniţi, mai cu seamă italieni sau ruşi şi polonezi fugiţi de urgia revoluţiei sovietice. Mica Românie dăduse odinioară câteva mari nume

în lirica mondială,de n'ar fi să pomenim decât pe faimoşii Giovani Dumitrescu, H.Hartulari-Darclée, Viorica Ursuleac,Florica Cristoforeanu, Stella Roman şi, ceva mai târziu, pe Traian Grozăvescu.

Cred c'ar fi interesant de a încerca o reconstituire a cadrelor artistice ale formaţiei iniţiale a Teatrului de Operă. Dirijori erau Ion Nonna Otescu, Alfred Alessandrescu, Egizio Massini, Umberto Pessione, R.Giovannelli - toţi trei italieni - şi Felix von Weingartner,angajat de la Viena pentru câteva spectacole. Cântăreţi societari erau doamnele Elena Drăgulinescu-Stinghe,Alexandra Feraru,Enrichetta Rodrigo,Constanţa Chiriş, Cecilia Nasta-Cerchez,Aurelia Lupescu,Elena Teodorescu;domnii Romulus Vrăbiescu,Vasile Rabega,Jean Athanasiu,Aurel Costescu-Duca, Grigore Teodorescu,Alexandru Lupescu, Alex.Alger,Mihail Ilinski,George Folescu,Edgar Istraty,Rudolf Steiner,Damian Constantin,Eliachim Algazi, G.D.Andreescu. Diverşi solişti, printre care unii faimoşi, fură angajaţi pentru anumite spectacole: Lucille Weingartner, Dora Razanne, Elena Ivony-Niţă (de origine basarabeancă, celebritate europeană, dar implicată mai târziu într'un răsunător proces de spionaj în favoarea sovietelor), Demetrescu de Sylva, D.Mihăilescu, C.Gualtieri, Giletta Brunetto, Tana Nanescu şi celebrul tenor austriac Leon Slezak.

Spectacolul de deschidere a avut lor la Teatrul Naţional din Calea Victoriei, în seara zilei de 17 martie, cu Aida de Verdi. Protagonişti erau Elena Ivony (Aida) şi Leon Slezak (Radames), două voci de unică frumuseţe şi potenţă, secondaţi de Jean Athanasiu (Amonastro), George Folescu (Regele), Edgar Istraty (Marele Preot), Elena Teodorescu (Amneris). Direcţia orchestrei fusese încredinţată maestrului Felix von Weingartner, iar direcţia de scenă lui Ad.Markowsky, ambii aduşi de la Viena.

Deşi familiarizat cu repetiţiile la care asistam aproape zilnic, nu pot uita emoţia seratei de deschidere în prezenţa Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, aclamaţi la intrare de elegantul public în ţinută de seară (chiar şi noi,băieţii, în smoking larg,de căpătat,împrumutat prin vecini,şi cămăşi cu plastron scrobit,strâmtate cu ace de siguranţă), cu ploaia de flori ce se revărsa asupra suveranilor, făuritori ai României Mari,

după crâncenul război terminat numai de câteva luni. Un entuziasm de neuitat, o atmosferă de beatitudine, aplauze nesfârşite pentru interpreţi, dar şi pentru bucuria de a vedea încheiată o perioadă de obscurantism, prin întemeierea unei formaţii de operă română. Evident, lipsa de pregătire a marelui public asimila cu mai mare receptivitate spectacolul de operă. Încet-încet avea să se dezvolte şi gustul pentru muzica mai eclectică sau ermetică a concertelor simfonice şi mai cu seamă a muzicii de cameră. În câţiva ani, publicul românesc devenea unul dintre cele mai fine şi exigente, pregătit nu numai pentru înţelegerea, ci şi pentru interpretarea muzicală.

•

Spectacolele de operă din sala Teatrului Naţional alternau cu cele dramatice. Desigur că dificultăţile tehnice fuseseră enorme,având în vedere structura acestor două tipuri de reprezentaţii. Fu astfel decis ca în iarna lui 192o Societatea lirică "Opera" să se strămute la vechiul Teatru Liric din Piaţa Valter Mărăcineanu,în faţa Ministerului de Război,proprietatea lui Leon Popescu şi a urmaşilor săi Balaciu,unde timp de zeci de ani compania de operetă a lui Constantin Grigoriu prezentase glorioase şi neuitate spectacole, cu o bună parte din cântăreţii ce apoi aveau să fie pilaştrii Operei Române, de n'ar fi să citäm decât pe George Niculescu-Basu, Virginia Miciora sau Florica Cristoforeanu, gloria de mai târziu a "Scalei" din Milano.

În 1921, din îndemnul Reginei Maria, Societatea lirică "Opera" se transformă - sub ministeriatul lui Octavian Goga - în Opera Română de Stat, având ca prim director pe bătrânul Scarlat Cocorăscu. Direcţia muzicală fu preluată de George Enescu, indiscutabil cea mai de seamă personalitate artistică românească.

În 1922 trecu la conducerea direcţiei generale George Georgescu, înapoiat din străinătate, figură de seamă a muzicii naţionale contemporane. Conducerea sa a durat până în anul 1927, fiind una dintre cele mai importante, atât prin vastitatea repertoriului prezentat, cât şi prin aducerea unor artişti străini de mare faimă: Toti dal Monte, Viglione Borghese, Romano Ciaroff, John O'Sullivan, Martinelle, Lidia Lipkovska, Sigismund Zalesky, Petru Raiceff, Franca Somigli ş.a., pe dirijorul Pietro Mascagni conducându-şi Cavalleria Rusticana, la care spectacol am asistat, precum şi pe unele celebrităţi româneşti ce cântau la teatrele de operă străine: Dimitrie Onofrei (New York), Traian Grozăvescu (Viena), Florica Cristoforeanu (Milano), Petre Ştefănescu-Goangă (Bruxelles), Constantin Stănescu (Paris), Emil Marinescu (Liège).

Până în 1939 s'au succedat la direcţia Operei din nou Scarlat Cocorăscu, apoi Ionel Perlea, iarăşi George Georgescu - concesionar împreună cu Alexandru Buzescu -, apoi Ion Marin Sadoveanu până în 1939, când direcţia trece în seama lui Ion Nonna Ottescu.

În tot acest răstimp de 2o de ani, Opera Română din Bucureşti a prezentat publicului cele mai de seamă piese ale repertoriului liric internaţional, precum şi multe creaţii ale compozitorilor români Mihail Jora, Tiberiu Brediceanu, Paul Constantinescu, Al.Zirra, Al. Daia ş.a. La lunga listă a cântăreţilor precedenţi s'a adăugat şi numele unor Elena Roman, Aca de Barbu, Maria Cojocărescu, Elena Basarab, Maria Snejina, Grozowskaja, Lucezarskaja, Dora Massini, Emilia Guţianu, Lucreţia Enescu, Nicu Apostolescu, Mircea Lazăr, Mihăilescu-Toscani, Nasta şi a grupului celor mai tineri - azi bătrâni! - Valentina Creţoiu, Dinu Bădescu, Şerban Tasian, Ion Manolescu, Nae Secăreanu Oprişan, Teofănescu, Păun, Chicideanu, Lucian Nanu, Arnăutu, Teodorian, Borneanu, Nella Dimitriu, Alexandra Elefteresçu, Maria Moreanu, Ştirbey ş.a. La lista directorilor de orchestră s'au adăugat Ionel Perlea, Costică Nottara, Egisto Tango, Isac Bein, C.Silvestri. Director tehnic şi pictor decorator era Victor Feodorov, prim regizor Panait Cottescu, iar prim director de scenă Pavel Constantin.

Baletul - sub tutela unor Nina Kirsanova, Halina Smolciova, Irina Dobjetzka, Al. Romanowski şi mai târziu a unor

Floria Capsali şi El.Penescu-Liciu, având ca balerine pe Maria Georgescu, Jeana Livezeanu, Nuţi Dona, Josefina Sternfeld, Rozina Kranich - oferea spectacole de excelentă calitate.

Nu vom exagera în atribuirea de adjective ditirambice creaţiei artistice a Operei Române în decursul acestor primi 20 de ani ai existenţei sale. România era o ţară tânără, cu o viaţă artistică tot atât de tânără, în care de-a lungul secolelor de ocupaţii şi invazii străine suprema muzică fusese doina şi lăutarul, adesea sugrumaţi de meterhaneaua şi geamparalele turceşti. Totuşi, setea românească de cultură şi de aliniere la aspiraţiile occidentale au făcut în scurtă vreme din Opera bucureşteană un loc de întâlnire a celebrităţilor naţionale şi internaţionale, dându-i o absolută prioritate asupra ţărilor balcanice şi unanima consideraţie a Occidentului.

Am înşirat aceste succinte date, mai mult statistice, din dorinţa de a colabora oricât de modest la Buletinul Jubiliar al Institutului Român de Cercetări din Freiburg, ale cărui începuturi, peripeţii, dureri, aspiraţii şi victorii le-am trăit încă din 1949. Fără îndoială că există scrieri mai complete asupra Operei Române. Eu am ţinut numai ca, prin mărunţele mele aduceri aminte, să închin un meritat omagiu nu numai acelora care au dat viaţă Operei Române, ci şi acelora care,dincolo de frontierele naţionale, pe teritoriul german prieten, au făurit o Operă Română tot cu O majuscul: Biblioteca şi Institutul de Cercetări. Îi salut conducerea şi pe ceilalţi componenţi ai splendidei creaţii româneşti, cu respectul cu care păstrez amintirea unor Enescu, Lipatti, Perlea, Georgescu, Silvestri şi atâţia alţii, mari compatrioţi şi prieteni.

FRAGMENTE AUTOBIOGRAFICE

de Ion I. N I S T O R

NOTĂ INTRODUCTIVĂ

Un prieten din ţară - pe care-l rugasem să-mi furnizeze câteva date biografice despre istoricul şi bărbatul de stat Ion I.Nistor, date ce-mi erau necesare la alcătuirea unei lucrări - mi-a trimis acum câteva luni nu numai ceea ce îi cerusem, ci şi un fragment dintr'un Curriculum vitae scris de Nistor însuşi. Manuscrisul - primit de prietenul meu de la o rudă a istoricului bucovinean - se referă la perioada de timp dintre 1897 şi 1914.

M'am bucurat mult de primirea unui asemenea izvor informativ inedit, cu atât mai mult cu cât până în prezent nu ştiu să se fi alcătuit o biografie sau măcar o bibliografie a scrierilor acestui mare mentor al naţiunii române.

Data redactării manuscrisului nu mi-a fost comunicată. Presupun însă că el a fost redactat imediat după terminarea primului război mondial, deoarece ultima frază a textului ce-l publicăm se referă la redeschiderea Universităţii din Cernăuţi imediat după război.

Începutul războiului l-a surprins pe Ion I.Nistor la Bucureşti, unde istoricul şi politicianul desfăşura o întreagă

campanie pentru intrarea României în război alături de puterile occidentale, singurele care - prin victoria lor - ne-ar fi putut satisface aspiraţiile naţionale, prin unirea cu Ţara a provinciilor istorice româneşti înglobate în Imperiul austro-ungar. După intrarea României în război, I.I.Nistor a continuat să lupte pentru convingerea forurilor internaţionale asupra drepturilor poporului român de a-şi decide în mod liber şi suveran interesele sale vitale juste, prejudiciate de monarhia habsburgică.

Îi mulţumesc distinsului meu prieten pentru trimiterea importantului document, pe care-l pun la dispoziţia intelectualilor români din exil. Sunt convins că prin aceasta se îndeplineşte o sacră datorie faţă de memoria neuitatului istoric şi om politic Ion I. Nistor, de la a cărui moarte se vor împlini 15 ani la 11 noiembrie 1977.

V. BENDESCU

•

... În toamna anului 1897 m'am înscris la Facultatea de filozofie şi litere de la Universitatea din Cernăuţi, urmând cursuri de limba şi literatura română cu profesorul I.Gh.Sbierea, de istorie universală la profesorul Sigmund Herzberg-Fränkel, de istorie antică la Walter Judaich şi Hans Kromayer, de istorie austriacă la Frederic Zieglauer de Blumental,şi R.F. Kaindl, de geografie la Ferdinand Löwl, cursuri de filozofie la prof.Richard Wahle şi de istorie est-europeană la Wladimir Milkowicz.

După al doilea an de studii, în 1899/1900, mi-am făcut

stagiul militar la Regimentul 4 de artilerie de cetate de la Pola, şi anume partea teoretică la arsenalul din Viena, iar partea practică la fortul Verudella de lângă Pola. Cu Decretul imperial din 23 decembrie 1904 am fost înaintat locotenent de rezervă în cadrul sus-zisului regiment de artilerie de cetate.

Cu ocazia serviciului militar la Viena şi Pola,am ieşit pentru întâiaşi dată din graniţele Bucovinei. La Viena am cunoscut o lume nouă. Arsenalul unde-mi făceam instrucţia militară, muzeele, teatrul, concertele muzicale, contactul cu membrii societăţii "România Jună", apoi contactul cu camarazii mei de regiment - germani, cehi, polonezi, unguri, croaţi şi italieni -, toate acestea au contribuit la lărgirea orizontului meu cultural, politic şi social. Trecând la Pola, am văzut pentru prima dată marea, care m'a impresionat profund. Vasele de război şi de comerţ constituiau ceva cu totul nou pentru mine. De la înălţimea fortului Verudella privirile mele rătăceau în depărtările nemărginite ale Adriaticii, din care insulele dalmatine se zăreau doar ca nişte puncte negre, presărate pe suprafaţa apelor. De la camarazii italieni am deprins şi eu câteva fraze din limba lui Dante, care mi-au fost de mare folos la descifrarea textelor italiene.

Am făcut mai multe concentrări la Pola, alegându-mi totdeauna o altă marşrută prin Austria şi Ungaria. O dată am trecut prin Oradea, unde am cunoscut pe Iosif Vulcan, directorul revistei "Familia". Altă dată am luat drum prin România(x) şi, străbătând Oltenia până la Turnu-Severin, trecui la Orşova, de

****

(x) Este vorba, evident, de România de la sfârşitul secolului al XIX-lea, adică de ceea ce se numea "Vechiul Regat", care cuprindea Moldova, Muntenia, Oltenia şi Dobrogea. Din trupul provinciilor istorice româneşti, Transilvania şi Bucovina erau anexate de Habsburgi, iar Basarabia fusese răpită de Rusia (n.red.).

acolo pornii pe Dunăre până la Semlin, în faţa Belgradului, pentru a-mi continua călătoria cu trenul prin Zagreb la Fiume şi de aici pe mare în jurul Istriei, la Pola.

In toamna anului 19o1 mi-am reluat studiile la facultate, primind şi un post de profesor suplinitor la Liceul de stat din Cernăuţi. In 19o2 am primit aşa-numitul absolutoriu de la Universitatea din Cernăuţi, care înlocuia certificatul de licenţă, ce nu era prevăzut în programul de studiu al universităţilor austriece. In cursul studiilor mele universitare am făcut parte din Societatea academică "Junimea", al cărei preşedinte am fost în cursul anului de studii 1898/1899.

După obţinerea absolutoriului urma să mă pregătesc pentru doctorat, pentru a încheia în felul acesta studiile mele universitare. Dorinţa aceasta însă a trebuit s'o amân pentru mai târziu. Ca student sărman, care în tot timpul studiilor mă întreţinusem singur din meditaţii, trebuia să mă gândesc mai întâi să-mi creez o existenţă ca profesor secundar. De aceea, alegându-mi grupa istorie şi geografie, am pregătit examenul de capacitate pentru învăţământul secundar. Aceasta, pentru că eu nu eram unul dintre favoriţii soartei, pe care naşterea şi situaţia materială îi plasează pe o treaptă destul de înaltă, la care eu a trebuit să mă ridic încet, prin muncă şi osteneală proprie, aducând laudă lui Dumnezeu şi recunoştinţă părinţilor mei, pentru limpezimea minţii şi sănătatea fizică.

La 16 iunie 19o3 am trecut examenul de capacitate în istorie şi geografie în limbile de predare română şi germană. In baza acestui examen am obţinut la 3o august 19o4 catedra de istorie şi geografie la Liceul clasic din Suceava, unde am activat până la 8 iunie 19o7, când am trecut la Liceul real din Cernăuţi.

La 1 ianuarie 19o4 a apărut istoricul număr din revista "Junimea Literară", editată de mine în colaborare cu Gheorghe Tofan, Victor Morariu şi Liviu Marian.

La 4 iulie 19o4 m'am căsătorit cu Virginia, fiica preotului din Burla, Gheorghe Pauliucu Burlă şi a soţiei sale Aspazia (fiică a directorului şcolar Ion Litviniuc din Cernăuţi şi nepoată de soră a soţiei profesorului I.Gh.Sbierea)(x).

La 5 iulie 19o5 s'a născut unica mea fiică Oltea.

Asigurându-mi astfel existenţa, m'am putut dedica cu toată râvna studiilor istorice, pe care le continuam cu mare pasiune. Mi-a trebuit timp mai îndelungat pentru a mă iniţia în istoria românilor, materie care nu se preda la Universitatea din Cernăuţi, şi tocmai istoria românilor luase în vremea aceea un mare avânt prin cercetările şi publicaţiile lui A.D. Xenopol, Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan, dar mai ales cele ale lui Nicolae Iorga, inspirate de ideea naţională. Cerusem mutarea de la Suceava la Cernăuţi, tocmai pentru a mă putea folosi de biblioteca Universităţii, pentru adâncirea studiilor mele. Imi adunam un bogat material pentru teza de doctorat din istoria românilor, cu care însă nu mă puteam prezenta la Universitatea din Cernăuţi, unde foştii mei profesori nu erau îndeajuns de competenţi în specialitate, iar alţii - ca Raimund Friedrich Kaindl şi Vladimir Milkovicz - poate nici destul de obiectivi, dată fiind încordarea politică din acea vreme dintre românii şi ucrainienii din Bucovina. De aceea m'am hotărît să mă prezint la doctorat în faţa forului universitar de la Viena, unde profesorul Constantin Iosif Jericek, vestit slavist şi bizantinolog totodată, înfiinţase un Institut pentru istoria est-europeană, cu includerea istoriei slavilor din Balcani şi a românilor din Carpaţi.

Pentru a putea face parte din acest institut, trebuia să fiu înscris la Universitatea din Viena, ceea ce şi făcui în toamna anului 19o8, când obţinusem concediu de studii de la

==========

(x) După cât mi se pare, soţia profesorului I.Gh.Sbierea era născută Nedelcu (n.ns. - V.B.).

Liceul real din Cernăuţi şi plecasem la Viena pentru anii universitari 1908/1909 şi 1910/1911.

Directorul Liceului real din Cernăuţi, Constantin Mandicevschi îmi însoţi cererea pentru concediul de studii cu următoarea notă de calificare: "Petentul este un dascăl foarte capabil, preocupat de completarea cunoştinţelor sale, dezvoltând şi o activitate literară. El sprijină lecţiile, pe cât posibil, pe intuiţie, ştie să concentreze atenţia elevilor asupra materiei, obţinând rezultate foarte bune şi menţinând o disciplină ireproşabilă. El apreciază şi tratează elevii cu severitate, dar cu dreptate şi bunăvoinţă. Îşi îndeplineşte obligaţiile de serviciu în mod punctual şi conştiincios. Purtarea sa în corpul didactic şi în afară de şcoală este deplin corectă...".

Ajungând la Viena, nu m'am mulţumit numai cu audierea cursurilor lui Jiricek, ci m'am înscris şi la Institutul pentru istorie austriacă, unde am urmat cursurile de paleografie diplomatică şi economie ale profesorilor Oswald Redlich, Emil Ottenthal şi Alfons Dopsch. Am mai urmat cursuri de slavistică la W.Vondrack, de etnografie la Mihail Halberstaedl, de istorie a artelor la Dworzak, de istorie universală la Fournier ş.a.

Luminoase şi dezchizătoare de noi orizonturi au fost pentru mine cursurile şi exerciţiile de seminar ale profesorului Jiricek, de la care am primit multe sugestii şi preţioase îndemnuri. Numai după ce mă familiarizasem de-a binelea cu atmosfera ştiinţifică de la universitatea vieneză m'am înscris la examenul de doctorat, prezentând teza intitulată Die moldauische Ansprüche auf Pokutien (1910). Comisiunea compusă din profesorii de specialitate aprobă teza, iar Academia de Ştiinţe din Viena mi-a şi publicat-o în organul ei "Archiv für österreichische Geschichtsforschung". Trecând şi examenele de riguros în istorie, geografie şi filozofie, avui cinstea să fiu promovat la 22 mai 1909, în Aula Universităţii din Viena, "doctor în filozofie şi litere".

Aprecierea pe care prof. Nicolae Iorga a făcut-o lucrărilor mele în revista sa "Neamul românesc", numărându-mă printre istoricii români, mi-a făcut cea mai mare bucurie, încurajându-mă totodată să-mi continui studiile pe tărâmul istoriei.

Obţinerea titlului de doctor era însă numai prima treaptă pentru cariera universitară, spre care tindeam. De mult românii din Bucovina cereau înfiinţarea unei catedre de istorie naţională la Universitatea din Cernăuţi. Mă hotărîsem să mă pregătesc pentru ocuparea acestei catedre, dacă ea se va înfiinţa cândva. In urmărirea acestui scop am continuat cu multă râvnă studiile mele, trecând în 1909 de la Viena la Universitatea din München, unde mă înscrisesem pentru a putea urma cursurile de bizantinologie ale profesorului Carol Krumbacher, precum şi pe cele de economie politică ale lui Luigi Brentano şi Lotz, economiştii de frunte ai Universităţii bavareze. Aveam nevoie de îndrumări în tainele economiei politice, pentru studiile mele asupra comerţului moldovenesc, care mă preocupau foarte mult în acea vreme. Aceste studii duseseră la întocmirea lucrării mele de abilitare Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV, XV und XVI Jahrhunderte, care a apărut în editura "Perthes" din Gotha. Lucrarea aceasta a fost premiată cu premiul Hagi-Vasile de 2000 de lei, de către Academia Română, în urma raportului elogios al prof.Ion Bogdan.

De la München am trecut la Lipska, pentru a studia la cursurile lui Carol Lamprecht, marele istoric german din vremea aceea. In vara anului 1910, am trecut pentru scurt timp şi prin Berlin, de unde m'am reîntors în Bucovina.

Dar pentru a ajunge profesor de istoria românilor, simţeam nevoia de a audia cursurile lui Onciul, Xenopol, Iorga şi Bogdan. Cunoscând metodele de cercetări istorice din Germania, mi-a căzut uşor să mă introduc în felul de cercetare şi expunere a istoriei naţionale, impresionându-mă îndeosebi frumoasa limbă românească în care se făceau cursurile,limbă pe care eu,

care îmi făcusem studiile liceale şi universitare numai în limba germană, o gustam foarte mult, dându-mi mare silinţă a mi-o apropia şi însuşi cât mai bine. Astfel pregătit, mă reîntorsesem în primăvara anului 1911 la Viena, pentru a-mi trece examenul de abilitare ca docent la acea universitate. In iunie 1911 am trecut cu succes examenul de abilitare cu obişnuitele lecţii de probă în faţa delegaţiei consiliului Facultăţii de filozofie din Viena. Comisiunea de examen prezidată de decanul facultăţii Francisc Exner, se compunea din profesorii Jiricek, Redlich, Ottenthal, Dopsch, Fournier, Wettstein, acesta din urmă fiind profesor de limbi orientale şi director general al Bibliotecii Imperiale. In urma examenului, la propunerea facultăţii, Ministerul Instrucţiunii Publice din Viena mi-a acordat venia legendi, adică dreptul de a face cursuri de istorie sud-est europeană la Universitatea din Viena.

In octombrie 1911 mi-am inaugurat lecţiile la Universitatea din Viena, tratând despre Locul românilor în istoria sud-est europeană, în faţa unui numeros auditoriu compus din studenţi români şi străini. Lecţiile le făceam, firește, în limba germană, care era limba oficială a Universităţii Rudolfine din Viena. In cursul anului de studii 1911/1912, timp de două semestre am făcut cursuri cu succes la Universitate, reuşind să trezesc interesul pentru istoria română în legăturile ei cu istoria universală.

Intre timp, se înfiinţase la Universitatea din Cernăuţi, în locul "Catedrei de istoria românilor" - cum o cereau românii -,o "Catedră pentru istoria Europei sud-estice, cu deosebită consideraţie asupra istoriei Românilor" ("Lehrstuhl für Geschichte Südosteuropas, mit besonderer Berücksichtigung der rumänischen Geschichte").

Incă în ianuarie 1912, ziua 16, primisem de la decanatul Facultăţii de filozofie din Cernăuţi invitaţia de a concura la această catedră în calitatea mea de docent la această materie, specializat la Universitatea din Viena. Pe lângă tezele de doctorat şi abilitare, mai aveam atunci alte trei lucrări apărute în limba germană, şi anume: Das moldauische Zollwesen, apărută în 1911 în "Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung und Verwaltung"; Handel und Wandel in der Moldau (1912) şi Zur Geschichte des Schulwesens in der Bukowina (1912). La acestea se mai adăugau şi diverse articole istorice mai mărunte,publicate în "Junimea Literară", care apărea mai întâi la Cernăuţi şi apoi la Suceava, sub conducerea mea, încă din 1904.

In baza studiilor şi lucrărilor mele am fost propus de facultate pentru a fi numit profesor extraordinar - Ausserordentlicher Professor - la istoria Europei sud-estice. In urma acestei propuneri am obţinut numirea prin Decretul imperial din 29 august 1912. Pe data de 1 octombrie a aceluiaşi an, prezentându-mă la post, am depus jurământul în faţa guvernatorului bucovinean Dr.Rudolf conte de Meran.

La 12 octombrie am făcut lecţia de deschidere, în prezenţa unui distins public, în frunte cu mitropolitul Vladimir de Repta, tratând despre însemnătatea istorică a românilor şi începuturile organizaţiei lor de stat (Geschichtliche Bedeutung der Rumänen und die Anfänge ihrer staatlichen Organisation" /.../

In tot timpul acesta am condus revista "Junimea Literară", în care am publicat mai multe studii.

In 1913 fusei ales membru în comitetul "Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina", luând asupra mea însărcinarea de a edita calendarul pe 1914, prefaţându-l cu un studiu intitulat Din istoria calendarului în Bucovina. La 2 februarie mi-am înaintat, împreună cu bunul meu prieten Sextil Puşcariu, demisia din comitet, fiindcă nu aprobam felul în care era condusă societatea.

Cu toată intervenţia preşedintelui de a reveni asupra acestei decizii, nu am revenit asupra ei, fiindcă voiam să-mi întrebuinţez timpul liber mai util şi nu înţelegeam să asist la certuri şi dezbateri zadarnice, fără nici o utilitate pentru cultura românească din Bucovina.

Cursurile şi exerciţiile de seminar le făceam în nemţeşte, dar mereu spionat de studenţii străini. In frăţească înţelegere cu prof. Sextil Puşcariu, am început o rodnică activitate naţională la Universitate, prin cursurile de popularizare a istoriei şi literaturii române, atât la Cernăuţi, cât şi în oraşele din provincie, unde lumea era dornică de cuvântul care venea de la profesorii universitari.

La 8 martie 1914 am conferenţiat în ciclul de conferinţe organizat de Asociaţia ASTRA din Sibiu, tratând despre Istoria românilor din Bucovina şi Basarabia în secolul al XIX-lea. La 22 martie am conferenţiat la "Junimea" din Cernăuţi despre Legăturile noastre cu Ardealul.

La 24 mai 1914, colegiul Facultăţii de filozofie şi litere a înaintat Ministerului de la Viena raportul pentru ridicarea mea la rangul de profesor ordinar. Izbucnirea primului război mondial în august 1914 şi ocuparea Bucovinei de către trupele ruseşti au adus cu sine închiderea Universităţii din Cernăuţi, care nu s'a mai deschis până la terminarea războiului.

BIBLIOTECA
ŞI
INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
DIN FREIBURG

(I s t o r i c)

de R. A P O S T O L

Dacă unim pe hartă oraşele Strasbourg şi Basel printr'o linie verticală, ceva mai la răsărit de mijlocul acestei linii se află situat Freiburg im Breisgau, veche aşezare de cultură din inima Munţilor Pădurea Neagră, oraş cu un pronunţat spirit germano-latin. Basel, Freiburg şi Strasbourg sunt oraşe cu catedrale surori, ale căror turle dantelate se avântă ca o săgeată spre cer, dovadă a elanului spiritual. Din orice punct al Freiburgului, turla gotică a catedralei sale apare ca un deget uriaş care arată cerul. Erasmus a trăit aici un timp, casa care i-a aparţinut fiind azi păstrată cu sfinţenie de edilii oraşului. Universitatea, veche de sute de ani, adăposteşte în timpul semestrelor mii de studenţi, care însufleţesc străzile oraşului şi-i întreţin atmosfera intelectuală. Şi însuşi numele "Freiburg" sună ca o făgăduială : "c e t a t e a l i b e r ă ".

În apropiere se află orăşelul romantic Sigmaringen, cu impunătoarea lui cetate-castel, obârşie a neamului şi loc de

naştere a primului rege al României, Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, sub care s'a înfăptuit independenţa Statului Român. Izvoarele Dunării se află şi ele nu departe,de unde viitorul fluviu, ce-şi taie anevoie cale prin peisajul stâncos , mai are atâta amar de drum de străbătut până la "marea cea mare", până la marea noastră.

În acest cadru - pe alocuri foarte asemănător Carpaţilor româneşti - s'au născut,au crescut şi se dezvoltă mai departe Biblioteca şi Institutul Român de Cercetări din Freiburg, loc, dacă nu ales cu bună ştiinţă, predestinat poate.

Biblioteca şi Institutul sunt visul şi dorul unui om rupt de ţara lui. Însă visul şi dorul nu sunt de ajuns; mai trebuie ceva, şi nu mulţi din cei chemaţi posedă harurile necesare: perseverenţa în muncă, stricta corectitudine mergând până la severitate, spiritul de abnegaţie şi de sacrificiu, competenţă, cultură, simţul organizării...

•

Suntem în 1949, în Freiburgul postbelic, care îşi vindeca rănile grele pricinuite de război. Dl.Virgil Mihăilescu venise aici încă din 1947, ca angajat al autorităţilor franceze, în care calitate organizase stabilirea unui mare grup de refugiaţi şvabi de origine franceză în Alsacia. Curând însă, această ocupaţie n'a mai putut satisface setea sa de a-şi închina energia şi resursele morale şi intelectuale culturii româneşti.

Împreună cu câţiva refugiaţi români veniţi la Freiburg la îndemnul său, cărora le oferise posibilitatea de a-şi găsi o ocupaţie, se adunau într'o cămăruţă şi schimbau între ei amintiri, gânduri, visuri, doruri... Şi nu arareori cântau împreună plaiurile Mureşului, ale Târnavelor sau o doină de pe Olt.

Şi după ce a fost dorul, a fost viziunea, a fost organizarea, munca, lupta...

•

În ţară, Dl.Virgil Mihăilescu - după ce-şi luase licenţa în Filozofie, urmând ca discipline secundare Istoria şi Literele (Româna) - lucrase la Biblioteca Academiei Române sub conducerea lui Ion Bianu. De la acest mare cărturar român a învăţat el metodologia de organizare sistematică a unei biblioteci, mecanismele după care trebuie să funcţioneze în cele mai bune condiţii un asemenea for cultural. De la Bianu a învăţat el că trebuie să fie necruţător cu cei ce nu respectă cartea şi regulile bibliotecăreşti. Acest respect faţă de carte căpăta o însemnătate covârşitoare aici, departe de ţară, unde cartea românească cea mai modestă devenea o comoară de neînlocuit.

Şi ce putea fi mai firesc pentru acest intelectual român desţărat decât să înfiripeze, la mii de kilometri de patrie - unde valorile culturale autentice erau mutilate sau distruse -, un focar de cultură românească atât pentru alinarea setei compatrioţilor săi de slovă scrisă în limba maternă, cât şi pentru a salva ce mai putea fi salvat şi a prezenta străinilor adevărata cultură a neamului nostru, nefalsificată, netrunchiată (vezi Anexa I). Trebuie spus de la început că viziunea iniţială a fondatorului Bibliotecii Române din Freiburg a fost largă şi curajoasă: în greutăţile insurmontabile şi în penuria aproape totală de atunci, el a dorit un mare centru intelectual, iradiind spiritul şi cultura românească în lume, pornind la drum cu un fond bănesc de numai 40 DM, adunat ban cu ban de la oameni care, dându-şi cu tot sufletul obolul, renunţau poate la o masă.

Biblioteca s'a născut la 1 Mai 1949 şi Comunicarea Nr.1 din 15 Mai 1949 consemnează şedinţa de constituire, care a avut loc în Maienstrasse 1, Freiburg (Anexa II). Colecţiile cu care s'a pornit la drum cuprindeau"

- 178 de volume şi broşuri diverse,
- 16 numere din publicaţii periodice străine,
- 12 manuscrise (lucrări de doctorat).

Astăzi, zestrea Bibliotecii a ajuns la 38.336 de titluri

(numai cărţi şi periodice)[1].

Cea de-a doua Comunicare, din 5 Octombrie 1949, vine ca o dovadă a faptului că iniţiativa creării Bibliotecii răspundea unei adânci nevoi spirituale a românilor din exil. În ea găsim ecourile stârnite pretutindeni de ştirea înjghebării acestui aşezământ de cultură românească la Freiburg, diferite personalităţi manifestându-şi simpatia şi făgăduind un sprijin activ. Ne mărginim să citâm numai câteva rânduri primite din partea regretatului părinte Emilian Vasiloschi:

> "Orice bibliotecă românească în străinătate înseamnă adunarea de izvoare de cultură răzleţită din care ne vom putea înjgheba din nou, mai târziu, tezaurul gândirii şi ştiinţei neamului nostru /.../. Suntem cu atât mai mult datori, câtă vreme mai dispunem de libertate, să plantăm grădini de cultură românească şi pe aceste meleaguri străine, din care să scoatem puieţi şi răsaduri pentru replantarea culturii şi spiritualităţii noastre româneşti".

°

Şi Biblioteca creştea ca Făt-Frumos din poveste, într'un an ca alţii în zece. În rafturile devenite curând neîncăpătoare, se îngrămădesc zeci şi zeci de cărţi, româneşti şi străine, periodice, toate catalogate cu grijă.

Biblioteca se mută în Zasiusstrasse Nr.39, în locuinţa pe care Dl.Virgil Mihăilescu o căpătase între timp, şi în acest nou sediu a avut loc la 17 Decembrie 1950 inaugurarea ei festivă. La solemnitate au luat parte 70 de persoane: membrii coloniei române, oaspeţi germani şi francezi. Serviciul divin a fost oficiat de regretatul Arhipresviter Emilian Vasiloschi, asistat de părintele Ştefârţă, de la capela Sturdza din Baden-Baden. În cuvântarea sa, Dl. Virgil Mihăilescu sublinia permanenţa poporului român, în ciuda tuturor vicisitudinilor, ceea ce permite încrederea într'un viitor luminos.Prof.Dr. M.Prodan, vorbind în

---

(1) A se vedea în anexă situaţia statistică generală a fondurilor Bibliotecii în prezent.

limba germană, a arătat rolul Bibliotecii de păstrătoare a valorilor spirituale şi culturale româneşti nealterate.

După cum vedem, încă de la prima sărbătorire este prezentă Biserica, şi invocarea ajutorului divin nu va lipsi la nici una din manifestările ulterioare ale acestui aşezământ cultural românesc. Componenta creştină este una din forţele care stau la baza instituţiei de la Freiburg, unde spiritualitatea creştină se uneşte cu omenia românească şi conferă un colorit şi o substanţă specifică tuturor acţiunilor sale.

°

În cursul primilor doi ani de existenţă, Biblioteca a desfăşurat o vie activitate de adunare şi de difuzare, producându-se un susţinut curent în ambele sensuri: adesea cititori care împrumutau cărţi veneau, în acelaşi timp, şi-şi dăruiau cărţile, manuscrisele, obiectele de artă românească salvate cu sacrificii şi păstrate ca relicve scumpe din patria de departe.

Începe şi organizarea unui modest muzeu de obiecte de artă românească, precum şi a viitoarei secţii muzicale. Apar semne ale viitoarelor activităţi, dintre care amintim în primul rând editarea unor publicaţii ale Bibliotecii, care veneau să potolească setea de slovă românească a compatrioţilor desţăraţi. Şi cum era de aşteptat, Biblioteca îşi inaugurează activitatea editorială publicând "în haina sfioasă a pribegiei" un volum cuprinzând 28 de poezii selectate din opera lui Mihail Eminescu, începând cu Doina şi terminând cu Rugăciune, poezii care - lucru semnificativ - sunt şi azi interzise în România.

Prefaţa volumului, semnată de Mircea Eliade, exprimă - tocmai prin conciziunea ei - minunatul elan al unei inimi arse de dorul plaiurilor natale către cel mai strălucit exponent al

esenţei sufletului românesc:

> "Ce înseamnă, pentru noi toţi, poezia, literatura şi gândirea politică a lui Eminescu, o ştim, şi ar fi zadarnic s'o reamintim încă o dată. Tot ce s'a creat după el, de la Nicolae Iorga şi Tudor Arghezi până la Vasile Pârvan, Nae Ionescu şi Lucian Blaga, poartă pecetea geniului, cugetului sau măcar a limbii eminesciene. Rareori un neam întreg s'a regăsit într'un poet cu atâta spontaneitate şi atâta fervoare cum neamul românesc s'a regăsit în opera lui Mihail Eminescu /.../. El ne-a revelat alte zări şi ne-a făcut să cunoaştem altfel de lacrimi. El, şi numai el, ne-a ajutat să ne înţelegem bătaia inimii. El ne-a luminat înţelesul şi bucuria nenorocului de a fi român.
>
> Pentru noi, Eminescu nu e numai cel mai mare poet al nostru şi cel mai strălucit geniu pe care l-a zămislit pământul, apele şi cerul românesc. El este, într'un anumit fel, întruparea însăşi a acestui cer şi a acestui pământ, cu toate frumuseţile, durerile şi nădejdile crescute din ele. Noi, cei de aici, rupţi de pământ şi de neam, regăsim în el tot ce-am lăsat în urmă, de la văzduhul munţilor noştri şi de la melancolia mării noastre, până la cerul nopţii româneşti şi teiul înflorit al copilăriei noastre. Recitindu-l pe Eminescu, ne reîntoarcem, ca într'un dulce somn,la noi acasă.Întreg Universul nostru îl avem în aceste câteva zeci de pagini, pe care o mână harnică le-a tipărit şi le împarte astăzi în cele patru colţuri ale lumii,peste tot unde ne-a împrăştiat pribegia. Păstraţi-le bine; este tot ce ne-a rămas neîntinat din apele, din cerul şi din pământul nostru românesc.

Această prefaţă, scrisă la Paris în Septembrie 1949,este parcă şi mai actuală astăzi. Spiritul lui Eminescu este mereu prezent între zidurile Bibliotecii şi Institutului; mai mult, există aici prezenţa materială a lui Eminescu: manuscrisul original al poeziei Criticilor mei, păstrat ca o relicvă scumpă tuturor românilor.

Această primă ediţie, apărută în 500 de exemplare, care fuseseră dactilografiate şi multiplicate de Dl. Virgil Mihăilescu în orele libere, a fost urmată de o a doua, în 200 de exemplare. La adunarea şi sortarea celor cca. 22.500 de foi au participat aproape toţi membrii coloniei române din Freiburg, dând cu acest prilej dovada unei adevărate solidarităţi româneşti.

Tot în acest an apărea volumul de poezii populare româneşti Fără Ţară, adunate din colecţii şi reviste de către Ionel Grigoriu, cu ilustraţii originale făcute de tânărul - student pe atunci - Gh. Pleşa. Cele 188 de pagini ale volumului, din care se revarsă tot ce are literatura noastră populară mai frumos şi mai autentic, au stârnit o vie emoţie în inimile românilor de pretutindeni. Virginia Cotruş, soţia marelui poet român Aron Cotruş, într'una din cronicile sale radiofonice de la Radio Madrid, le-a numit "Cartea Neamului". O compatrioată inimoasă din Statele Unite, regretata Anişoara Stan, entuziasmată de această realizare, a dăruit Bibliotecii o tonă de hârtie pentru activitatea ei editorială, lucru de mare însemnătate în acea epocă de lipsuri. Acest dar a dat un puternic impuls viitoarelor publicaţii, după cum vom vedea mai departe.

Am stăruit mai îndelung asupra primilor ani, făcând uneori confruntări cu prezentul, pentru a arăta că dintru început Biblioteca a fost visată nu ca o simplă bibliotecă de împrumut, ci ca baza materială a unui însemnat for de spiritualitate şi cultură românească.

•

Pe măsură ce zestrea Bibliotecii sporeşte, se înmulţesc şi disciplinele pentru care ea putea oferi o bogată documentare; astfel, după şapte ani de existenţă, în 1956, cele şapte poziţii iniţiale ce marcau împărţirea colecţiilor pe materii ajung în număr de şaisprezece, şi anume:

1. cărţi, broşuri, extrase;
2. periodice;
3. manuscrise şi documente;
4. texte documentare inedite;

5. discuri şi note muzicale;
6. albume şi prospecte;
7. fotografii;
8. hărţi, stampe, gravuri, desene originale;
9. arhiva de presă (tăieturi de articole din presa străină privitoare la România);
10. arhiva documentară;
11. obiecte de artă diverse;
12. tablouri, acuarele;
13. filatelie;
14. microfilme;
15. diapozitive;
16. colecţia numismatică.

Până în 1956 fuseseră înregistraţi 965 de cititori, care împrumutaseră 2.25o de lucrări; 1.57o de lucrări fuseseră oferite gratuit sau cu titlu de schimb şi se întocmiseră 15.163 de fişe: cataloage, bibliografii, creşterea colecţiilor, etc. Pentru ducerea activităţii fuseseră întocmite 4.845 de acte administrative şi capitolul corespondenţă număra 8.710 intrări şi ieşiri. Toate acestea au fost realizate fără ca Biblioteca să fi avut personal plătit, lucrările necesitate de bunul mers al instituţiei fiind îndeplinite fără vreo remuneraţie de către Dl. Virgil Mihăilescu, ajutat de compatrioţi binevoitori, în orele libere de după birou, în zilele de concediu şi de sărbătoare.

În timpul primilor şapte ani activitatea se completează şi prin înfiinţarea unui "Oficiu de librărie", care - în acele vremuri de răsleţire, dar şi de căutări ale unei ancorări sufleteşti - împlinea o necesitate de prim ordin. El avea funcţia de a înlesni celor interesaţi procurarea de cărţi scrise despre ţara noastră de autori români şi străini direct de la aceştia, singurul beneficiu ce-i revenea Bibliotecii fiind faptul că, în schimbul serviciului făcut, primea cărţi în dar. Nume ca ale lui Mircea Eliade, Emil Cioran, C.V.Gheorghiu, George Racoveanu,

Aron Cotruş, Vintilă Horia, Vasile Posteucă, N.I.Herescu, Al. Busuioceanu, Emil Turdeanu, Pamfil Seicaru, ca şi reeditări ale lui Mihail Eminescu, Alecu Russo, I.L.Caragiale, V.Alecsandri, Al.Xenopol, figurează printre autorii ale căror cărţi puteau fi procurate prin intermediul Bibliotecii. Astăzi această secţie a fost integrată în secţia "Oficiul de schimb", care, împreună cu donaţiile, constituie principala sursă de îmbogăţire a colecţiilor.

Fonduri importante vin să îmbogăţească zestrea Bibliotecii, cum sunt fondul Prof.Matthias Friedwagner, cuprinzând culegeri de folclor muzical din Bucovina de o deosebită valoare pentru studiile etnologice, precum şi fondul Prof.C.Sporea, constituit de Dr.C.Sporea din München în amintirea defunctului său tată. Sosesc de asemenea generoase donaţii în cărţi, obiecte de artă populară şi cultă românească, precum şi danii băneşti; acestea din urmă permit achiziţionarea de exemplare rare de la diverse anticariate din München, Paris şi alte oraşe. Nu se poate descrie bucuria directorului Bibliotecii când afla de urma vreunui exemplar vechi şi preţios - cum ar fi Letopiseţul Ţării Moldovei, de Miron Costin, în limba latină; Ceaslovul tipărit la Mânăstirea Neamţului la 174o; Chronica Românilor şi a altor neamuri, de Gh.Şincai -, dar nici durerea sa atunci când, în faţa unei lucrări de valoare, nu putea dispune de suma necesară cumpărării ei.

Presa exilului românesc de pretutindeni, presa germană sau cea a germanilor originari din România şi repatriaţi în Germania, precum şi posturile de radio Paris, Köln, Free Europe, au înregistrat de la început activitatea Bibliotecii din Freiburg şi au pus în evidenţă rolul ei de for spiritual al românilor din diaspora. Prof.Eugen Lozovan spunea în august 1955 la Radio Paris:

> "Am vizitat emoţionat acest lăcaş pitulat în plină Pădure Neagră, nu departe de izvoarele Dunării. Parcă intenţia fondatorilor lui a fost să trimită fra-

ţilor îndepărtaţi, clipă de clipă, în şiroirea undelor, un mesaj de dragoste şi credinţă. Biblioteca Română împlineşte anul acesta şase ani de existenţă. Drum anevoios, jalonat de sacrificii purificatoare... Într'un consens tacit, exilaţii s'au angajat să reconstituie ţara din frânturi. E atât de mare puterea mistică a acestui act, că nu se poate ca minunea să nu aibă loc".

Micul ghid pentru străini al oraşului Freiburg, Was bietet Freiburg?, editat de Städtische Verkehrsamt Freiburg i.Br. în Aprilie 1954 (deci la numai cinci ani de la înfiinţarea Bibliotecii), sub titlul Wenig bekannte Freiburger Besonderheiten: die Rumänische Bibliothek, scrie:

"Cinci ani de muncă neobosită a câtorva oameni,care au realizat la Freiburg, prin ctitorirea Bibliotecii Române, o operă cu care oraşul Freiburg se poate mândri /.../. Freiburgul, care se află în inima Europei de Vest, mulţumită acestei poziţii deosebite, a favorizat dezvoltarea Bibliotecii. Numărul vizitatorilor este mare şi înlesneşte bogate contacte personale".

Tot în răstimpul primilor şapte ani începe să se înfiripe ideea creării unei "Case Culturale Române". La 1 Mai 1956 se lansează un "Apel către români şi prieteni" (vezi Anexa III), pentru construirea sau cumpărarea unei case proprii, în care să fie adăpostite în bune condiţii colecţiile Bibliotecii şi unde ar fi urmat să se desfăşoare diverse activităţi culturale, artistice şi sărbătoriri tradiţionale. Viitorul avea să arate cât de îndreptăţită fusese acţiunea ce urmărea crearea unui asemenea lăcaş. În apelul lansat, dorinţa de înfiinţare a Casei Culturale depăşeşte semnificaţia exclusiv românească, căpătând investitura ecumenicităţii.

•

În primăvara anului 1956, o fericită coincidenţă face ca Paştele ortodox să cadă la 6 Mai, în timp ce la 1 Mai Biblioteca Română împlinea şapte ani de existenţă, iar la 10 Mai era "Sfânta zi de 10 Mai", ziua independenţei noastre naţionale.Se

hotărăşte organizarea de către Bibliotecă, împreună cu U.A.R.G. (Uniunea Asociaţiilor Românilor din Germania),a unei "Săptămâni Culturale Româneşti", la care îşi dă adeziunea şi participă şi Principele Nicolae al României cu soţia sa, regretata Domniţă Ioana, pentru a cărei binevoitoare oblăduire instituţia de la Freiburg îi va păstra o veşnică recunoştinţă.

"Preludiul" festivităţilor l-a constituit recitalul renumitului tenor român de la Scala din Milano, Petre Munteanu, pe care presa europeană l-a omagiat în nenumărate rânduri pentru calităţile excepţionale ale vocii sale, precum şi pentru virtuozitatea şi sensibilitatea interpretării. La 21 Aprilie, el a dat un recital la "Paulussaal", în program figurând compoziţii de Scarlatti, Schumann, Ravel şi cântece româneşti de Paul Constantinescu şi Constantin Brăiloiu. Succesul deosebit al concertului a fost de bun augur pentru "Săptămâna Românească" ce avea să-i urmeze.

Continuând tradiţia atât de modest iniţiată la inaugurarea Bibliotecii în Decembrie 1950, slujba Învierii - oficiată de Sf.-Sa Arhipresviterul Emil Vasiloschi la "Altkatolische Kirche" în noaptea de 5 spre 6 Mai, răspunsurile fiind date de Corul Român din Paris sub conducerea lui Traian Popescu - a constituit începutul seriei de manifestări ale "Săptămânii Româneşti". Duminică 6 Mai, la orele 10, în impunătoarea şi istorica sală din Freiburg "Kaufhaussaal", a avut loc deschiderea oficială a festivităţilor, în prezenţa Prinţului Nicolae al României şi a Domniţei Ioana, a Prinţului Franz şi a Prinţesei Diana de Hohenzollern-Sigmaringen, a reprezentanţilor autorităţilor germane, a delegaţiilor germanilor originari din Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia şi Dobrogea strămutaţi în Germania, precum şi a unui numeros public de români şi străini din Germania, Franţa, Italia, Elveţia etc.

După Te-Deum, Prof.Dr. M.Prodan a adresat un cuvânt de bun-venit oaspeţilor, iar directorul Bibliotecii, Dl. Virgil

Mihăilescu, a făcut o amănunţită dare de seamă asupra activităţii instituţiei. Dr. Constantin Nagacevschi, membru în Comitetul de Direcţie, a prezentat pe scurt organizarea Bibliotecii, iar din partea autorităţilor germane primarul oraşului Freiburg, Dl.Fritz Schieler, şi-a exprimat bucuria că românii au ales acest oraş drept centru cultural al exilului.

Oaspeţii au vizitat apoi expoziţia organizată sub îndrumările arh. Victor Corlăţeanu la cel mai mare hotel din Freiburg, "Europäischer Hof". Obiectele de artă românească populară - covoare, broderii, costume, icoane, cruci -, colecţii de timbre poştale româneşti emise între 1858 şi 1945, fotografii de oameni şi locuri din ţară erau parte proprietatea Bibliotecii, parte fuseseră puse la dispoziţie, prin intermediul U.A.R.G., de diferiţi colecţionari particulari. O menţiune specială dorim să facem pentru amabilitatea şi preţuirea arătată românilor de Principesa Luise zu Wied, nepoata Reginei Elisabeta (Carmen Sylva) a României, care - după ce a trimis pentru a fi expuse costumul muscelean şi alte obiecte ale mătuşii sale păstrate cu sfinţenie în castelul de la Neu Wied, unde regina poetă se născuse - le-a donat Bibliotecii. Aceste obiecte de mare valoare - nu numai artistică,ci şi istorică - sunt prezentate astăzi vizitatorilor Institutului în sala mare a muzeului.

După-amiază, Corul Român din Paris sub conducerea lui Traian Popescu, a dat un concert de muzică populară românească. Succesul a întrecut toate aşteptările, publicul - mai ales străinii - aplaudând cu un entuziasm de nedescris nu numai pe interpreţi, dar şi pe acei anonimi creatori ai folclorului românesc.

În seara aceleiaşi zile, peste 2oo de persoane au luat parte la agapa de Paşti, desfăşurată într'o atmosferă de caldă comuniune sufletească.

Luni seara, în Aula Universităţii, Prof.Dr. Artur Hartmann din Freiburg a ţinut în limba germană o conferinţă despre România - bastion al Apusului, însoţită de proiecţii după fotografii din colecţia Willy Pragher. Despre Mit şi realitate în Peninsula Balcanică a vorbit Dr. Ştefan Teodorescu din Stuttgart, căutând să arate cauzele prăpastiei psihologice ce s'a săpat între Răsărit şi Apus. Tânăra şi talentata pianistă italo-română Paola Caffarella din Genova a interpretat miercuri 9 Mai, la Paulussaal, muzică de Schumann, ca un omagiu adus de pribegii români compozitorului german, de la a cărui moarte se împlineau atunci 1OO de ani. Subtila şi fina virtuozitate a interpretării a adus pianistei, şi prin aceasta "Săptămânii Româneşti", încă un răsunător succes.

Sărbătorirea zilei de 1O Mai a început printr'o slujbă religioasă oficiată la biserica Maria-Hilf de Msgr.Ernst Haik, rectorul Misiunii Catolice Române din Germania, iar în după-amiaza aceleiaşi zile, Sf.-Sa Arhipresviterul Em.Vasiloschi inaugura festivităţile zilei printr'un Te-Deum în "Kaufhaussaal", urmat de cuvântarea Preşedintelui U.A.R.G., George Racoveanu, unul dintre cei mai apropiaţi prieteni şi sprijinitori ai Bibliotecii. După urările de succes adresate de instituţiile şi organizaţiile germane, Paola Caffarella şi basul Aurelian Neagu au interpretat muzică de compozitori români, iar Nello Manzatti a cântat, acompaniindu-se singur, romanţe şi cântece compuse de Domnia-sa.

Acestea au fost faptele, desfăşurarea evenimentelor,dar în cuvântările rostite, în participarea entuziastă a oaspeţilor, se pot găsi semnificaţii adânci, care marchează un punct de înaltă comuniune naţională.

Presa, îndeosebi cea germană, a consacrat aniversării zeci de articole, subliniindu-i importanţa pentru apropierea culturală româno-germană. Astfel, ziarul "Badische Zeitung" a publicat articole elogioase în numerele 1o7, 1o9, 11o şi multe altele; ba chiar în nr. 3o2 din 31 Decembrie 1956, în articolul Das alte Jahr verflossen ist... (Anul vechi s'a scurs...),

el le acorda importanţa unui eveniment de prim ordin al anului. Unul din cele mai mari ziare ale Germaniei, "Frankfurter Allgemeine", scria la 12 Mai 1956:

> "Nu numai românii din exil, cei pentru care realizarea de la Freiburg înseamnă «un izvor de viaţă», «cea mai frumoasă realizare a exilului» sau «una din cele mai mari înfăptuiri ale pribegiei» şi ai căror ochi se umezesc de dragoste şi dor când le cad în mâini publicaţii româneşti multiplicate de Bibliotecă, dar şi romanişti de la cele mai importante universităţi din ţările vest-europene sunt interesaţi în menţinerea acestei biblioteci şi evidenţiază grija pe care ea o poartă culturii româneşti".

"Rivista Latina", marea revistă italiană de sub direcţia Prof. Nello Carducci, închina opt pagini "Săptămânii Româneşti de la Freiburg", în nr.5/1956. D-na M. Mancinelli, redactoarea şefă a revistei, scria:

> "Manifestările culturale de la Freiburg şi-au atins din plin scopul de a apropia fizic, pentru câteva zile, pe românii din exil /.../. Biblioteca a desfăşurat într'o perioadă de timp scurtă o activitate de mare merit, devenind un element de popularizare în lupta de rezistenţă spirituală /.../.Şi nu sunt elogii mai binemeritate decât acelea pe care românii le aduc inimosului ei director, care, cu mijloace cu totul reduse, a adunat de la exilaţii răspândiţi în Europa şi în America volume, broşuri, manuscrise /.../. Biblioteca Română din Freiburg este într'adevăr capabilă să ofere cercetătorilor o documentare amplă, serioasă şi largi posibilităţi de consultare".

Curentul de simpatie care se crease printre profesorii universitari germani - mai cu seamă romanişti - de la Universităţile din Mainz, Freiburg, Tübingen, Hamburg, München, Berlin faţă de posibilităţile de cercetare pe care le oferea instituţia românească de la Freiburg, precum şi faţă de munca, seriozitatea, tenacitatea şi abnegaţia pe care le dovediseră conducerea şi colaboratorii Bibliotecii, dă naştere în această perioadă la iniţiativa creării Cercului "Deutschland", care îşi propunea ca, prin contribuţiile regulate ale membrilor

săi, să asigure minimul necesar mersului înainte al instituţiei, prefigurând acel "Cerc al prietenilor Bibliotecii Române" ce va lua fiinţă mai târziu.

°

... Şi cum spuneam mai sus, Biblioteca creştea şi, o dată cu creşterea ei, se micşora şi spaţiul din locuinţa D-lui Virgil Mihăilescu, toate încăperile fiind invadate rând pe rând de rafturile cu cărţi. Dar să-l lăsăm pe însuşi directorul Bibliotecii să povestească (cele ce urmează le spicuim dintr'o emisiune radiofonică a postului "Free Europe", care a avut loc la 6 Martie 1960, prezentând un interview luat de Otilia Ghibu):

> "După cum v'am povestit, Biblioteca a început - ca să zic aşa - în casa mea, adică în odăiţele în care locuiam cu familia. Dar într'o zi m'am pomenit cu proprietăreasa că-mi spune să caut să mă mut cât mai curând, deoarece greutatea cărţilor - care se înmulţeau mereu - devenise atât de mare, încât mai că se îndoiau podelele. Mi-a dat termen de trei săptămâni pentru a împărţi rafturile cu cărţi prin pod, prin pivniţă, prin toate colţurile casei. Aceasta, evident, până voi găsi un apartament unde să mut Biblioteca.
>
> Pentru prietenii mei şi cu mine ameninţarea aceasta a venit ca o lovitură de trăznet. Unde să găsim un local special? Şi dacă-l vom găsi, cu ce să plătim chiria? Căci, pe de o parte, în Germania de după război locuinţele lipseau, iar pe de altă parte chiriile erau enorme, mai cu seamă pentru punga noastră. După ce am căutat şi am căutat, m'am dus la o cunoştinţă: un german de aici care era unul dintre conducătorii unei mari organizaţii de caritate. Am stat de vorbă ceasuri întregi cu el, până am îndrăznit să-i mărturisesc că găsiserăm ceva, pe una din colinele cele mai pitoreşti ale acestui fermecător oraşel, dar chiria cerută întrecea cu foarte mult posibilităţile noastre financiare. Atunci s'a petrecut un miracol: Acel domn - simplă cunoştinţă, dar care s'a dovedit prieten de nădejde - mi-a spus: «Trebuie să luaţi numaidecât apartamentul acela.E perfect indicat necesităţilor Bibliotecii». Chiria era de 375 DM, enorm pentru veniturile mai mult decât modeste ale Bibliotecii. Conducătorii acelei organizaţii de caritate ne-au spus: «Vom plăti noi primele trei luni de chirie!». Dar de atunci nicio-

dată n'am putut înjgheba lunar suma aceasta! Adică de trei ani de când localul Bibliotecii este aici, chiria este totuşi în continuare plătită la zi de către acea organizaţie de caritate".

Casa din Mercystrasse nr.24, în care Biblioteca îşi va duce viaţa timp de 13 ani, era o clădire impunătoare. La parter erau şase camere mari şi luminoase, foarte potrivite pentru o bibliotecă, precum şi un subsol sănătos, unde se puteau organiza chiar secţii şi depozite. Asociaţia "Caritas" şi directorul ei de atunci, regretatul Martin Vorgrimler - care a fost întâiul preşedinte al "Cercului de prieteni al Bibliotecii" şi în ale cărui atribuţii intrau şi problemele refugiaţilor din Est - au arătat o adâncă înţelegere pentru cauza românească; el a fost cel care a dispus ca Asociaţia să preia plata chiriei imobilului, fapt pentru care Biblioteca îi păstrează o neştearsă recunoştinţă.

Mutarea în noul local a facilitat desfăşurarea unor activităţi de mai mare anvergură. Astfel, începând din August 1958 s'a organizat un ciclu de conferinţe în sala mare a noului sediu, unele din ele urmând a fi însoţite de proiecţii, expoziţii şi alte manifestări culturale. Textele conferinţelor se publicau ulterior în "Buletinul" Bibliotecii. Seria acestor conferinţe a fost deschisă de Prof.Eugen Lozovan, care, în expunerea sa în limba franceză, intitulată Ovide, poète de Tomes, arăta că Tristele şi Ponticele alcătuiesc o adevărată "enciclopedie getică", din care istoricul cel mai exigent poate culege informaţii preţioase asupra populaţiilor ce au locuit regiunea tomitană în acele timpuri.

Sărbătorirea marilor evenimente din istoria României devenise o tradiţie a Bibliotecii. Aniversarea centenarului Unirii Principatelor a constituit astfel un prilej de regăsire a românilor pribegi. Slujba religioasă oficiată de Msgr. Ernst Haik la capela Sf.Anton în ziua de duminică 25 Ianuarie 1959 a fost urmată în după-amiaza aceleiaşi zile de un Te-Deum, după care Dl.

Maior Alex.Păunescu, preşedintele Asociaţiei Românilor din Freiburg, a rostit cuvântul festiv. In continuare, Dl.Virgil Mihăilescu a conferenţiat despre Unirea Principatelor - geneza şi semnificaţia ei actuală. Proiecţii de diapozitive reprezentând vederi din ţară şi un program de muzică românească au încheiat această aniversare.

În Februarie 1959, Biblioteca a organizat, împreună cu Institutul de Arheologie al Universităţii Freiburg, conferinţa în limba franceză a Prof.Dr. D. Adameşteanu, directorul Institutului de Cercetări Aeriene în Arheologie din Roma, intitulată Gela şi teritoriul ei antic în lumina noilor săpături, însoţită de numeroase proiecţii.

În perioada dintre 1956 şi 1959, activitatea editorială a Bibliotecii capătă un mare avânt: se publică volumele III şi IV, de cca. 250 de pagini fiecare, ale "Buletinului", conţinând studii de istorie, filologie, folclor, artă etc., precum şi o bibliografie parţială a exilului românesc. Tot în acest timp, apare şi vol.I al Noului Album Macedo-Român, proiectat încă din 1954, având aproape 400 de pagini, un monument închinat fraţilor noştri de sânge, la întocmirea căruia au participat nume de prestigiu ale unor oameni de ştiinţă şi publicişti români şi străini.

Simultan cu aceste lucrări se proiectează extinderea activităţii editoriale a Bibliotecii de la multiplicarea cu ajutorul hectografului la tipărirea unor lucrări interesând cultura românească. Se constituie astfel colecţia Bibliotecii Române din Freiburg, cuprinzând trei secţii de studii: literară, istorică şi filologică, colecţie inaugurată cu lucrarea lui I.Guţia, Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu. Se reiau de asemenea în considerare vechi proiecte, cum ar fi acela al unei publicaţii periodice intitulate "Caiete documentare", în cadrul căreia urmau să fie comemorate personalităţi culturale ale ţării noastre, prezentate în lumina adevărului, nefalsificat sau "reconside-

rat". Aceste prezentări ar fi urmat să servească ulterior la alcătuirea unui Dicţionar Biografic Român, proiect grandios, la realizarea căruia se şi pornise, prin repartizarea unui număr de subiecte (teme) la diverse personalităţi ale exilului. Era de asemenea plănuită o bibliografie exhaustivă a exilului românesc, precum şi o lucrare asupra cântecelor populare din Bucovina, pe baza materialelor lăsate Bibliotecii prin legatul Prof.M.Friedwagner. Din păcate, aceste proiecte, îndeosebi ultimul, nu au putut fi realizate datorită unor împrejurări complet străine de voinţa noastră.

Pe de altă parte, cum puteau fi duse la bun sfârşit atâtea proiecte şi iniţiative, când nu exista nici un salariat permanent, când nu existau fonduri, când singurele resurse erau daniile sporadice, al căror caracter nesigur punea în grea cumpănă însăşi existenţa instituţiei?

•

Aniversarea a zece ani de existenţă ai Bibliotecii a marcat un pas nou în istoria ei: recunoscându-i-se meritele în domeniul cercetării ştiinţifice, ea devine Institut de Cercetări (a se vedea Anexa IV).

Acest act oficial de deosebită importanţă consfinţeşte de fapt activitatea precedentă a Bibliotecii Române din Freiburg. Ne amintim că de la început, în concepţia ctitorilor ei, Biblioteca apărea ca un for cultural şi ştiinţific complex, menit nu numai să colecţioneze şi să păstreze, ci şi să valorifice, să creeze. Biblioteca Română din Freiburg a depăşit încă din primii ani ai existenţei sale atribuţiile propriu-zise ale unei instituţii cu acest nume; putem spune că ea a fost institut de cercetări ştiinţifice "avant la lettre". Şi este meritul autorităţilor germane că au înţeles aspectul real al lucrurilor şi au acţionat în sensul sprijinirii idealurilor aşezământului cultural al românilor.

Trebuie să remarcăm că încă din Martie 1958, deci cu un

an înainte de înfiinţarea Institutului, Serviciul German de Cercetări (Deutscher Forschungsdienst) din Bad Godesberg scria în "Buletinul" său informativ un articol cu titlul Zehntausend Bücher über Rumänien (Zece mii de cărţi despre România) şi cu subtitlul semnificativ: Einziges rumänisches Kulturzentrum der freien Welt (Singurul centru cultural românesc din lumea liberă):

> "Biblioteca Română trebuie, conform dorinţei D-lui Mihăilescu, să ducă mai departe tradiţia şi activitatea Academiei Române de altădată, desigur în limitele mai restrânse determinate de vremurile de azi: ea a fost proiectată ca institut de cercetări şi centru de cultură pentru tot ceea ce se referă la România, şi trebuie,ca unic institut de acest fel din lumea liberă, să ofere exilaţilor români o părticică din ţara lor" (subl.ns.).

Şi, după ce enumeră zestrea materială a Bibliotecii şi publicaţiile editate, scrie mai departe:

> "Realizarile Bibliotecii Române sunt cu atât mai surprinzătoare, cu cât dispune de fonduri modeste şi se bazează pe colaborări şi danii voluntare onorifice".

De altfel, chiar şi din Statut (vezi iar Anexa IV), reiese că obligaţiile Institutului nu constituiesc decât o formulare de loc limitativă a unor activităţi ce începuseră deja să fie desfăşurate mai ales în cursul ultimilor ani. Cu vremea însă se vor adăuga şi altele noi, care se vor dezvolta organic, aşa cum se dezvoltă ramurile din trunchiul unui pom bogat în sevă, îngrijit permanent cu o profundă dragoste. Dar din păcate, după înfiinţarea sa, Institutul a trebuit să treacă nu numai prin momente de sărbătoare sau de bucurie în faţa justei recunoaşteri a meritelor sale, ci şi prin momente dramatice, prin perioade de adevărată luptă. Au fost timpuri frământate, când greutăţile materiale aproape permanente au motivat încercările unor persoane particulare sau chiar ale unor instituţii de a subordona fie naţional, fie politic ctitoria de la Freiburg, încercări ascunse sub masca îmbietoare şi înduioşătoare a "ajutorului" bănesc. Poate odată în viitor se va scrie şi istoria

acestei lupte înverşunate pentru menţinerea independenţei de gândire şi simţire românească a Institutului. Deocamdată însă noi ne mărginim să afirmăm că,din această luptă,principiile de bază care au călăuzit instituţia de la înfiinţarea ei au ieşit învingătoare şi s'au păstrat nealterate. Cu câtă jertfire de sine şi cu câtă cheltuială de energie din partea oamenilor ce au străjuit acest colţ de refugiu al pribegiei româneşti, aceasta acum - în momentele de sărbătoare jubiliară şi în perspectiva victoriei obţinute - nu mai are importanţă. Tocmai de aceea, studiul nostru se va referi la acele momente care au dovedit neîntrerupt că Institutul corespunde idealului fundamental al exilului românesc, care-l priveşte cu dragoste şi cu încredere.

La sărbătorirea unui deceniu de activitate a Bibliotecii, îmbinată - cum spuneam - cu inaugurarea Institutului Român de Cercetări proaspăt înfiinţat, au fost din nou oaspeţi Principele Nicolae al României şi Domniţa Ioana. Ca reprezentant al autorităţilor germane, Oberregierungsrat Dr.Maurach a exprimat din partea Ministrului Federal Dl.Oberländer, admiraţia pentru realizările obţinute în aceşti zece ani de Biblioteca Română din Freiburg, pe care o consideră ca o "punte spirituală către România de altădată şi, poate, către România de mâine". Domnia-sa a relevat că scopul Ministerului Federal este acela de a-i încadra economic şi social pe refugiaţii negermani, dar fără a-i asimila şi, în această ordine de idei, el a salutat cu însufleţire grija pentru menţinerea culturii şi vechilor tradiţii româneşti. După cuvântul autorităţilor locale şi al germanilor strămutaţi din România, a vorbit Msgr. Dr. Octavian Bârlea, preşedintele Societăţii Academice Române din Roma, despre semnificaţia zilei de 10 Mai în contextul acelui moment. După cuvântul D-lui Dr. I.V.Emilian, sărbătorirea s'a încheiat cu un program de muzică românească populară şi cultă.

•

Printre acele momente de satisfacţie şi bucurie ale In-

stitutului despre care scriam mai sus, putem considera crearea "Cercului de prieteni ai Bibliotecii Române". Aşa cum arătam, în jurul Bibliotecii se formase cu timpul un grup de oameni de ştiinţă germani, purtând interes problemelor româneşti, pentru care Biblioteca - devenită Institut - constituia nu numai o bogată sursă de documentare, ci şi un subiect de admiraţie şi de respect pentru spiritul de sacrificiu şi de abnegaţie în care fusese ctitorită (a se vedea în anexă extrase din aprecierile făcute de diverse personalităţi asupra instituţiei de la Freiburg).

Acum însă se creează un Comitet de Patronaj al "Cercului de prieteni ai Bibliotecii şi Institutului Român de Cercetări", format din:

- Prof.Dr. W.Theodor Elwert (Univ.Mainz),
- Prof.Dr. Hugo Friedrich (Univ.Freiburg),
- Prof.Dr.h.c. Ernst Gamillscheg (Univ.Tübingen),
- Prof.Dr. Wilhelm Giese (Univ.Hamburg),
- Prof.Dr. Artur Hartmann (Univ.Freiburg),
- Prof.Dr. Walter Hoffmann (Univ.München),
- Prof.Dr. Julius Wilhelm (Univ.Tübingen).

Prin contactul profesional pe care aceşti eminenţi oameni de ştiinţă îl aveau cu problemele româneşti, ei erau cei mai în măsură să devină sprijinitorii activi ai instituţiei, alcătuind în acelaşi timp grupul membrilor de onoare ai Cercului.

In acelaşi timp, un mare număr de personalităţi din rândurile germanilor originari din România - saşi, şvabi, germani din Bucovina, Basarabia şi Dobrogea -, din dragoste şi nostalgie faţă de locurile lor natale, au dorit să pună umărul la sprijinirea Institutului şi au început să participe intens la viaţa sa culturală. Graţie generozităţii contribuţiilor pe care ei le aduc cu regularitate s'au achiziţionat de-a lungul anilor diverse materiale şi, mai ales, atunci când s'a pornit campania de strângere a fondurilor pentru "Casa Culturală Română", ei au

fost printre primii care au răspuns cu dărnicie apelului lansat de direcţia Institutului. Dar să nu anticipăm...

Cercul, care în limba germană poartă numele de "Kreis der Freunde der Rumänischen Bibliotek" este declarat persoană juridică şi capătă în Martie 1959 un Statut, în care se prevede că "Asociaţia trebuie să susţină Institutul Român de Cercetări în sarcina pe care acesta o are de a menţine bunurile culturale româneşti şi de a strânge materiale documentare. Asociaţia nu posedă nici un fel de colecţii proprii". Spre deosebire de Institut, asociaţia poate primi ca membri şi persoane care manifestă interes pentru străduniile culturale ale instituţiei de la Freiburg, fără ca să fie însă în mod obligatoriu cunoscători ai limbii române. Rolul pe care şi-l asumă Cercul este dintre cele mai importante: el trebuie să trezească printre germani interesul pentru cultura românească, să apropie pe germanii strămutaţi din România şi să menţină şi adâncească vechile legături de prietenie germano-române.

Spre deosebire de manifestările organizate de Institut, cele care au loc sub egida Cercului - conferinţe, lecturi din opere proprii etc. - se desfăşoară în limba germană. De cele mai multe ori, conferinţele au ca teme literatura, istoria, etnografia şi folclorul românilor, legăturile dintre români şi populaţia germană din România, precum şi interferenţele culturale germano-române. Spicuim din programele acestor manifestări desfăşurate de-a lungul anilor, următoarele conferinţe: Dr. Florian Müller (Durbach), Obiceiurile românilor de Crăciun şi Anul Nou; Prof.Oskar Wittstock (Freiburg), Johann Martin Honigberger - un cercetător din Braşov al Indiei şi Realizările Institutului de Cultură Româno-Germană din Braşov; Dl. Kurt Döring (Freiburg), De la Carpaţi la Delta Dunării, conferinţă urmată de proiecţii; Oberstudienrat Nikolaus Hubert (Freiburg), Mănăstirile din Nordul Moldovei - o contribuţie românească la dezvoltarea culturii europene; Dl. Hans Diplich (Frankenholz),

Primii paşi ai literaturii germanilor din sud-estul european în Germania Federală, cu începere din 1945; Dr. ing.Aurel Teuşan (Freiburg), Olimpul, punct de popas în peregrinările macedo-românilor, cu proiecţii de diapozitive din colecţia personală a conferenţiarului; Dl.Petre-Mihail Mihăilescu (Freiburg), Aromânii, minoritate românească din sud-estul Europei; Dl.Johann Scheibling (Freiburg), Banatul şi capitala sa Timişoara; părintele Heinrich Wittstock, Carpaţii Transilvaniei; Dl. Gottfried Habenicht (Freiburg), Obiceiurile de Rusalii la români, urmată de două filme documentare provenind din arhiva Institutului de filme ştiinţifice din Göttingen; D-na Lotte Wilhelm (Freiburg), Poetul român Mihail Eminescu pe fondul literaturii europene, urmată de un program de cântece pe versuri de Eminescu, interpretate de cântăreaţa română D-na Ana Petri-Müller, acompaniată la pian de soţul ei, Dl.Hans-Peter Müller. D-na Wilhelm a mai ţinut şi o altă interesantă conferinţă pe tema obiceiului românesc de Crăciun "Capra". De asemenea, Prof.Hans Loew (Freiburg) a susţinut un Seminar de istoria artei în România pe temele: 1) Elementele artei populare româneşti; 2) Icoane pe sticlă şi pe lemn; 3) Evangheliarul din 1592 de la Neamţ; 4) Expresioniştii din Transilvania; 5) Constantin Brâncuşi; 6) Arta contemporană din România (prelegeri însoţite de proiecţii şi urmate de discuţii libere).

În cadrul Cercului, în câteva rânduri scriitori germani originari din România au citit din operele lor. Amintim pe părintele Andreas Birkner, născut în Transilvania, care a citit din volumele sale de proză Die Tatarenpredigt şi Mogoscher Geschichten, precum şi pe poetul Hans Diplich, care a citit nu numai din poeziile sale originale, ci şi din minunatele sale traduceri în limba germană ale unor opere poetice populare şi culte româneşti. Foarte adesea, aceste conferinţe şi lecturi au însoţit tradiţionala sărbătorire a Crăciunului, când fervoarea mistică cu care sufletul germanic întâmpină Naşterea Domnului se îmbină în mod fericit cu străvechile tradiţii ale românilor. An de an, la 6 ianuarie, în sălile muzeului In-

stitutului, români şi germani cântă împreună "Steaua sus răsare" şi "Stille Nacht", la lumina caldă a lumânărilor care filtrează blândele priviri ale sfinţilor vechilor icoane ce împodobesc pereţii.

•

Dar, revenind la activităţile încă tânărului Institut de cercetări, relevăm o nouă iniţiativă, aceea a creării unei "Arhive fonografice a exilului", care avea să cuprindă:

1) înregistrări pe bandă de magnetofon ale vocilor personalităţilor culturale şi artistice din exil, precum şi ale diverselor manifestări ocazionale;

2) înregistrări ale faptelor lingvistice şi folclorice obţinute în cadrul anchetelor ştiinţifice efectuate asupra grupurilor compacte de români;

3) copierea documentelor sonore inedite aflate în arhivele apusene;

4) colecţionarea discurilor comerciale cuprinzând opere ale unor cântăreţi, dirijori şi instrumentişti români.

Arhiva a fost inaugurată cu Const.Brăiloiu, Musique populaire roumaine (provenind de la Musée de l'Homme din Paris) şi Texte înregistrate în 1953 de Laboratorul de Fonetică din Strasbourg (ambele donate de Prof.Dr.E.Lozovan).

Lexiconul exilului românesc, o iniţiativă derivând din proiectul de Dicţionar biografic român (datând din 1951), a fost considerat ca o primă etapă a acestuia. Institutul, fiind posesorul celor mai bogate date în materie de exil, trasase deja cadrul general al lucrării şi făcea apel la cărturarii români din pribegie să trimită date biografice şi bibliografice sub formă de răspunsuri la un chestionar anume întocmit, care se adresa şi cercetătorilor străini preocupaţi de problemele româneşti. Din păcate însă, din nou din motive independente de voinţa Institutului, aceste proiecte au fost numai într'o foarte mică măsură realizate.

Spiritul creator care a stat permanent la baza ctitoriei de la Freiburg a primit un nou impuls prin transformarea Bibliotecii în Institut de Cercetări. Dezvoltarea ulterioară acestui moment este atât de bogată şi variată, încât ne este foarte greu s'o sintetizăm, pentru a putea astfel oferi cititorilor o cât mai fidelă imagine a adevărului.

Iniţiativa pornită din preocuparea plină de dragoste venea adesea să organizeze ceea ce exista şi se dezvolta deja prin ajutorul tuturor. Ilustrarea cea mai clară a afirmaţiei de mai sus este modul în care au apărut şi au crescut noile secţii şi subsecţii. Materialul informativ adunat în cadrul unui anumit domeniu - donat sau achiziţionat prin cumpărare ori schimb - cerea el însuşi constituirea unei noi secţii, urmată nu numai de fireasca ei dezvoltare ulterioară, ci şi de intrarea unei noi tematici în aria de investigaţii ştiinţifice efectuate sub egida Institutului, fapt încununat în final de editarea studiilor respective adesea tot în cuprinsul publicaţiilor sale.

Un exemplu edificator este crearea în Decembrie 1959 a "Secţiei sud-est europene" a Institutului, care îşi propunea să "deschidă noi posibilităţi de investigaţie într'un sector în care trecutul nostru istoric este atât de frecvent împletit cu cel al vecinilor". Aici urmau să intre diverse materiale - ziare, cărţi, reviste, articole de presă, fotografii, stampe etc. - privind această zonă a Europei.

Tot astfel a luat naştere în Aprilie 1965 "Secţia tezelor de doctorat", a cărei necesitate a fost sugerată de prezenţa unui doctorand american ce-şi alesese drept subiect un studiu asupra tezelor de doctorat scrise de români şi tratând despre România. El a găsit la Institut un material bogat, dar nesistematizat. Acest neajuns a fost repede remediat; apoi, Institutul a făcut un călduros apel la compatrioţi şi la prietenii străini, prin care cerea semnalarea şi procurarea tuturor tezelor de doctorat despre România, indiferent de naţionalitatea autorului), susţinute la universităţile din Germania sau din alte ţări.

De asemenea, numărul extraselor crescând foarte mult, s'a simţit nevoia separării lor de cărţile propriu-zise, creându-se astfel Secţia extraselor. Având în vedere marea lor valoare ştiinţifică, sprijinitorii şi prietenii Institutului erau rugaţi să participe la acţiunea de strângere a acestor materiale.

O dată cu înfiinţarea Institutului Român de Cercetări, activitatea editorială a Bibliotecii continuă prin noua serie a "Buletinului", vol.I (V), şi prin editarea volumului II din Noul Album Macedo-Român, apărut cu ocazia aniversării a 100 de ani de la înfiinţarea primei şcoli româneşti din Macedonia (1864-1964). Problema aromânilor, absentă ca atare din preocupările actuale ale cercurilor ştiinţifice din ţară (timid abordată numai în unele lucrări de lingvistică), a fost tratată ca o problemă deosebit de importantă în cadrul acestor două volume, la care au colaborat personalităţi ştiinţifice prestigioase. Amintim pe Basil Munteanu, Constantin Braga, N.P.Comnen, Vasile Posteucă, Lucia A. Popovici, Günter Reichenkron, Marcel Fontaine, R.V.Bossy, Grigore Nandriş, N.I.Herescu, care astăzi nu mai sunt printre noi. Deşi autorii - români şi străini - nu aparţin ca formaţie aceloraşi şcoli, deşi mulţi dintre ei nici nu s'au cunoscut personal, totuşi din lucrările lor se degajă o idee comună: unitatea şi continuitatea poporului român, format între izvoarele Tisei şi Munţii Pindului şi între Nistru şi Istria, uriaşă pânză care a fost întreruptă apoi de venirea şi aşezarea diferitelor triburi de altă origine etnică. Un alt aspect relevat şi studiat de autori este dăinuirea aromânilor în timp, rezistenţa lor înverşunată împotriva desnaţionalizării, trezirea lor la viaţa culturală, primele lor legături cu fraţii din România, toate acestea bazate pe o largă şi aprofundată documentare. Nu lipsesc nici prezentările marilor figuri ale culturii aromâneşti: Gheorghe Murnu, Tache Papahagi, Dimitrie Caracostea, Dimitrie Bolintineanu, Iuliu Valaori, Cezar Papacostea, Pericle Papahagi şi mulţi alţii. Este locul să aducem un

omagiu deosebit D-lui Constantin Papanace, cercetător asiduu şi perfect cunoscător al problemelor aromânilor, el însuşi un fiu distins al acestei nobile ramuri a poporului român, unul dintre cei care au contribuit în mare măsură la iniţierea şi publicarea Albumului.

În Ianuarie 1961, o importantă donaţie vine să îmbogăţească colecţiile Institutului, prin generozitatea compatriotului nostru Georges Răut din Paris, mare colecţionar şi iubitor pasionat al artei. Graţie Domniei-sale, în patrimoniul Institutului intră, printre alte cărţi, şi amintirile de călătorie ale Prinţului Demidoff, cu ilustraţii de Raffet, reprezentând numeroase scene şi vederi din ţările româneşti. Un tablou în ulei şi patru desene de Pallady, gravuri, hărţi, litografii vechi, ceramică românească, scoarţe şi cusături româneşti de mare valoare, împreună cu cărţile dăruite, poartă azi numele de "Fondul Georges Răut".

O emoţionantă donaţie, tocmai din Sydney-Australia, soseşte în luna Decembrie 1964 la Freiburg. Este vorba de urna cu cenuşa regretatului nostru compatriot Dr. N.A. Florescu,născut în 1910 în Moldova, distins fizician stabilit în exil la Sydney, unde obţinuse o binemeritată recunoaştere din partea cercurilor ştiinţifice australiene. A decedat în ziua de 6 Decembrie 1963, lăsând prin testament întreaga sa bibliotecă ştiinţifică Institutului din Freiburg, după ce încă din cursul vieţii trimisese aici o parte a lucrurilor strânse în refugiu. Ultima sa dorinţă a fost să se redea urna cu cenuşa sa pământului strămoşesc, atunci când va veni vremea. Suma de 21.000 DM donată de el a fost una din contribuţiile cele mai importante pentru cumpărarea Casei Culturale Române.

Mitropolitul Visarion Puiu al Bucovinei, săvârşit din viaţă la 10 August 1964, la Viels-Maisons în Franţa, în vârstă de 85 de ani, a dispus să fie lăsat Institutului Român din Freiburg avutul său din exil: cărţi, icoane, portretul său executat

de un pictor francez, precum şi arhiva personală din timpul păstoririi sale în România.

La 1 Mai 1967, românii din exil au primit o grea lovitură prin moartea eminentului teolog, distins scriitor şi jurnalist, George Racoveanu. Prieten credincios al Bibliotecii şi Institutului încă din primele momente ale existenţei lor, el le-a lăsat aleasa sa bibliotecă, precum şi câteva obiecte de artă. În semn de recunoştinţă şi de omagiu pentru sufletul său nobil, s'a instituit "Fondul George Racoveanu", păstrându-se un colţ din odaia de lucru a defunctului, cu masa şi obiectele sale personale în "Micul Pantheon" amenajat azi în subsolul sediului instituţiei.

În Mai 1965 se creează un nou fond, care va îmbogăţi considerabil patrimoniul Institutului. Prof. Dr. Gino Lupi din Milano, mare prieten al poporului român şi profund cunoscător al valorilor sale spirituale, declara printr'un act de donaţie, datat 3o Aprilie 1965, că lasă pe cale testamentară instituţiei de la Freiburg întreaga sa bibliotecă, cu toate accesoriile (Anexa V). Din scrisoarea Domniei-sale însoţind actul de donaţie, rezultă că numărul volumelor bibliotecii sale se ridică la circa 15.ooo, printre care se află şi ediţii rare, tipărite la Bologna şi Veneţia în secolul al XVII-lea, precum şi documentele istorice ale vechii sale familii. In finalul Actului de danie,Prof. Gino Lupi subliniază cu căldură:

> "Sunt foarte fericit că am hotărît să fac această donaţie, care va fi utilă pentru o importantă instituţie culturală română din Europa, întrucât altfel,neavând urmaşi direcţi, aceste cărţi ar fi revenit unor moştenitori îndepărtaţi, care, nepurtând nici un fel de interes pentru cultura mea, le-ar fi împrăştiat poate, vânzându-le pe la anticariate.

Institutul îi mulţumeşte cu emoţie generosului donator, regretând totodată că împrejurările l-au împiedicat să viziteze lăcaşul românesc de cultură. Totuşi, Prof. Gino Lupi a fost mereu prezent la diversele manifestări ale Institutului,atât prin

conferinţele trimise (cum a fost Fra Gieremia da Vallachia,citită în sesiunea de comunicări din 1968), cât şi prin mesaje emoţionante, vădind o mare dragoste pentru ţara noastră şi o deosebită preţuire pentru instituţie.

La sugestia regretatului prieten al Institutului, Prof. Dr. Günter Reichenkron, de la Freie Universität-Berlin, "Stiftung Volkswagenwerk", fundaţia culturală a renumitelor uzine, a donat instituţiei din Freiburg suma de 22.ooo DM,care a fost folosită pentru cumpărarea unui număr de 845 de volume şi periodice de mare valoare ştiinţifică şi bibliofilă,grupate în patrimoniul Bibliotecii sub numele de "Fondul Volkswagen", cum ar fi Uricariul în mai multe volume publicat de C.Codrescu, Istoria Românilor de V.A.Urechia, "Analele Societăţii Academice Române", "Analele Academiei Române", Pravilniceasca Condică din 178o,colecţia "Revue historique du sud-est européen" (1925-1935) etc.

Interesul pe care l-a stârnit printre specialişti publicarea Noului Album Macedo-Român a dat curaj Institutului să meargă mai departe pe acest drum, servind astfel prin cercetări ştiinţifice nepărtinitoare cauza românească. În 1965 s'a luat iniţiativa de a se întocmi o lucrare privind Basarabia şi Bucovina, în care să fie tratate istoric, cultural, politic, economic, juridic, etnografic, sociologic, religios etc. complexele probleme legate de aceste două provincii rupte din trupul ţării. Institutul a făcut un călduros apel la cărturarii români din exil şi la învăţaţii străini prieteni ai poporului român să contribuie la această operă, în care adevărul ştiinţific urma să fie aliatul cel mai credincios al românilor.

O menţiune specială trebuie să fie făcută activităţii bibliotecăreşti propriu-zise, care în această perioadă se intensifică graţie posibilităţii pe care o are acum Institutul de a angaja o bibliotecară diplomată în persoana D-rei Margarethe Lörz, colaboratoare fidelă, mulţumită căreia s'a putut face faţă atâtor obligaţii necesare ducerii în bune condiţii a activităţii instituţiei.

După numeroase frământări şi după eşuarea unei formule de rezolvare împreună cu Prinţul Nicolae a problemei localului din Mercystrasse, visul unei "Case de Cultură Române" devine iniţiativă, iar iniţiativa devine acţiune. Un prim apel lansat în Iulie 1964, cu referiri la vechiul apel din 1956, se adresa românilor şi tuturor acelora care - fără să fie români - ne erau prieteni, solicitându-le să doneze, "după greutatea pungii şi după bogăţia inimii". Apelul găseşte ecouri în sute de inimi. Lungile liste de donatori din toate colţurile lumii sunt dovezile grăitoare ale dragostei şi admiraţiei cu care este înconjurată opera cu adevărat românească de la Freiburg. A fost o probă grea, dar strălucită a solidarităţii româneşti şi a tenacităţii şi energiei conducerii Institutului, care au provocat admiraţia autorităţilor germane. Acestea au făgăduit că, în cazul în care se vor putea strânge până la o anumită dată o sută de mii de mărci, această sumă va fi triplată de Guvernul Federal German şi de Guvernului Landului Baden-Württemberg.

În toiul acestei lupte, Institutul şi-a serbat a 2o-a aniversare,sub patronajul de onoare al oraşului Freiburg (Anexa VI).O conferinţă de presă şi un interview dat radiodifuziunii din sud-vestul Germaniei,precum şi vizitarea expoziţiilor Institutului,au fost urmate a doua zi de conferinţe pe teme legate de istoria şi arta românilor,precedate de o scurtă introducere a D-lui V. Mihăilescu. D-na Lucia A. Popovici a prezentat viaţa şi opera ilustrului său tată, neînfricatul patriot bănăţean Aurel C. Popovici, aducând mărturii inedite despre acest mare fiu al poporului român. Prof.Dr.I.Gh.Dimitriu din Nürenberg a arătat în ce măsură sunt şi astăzi actuale problemele ridicate de Şcoala Ardeleană, iar Prof.Dr. Alexandru v. Randa, directorul Institutului de Istorie Universală din Salzburg, a vorbit în limba germană despre Mihai Viteazul, luptător pentru unirea românilor.Prof. René Staeger din Zürich, vorbind despre problema Basarabiei, de tragică actualitate, a expus elegant şi documentat argumentele bazate pe adevărul istoric care pledează în favoarea drepturilor noastre asupra acestei provincii. Prof.Dr. Wilhelm Giese a încheiat ciclul de conferinţe cu o admirabilă expunere despre Amestecul de stiluri în arta bisericească a Bucovinei, ilustrând-o cu minunate diapozitive în culori.

În dimineaţa zilei de 24 Mai, în sala împodobită a colegiului "Sapientiae", Prof.Oskar Wittstock, preşedintele Cercului de prieteni ai Institutului, a deschis solemnitatea festivă salutând pe oaspeţii români şi germani printr'o adânc simţită cuvântare. Din partea autorităţilor germane au vorbit Dr. R. Heidel în numele oraşului Freiburg, Dr. Wottge din partea Guvernului Landului Baden-Württemberg, Prof.Dr. W.Lettenbauer în numele Universităţii din Freiburg, Prof.Dr. W.Giese în numele profesorilor romanişti germani, Msgr. Dr. Amann din partea secretariatului extern al Vaticanului şi poetul Hans Diplich în numele germanilor originari din România, urmat de cuvântări ale reprezentanţilor bisericii catolice şi evanghelice. Dl.Virgil Mihăilescu a subliniat în cuvântul său menirea instituţiei pe care o conduce de a păstra şi răspândi spiritul şi cultura românească în lumea vestică. Prof.Dr. v. Randa a arătat apoi rolul Institutului în strângerea relaţiilor culturale româno-germane. Ansamblul Neaga din Rastatt a completat cu un program muzical seria cuvântărilor festive, după care, în încheiere,Prof. Wittstock a mulţumit cu căldură tuturor vorbitorilor şi participanţilor.

La Adunarea Generală de după-amiază s'au discutat chestiuni privind bunul mers al instituţiei, cu care ocazie a vorbit Dr.I.V.Emilian, iar seara a avut loc un reuşit concert, la care şi-au dat concursul Ansamblul Neaga, tenorul Constantin Frăţilă din Freiburg şi basul Aurelian Neagu de la Opera din Zürich, interpretând lucrări de compozitori ai muzicii universale şi româneşti.

Liturghia pontificală a fost celebrată de prelaţi ortodocşi şi greco-catolici, răspunsurile fiind date de corul "Car-

men" din Paris, sub conducerea maestrului Ionel Eitel, şi de basul Aurelian Neagu. Un dar generos al Primăriei oraşului Freiburg a fost minunata excursie organizată pentru participanţi în Pădurea Neagră.

Presa exilului şi cea germană au dat o amploare deosebită relatărilor privind acest eveniment. Ziare ca "Offenburger Tageblatt", Stuttgarter Zeitung", "Badische Zeitung","Mannheimer Mercur", "Stuttgarten Nachrichten", "Der Donauschwabe", "Siebenbürgische Zeitung", "Licht der Heimat", "Banater Post", revista "Mitteilungen der Südosteuropa-Gesellschaft" au publicat numeroase articole sub titluri sugestive: Un focar de cultură românească, Totul despre România, Competenţă în toate problemele privind România, Informaţii privind România, Un Institut unic în felul lui are griji. Aceste articole trădează interesul, admiraţia, dar şi preocuparea cercurilor germane pentru viitorul instituţiei. Citäm din "Südostdeutsche Vierteljahres Blätter" din München, nr.3 din 1969:

> "Nici Parisul, ţinta atâtor intelectuali români,nici Statele Unite şi nici o altă ţară din Apus nu au avut fericirea să ofere ospitalitatea lor unei ctitorii de asemenea proporţii... Ca substrat spiritual i-a servit dintru început ataşamentul pe care o mână de români îl aveau faţă de cultură... /La sărbătorirea aniversării/ au fost momente de înălţare şi momente de reculegere, bilanţuri ale trecutului şi speranţe de viitor. Toate conferinţele, alocuţiunile, cuvintele de salut s'au caracterizat printr'un spirit de solidaritate, prin năzuinţa către apropiere, care îşi au toate originea în dorinţa profundă a tuturor de a convieţui într'o lume mântuită şi paşnică. Reprezentanţii oraşului, ai Guvernului, ai Bisericilor, Universităţii şi ai germanilor strămutaţi din România, precum şi participanţi români veniţi din Franţa, Spania, Italia, Elveţia, Austria şi Germania, s'au despărţit prieteni, convinşi că Biblioteca este un aşezământ cultural necesar".

Am redat mai pe larg această sărbătorire, ca şi ecourile pe care le-a provocat, pentru a sublinia vitalitatea instituţiei: ea trecea atunci prin clipele sale cele mai grele, campania de strângere a fondurilor pentru Casa Culturală era în curs şi nu se întrezărea încă nici o posibilitate de găsire a unui local adecvat.

În focul acestei lupte îndârjite, o veste tristă a venit ca o lovitură de trăznet să cernească inimile tuturor: moartea la Geneva a Luciei A. Popovici. Institutul îndeosebi, a cărui colaboratoare, membră activă şi mai ales prietenă fără rezerve a fost, păstrează vie amintirea fiicei marelui român Aurel C. Popovici, de la care a moştenit temperamentul combativ şi toate idealurile ce-l însufleţiseră. Prodigioasa ei activitate publicistică axată pe teme româneşti s'a îndreptat în multe direcţii, dintre care trei sunt mai importante: ţăranul român; recuperarea valorilor româneşti; căutarea de noi surse pentru istoria românilor (vezi Anexa VII).

°

Dar timpul nu stă pe loc... Şi iată că după căutări, demersuri, speranţe, decepţii, D-na Maria Mihăilescu, soţia directorului Institutului, găseşte imobilul mult aşteptat, care adăposteşte azi Casa Culturală Română, Institutul şi Biblioteca, în Uhlandstrasse nr. 7, aproape de frumosul râu Dreisam şi de dealurile cu păduri de brazi, uneori albastre ca înserarea de iarnă, alteori negre, acel negru specific care a dat şi numele întregii regiuni: Pădurea Neagră. Prin curtea clădirii curge unul dintre acele multe "Bächlein", pârâiaşe cu albii pietruite şi ape limpezi care aleargă prin rigolele anume săpate în străzile Freiburgului, botezat de Dl.Virgil Mihăilescu - într'un elan de duioşie retrospectivă - "Bistriţa".

În acel moment se putuse colecta suma de 86.ooo DM, care va fi completată cu un împrumut de 14.ooo DM făcut la Bancă. Trebuia neapărat să se ajungă la suma de loo.ooo DM până la sfârşitul anului, pentru a se putea beneficia de darul Statului Federal de loo.ooo DM şi de cel al Landului Baden-Württemberg de

egală valoare. Iar noul imobil necesita nu numai repararea grabnică a tuturor instalaţiilor, ci şi o reamenajare a încăperilor, astfel încât să poată corespunde scopului propus.

Campania de colectare a fondurilor continuă. Se creează titlul de "Membru fondator al Casei Culturale" pentru cei ce donează peste 5oo DM. Doamna Alexandra Sever Pop din Bruxelles, văduva ilustrului lingvist român Prof. Alexandru Sever Pop, cedează Casei Culturale drepturile de autor ce i-ar fi revenit în urma publicării volumului II al operelor postume ale regretatului său soţ. Dr. D.C. Amzăr donează pentru Fondul Casei Culturale suma provenită din vânzarea a circa 2oo de exemplare din operele lui Lucian Blaga, Nae Ionescu şi Nichifor Crainic reeditate de Domnia-sa. Generalul Ion Gheorghe donează spre vânzare 5oo de exemplare din lucrarea sa Rumäniens Weg zum Satellitenstaat. Dl. Erick Beck din Stuttgart donează 45 de exemplare din lucrarea Der ewige Acker.

După eforturi supraomeneşti, în Decembrie 197o se comunică prietenilor şi sprijinitorilor Institutului că la 29 Octombrie 197o fusese perfectată cumpărarea Casei Culturale, şi se aduc mulţumiri autorităţilor germane, care au sprijinit şi încurajat acţiunea românilor. Deosebit de mişcător este mesajul de recunoştinţă şi gratitudine adresat "tuturor acelora care prin obolul lor dezinteresat au constituit baza financiară iniţială pentru cumpărarea localului Casei noastre Culturale. A fost o dovadă de solidaritate românească, care a făcut o adâncă impresie, mai ales în cercurile străine şi în cele germane oficiale. Semnificaţia acestei solidarităţi apare cu atât mai impresionantă, cu cât marea majoritate a acelora care au contribuit este formată din oameni mai puţin înstăriţi" (vezi Anexa VIII).

Mutarea în noul local s'a terminat la 7 iunie 1971,zece camioane mari transportând zestrea Institutului şi a Bibliotecii, după o muncă de ambalare care a durat săptămâni, efectuată cu forţe proprii.

Luarea în stăpânire a Casei Culturale Române este anunţată şi comentată de presa germană cu aceeaşi simpatie de care se bucuraseră şi celelalte evenimente din viaţa Institutului. Dăm în traducere câteva titluri sugestive ale articolelor apărute în cursul acestui an: Tezaur al culturii sud-est europene - Institutul Român de Cercetări din Freiburg, păstrător al relaţiilor (în "Oberhessische Presse" din 23.8.1971); Institutul Român de Cercetări în casă proprie - Freiburgul adăposteşte o Casă Culturală Română (în "Badische Neueste Nachrichten" din 19.1.1971); Sarcini de viitor - "Casa Culturală Română" din Uhlandstrasse 7 (în "Siebenbürgische Zeitung" din 31.1.1971); Un centru de cultură sud-est europeană - Institutul Român de Cercetări din Freiburg i.Br. adăposteşte literatură şi un muzeu de valoare (în "Deutsche Tagespost" din 1. 12. 1971), al căror conţinut consemnează tezaurul de cultură românească adunat cu atâtea greutăţi, dar şi omagiile cuvenite ctitorilor şi colaboratorilor instituţiei.

Un asemenea omagiu, deosebit de emoţionant, este acela al Prof.Constantin Marinescu, fost elev, prieten şi colaborator al lui Nicolae Iorga, ultim director al Şcolii Române de la Fontenay aux Roses, un focar de cultură franco-română întemeiat de Iorga lângă Paris, azi din păcate dispărut. În cadrul unei emisiuni a postului de radio "Free Europe" din 14 septembrie 1971, Domnia-sa relata cu melancolie despre dispariţia şcolii de lângă capitala Franţei şi făcea o prezentare a Institutului Român din Freiburg, considerându-l ca pe o revanşă a culturii româneşti, ca pe o dovadă a sufletului şi a priceperii depuse de conducerea acestuia pentru salvarea şi fructificarea a tot ce mai putea fi salvat. În alocuţiunea sa intitulată în stil cronicăresc O samă de cuvinte despre o admirabilă ctitorie din Germania Federală, Prof.Constantin Marinescu enumera o parte din cea ce s'a putut aduna în acest locaş şi vorbea despre întâlnirea între zidurile acestuia cu publicaţiile compatriotului Octav George Lecca, mort în 1969 în exil în Anglia, pe care îl cunoscuse îndeaproape. Aceste publicaţii au luat drumul Frei-

burgului şi - "cum viaţa noastră, a celor desţăraţi, se întâlneşte mai la tot pasul cu lucruri neprevăzute" - aşa a aflat şi Prof.Marinescu de prezenţa cărţilor lui O.G.Lecca în oraşul universitar german.

•

Casa Culturală Română a fost inaugurată festiv cu ocazia Adunării Generale pe anul 1972, întrucât reparaţiile şi reamenajările erau foarte importante şi ceruseră un an pentru a fi terminate. Tradiţionalul ciclu de conferinţe, prezent mereu la manifestările Institutului, a început cu alocuţiunea Generalului Ion Gheorghe, despre Continuitatea elementului românesc în sud-estul european în funcţie de păstrarea aceloraşi mijloace de luptă care i-au asigurat dăinuirea de până acum. Dl. Const. Papanace a prezentat Consideraţii în legătură cu lupta şi mitul lui Tudor Vladimirescu şi urmările revoluţiei sale, iar Dl.Emil Bogdan (Paris) a vorbit despre Elitele în trecutul românesc. Ţinute în faţa unui numeros public român şi german, aceste conferinţe au fost excelent documentate, concepute sine ira nec studio, punând în faţa ascultătorilor noi şi interesante ipoteze.

Oraşul Freiburg a luat şi de data aceasta sub patronajul său festivităţile inaugurării, la care participau peste 500 de persoane, compatrioţi din exil veniţi din toate ţările vestului european, din America de Sud, din Statele Unite, reprezentanţi ai autorităţilor şi vieţii culturale germane, germani originari din România, prieteni din totdeauna ai Institutului.

Casa Culturală Română - loc de reculegere, de studiu şi de regăsire, centru de menţinere şi de iradiere a tot ce constituie bun spiritual românesc - a fost sfiinţită, chemându-se binecuvântarea Domnului asupra ei. Toţi cei prezenţi au fost conştienţi că fiecare în parte contribuise la această nobilă realizare, care garanta conservarea materialului adunat de-a lungul a peste două decenii şi asigura condiţiile dezvoltării viitoare.

•

Ne vom permite acum să luăm de mână pe cititorii acestor rânduri şi să le facem cunoştinţă cu Casa Culturală Română acelora care nu au vizitat-o încă personal.

La parter, vestibulul spaţios te întâmpină cu harta României în hotarele ei naturale, o imagine de mult scufundată în adâncurile sufletelor celor din generaţiile vechi veniţi recent din ţară şi o imagine nouă pentru tinerii care o cunosc numai ciuntită, mutilată, ca o pasăre cu o aripă ruptă. În acest vestibul, mese-vitrine adăpostesc exemplare vechi şi rare ale revistelor "Albina Românească" din 30 Iulie 1844 şi "Curierul românesc" din 16 septembrie 1829, precum şi cărţile Histoire de la Moldavie et de la Valachie, Neuchâtel, MDCCLXXXI, Codice civil al Principatului Moldovei, lucrarea lui Timotei Cipariu, Elemente de poetică, Blaj, MDCCCLX, renumitul studiu al lui N. Bălcescu România viitoare, în ediţia princeps din 1850.

In stânga vestibulului se deschid două camere mari, în care se află rafturi cu lucrări de istorie, geografie, filozofie, religie, drept, filologie, etnografie şi folclor, beletristică, istorie şi critică literară apărute în limba română în ţară, până în 1945 şi ulterior în exil, precum şi lucrări despre români şi România scrise în franceză, germană, engleză, italiană, spaniolă, portugheză, rusă, greacă etc. Un spaţiu anume este rezervat Secţiei macedo-române, unde se păstrează - alături de lucrări mai noi - şi câteva exemplare vechi şi rare ale unor cărţi tratând această importantă problemă.

Celelalte patru încăperi de la parter cuprind Secţia extraselor, Secţia textelor documentare şi a tezelor de doctorat, secţia periodicelor şi a "Monitoarelor Oficiale" şi "Buletinelor Oficiale" dintre anii 1875 şi 1976, cu fişierul respectiv. Într'una din aceste camere se află Secţia literaturii actuale editate în România, precum şi fişierul general al cărţilor, pe

autori şi pe probleme), Serviciul bibliografic şi repertoriul general.

Vestibulul etajului I adăposteşte o expoziţie de numismatică, într'o vitrină care dispune de un excelent sistem de iluminare, Secţia autografelor şi expoziţia unor manuscrise de valoare unică, printre care se află acelea ale lui Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri, Regina Maria, Constantin Stamati-Ciurea, D.Nanu, Cincinat Pavelescu, Ionel Teodoreanu, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, Theodor Şerbănescu, G. Tutoveanu, Elena Văcărescu, Eugène Pittard, Marcel Fontaine, Aron Cotruş, George Enescu, Grigore Gafencu, Vasile Posteucă, Sever Pop, Lucia A. Popovici, Eustaţiu Stoenescu, Mitropolitului Visarion Puiu, ca să nu-i amintim decât pe cei care nu mai sunt printre noi.

Un salonaş în stil Brumărescu, donat prin legat testamentar de soţii Marcel şi Alexandrina Fontaine, aduce o notă romantică, nostalgică, specifică multor interioare româneşti dinaintea primului război mondial.

În cele două săli mari ale etajului I se află Muzeul de artă românească populară şi cultă al Institutului, diversele donaţii fiind expuse - după posibilităţi - grupat, pentru a nu se rupe unitatea ansamblului iniţial. În sala mare a muzeului au loc manifestările ştiinţifice şi cultural-artistice, precum şi sărbătorile tradiţionale, capacitatea ei fiind de circa 80 de persoane. De jur împrejur, vitrinele expun minunate costume naţionale autentice din aproape toate provinciile româneşti, şi chiar din Macedonia, unele de mare vechime, printre care se numără şi costumul muscelean purtat de regina poetă Carmen-Sylva (detaliu emoţionant: în aceeaşi vitrină se află mănuşile şi pantofiorii minusculi ai unicului copil al primei perechi regale a României, micuţa principesă Maria, moartă la o vârstă foarte fragedă). Un alt minunat costum muscelean complet, care a aparţinut cândva familiei Haşdeu, precum şi ii, fote, cămăşi, brâie, sumane, obiecte ţărăneşti de uz casnic, vechi covoare olteneşti,moldoveneşti şi basarabene - ca să nu enumerăm decât o parte a pie-

selor muzeului - trezesc duioase amintiri compatrioţilor şi sinceră admiraţie străinilor ce vizitează acest lăcaş românesc de cultură. Pe pereţi, picturi şi desene de Pallady, Ghiaţă, Drăguţescu, Nina Batalli, Eugenia Caragaţă, D. Berea Steriadi, Zoe Elena Giotta-Frunză, alături de icoane vechi pictate pe lemn sau pe sticlă,întregesc atmosfera românească a acestor săli.

O încăpere alăturată este destinată Secţiei muzicale (cuprinzând discuri, benzi de magnetofon, material documentar,cărţi de specialitate), Secţiei cărţilor de arte plastice şi arhitectură, precum şi Secţiei manuscriselor. Într'una din cele trei camere destinate viitorului "Fond Gino Lupi", se află adăpostite provizoriu periodicele curente, expoziţia publicaţiilor editate de Institut, un panou cu machetele şi medaliile sculptorului C.Atanase din Franţa (un minunat dar făcut Institutului,pe care Domnia-sa l-a aranjat personal pe un panou anume), precum şi efigia ilustrului nostru donator şi prieten Prof.Gino Lupi, executată în bronz de Maestrul Eugen Ciucă. În celelalte două camere ale viitorului fond Lupi se află: Secţia de artă modernă (cu tablouri donate de artişti români aflaţi în străinătate: Natalia Dumitrescu, Al.Istrati, G.Tomaziu, D.D.Nicolaescu, sculptorul Ciucă, Simona Ertan, Sanda Niţescu, Ioana Olteş, Ion Mirea, Ion Vlad, Denise Pop-Câmpeanu), Secţia "Arhiva de presă", prospecte, legate testamentare, microfilme, hărţi şi stampe de mare valoare, numismatică, precum şi Secţia enciclopedii, dicţionare, lucrări de biblioteconomie şi bibliografie, alături de care, într'un colţ anume amenajat, se află un dulap special pentru păstrarea şi vizionarea comodă a diapozitivelor. Menţionăm că acest dulap sistematic a putut fi cumpărat datorită generozităţii Cercului de prieteni ai Institutului.

Să coborîm acum la subsolul clădirii, care aşteaptă împlinirea unui mare vis: Capela Română din Freiburg. Aici,într'o

încăpere dreptunghiulară ce aminteşte în mic - în ceea ce priveşte proporţiile - de planul basilicelor romane, va răsări cândva o altă minune, al cărei început a şi fost făcut de Ex.-Sa Arhiepiscopul catolic al Freiburgului Dr. H. Schäufele, care a donat personal 5.000 DM ca fond iniţial, urmat fiind de alţi donatori. Este încă un fapt care ne arată că idealurile Institutului, îndată ce se realizează - adică mor, cum zice un dicton francez - , renasc sub o altă formă, dar cu acelaşi fond de spiritualitate creştină şi de omenie românească. Capela este deocamdată un vis, dar un vis care o concepe a fi nu numai un lăcaş de rugăciune pentru toate cùlturile creştine ale românilor din Germania şi ţările învecinate, ci şi, mai mult, un simbol material, vizibil, al aspiraţiilor spirituale ale celor care se apropie cu dragoste şi cu respect de tezaurele adunate în Casa Culturală. Credem că această capelă va fi scut şi pavăză în orice încercări, de oriunde ar veni ele, care ar ameninţa ideile şi idealurile apărate de Institutul Român de Cercetări din Freiburg.

Afară de acest spaţiu, în subsolul clădirii se mai află şi legătoria, echipată cu utilaj cumpărat din fondurile acordate de Statul german; aici se leagă şi se "tratează" cărţile care suferă de diversele metehne inerente bătrâneţii. Într'o încăpere alăturată se află Secţia periodicelor din România apărute după anul 1944, Secţia de cărţi despre sud-estul european, Secţia dubletelor, toate ocupând aici numeroase rafturi înalte până în tavan.

Şi tot la subsol, o uşă totdeauna închisă cu grijă ne lasă să pătrundem în "Micul Pantheon", unde sunt păstrate relicvele prietenilor decedaţi. Căci în pribegie se resimte cel mai acut ceea ce spunea regretatul nostru prieten mort în îndepărtata Australie, Dr. Nicolae Florescu: "Mai rea decât moartea este uitarea". Şi azi, biblioteca de specialitate şi alte câteva obiecte personale ale acestui ilustru fizician se află în "Micul Pantheon", dovedind prin simpla lor prezenţă şi prin grija plină de evlavie cu care sunt păstrate că în instituţia exilului românesc de la

Freiburg nu este loc pentru uitare. În alt colţ al încăperii se află masa de lucru a cărturarului român George Racoveanu, aşa cum era ea în momentul morţii; printre alte fotografii ale compatrioţilor răposaţi ne surâde blând Lucia A. Popovici, iar portretele Mitropolitului Visarion Puiu al Bucovinei şi al Generalului Rădescu ne întâmpină din prima clipă în care am păşit pragul. Şi fiecare român - pătrunzând în acest locaş de linişte, impregnat cu acel ceva nevăzut din personalitatea celor ce au fost - îşi simte ochi împăienjeniţi de lacrimi, iar gândul lui murmură cu pietate un creştinesc "Dumnezeu să-i odihnească".

•

În acest cadru material cu care tocmai am făcut cunoştinţă, Biblioteca şi Institutul îşi duc munca de rutină, căci nu în fiecare zi au loc aniversări şi festivităţi...

Zestrea instituţiei este mereu îmbogăţită de compatrioţi generoşi. Citâm câteva din donaţiile ultimilor ani: "Fondul Lucia A. Popovici", cuprinzând cărţi de valoare, cusături vechi româneşti şi diverse obiecte de artă, toate lăsate prin testament; "Fondul I.N.Manzatti", cu bogate materiale documentare (patru mape de corespondenţă cu personalităţi marcante româneşti, precum şi diverse publicaţii şi documente); "Fondul Ministru N.G.Caranfil" (U.S.A.), având 16 mape cu diverse documente şi diferite publicaţii; "Fondul D-na Angela Ionescu" (San-Francisco), cu un număr mare de cărţi româneşti şi străine despre România (una dintre ele poartă dedicaţia Reginei Maria către donatoare), timbre vechi româneşti, păpuşi confecţionate de donatoare îmbrăcate în costume naţionale, 27 de cusături de mână de mare valoare artistică; "Fondul familiei Zoe şi Leontin Constantinescu" (Saarbrücken), cuprinzând cărţi şi periodice de mare valoare , precum şi studii personale ale donatorului, renumit jurist român, unele nepublicate încă. Anul acesta, Institutul a devenit şi posesorul "Fondului familiei Alexandrina şi Marcel Fontaine" (Paris), lăsat prin legat testamentar, compus din frumoasele piese de mobilă românească

despre care am amintit mai sus, din tablouri şi obiecte de artizanat.

Afară de aceste fonduri s'au mai primit numeroase donaţii în cărţi, periodice, texte documentare, obiecte de artă românească populară şi cultă, toate consemnate în dările de seamă amănunţite ale activităţii Institutului şi Bibliotecii, căci a intrat în tradiţie să nu se omită a se mulţumi chiar şi celui mai modest dintre donatori, ştiut fiind că orice obiect donat reprezintă despărţirea de o relicvă scumpă din ţara de departe.

Noul local al Institutului, prin spaţiul ce-l oferea, a intensificat migăloasa muncă bibliotecărească propriu-zisă. Biblioteca a intrat în sistemul general al bibliotecilor Institutelor şi Universităţilor germane, căpătând indicativul Frei 144 în catalogul Universităţii. Catalogul cărţilor pe autori şi pe probleme a fost pus la punct şi va fi fotocopiat, urmând a fi integrat în fişierul respectiv al Bibliotecii Universităţii din Freiburg. Catalogul pe probleme al cărţilor, care permite găsirea lor mai rapidă şi mai lesnicioasă, a fost împărţit în următoarele secţiuni principale: artă, bibliografii, calendare şi almanahuri, drept, economie, etnografie, filologie, filozofie, folclor, istorie, literatură, manuale şcolare, religie, statistică, ştiinţe exacte, tehnică,teme care corespund problematicilor solicitate de cercetare şi profilului nostru specific. Mai mult, subîmpărţirea acestor teme mari ţine şi ea seama de considerentele de mai sus; astfel, la capitolul "Istorie", de exemplu, avem - printre altele - subîmpărţirile: Banat, Basarabia, Bucovina, Chestiunea Dunării, Chestiunea Optanţilor, Dobrogea, Istoria învăţământului în România, Macedo-românii, Istro-românii, Românii din Timoc, Transilvania etc.

Un grup de studenţi germani entuziaşti au lucrat cu multă râvnă şi competenţă la organizarea Secţiei periodicelor, care au fost clasificate, conform profilului Bibliotecii, în opt clase: I. Periodice româneşti până la 1944; II. Periodice ale exilului; III. Periodice referitoare la sud-estul european; IV. Periodice

străine cu articole referitoare la România; V. Periodice din RSR; VI. Periodice din RSR - Ştiinţă; VII. Periodice din RSR în limbi străine; VIII.Periodice - bibliografii. S'au întocmit fişe pentru toate periodicele şi circa 1.ooo de titluri au fost integrate în Catalogul Universităţii din Freiburg. Fişierul bibliografic al presei exilului, lucrare unică în lume, este pe cale a fi terminat.

Secţia de texte documentare a fost pusă la zi şi de asemenea "Arhiva de presă", aceasta din urmă în primul rând datorită devotamentului D-nei Angela Ionescu din San-Francisco; venită să viziteze şi să cunoască Institutul, D-sa s'a oferit să ducă la bun sfârşit această operaţie, cu voie bună şi cu "efficiency", lucru pentru care instituţia îi este profund recunoscătoare.Secţia muzicală a fost organizată după schema A. muzică clasică interpretată de români, B. muzică populară românească, C. Muzică uşoară, D. recitaluri de poezie, proză şi piese de teatru. Tot în această secţie sunt cuprinse şi discurile, notele muzicale, benzile de magnetofon, tăieturile de presă, arhiva documentară, fotografii, programe, afişe, manuscrise etc., relative la viaţa muzicală românească.

În ce priveşte activitatea editorială, în perioada următoare anului 197o au apărut volumele II (VI), III (VII) şi IV (VIII) ale "Buletinului Bibliotecii Române". Ultimele două numere au fost dedicate în întregime câte unei singure lucrări:Der König der Berge (Avram Iancu) de Prof.Dr. Alexandru v. Randa, şi, respectiv, Die Sprichwörtlichen Redensarten in der rumänischen Sprache, de Prof.Dr. G.Dimitriu. A mai apărut de asemenea şi vol.I din seria Omagiu Prof. D.Găzdaru, cuprinzând Miscellanea din studiile sale inedite, primul din seria celor şapte volume proiectate.

•

Şi acum, după ce am încercat să conducem cititorul prin cadrul spaţial şi temporal în care sunt cuprinse viaţa şi munca cti-

toriei românesti de la Freiburg, dorim să amintim încă o dată contribuţia adusă la dezvoltarea instituţiei de un aliat de nădejde: presa. Dacă în cursul acestui studiu ne-am referit în numeroase rânduri la aprecierile făcute de presa germană, precum şi de posturile de radio "Free Europe", Paris, Madrid, "Voice of America etc., acum ne vom opri asupra prietenului credincios al Institutului care s'a dovedit a fi presa exilului. Publicaţiile româneşti din Germania Federală (dintre care amintim "Patria", "Legea", "Orientări", "Cuvântul în exil", "Orizonturi", "Vatra", "Buletinul informativ al Asociaţiei românilor liberi din Germania", "Apoziţia" şi bunul şi aprigul "Stindardul", vechi şi credincios prieten), dar şi cele din străinătate ("Drum", "Fiii Daciei", "Porunca Vremii", "Acţiunea Românească", "Romanian News Report" şi "America" din Statele Unite; "Presa liberă română" (F.R.P.) din Londra; "La Nation Roumaine", "B.I.R.E." şi "Limite" din Paris; "Carpaţii" din Madrid; "Buna Vestire" din Roma etc.) au urmărit cu un permanent interes activitatea şi evoluţia Bibliotecii şi Institutului Român de Cercetări din Freiburg,i-au publicat apelurile, i-au consemnat bucuriile şi necazurile, au popularizat manifestările ştiinţifice şi festivităţile organizate de acest focar de cultură al pribegilor români.

O menţiune deosebită trebuie să facem despre ziarul "Der Donauschwabe", organul comunităţilor germanilor originari din Banat repatriaţi în Germania, al cărui director, Dl.Franz Schuttack, s'a dovedit totdeauna un mare prieten al românilor în general şi al Institutului în special. Ziarul apare la Aalen şi afecţiunea sa pentru aşezământul de cultură românească de la Freiburg şi-a manifestat-o încă de pe timpul când purta numele de "Donauschwabische Rundschau". Am găsit un număr vechi al acestuia, din 22 Noiembrie 1953, în care se făceau cunoscute cititorilor realizările, nevoile şi scopurile urmărite de Biblioteca din Freiburg. În prezent, între Institut şi "Der Donauschwabe" s'au creat legături trainice de comprehensiune şi de simpatie. Adesea D-na Lotte Wilhelm, o distinsă colaboratoare a ziarului, vorbeşte la

festivităţile Institutului - aşa cum arătam mai sus -, şi în acelaşi timp scrie articole privind Biblioteca şi Institutul, înregistrând cu precizie evenimentele, realizările, tot ceea ce poate interesa pe cititorii ziarului referitor la viaţa acestei instituţii.

•

Plăpânda mlădiţă răsădită în pământ german devenise un pom voinic, cu ramuri ce dădeau roade bogate. Şi din proba timpului - piatra de încercare a tuturor întreprinderilor omeneşti - Institutul a ieşit biruitor, serbându-şi jubileul de un sfert de veac în cadrul unei Adunări Generale Extraordinare.

Numeroase mesaje venite cu acest prilej din toate colţurile globului afirmă ataşamentul compatrioţilor şi al străinilor pentru opera românească de la Freiburg (a se vedea fragmente din aceste mesaje (vezi la p.685).Aici ne mărginim să citäm numai un fragment din scrisoarea Prof. Gino Lupi, a cărui lectură mărturisesc că mi-a provocat o vie emoţie:

> "Neputând, din motive de sănătate, să fiu prezent la ceremonia atât de importantă din punct de vedere moral a aniversării celor 25 de ani de activitate a Institutului nostru, sunt însă prezent cu spiritul şi cu inima. Este o adevărată minune ce s'a realizat într'un sfert de veac, de când visul unei singure persoane, susţinută de puţini prieteni, plini de credinţă în acest vis, a devenit realitate.
>
> Sunt fericit că într'o zi Institutul nostru mă va primi cu biblioteca mea, astfel încât spiritul meu să se poată odihni într'un cămin al poporului român, pe care l-am iubit şi-l iubesc.
>
> Doresc acestui Institut o dezvoltare şi un succes cât mai mare, atât pe teren cultural, cât şi sentimental, pentru mulţumirea celor ce muncesc pentru el şi a acelora care-l susţin şi a naţiunii care-i oferă ospitalitate" (subl.ns.).

Rândurile de mai sus nu suferă nici un fel de comentariu; ele trebuie simţite, trebuie trăite.

În ziua cea mare a jubileului, festivităţile au început

prin prezentarea de către Dl.Dr.ing. Aurel Teuşan, membru fondator al Bibliotecii şi Institutului, a situaţiei financiare, după care Dl.Virgil Mihăilescu a făcut o succintă dare de seamă asupra celor 25 de ani de lupte şi sacrificii, de muncă tenace, de căutări şi,în ciuda atâtor greutăţi, de realizări pe plan spiritual şi material. Prof. Oskar Wittstock a vorbit apoi cu multă însufleţire în numele Asociaţiei saşilor originari din Transilvania, iar Dr. I.V.Emilian a mulţumit tuturor - şi mai ales Statului German - pentru sprijinul oferit cu generozitate Institutului în multe împrejurări şi mai ales la cumpărarea Casei Culturale Române, realizare de care pot fi mândri toţi cei care au contribuit la împlinirea ei. Prima zi a jubiliarelor manifestări a fost încheiată cu un program de muzică clasică interpretată de cântăreaţa română D-na Ana Petri-Müller, acompaniată la pian de soţul ei, talentatul pianist şi compozitor Dl.Hans-Peter Müller, recitalul lor fiind îndelung aplaudat de un public entuziast.

A doua zi, duminică 5 Mai, Sf.-Sa Protopop D.Em. Popa a celebrat o slujbă religioasă în biserica"Heilig Geist",la care s'a făcut şi pomenirea tuturor prietenilor şi sprijinitorilor Institutului plecaţi dintre noi în aceşti 25 de ani. După Te-Deumul în cinstea zilei de 10 Mai, cuvântarea festivă a fost ţinută de Dr. I.V.Emilian, care - ca totdeauna - a vorbit cu talentul, competenţa şi elanul său irezistibil.

•

Sărbătorirea a trecut, emoţiile s'au temperat şi viaţa şi-a continuat cursul cu bucuriile şi necazurile ei. Dar zi de zi poştaşul aduce plicuri şi pachete conţinând ziare, reviste, cărţi, documente trimise de compatrioţi, cereri de cărţi sau înapoieri de volume împrumutate anterior, prospecte de la anticariate şi edituri. Munca migăloasă de inventariere şi clasare, de corespondenţă, de întocmire a bibliografiilor pe o anumită temă la cererea diverşilor cercetători, pare mai uşoară când sufletul este cuprins de bucurie pentru orice adaos la zestrea instituţiei. Şi

redactarea volumelor de studii, şi dactilografierea lor exemplară,şi organizarea serbărilor tradiţionale, a sesiunilor ştiinţifice şi a adunărilor generale - când toată această muncă este dusă numai de directorul instituţiei împreună cu două colaboratoare (angajate fiecare cu câte o jumătate de normă din cauza lipsei de fonduri) - toate acestea sunt date uitării atunci când privirea cade pe rafturile ce gem de cărţi, pe vitrinele muzeului arhipline de piese de valoare şi mai ales atunci când ochii tuturor vizitatorilor se umplu de emoţie şi admiraţie, sau când în prefaţa unei teze de doctorat ori a unei alte lucrări ştiinţifice editate aiurea se citesc cuvintele consacrate: "Autorul mulţumeşte Institutului Român de Cercetări din Freiburg pentru amabilitatea şi competenţa cu care mi-a pus la dispoziţie documentarea necesară...".

... Şi de la o vreme o singură grijă întunecă bucuria D-lui Virgil Mihăilescu atunci când priveşte şirul lung al rafturilor cu cărţi: grija că în curând spaţiul nu va mai fi suficient pentru adăpostirea în bune condiţii a bogăţiei de documente, publicaţii, cărţi şi obiecte de artă. Dar zâmbetul şi liniştea îi revin repede, pentru că acum ştie că prietenii români şi străini ai Institutului vor fi alături de el şi-l vor ajuta cu aceeaşi căldură, dragoste şi comuniune sufletească cu care au sprijinit şi apărat instituţia de la Freiburg de-a lungul sfertului de veac ce a trecut.

•

Oaza de cultură românească ctitorită în inima Pădurii Negre poartă în ea o mare încărcătură emoţională, pe care o transmite adesea vizitatorilor, cu prilejul revederii unei imagini, unei cărţi, unui obiect neînsemnat păstrat între zidurile sale. Astfel, o vizitatoare mărturisea că a revăzut cu emoţie o carte care o făcuse să plângă în copilărie, aşa cum plâng uneori copiii asupra unei cărţi. Acest volum l-a revăzut pentru prima oară în rafturile Bibliotecii din Freiburg şi i-a declanşat aceeaşi emo-

ţie ca şi cu 40 de ani în urmă. Unii vizitatori îşi regăsesc vechile lor cărţi de citire, manualele de şcoală, ba chiar şi numere din "Universul copiilor" cu renumiţii Tudorică şi Andrei. De multe ori o poposire la Biblioteca din Freiburg este o cufundare în apele dulci ale trecutului, o regăsire a vechilor prieteni care sunt cărţile de altădată, ce-ţi şoptesc la ureche atâtea lucruri de mult uitate.

Dar instituţia de la Freiburg este şi cu totul altceva: un instrument de cultură care oferă celor ce-i trec pragul un teren neutru, unde pot studia toate aspectele problemelor româneşti. Oamenii de ştiinţă români şi străini consideră Institutul ca un deosebit de valoros centru de documentare şi ştiu că vor găsi aici un audiatur et altera pars. În mijlocul tuturor clătinărilor şi nesiguranţelor vremurilor de azi, Institutul Român de Cercetări din Freiburg se înalţă ca un stâlp de granit, independent faţă de dezbinările trecătoare; el vrea să se păstreze pentru generaţiile care vor veni ca un simbol al eternului românesc.

Documentaţia pe care o oferă Institutul în rolul său de înregistrator fidel al fenomenului românesc este absolut unică în ceea ce priveşte viaţa exilului, a cărui istorie este indisolubil legată de istoria neamului nostru. În acest sens, unul din prietenii dintru început ai Bibliotecii, care a alimentat-o permanent cu documente, scrisori şi acte de mare valoare pentru viaţa exilului, compozitorul I.N.Manzatti, scria în mesajul său de felicitare cu ocazia jubileului:

> "Catalogate cu pasiune, după cele mai moderne criterii, /documentele/ vor transmite viitorului o excepţională imagine a unui dureros capitol de istorie migratorie naţională. Cine cunoaşte organizarea unei biblioteci publice, cu toaleta respectivă a pieselor - înregistrare, numerotare, curăţire sau ajustare, fişier, catalogare, aşezare la locul cuvenit - acela îşi va putea da seama de efortul depus pentru aranjarea imensităţii de documente mari şi mici aparţinând colecţiei".

Istoricul Bibliotecii şi Institutului desminte afirmaţia că fenomenele istorice ar avea numai o motivaţie materialistă.

Căci după 25 de ani putem spune că ceea ce s'a făcut şi se face la Freiburg a fost istorie, a fost unul din cele mai grele examene pe care le-a dat spiritul şi energia românească în luptă nu numai cu greutăţile, dar şi cu timpul. Istorie pe care n'a motivat-o nici "miracolul economic german", nici lipsurile şi sărăcia celei mai curate părţi a exilului românesc. Aici la Freiburg totul a fost creaţia spiritului, a voinţei, a dragostei şi credinţei nezdruncinate, a cinstei sufleteşti şi a nemăsuratului dor de ţară.

Independenţa şi apolitismul cel mai intransigent, afirmate în atâtea rânduri, nu înseamnă indiferenţă atunci când este vorba de a lua poziţie în chestiunile vitale ale neamului nostru. Eminescu, despre care se ştie că nu era afiliat nici unui partid, deşi scria la ziarul conservator "Timpul", dispunea de libertatea de a judeca faptele vremii lui după cum îi dicta propria sa conştiinţă şi de a întrezări viitorul ţării după propria sa viziune. Linia lui Eminescu,netrunchiat de epigonii, este şi linia Bibliotecii şi Institutului de la Freiburg. Această linie tradiţională comună cărturarilor şi oamenilor mari din istoria românilor durează o punte solidă peste prăpastia creată după 23 August 1944 şi leagă trecutul de prezentul chinuit pe care-l trăim şi de viitorul ce se naşte din ieri şi din azi, căruia îi aparţine România visată de Eminescu, România noastră de mâine. Pentru această Românie liberă şi luminoasă de mâine trudesc cei câţiva din această instituţie - sprijiniţi de dragostea şi dărnicia sutelor de prieteni, ca şi de bunăvoinţa Guvernului German - pentru a păstra şi face cunoscute lumii adevăratele comori zămislite de geniul românesc.

În alte împrejurări şi în alte timpuri, energia iniţială a conducerii Bibliotecii şi Institutului va fi ridicat poate o catedrală, ducând mesajul oamenilor către cer. Dar nu este oare Institutul Român de Cercetări din Freiburg o catedrală, în altarul căreia arde de peste un sfert de veac flacăra dragostei şi a dorului de patrie?...

A N E X E

Anexa I

a) Statutul Bibliotecii Române din Freiburg (Germania)
(e x t r a s)

Grupul de intelectuali români din Freiburg i.Br.(Germania) a înfiinţat la data de 1 Mai 1949 o bibliotecă, purtând numele de Biblioteca Română din Freiburg, care a fost recunoscută ca persoană juridică la data de 21 Iulie 1950.

Scopurile Bibliotecii Române sunt următoarele:

1. Strângerea tuturor lucrărilor privitoare la istoria şi cultura poporului român, atât a celor originale, publicate în ţară sau în străinătate în limba română, cât şi a traducerilor lor în diverse limbi străine, precum şi a lucrărilor autorilor străini despre România.
2. Colecţionarea tuturor revistelor şi ziarelor româneşti apărând în străinătate.
3. Creearea unei arhive cuprinzând material documentar privind toate manifestările culturale româneşti în străinătate, prin strângerea publicaţiilor de orice natură: memorii, apeluri, circulări, albume, fotografii, programe etc.
4. Organizarea unui mic muzeu cuprinzând: obiecte de artă, ţesături, tablouri, reproduceri fotografice etc., cu scopul de a fi prezentate tuturor compatrioţilor şi prietenilor vizitatori.
5. O secţiune specială este prevăzută pentru colecţionarea lucrărilor de cultură generală din literaturile străine.
6. Editarea anumitor opere prezentând o importanţă deosebită pentru cultura românească; publicarea de extrase, rezumate, antologii din lucrările fundamentale ale literaturii române; redactarea unui catalog general al Bibliotecii, a unui Buletin cultural-informativ cu expunerea problemelor generale de cultură românească, a unui Buletin bibliografic etc.
7. Conducerea Bibliotecii Române urmăreşte ca această creaţie culturală să devină o sursă de documentare obiectivă pentru toate problemele istoriei şi culturii române, cu scopul de a pune la dispoziţia tuturor cercetătorilor, români şi străini, un material documentar informativ cât mai bine organizat.

Pentru înfăptuirea acestor scopuri, conducerea Bibliotecii Române din Freiburg adresează un călduros apel tuturor compatrioţilor, prietenilor noştri de pretutindeni şi tuturor instituţiilor de cultură din străinătate, cu rugămintea de a binevoi să sprijine această instituţie românească, oferindu-i orice ar putea să contribuie la împlinirea misiunii sale.

b) Fragment din apelul adresat intelectualilor români din străinătate, la înfiinţarea Bibliotecii Române la 1 Mai 1949.

... Dorim să reînviem bunele obiceiuri româneşti, să ne legăm unii de alţii prin omenia nedezminţită, să ne ajutăm sincer şi curat, împărtăşindu-ne unii altora tot ceea ce păstrăm viu şi nealterat din frumuseţile sufletului românesc cristalizat în bucoavne şi lucruri de artă.

Ne facem o sacră datorie din a strânge toate aceste relicve şi din a le pune la dispoziţia tuturor pribegilor noştri, întru alinarea dorului de ţară şi potolirea setei sufleteşti de care-s chinuiţi de atâţia ani de când drama unui neam martir îi frânge în depărtări străine.

Vom inventaria şi contura fenomenul emigraţiei române, căutând a strânge sistematic şi prin aceasta a salva de la uitare tot ceea ce depune mărturie în acest sens: de la simplul program de concert până la reviste şi cărţi, de la cel mai mic obiect la cea mai înălţătoare manifestare culturală. Reconstituind din bunurile pierdute şi fixând cu grijă pe cele în curs de desfăşurare în lumea românească liberă: iată misiunea ce şi-o impune Biblioteca Română din Freiburg !

Pentru toţi aceia care ne vor înţelege şi ne vor sprijini, exprimăm aici un simplu, dar nemărginit

M u l ţ u m i m !

BIBLIOTECA ROMÂNĂ
din
Freiburg (Germania)

Anexa II

Comunicarea Nr.1, din 15 Mai 1949

I. Biblioteca Română din Freiburg i.Br. a luat fiinţă efectiv în ziua de 1 Mai 1949, din iniţiativa grupului de intelectuali români din localitate. /.../Toate persoanele prezente la această adunare, după semnarea Actului Constitutiv, au fost declarate membri fondatori ai Bibliotecii.

II. Situaţia Bibliotecii la data de 15 Mai 1949:

Biblioteca posedă dintru început următoarele colecţii:

1.- 36 de volume româneşti (literatură, filozofie, artă etc.);
2.- 14 broşuri şi manuale diverse;
3.- 10 volume de traduceri în limbi străine;
4.- 8 lucrări străine despre România;
5.- 16 numere din publicaţii periodice străine;
6.- 2 lucrări manuscrise (teze de doctorat);
7.- 110 volume din literaturile străine.

Fondul de organizare colectat prin subscripţie în şedinţa de constituire a grupului se ridică la suma de 40 DM./.../

III. Diverse.

- Redacţiile publicaţiilor noastre periodice din străinătate sunt rugate a ne trimite cel puţin câte două exemplare din fiecare număr editat. /.../

- Conducerea Bibliotecii face cunoscut compatrioţilor noştri că va edita în curând o culegere din poeziile lui Mihail Eminescu, cu prilejul comemorării sale care va avea loc în anul 1950. Doritorii se vor adresa administraţiei Bibliotecii, pentru a reţine exemplarele din vreme, deoarece lucrarea se va imprima la multiplicator şi, deci, ediţia va avea un număr restrâns de exemplare.

Prietenii şi cunoscuţii noştri de pretutindeni sunt rugaţi a ne trimite orice informaţie în legătură cu activitatea culturală a românilor din străinătate. De asemenea, orice indicaţie bibliografică privitoare la publicaţiile de orice natură care apar peste hotare.

Totodată îi rugăm a ne comunica observaţii sau sugestii privitoare la o cât mai bună organizare a Bibliotecii noastre, rămânându-le îndatoraţi pentru concursul binevoitor pe care ni-l vor oferi.

BIBLIOTECA ROMÂNĂ
din
Freiburg (Germania)

Anexa III

Comunicarea Nr. XLV, din 1 Mai 1956.
Apel către români şi prieteni

Folosim prilejul pe care ni-l oferă comemorarea a şapte ani de activitate a Bibliotecii Române din Freiburg, spre a porni la realizarea unui gând care ne munceşte de mult: construirea unei Case de Cultură Românească. Dorim ca spiritul de creaţie care s'a degajat din întreaga activitate culturală a Bibliotecii de la Freiburg să se concretizeze printr'un local propriu, care, în acest vechi oraş cultural de sinteză a spiritului germano-latin, să constitue un simbol de faptă românească.

Într'o casă culturală proprie, Biblioteca noastră îşi va găsi stabilitatea necesară care să-i permită prosperarea şi extinderea ei pe dimensiuni tot mai mari. Aici, în casa noastră a tuturor, se vor putea dezvolta paralel şi alte activităţi culturale, spre folosul neamului nostru. Casa Culturală Românească va constitui în acest ţinut de intersecţii ale Europei un punct de sprijin pentru orice acţiune care să promoveze cultura şi interesele noastre naţionale. Năzuim să facem din ea o instituţie cu care să ne mândrim ca români.

Însufleţiţi de asemenea gânduri curate, ne adresăm tuturor românilor şi străinilor care sunt prieteni ai neamului nostru, fără deosebire de credinţă politică sau confesională. Lor le cerem sprijinul moral şi material prin punerea unei cărămizi la această ctitorie românească.

Cu cât participarea la această ctitorie va fi mai mare, cu atât prestigiul românesc va creşte în această parte a Europei. În Freiburg, vechi centru cultural al Europei de Vest, Casa Culturală Română va simboliza puterea de dăruire şi creaţia a românilor din exil, într'un mod cu atât mai impresionant cu cât lipsurile în care ne zbatem cu toţii sunt mai mari. Pentru majoritatea exilaţiilor, contribuţia va avea tâlcul obolului văduvei din Evanghelie.

Născută din suferinţa şi lipsurile exilului, această ctitorie românească va constitui la rândul ei o cărămidă la înjghebarea unităţii europene. În actuala evoluţie istorică, numai realizarea acestei unităţi pe toate planurile poate contribui la apărarea efectivă a patrimoniului civilizaţiei creştine şi la afirmarea culturii europene, rezultată din culturile tuturor naţiunilor conlocuitoare, pe plan mondial.

Daţi-vă obolul pentru Casa Culturală Română din Freiburg!
Prin aceasta veţi servi interesele Neamului nostru şi ale tuturor popoarelor europene de care suntem legaţi prin acelaşi destin!

Cu călduroase mulţumiri anticipate,

BIBLIOTECA ROMÂNĂ
din Freiburg (Germania)

Anexa IV

a) Comunicarea Nr. LV, din Martie 1959

Zece ani de la înfiinţarea Bibliotecii Române (1949-1959).

La 1 Mai 1959 se împlineşte un deceniu de la întemeierea Bibliotecii Române din Freiburg. Activitatea intensă, desfăşurată zi de zi, a instituţiei noastre a produs roade impunătoare atât pe plan cultural, cât şi pe cel naţional. Cu ajutorul românilor inimoşi şi al prietenilor străini, care nu ne uită în momentele grele, Biblioteca Română a reuşit să strângă - pe lângă manuscrise şi documente importante - peste 10.000 de volume, sute de colecţii de publicaţii periodice şi nenumărate alte valori culturale.

Prin aceste colecţii în continuă creştere s'au salvat multe din acele cărţi devenite rare în urma "epurărilor" făcute de cotropitori în Ţara ocupată. În acelaşi timp s'a pus la dispoziţia tuturor cercetătorilor în problemele româneşti un material documentar variat şi concentrat, aşa cum nu-l posedă nici o altă instituţie din ţările occidentale.

Pe de altă parte, editarea de către Bibliotecă a "Buletinului" său şi a numeroase studii folclorice, literare şi istorice, a făcut din această instituţie un centru cultural din ce în ce mai cunoscut şi mai apreciat în cercurile române şi străine.

Toată această activitate rezultată dintr'o dezvoltare organică, a determinat conducerea să păşească la ridicarea Bibliotecii Române la rangul de I n s t i t u t p e n t r u c e r c e t ă r i r o m â n e ş t i. Noul titlu adăugat la cel iniţial de "Biblioteca Română" are menirea să redea mai fidel caracterul luat în ultimul timp de acest aşezământ de cultură. El va constitui încoronarea unei laborioase activităţi culturale, desfăşurată pe tărâmul naţional şi european. Solemnitatea inaugurării se va face cu ocazia sărbătoririi celor zece ani de la întemeierea Bibliotecii Române.

Întrucât această zi cade foarte aproape de "sfânta zi de Zece Mai", care simbolizează cele mai importante evenimente din istoria contemporană a poporului român, conducerea Bibliotecii a hotărît să le comemoreze împreună la Freiburg, în zilele de 9 şi 10 Mai a.cr.

În acest scop ea invită pe toţi românii şi prietenii poporului nostru să ia parte la aceste festivităţi. /.../

Pentru sărbătorirea acestor două evenimente, apelăm la contribuţia tuturor acelora care, cunoscând şi apreciind rostul instituţiei noastre, precum şi ţinuta ei românească ireproşabilă, înţeleg să-i sprijine activitatea culturală ce o desfăşoară peste hotare, în aceşti ani grei ai exilului.

BIBLIOTECA ROMÂNĂ

b) Comunicarea Nr. I (Serie Nouă) - Mai 1959.

Cu ocazia comemorării unui deceniu de la înfiinţarea ei, Biblioteca Română din Freiburg a fost ridicată la rangul de Institut Român de Cercetări. Prin acest act - aşa cum s'a relevat şi în cadrul şedinţei solemne de la 10 Mai 1959 - se consacră o situaţie de fapt, rezultată din evoluţia organică a aşezământului nostru cultural. Perspective noi pentru o activitate mai largă se deschid.

Institutul Român de Cercetări îşi propune, pe lângă continuarea activităţii desfăşurate până acum de Biblioteca Română din Freiburg (colectare de bunuri culturale româneşti, editare de publicaţii etc.) să întreprindă cu concursul cărturarilor grupaţi în jurul său o serie de cercetări legate de problemele vitale româneşti, în cadrul actualei evoluţii istorice, îmbrăţişând următoarele domenii:

1. Aspiraţiile şi interesele neamului românesc de pretutindeni.
2. Poziţia românească în cadrul unei Europe libere şi unite.
3. Valorile spirituale care pot constitui o contribuţie românească la dezvoltarea în lume a unui umanism social, creştin şi democratic.
4. Influenţele reciproce pe toate planurile, care au avut loc între români, pe de o parte, şi minorităţile conlocuitoare sau popoarele vecine din spaţiul sud-est european, pe de altă parte.

Rostul tuturor acestor cercetări nu se va mărgini numai la aspectul teoretic. Se va tinde către constituirea unei temeinice baze documentare, care să permită o cât mai actuală participare românească la manifestările culturale şi spirituale din lumea liberă. /.../

Pentru realizarea acestor puncte de program, Institutul Român de Cercetări are nevoie de sprijin moral şi material. În acest scop, facem un călduros apel la toţi bunii români şi la pretenii neamului românesc din lumea liberă, spre a putea duce mai departe, pe drumul prosperării, opera începută acum un deceniu şi înfăptuită cu sprijinul dezinteresat al tuturor.

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
- BIBLIOTECA ROMÂNĂ -
din Freiburg (Germania)

Anexa V

Comunicarea Nr. XIV (Serie Nouă), din Mai 1965

Crearea "Fondului Prof.Dr. Gino L u p i"

Institutul Român de Cercetări (Biblioteca Română) din Freiburg are onoarea şi marea bucurie să anunţe crearea unui nou fond menit să îmbogăţească considerabil patrimoniul cultural al instituţiei noastre.

Domnul Comandor Prof.Dr. Gino Lupi din Milano - un mare prieten al poporului român şi profund cunoscător al comorilor sale spirituale, de care se simte legat sufleteşte - declară prin Actul său de donaţie din 30 Aprilie 1965 că, pe cale testamentară va lăsa instituţiei noastre întreaga sa bibliotecă, cu accesoriile aferente.

Din scrisoarea care însoţeşte Actul de donaţie, rezultă că volumele bibliotecii sale ating cifra de aproape 15.000, printre care se găsesc şi ediţii rare /.../.

Ne permitem, cu învoirea ilustrului donator, să publicăm mai jos Actul de Donaţie, textul original în limba italiană, la care adăugăm traducerea românească.

ATTO DI DONAZIONE

PER LA BIBLIOTECA ROMENA DI FRIBURGO

Via delle Mercede (Mercystr.) 24

(GERMANIA)

Io, N.H. Comm.Prof.Dr. Gino LUPI, nato a Bondeno (in provincia di Ferrara) il 23 dicembre 1892,col presente atto olografo dichiaro che per mezzo di testamento lasciero alla mia morte tutti i miei libri alla Biblioteca Română din Freiburg im Breisgau (Germania) che verranno a costituire un FONDO SPECIALE sotto il mio nome e con Statuto particolare; nel lascito sono compresi i rispettivi scaffali e tavoli di lavoro dello studio ed anche il mio ritratto su tela assieme a tutti gli stemmi della mia antica famiglia come pure i libri e i documenti che ad essa si riferiscono.

Il mio testamento sara depositato presso il notario dr.Carlo Guirini con ufficio in via Alberto Lollio 16 a Ferrara.

Lo Institutul Român de Cercetări dovra provvedere a mezzo di suoi incaricati inviati a Milano alla formazione dei pacchi per la spedizione di tutti i libri e scaffali in Germania.

Alla mia morte sara mio esecutore testamentario la mia stessa moglie (nata nel 1895) se mi sopravvivera; in caso contrario lo sara suo fratello e mio cognato comm. Giovanni Dall'Orto (nato nel 1900) e, in caso di sua morte, la sua figlia maggiore dr. Carla Dall'Orto (nata nel 1930).

Sono assai felice di aver disposto questa donazione che sara utile ad un importante ente culturale romeno in Europa perche altrimenti non avendo io eredi diretti, questi libri sarebbero caduti nelle mani di lontani parenti che, non avendo nessun interesse nella mia particolare cultura,li avrebbero dispersi forse vendendoli a librai antiquari.

Milano, venerdi 30 aprile 1965

firmato

Gino L U P I

ACT DE DONAŢIE

CĂTRE BIBLIOTECA ROMÂNĂ DIN FREIBURG

Subsemnatul, Comandor /al Ordinului "Coroana României"/ Prof.Dr. Gino LUPI, născut la Bondeno (provincia Ferrara) la 23 Decembrie 1892,prin prezentul act olograf declar că las prin testament la moartea mea toate cărţile mele Bibliotecii Române din Freiburg i.Br. (Germania), care vor constitui un FOND SPECIAL sub numele meu, cu un statul special. În legat sunt cuprinse rafturile şi mesele de lucru, precum şi portretul meu pe pânză cu toate stemele vechii mele familii, ca şi cărţile şi documentele care se referă la ea.

Testamentul meu va fi depus la notarul Dr. Carlo Guirini, care are biroul în Via Alberto Lollio 16 în Ferrara.

Institutul Român de Cercetări va îngriji,prin mijlocirea unor reprezentanţi trimişi la Milano, de facerea pachetelor pentru expedierea tuturor cărţilor şi rafturilor în Germania.

La moartea mea, va fi executor testamentar soţia mea (născută în 1895) dacă îmi va supravieţui; în caz contrar, va fi fratele ei şi cumnatul meu Comandorul Giovanni Dall'Orto (născut în 1900) şi, în cazul morţii sale, fiica sa mai mare Dr. Carla Dall' Orto (născută în 1930).

Sunt foarte fericit că am hotărît să fac această donaţie, care va fi utilă pentru o importantă instituţie culturală română din Europa, întrucât altfel, neavând urmaşi direcţi, aceste cărţi ar fi revenit unor moştenitori îndepărtaţi, care, nepurtând nici un fel de interes pentru cultura mea, le-ar fi împrăştiat poate, vânzându-le pe la anticariate.

Milano, Vineri 30 Aprilie 1965.

Semnat,

Gino L U P I

Domnul Profesor Doctor Gino LUPI, descinde dintr'o veche familie italiană. Primele informaţii istorice despre strămoşii săi merg până la anul 750 d.Chr., adică în epoca regelui longobard Astolfo, a împăratului bizantin Constantin V Copronim şi a Papei Ştefan III. Multe vlăstare ale familiei LUPI au luptat cu vitejie pentru cucerirea Ravenei, obţinând ca răsplată feuda din San Biagio in Sadule.

Dl.Prof. Gino LUPI, ultimul descendent al acestei ilustre familii, s'a născut la 23 Decembrie 1892, la Bondeno (provincia Ferrara). De mic copil, urmând tradiţia părintească, s'a dedicat studiilor geografice, istorice, etnografice şi lingvistice. Astfel, după ce a călătorit în diferite ţări, a sosit pentru prima dată în România pe la 1920. Mediul românesc i-a plăcut atât de mult, şi atât de multe au fost prieteniile legate - printre care cu neuitatul şi marele învăţat Prof. Nicolae IORGA, care-l invita pe învăţatul italian în fiecare an la cursurile Universităţii de la Vălenii de Munte, precum şi cu marele poet Aron COTRUŞ -, încât a revenit de mai multe ori în România, dedicându-se intens studiului vieţii şi culturii româneşti. Ţara recunoscătoare i-a oferit în 1930 medalia "Coroana României" cu gradul de Cavaler, iar în 1940 titlul de Comandor, pentru a fi apărat prin scrisul său drepturile inalienabile ale României asupra Transilvaniei, în epoca nefastă a tratatului de la Belvedere din Viena, care a smuls din trupul României nordul acestei sfinte provincii strămoşeşti.

După cel de-al doilea război mondial, în 1955, Prof.G.LUPI a publicat Storia della Letteratura Romena, în condiţii tehnice excelente, la editura Sansoni din Florenţa, în colecţia "La civilita europea", operă care, cum scria învăţatul nostru Prof. Dimitrie GĂZDARU, "este menită să aducă extraordinare servicii culturii româneşti în străinătate. Ea este actualmente cea mai preţioasă călăuză nu numai pentru studenţii universităţilor italiene, ci şi pentru oricare om de cultură care ar dori să intre în asemenea domenii de cercetare".

Pentru încoronarea acestei laborioase activităţi în favoarea neamului românesc, Prof. Gino LUPI a făcut donaţia a tot ce a avut mai de preţ în viaţa sa de distins cărturar: Biblioteca. Această bibliotecă este moştenită de la strămoşi şi completată prin agoniseala sa de o viaţă întreagă, în ea fiind cuprinse şi preţioasele documente ale ilustrei sale familii. Toate acestea vor constitui - în cadrul Bibliotecii Române din Freiburg - "FONDUL PROF.DR.GINO LUPI", prevăzut cu un statut special, şi depus în încăperi speciale.

"Acest gând - scrie Prof. LUPI - îmi face plăcere şi cu mare bucurie fac toate acestea în favoarea celei de-a doua şi adevărate patrii, scumpa Românie" ("Questo pensiero mi da piacere ed e con grande gioia che io faccio tutto questo a favore della mia seconda e vera Patria, la prediletta Romania" - fragment din

scrisoarea Prof.Lupi ce însoţeşte Actul de Donaţie).

Primind cu o justificată emoţie această donaţie, exprimăm ilustrului donator - Membru de Onoare al Instituţiei noastre - via noastră recunoştinţă, asigurându-l totodată că îi vom împlini întru totul dorinţele, această sarcină sacră constituind pentru noi un adevărat punct de onoare.

Acest nobil gest al unui fiu al Ţării în care ne avem obârşia latină, venit într'un moment de restriştе pentru Neamul nostru, reprezintă o mare reconfortare morală şi un îndemn de a păşi înainte cu mai multă încredere.

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
- BIBLIOTECA ROMÂNĂ -
din
Freiburg (Germania)

Anexa VI

Comunicarea Nr. XVII (Serie Nouă), din Februarie 1969

Jubileul Bibliotecii Române din Freiburg (Douăzeci de ani de la înfiinţarea ei: 1949-1969).

La 1 Mai 1969 se împlinesc două decenii de la fundarea Bibliotecii Române din Freiburg. Iniţiativa luată de un mic grup de refugiaţi români, aruncaţi de soartă în acest oraş al culturii, de a înjgheba o Bibliotecă Românească, a găsit un ecou neaşteptat, cu toate vremurile întunecate ce le lăsase în urmă un război pustiitor.

Pentru românii desţăraţi, existenţa unei instituţii culturale, menită să strângă cărţi româneşti şi să le pună la dispoziţie, drept hrană sufletească în medii străine, se făcea adânc simţită. Organizarea de manifestări culturale, ca "Săptămâna Românească", comemorări naţionale, expoziţii, concerte de muzică românească, congrese, reuniuni etc., dădea ocazie românilor pribegi, indiferent de părerile lor politice, să se întâlnească şi, "uniţi în cuget şi'n simţiri", să poată promova cu mai mult spor interesele permanente româneşti. Editarea de cărţi şi a unui "Buletin" în limba română sau în limbi străine, după necesităţi, tindea să ţină mereu treaz interesul public pentru cauza poporului român.

Pentru străini în general, şi pentru cei ce nutresc sentimente de sinceră prietenie pentru neamul românesc în special, o

Bibliotecă Românească în străinătate oferea posibilitatea unor cercetări mai temeinice în domeniul chestiunilor româneşti. Acestă necesitate s'a făcut şi mai mult simţită, mai ales atunci când, în afara graniţelor ţării noastre, lipsea un centru de informaţie documentară obiectivă, organizat, care să prezinte deci problemele neamului nostru în adevărata lor lumină.

Sursele de material documentar pentru studii erau deci cu atât mai indispensabile, cu cât în străinătate se desfăşoară necontenit o propagandă tendenţioasă şi insidioasă cu privire la originea, continuitatea şi drepturile istorice ale neamului românesc.

Sub impulsul acestor imperioase necesităţi, instituţia noastră s'a dezvoltat rapid, întrecând orice aşteptări. Semne de simpatie şi încredere, prin contribuţii de tot felul şi avalanşe de cărţi donate, au venit de pretutindeni. Emeriţi cărturari români şi străini, prieteni de nădejde, au lăsat prin testament Institutului bibliotecile şi manuscrisele lor.

Pentru valorificarea preţiosului material strâns ani de-a rândul a fost creat acum zece ani Institutul Român de Cercetări.

Cu ocazia jubileului de 20 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii Române din Freiburg se va face un bilanţ al activităţii depuse în acest interval de timp. El va fi expresia recunoştinţei noastre faţă de toţi compatrioţii şi prietenii care au contribuit la înălţarea şi înflorirea acestui aşezământ cultural.

Totodată însă, ţinând seama de experienţa făcută şi de noile condiţii create, se vor trasa noi linii de activitate spre a servi cauzei neamului nostru aflat pretutindeni în greu impas./.../

Biblioteca Română din Freiburg este expresia legăturii noastre spirituale neîntrerupte cu pământul strămoşesc. Este un rod al intensei noastre trăiri româneşti aici, peste hotare, o expresie a conştiinţei vii a exilului, care şi-a înţeles datoria faţă de patrie în condiţiile negre ale pribegiei.

Jubileul de 20 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii Române vine să marcheze îndeplinirea acestei datorii. /.../

În acest spirit de înfrăţire şi colaborare în interesul suprem al cauzei româneşti, adresăm calda noastră invitaţie tuturor românilor şi tuturor prietenilor neamului nostru să participe la jubileul Bibliotecii Române din Freiburg, venind alături de noi la această sărbătoare.

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
- BIBLIOTECA ROMÂNĂ -
din
Freiburg (Germania)

Anexa VII

Comunicarea Nr. XXIV, din Mai 1971

Fondul Lucia A. Popovici

Anunţăm că în cadrul Institutului Român de Cercetări s'a înfiinţat "Fondul Lucia A. Popovici".

Acest fond este format din bogata bibliotecă moştenită de la regretata noastră colaboratoare şi membră activă D-na Lucia A. POPOVICI, fiica marelui cărturar şi naţionalist român Aurel C. Popovici.

Pe lângă un număr apreciabil de cărţi alese, cu caracter etnografic, istoric şi îndeosebi folcloric, se găsesc şi preţioase manuscrise, picturi şi opere de artă populară românească, atât de rare în ţările occidentale.

În amintirea binefăcătoarei instituţiei noastre, redăm mai jos câteva date în legătură cu neobosita ei activitate pe tărâmul culturii româneşti, activitate ce poate servi drept exemplu, mai ales pentru cei pe care soarta i-a aruncat departe de pământul Ţării.

În ziua de 20 Martie 1970, s'a stins în viaţă la Geneva, după o scurtă dar grea suferinţă, D-na Lucia A. Popovici, care se născuse la Lugoj (Banat) la 25 August 1891. În oraşul acesta a urmat ea şcoala primară, continuând cursurile secundare la Şcoala Centrală din Bucureşti, unde se refugiase tatăl ei, spre a scăpa de urmărirea poliţiei austro-ungare şi a continua lupta pentru apărarea drepturilor neamului românesc din Banat şi Transilvania. După invadarea României de către armatele puterilor centrale în primul război mondial, Aurel C. Popovici - ca şi alţi oameni politici şi scriitori români - s'a refugiat în Occident, spre a continua, din exterior, acţiunea pentru reîntregirea naţională.

Încă din fragedă copilărie, Lucia A. Popovici a respirat atmosfera de luptă naţională, desprinsă din acţiunile ilustrului său tată, pe plan politic şi cultural. De aceea dânsa a continuat lupta pe aceleaşi teme şi cu aceeaşi ardoare. Soarta a vrut ca ea să moară tot departe de Ţara pe care a iubit-o atât de mult şi să-şi găsească odihna de veci în acelaşi cimitir de la Geneva unde răposează şi osemintele tatălui său. Identitatea de destin ne apare impresionantă ! Lucia A. Popovici a moştenit de la tatăl ei nu numai temperamentul combativ, dar si toate idealurile ce l-au animat. Insufleţită de aceste idealuri, ea simţea o imperioasă datorie să le apere şi să le promoveze în toate împrejurările, oricât de neprielnice ar fi fost ele. Devenise o adevărată ambasadoare în apărarea intereselor naţionale. Urmărea cu atenţie şi sem-

nala tot ce se scria despre poporul român de pretutindeni. Punea la punct sau sesiza şi îndemna pe alţii mai competenţi în materie să lămurească orice neadevăruri, pe care duşmanii neamului românesc încercau să le răspândească în lumea occidentală.

Activitatea publicistică a D-nei Lucia Popovici s'a îndreptat în multe direcţii. Pentru următoarele trei însă a arătat o înclinaţie deosebită:

1. Ţăranul român. Pătrunsă adânc de curentul semănătorist, la a cărui zămislire şi răspândire a contribuit şi ilustrul ei părinte, D-na Lucia Popovici nutrea o dragoste şi preţuire neţărmurite pentru ţăranul român. Vedea în acesta pe adevăratul depozitar al geniului naţional şi mereu se străduia să scoată în evidenţă nobilele lui calităţi sufleteşti şi înţelepciunea cu care l-a înzestrat Dumnezeu.

2. Recuperarea valorilor spirituale româneşti, atribuite de unii pe nedrept altor popoare, a constituit o altă preocupare stăruitoare a D-nei Lucia Popovici. Studii asupra unor personalităţi marcante - ca a marelui compozitor Franz Liszt, a scriitoarei Dora d'Istria, a diplomatului Paleologue etc. - sunt pilduitoare. In aceste studii, dintre care unele s'au publicat în "Buletinul" Bibliotecii noastre, se poate vedea capacitatea ei de a efectua o cercetare temeinică şi profundă, precum şi bucuria ce o încerca atunci când, după înlăturarea zgurii create din suprapunerea atâtor prejudecăţi şi falsificări adesea voite ale istoriei, ea reuşea să scoată la iveală adevărul.

3. În căutarea de noi surse pentru istoria Românilor, Lucia Popovici a manifestat predilecţie pentru scrierile călătorilor occidentali ce-au străbătut ţinuturile locuite de români. Aruncată de destin într'o ţară apuseană, unde şi-a petrecut mare parte din viaţă, D-na Lucia Popovici a frecventat cu asiduitate multe biblioteci, strângând un preţios material documentar

Cunoaşterea profundă a sufletului şi tradiţiilor poporului nostru, pe care le trăia cutremurător de unic, energia năvalnică, ca un torent carpatin, cu care participa totdeauna la orice acţiune de afirmare românească, iubirea fără de margini pentru Neam, care vibra în toate manifestările ei - în vorbă, în gesturi, în fapte şi în scrierile ce-i cinstesc numele -, omenia românească dusă până la jertfa de sine, precum şi adânca credinţă în Dumnezeu şi în viitorul Neamului nostru, au caracterizat pe marea româncă Lucia A. POPOVICI.

În lumina activităţii sale naţionale şi ştiinţifice, desfăşurată în arcul unei jumătăţi de veac, D-na Lucia Popovici se va proiecta ca un model al femeii române şi va îmbogăţi palmaresul marilor Doamne şi Domniţe din lunga şi zbuciumata noastră istorie. Steag întărit de cel mai înalt patriotism şi demnitate naţională, bastion puternic de apărare a intereselor româneşti supreme, ea va rămâne focul veşnic viu, pilduitor pentru noile generaţii, mai ales în aceşti ani grei ce-i străbate Neamul Românesc de pretutindeni.

Instituţia noastră, care a avut în D-na Lucia A.Popovici o adevărată prietenă şi o susţinătoare tenace, va resimţi adânc golul lăsat prin dispariţia ei. Noi, resemnaţi în faţa hotărîrii divine, îi vom păstra cea mai vie amintire; iar în rugile noastre vom implora Atotputernicul să-i hărăzească zbuciumatului ei suflet linişte deplină în Împărăţia Sa.

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
- BIBLIOTECA ROMÂNĂ -
din
Freiburg (Germania)

Anexa VIII

Comunicarea Nr. XXII (Serie Nouă), din Decembrie 197o.

Cumpărarea Casei Culturale.

Avem marea bucurie să anunţăm că, după stăruitoare eforturi, care au durat ani de zile, năzuinţa instituţiei noastre de a avea un local propriu - care să-i asigure stabilitatea şi independenţa - şi-a găsit împlinirea. /.../

Preţul de cumpărare, 3oo.ooo DM., a fost achitat în felul următor:

1. Suma colectată de Institut.....	86.ooo DM
2. Contribuţia Republicii Federale Germane....	2oo.ooo DM
3. Împrumut contractat de Institut la Bancă...	14.ooo DM
Total	3oo.ooo DM

Anunţând acest act care marchează o etapă vitală pentru asigurarea stabilităţii şi independenţei instituţiei noastre, primul nostru gând de mulţumire şi recunoştinţă se îndreaptă către toţi aceia care, prin obolul lor dezinteresat, au constituit baza financiară iniţială pentru cumpărarea localului Casei noastre Culturale. A fost o dovadă de solidaritate românească, care a făcut o adâncă impresie mai ales în cercurile străine şi în cele oficiale germane. Semnificaţia acestei solidarităţi apare cu atât mai impresionantă, cu cât marea majoritate a acelora care au contribuit este formată din oameni mai puţin înstăriţi.

În acelaşi timp, un gând de adâncă gratitudine se îndreaptă către Republica Federală Germană, care ne oferă ospitalitatea. Călăuzită de sănătosul principiu "Ajută-te singur, spre a fi ajutat", ea a încurajat acţiunea noastră culturală atât pe plan moral, cât şi material, printr'o contribuţie substanţială. Şi acea-

sta cu atât mai mult cu cât o bibliotecă specializată ca a noastră, aflată pe teritoriul german, poate fi de folos tuturor cercetătorilor, indeferent de proveniența lor, care se interesează de problemele românești sau de cele din Sud-Estul Europei.

De asemenea, folosim această ocazie spre a mulțumi încă o dată tuturor acelora care au dăruit Bibliotecii cărți sau obiecte de artă românească, menite să constituie un început de muzeu național în această țară. Acum, când instituția noastră dispune de un local propriu mai spațios, ea își va putea pune în aplicare planul inițial, dând dezvoltarea cuvenită diferitelor sale secții /.../.

Prin cumpărarea Casei Culturale Române se deschid deci mari perspective de realizări fecunde în domeniul cultural, științific și artistic, care, animate de caracteristica omenie românească, vor contribui la apropierea dintre popoarele lumii libere, astăzi mai mult ca oricând necesară.

De aceea, anunțând cumpărarea Casei Culturale Române, ne permitem să mai facem un apel pentru achitarea datoriei contractate, menționate mai sus, și acoperirea cheltuielilor necesare la amenajarea localului, spre a corespunde cât mai bine scopurilor propuse.

Stimați compatrioți și prieteni, ajutați-ne să desăvârșim opera Casei Culturale Române, spre a putea porni mai departe cu un nou elan la realizarea țelurilor anunțate în programul nostru de lucru.

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI
- BIBLIOTECA ROMÂNĂ -
din
Freiburg (Germania)

. . .

SITUAȚIA STATISTICĂ

LA 31 DECEMBRIE 1976

1.	Volume, broșuri, extrase	36.419
2.	Manuscrise	755
3.	Cărți autografate	275
4.	Periodice: Titluri	1.917
	Exemplare	76.000
5.	Texte documentare	1.309
6.	Arhiva de presă	27.519
7.	Arhiva documentară	9.297
8.	Stampe și reproduceri	245
9.	Atlase și hărți	484
10.	Note muzicale	2.652
11.	Discuri și benzi de magnetofon	572
12.	Diapozitive	2.009
13.	Microfilme	34
14.	Clișee	410
15.	Fotografii	4.720
16.	Tablouri în ulei, acuarele, desene	193
17.	Obiecte de artă românească	955
18.	Numismatică (monede, bancnote, medalii)	597
19.	Filatelie	9.038
20.	Afișe, foi volante	556
21.	Prospecte	3.454

- - -

DIN ACTIVITATEA EDITORIALĂ A BIBLIOTECII ŞI INSTITUTULUI (1949 - 1976)

Opere literare şi ştiinţifice

1. Mihail Eminescu, Poezii, vol.I, Cuvânt înainte de Mircea Eliade, Freiburg, 1949. 89 p.
2. Mihail Eminescu, Poezii, vol.II, Freiburg, 1950. 90 p.
3. x x x — Fără Ţară. Poezii poporane române. Adunate din colecţiuni şi reviste de I.Grigoriu. Desene de Gh. Pleşa. Freiburg, 1950, VI + 188 p.
4. x x x — "A fost odată...", Culegere de legende şi basme româneşti. Selecţiune, prefaţă, note şi glosar de Victor Buescu. Desene de Gh. Pleşa. Freiburg, 1951, IV + 342 p.
5. x x x — Mică antologie aromânească. Cu un studiu introductiv de Constantin Papanace. Freiburg, 1952, II + 156 p.
6. V. Alecsandri, Doine. Ediţie de pribegie. Publicată la împlinirea a o sută de ani de la apariţia primei ediţii, de către I.G.Dimitriu. Freiburg, 1952, III + 64 p.
7. I.L.Caragiale, Opere alese. Ediţie de pribegie cu prilejul centenarului naşterii scriitorului. Introducere de J.Matejka. Freiburg, 1952, IV + 173 p.
8. (V.Mihăilescu), O operă românească în exil (Şapte ani de activitate ai Bibliotecii Române din Freiburg, 1949-1956), Freiburg, 1956. 61 p.+ 16 pl.
9. Guido Libertini, Doine şi hore populare româneşti. Redactate de Petru Iroaie. Freiburg, 1958, VII+36p.+3pl.
10. Ioan Guţia, Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu (Colecţia Bibliotecii Române. A.-Studii literare vol.I), Roma, 1957, 139 p. (Tipărit).
11. x x x — Noul Album Macedo-Român. 75 de ani de la întemeierea "Societăţii de cultură Macedo-Română" (1880-1955).Vol.I, Freiburg, 1959, XVI + 372 p. + 6 fcs.

12. Hans Diplich, Rumänisch-Deutsche Kulturbeziehungen im Banat und Rumänische Volkslieder, Freiburg, 1960, XII + 100 p. + 1 pl.
13. Lucian Blaga, Die Gezeiten der Seele. Eine Auswahl und Nachdichtungen von Georg Drozdowski. Vorwort von Prof.W.Giese. Kommentar von Prof. Basil Munteanu. Freiburg, 1963. XVI + 133 p. + 1 pl.
14. Noul Album Macedo-Român, vol.II, Freiburg, 1965. IV + 350 p. + 4 fcs. + 2 pl.
15. S. Găzdaru, Studii istorico-filologice. Omagiu profesorului D.Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare. Vol.I, Freiburg, 1974. II + 272 p.

Periodice

"BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE"

Vol. I	1953, IV + 236 p. + 5 pl.
Vol. II	1954, II + 272 p. + 18 pl.
Vol. III	1955/1956, II + 249 p. + 21 pl.
Vol. IV	1957/1958, II + 250 p. + 7 pl.
Vol. I(V) - Serie Nouă	1967/1968, 240 p. + 1 pl.
Vol. II(VI) - Serie Nouă	1969/1970, 208 p. + 4 pl.
Vol.III(VI) - Serie Nouă	1971/1972. Volumul cuprinde lucrarea Prof.Dr. Alexandru v. Randa, Der König der Berge (Avram Iancu), 197 p. + 7 p. + 7 fcs.
Vol.IV(VIII) - Serie Nouă	1973/1974. Volumul cuprinde lucrarea Prof.Dr.I.Gh.Dimitriu, Die sprichwörtlichen Redensarten in der rumänischen Sprache. XXXVII + 188 + XX p.
Vol. V(IX) - Serie Nouă	1975/1976, Volum jubiliar (1949-1974). X + 710 p. + fcs.

LUCRĂRI BIBLIOGRAFICE

1. Catalogul general al Bibliotecii Române (Mai 1949-Mai 1950), Freiburg, 1950, V + 110 p.
2. Creşterea colecţiunilor Bibliotecii Române
   vol.I - (Mai 1950 - Dec.1950), III + 46 p.
3. vol.II - (Ianuarie - Iunie 1951), III + 52 p.
4. vol.III - (Iulie - Decembrie 1951), 66 p.
5. vol.IV - (Ianuarie - Decembrie 1952), III + 96 p.
6. vol. V - (Anul 1953), III + 100 p.
7. Buletin Bibliografic, Partea I/A (1945-1950). Extras din revista "Orizonturi", Nr.1-3, Ian.-Mart. 1951. 17 p.
8. Buletin Bibliografic, Partea I/B (1945-1950). Extras din revista "Orizonturi" Nr.4-6,Apr.Iun.1951, 17 p.
9. Buletin Bibliografic. Bibliografia Pribegiei. Anul 1951. Extras din "Buletinul Bibliotecii Române" vol.I, 1953. 42 p.

\- - -

OPINII ŞI APRECIERI

DESPRE

BIBLIOTECA ŞI INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI

DIN FREIBURG

(E x t r a s e)

În paginile următoare, publicăm fragmente din gândurile şi sentimentele exprimate în scris de-a lungul anilor, fie în diferite scrisori adresate Directorului Bibliotecii şi al Institutului, Dl.Virgil Mihăilescu, fie în notaţiile făcute de vizitatori în "Cartea de Oaspeţi" a instituţiei noastre (1).

Cititorul va putea constata că semnatarii opiniilor sunt nu numai personalităţi marcante - români şi străini - în domeniul culturii, ştiinţei sau politicii, ci şi oameni obişnuiţi, de profesiuni diverse. Toţi însă, absolut toţi, au scris ceea ce au gândit şi simţit.

Lipsa de spaţiu ne-a împiedicat să reproducem notările şi numele a sute de persoane. Ceea ce nu înseamnă că aprecierile celor nemenţionaţi aici nu au constituit pentru noi, fiecare dintre ele, un nou imbold în munca şi speranţele noastre. Le mulţumim din inimă tuturor !

Tot lipsa de spaţiu ne împiedică să reproducem în traducere românească - aşa cum ar fi fost de dorit - textele care au fost scrise de autorii lor în limbi străine.

Sperăm însă că aceste neajunsuri nu-l vor împiedica pe cititor să pătrundă în atmosfera de dragoste, preţuire şi simpatie cu care este înconjurată ctitoria de la Freiburg de către cei ce au cunoscut-o.

R a d a c ţ i a

****

(1) Menţionăm că originalele textelor publicate sunt păstrate în cadrul unei Arhive documentare speciale a Institutului.

Entuziasmat de acest petec al culturii româneşti care a prins rădăcini adânci pe tărâmuri depărtate de ţară (1975).

N.Adameşteanu (Germania)

Institutului de Cercetări toate felicitările mele sincere, pentru minunatele realizări - unice în felul lor în lumea întreagă -, pentru felul în care a reuşit să păstreze şi să continue spiritul cu adevărat românesc.

Prof. Radu Aldulescu (Roma)

Cel Atotputernic să vă binecuvânteze frumoasa operă culturală la care v'aţi angajat înfruntând cu toată bărbăţia obstacolele ce aceşti ani grei ai pribegiei vi le-a aşternut în cale. ... Declar cu toată sinceritatea că în acest "amvon" de cultură românească am avut unicele şi cele mai frumoase clipe de trăire sufletească din timpul pribegiei mele (1951).

Colonel D. Alexandrescu
(München)

Baza de lucru a Bibliotecii, Românismul, este punctul care ar trebui să polarizeze toate energiile constructive ale refugiului nostru. Lucrând astfel toţi, unitatea şi colaborarea ar veni de la sine (1952).

Dr. D.C.Amzăr (Wiesbaden)

Nu pot găsi cuvintele potrivite pentru a exprima admiraţia mea faţă de opera înfăptuită la Freiburg. Condiţiile în care s'a lucrat şi s'a creat aici ar putea face obiectul unui studiu ştiinţific şi literar, al cărui subtext ar face să vibreze coarde încă neatinse. Importanţa ştiinţifică a acestui Institut Român de Cercetări nu găseşte comparaţie, dacă mă gândesc la activitatea altor români din această parte a lumii (1973).

Dr. Şerban Andronescu (U.S.A.)

Îmi pare rău că nu am putut contribui mai mult la eforturile şi sacrificiile grupului de cărturari din jurul Bibliotecii. Acţiunea întreprinsă de Dv. şi marea realizare înfăptuită este mai mult decât necesară. O datorie, un respect faţă de trecutul nostru ne obligă a aprinde flacăra stinsă a patrimoniului nostru spiritual. Poate că nu intră în competenţa noastră a vă cere ceva, dar totuşi îndrăznim: Dv., cei din jurul Bibliotecii, păstraţi această flacără vie. Veghiaţi ca ea să lumineze incontinuu.

Gh.Bălaşu (Hamilton - Canada)

Am revenit la Freiburg după câţiva ani şi am găsit căminul şi altarul Ţării exilat de oameni, dar sprijinit şi înălţat de Dumnezeu. Sunt fericit să respir aerul şi căldura acestui cămin spiritual românesc (1961).

Pictor D. Berea (Paris)

Îmi exprim încă o dată admiraţia pentru opera începută, munca depusă şi rezultatul la care aţi ajuns. E o realizare de necontestat şi un monument care va rămâne şi va vorbi supravieţuitorilor Neamului nostru. Dumnezeu să vă ajute să puteţi continua munca începută (1954).

Alexandru Blaga (Paris)

Fără această realizare de la Freiburg, refugiul românesc ar fi apărut ca o dislocare datorată unei înfrângeri de natură politică. Cu ce va putea să dovedească Exilul nostru că se întâlneşte cu poporul român retras în sine, în adâncimea sa spirituală, cu ce altceva decât cu Biblioteca Română, care păstrează în afara ţării aceeaşi respiraţie românească dintotdeauna. La temelia acestei instituţii au pus osteneală şi suflet Românii de pretutindeni...

Preot V. Boldeanu (Paris)

1. Vă felicit călduros pentru românească activitate ce duceţi în mijlocul suferinţelor şi lipsurilor pribegiei. Nimic nu ne poate mângâia mai mult şi păstra trează gândirea şi sensibilitatea proprie ca această reîmprospătare şi adâncire a izvoarelor noastre culturale. Orice Român, când are la îndemână tezaurele gândirii şi simţirii româneşti, îşi poate da seama că neamul său ocupă un loc de cinste în lumea civilizată şi că un astfel de popor, prin oricâte vicisitudini ar trece, nu poate pieri, nici rămâne rob.

2. Am fost adânc mişcat răsfoind aceste preţioase mărturii /este vorba de volumul Fără ţară, editat de Bibliotecă/ ale geniului şi sufletului neamului nostru, adevărate pietre de hotar pentru mult zbuciumata noastră pribegie, lipsită de ţară şi de cântecele ei. Din toată inima vă felicit că aţi putut îndeplini această faptă românească dătătoare de putere pentru toţi ai noştri.

R. V. Bossy (Geneva)

Cu bucurie şi intensă dorinţă de a regăsi Biblioteca mereu mai mare, mai bogată, mai plină de lucruri preţioase româneşti (1958).

Eugenia Frateş-Caragaţă
(Florenţa)

... Cărţi adunate cu chin şi rugăciuni. Pleci de aici cu şi mai multă încredere în vâna neamului nostru. El aşa a răzbătut: fără zgomot, dar cu mintea trează ! (1958)

Prof. Gheorghe I. Caragaţă
(Florenţa)

J'ai bien reçu le 1-er numéro de votre "Bulletin de la Bibliothèque Roumaine", j'en ai admiré la copieuse densité et je vais le signaler dans le prochain numéro de la "Revue de littérature comparée". C'est un très bel effort qui fait honneur à vous-même et à tous vos collaborateurs.

Jean-Marie Carré
Professeur à la Sorbonne (Paris)

Munca depusă pentru înfiinţarea şi organizarea acestei instituţii nu va putea fi pe deplin răsplătită niciodată. Am auzit mult despre bibliotecă, şi totuşi am fost surprins de ce am găsit: o adevărată operă. Sper că toţi cei ce vor vizita-o vor fi tot atât de încântaţi cum am fost şi eu (1972).

Dr. Jon Cepoi (Los Angeles)

Opera românească de la Freiburg se încadrează în istoria neamului nostru. A organiza o bibliotecă în vremuri normale este o acţiune pe teren cultural-ştiinţific; dar o asemenea acţiune desfăşurată în împrejurările actuale - ale suferinţelor nesfârşite ale ţării şi ale frământărilor negative ale refugiaţilor - intră adânc în istorie şi poate fi considerată ca un stâlp în realizarea viitorului (1951).

General P. Chirnoagă (Paris)

Cu prilejul vizitei pe care am făcut-o azi la Biblioteca românească din Freiburg, am rămas impresionat de bogăţia şi varietatea materialelor adunate aici ani de-a rândul, graţie sârguinţei, tenacităţii şi dragostei de neam. /.../ Sper că acest lăcaş de cultură românească - unic în Occident - se va putea dezvolta şi mai mult, putând astfel menţine treaz spiritul naţional al românilor împrăştiaţi în întreaga lume de soarta maşteră, şi - în acelaşi timp - va servi drept izvor de documentare cercetătorilor străini care doresc să cunoască mai bine poporul român (1972).

Mihai Cismărescu (Germania)

Culeg prilejul acesta ca să exprim sincera mea admiraţie pentru străduania pe care o depuneţi în întreţinerea unui focar de cultură latină şi de conştiinţă creştină. Până când va fi un focar viu de românism, neamul românesc va trăi. Reculegerea şi chiar

reculegerea forţată este mai roditoare decât agitaţia ce zguduie lumea şi împrăştie energiile. Ingăduiţi-mi să aduc Bibliotecii Române din Freiburg urările mele cele mai vii. Pentru recolta de mâine a neamului, Biblioteca Română înnoadă un snop de gânduri copt la razele Nădejdii. Pentru izbânda cea mare - a Libertăţii - ea împleteşte o cunună, cununa realizărilor celor mai merituoase şi roditoare, care făuresc o credinţă şi o rezistenţă de cremene.

Prof. Louis Combi (Avignon)

Scrisoarea Dv. m'a umplut de o deosebită bucurie văzând că, cu toată vitregia vremurilor, mai sunt oameni care au rămas credincioşi Cărţii şi au păstrat cultul istoriei, literaturii, artei şi ştiinţei. Vă felicit călduros pentru iniţiativa luată şi vă urez un tot mai strălucit succes întru păstrarea flăcării Culturii Româneşti, în aşteptarea Zilei celei Mari a reîntoarcerii într'o Românie întregită şi liberă (195o).

N. P. Comnen (Florenţa)

J'ai eu le grand plaisir de retrouver votre envoi du "Buletinul Bibliotecii Române", et j'ai pensé vous exprimer ma joie et ma satisfaction tout de suite.

Maintenant j'en viens à vous féliciter de cette revue qui vous honore et qui a eveillé tout mon intérêt. Veuillez accepter mes remerciements, en même temps que mes félcitations et mes voeux les meilleurs pour cette nouvelle activité de la Bibliothèque Roumaine de Fribourg.

Prof. Luis Cortes (Salamanca)

Ducerea la bun sfârşit a unui gând bun de către intelectualii români din Freiburg apare pe plan cultural naţional ca un far de lumină în bezna cotidianului şi drept un memento pentru pericolul de alterare a cugetului naţional. Această operă va înlesni crearea unui centru polarizator de spiritualitate românească pentru pribegii români. Socotesc că marea primejdie ce ne paşte în pribegie nu este de loc o diminuare a vitalităţii fizice, ci mai mult o "neurastenizare" în sens cosmopolit în general.

Am convingerea că străduinţele Dv. de până acum, precum şi ceea ce veţi mai realiza pe acest drum, vor fi un indispensabil corectiv pentru pacostea mai sus pomenită (3i.V.1949).

Dr. Ioan Cosma (Germania)

1. O deosebită surpriză a fost pentru mine primirea volumului de poezii de Eminescu, editat de Biblioteca Română din Freiburg, precum şi întreaga activitate mai presus de orice laudă ce o desfăşuraţi acolo cu atât de impresionantă modestie. (1.III.195o).

2. Este cu neputinţă ca o tragere de inimă atât de curată să nu ducă la izbânzi care să înfrunte timpul. Smerita energie a dascălilor ardeleni din veacul trecut renaşte parcă în minunatele Dv. osteneli... Dumnezeu să vă dea tărie să puteţi călca neşovăielnici peste orice piedici vi s'ar ivi în cale. Nu-mi puteam închipui ce surpriză îmi pregăteaţi ! Până acum n'aţi făcut decât surprize celor cu dragoste de carte dintre românii desţăraţi (18.XII.195o).

Aron Cotruş (Madrid)

Modesta culegere de poezii de Eminescu pusă la cale de Biblioteca Română din Freiburg este cea mai vrednică şi înduioşătoare participare a unor intelectuali săraci la comemorarea lui Eminescu /centenarul naşterii, în ianuarie 195o/, cel care a cunoscut din plin sărăcia, acolo la noi acasă, aşa precum o cunoaştem noi toţi de ani de zile, pe meleaguri străine (24.II.195o).

Virginia Cotruş (Madrid)

Adânc impresionată, nu găsesc cuvinte care să poată exprima tot ce se revarsă din sufletul meu aici, în "Sanctuarul" Bibliotecii din Freiburg. Biblioteca Română de aici va rămâne ca o stâncă de granit, adăpostind în ea tot ce sufletul românesc ascunde din moşi-strămoşi (197o).

Eglantina Daşchievici (U.S.A.)

Am venit recent din România. Am auzit de Biblioteca Română din Freiburg încă de la Viena, dar ce am descoperit aici întrece cele mai frumoase aşteptări şi dorinţe ale oricărui român dornic de adevăr.

Ani de zile am fost frământaţi în ţară de nevoia studierii sistematice şi libere a unor importante capitole din dureroasa noastră existenţă românească. Am găsit la Freiburg o zestre neaşteptată, o frumoasă încununare a unei vieţi de activitate şi dăruire jertfite de oameni inimoşi, care poate nici nu ştiau că pun în practică dorinţele a milioane de tineri din ţară cărora li se interzice cunoaşterea adevărului. Această Bibliotecă, cu vastul material adunat atât de sârguincios, face legătura între vechea cultură românească şi cultura care sperăm că se va naşte în viitorul cât mai apropiat, umplând astfel golul anilor întunecaţi, care au rupt firul ei firesc. Biblioteca şi Institutul din Freiburg stau ca o făclie aprinsă în acest întuneric al timpurilor ce le trăim/.../

Toţi cei ce se simt legaţi de fiinţa şi interesele noastre au datoria de a cunoaşte şi continua tradiţia celor 2o de ani de activitate ai instituţiei de la Freiburg, pentru a lămuri întreaga lume nu numai asupra adevărului despre români şi România, ci şi asupra gândurilor şi năzuinţelor noastre. Institutul şi Biblioteca nu sunt numai expresia nevoilor exilului, ci exprimă şi sufletul majorităţii poporului român din ţară, lipsit până şi de libertatea elementară de a-şi cunoaşte istoria şi tradiţia /.../

Ceea ce vreau neapărat să subliniez este că inimile celor dornici de adevăr şi dreptate, inimile adevăraţilor români, au bătut la fel şi în ţară, şi în exil. Simţămintele românilor din exil se identifică celor ale adevăraţilor români lipsiţi de libertate în ţară. Năzuinţele tuturor sunt aceleaşi.

De aceea noi cei de aici, noi cei liberi să ne exprimăm gândurile, trebuie să stăm în jurul Bibliotecii şi Institutului Român de Cercetări ca un zid, pentru că această instituţie materializează valorile reale ale Neamului, precum şi gândurile şi speranţele sale autentice (12.II.1969)

Prof. Nicolae Dima (U.S.A.)

1. Am primit minunatul "Buletin" şi încă o dată te felicit. Te felicit pentru activitatea extraordinară; ochii mei îmi sunt muiaţi de drag şi dor, pentru că izbânda pe calea spirituală este şi a mea şi se răsfrânge asupra tuturor pribegilor români.

2. Ctitoria de la Freiburg întrece cu mult toate înjghebările de acelaşi fel din Europa şi America, înfiinţate între timp chiar de mari personalităţi româneşti. Opera românească de la Freiburg a fost începută de un grup de pribegi români flămânzi şi săraci lipiţi, pronind de la un fond de 40 DM.

Acesta este un lucru pe care nici unul dintre noi românii nu trebuie să-l uităm când păşim pragul Bibliotecii şi Institutului Român de Cercetări din Freiburg.

Şi de aceea, acum, pentru "Casa Culturală", trebuie să facem zid în jurul acestei opere şi să scoatem fiecare dinarul - chiar dacă nu-l avem de prisos - şi să-l dăm cu dragoste pentru înălţarea lăcaşului românesc din acest colţ al Germaniei.

Dea Dumnezeu să înflorească acest Institutut în veacurile ce vor veni.

Prof.Dr. I. G. Dimitriu
(Nürenberg)

Nach einem vierundzwanzigstündigen Aufenthalt in der Rumänischen Bibliothek scheide ich mit dem Gefühl tiefer Ergriffenheit. Hier hat das menschliche Herz zum so vielen Mal bewiesen, dass es im Leben des Einzelnen wie auch im Leben der Nation auf die innere Entschlossenheit und Bereitschaft zum Werk ankommt.

Uns so sehr auch zuweilen die Klage wegen Geldmangel laut werden mag: der Triumph des Herzens ist hier unverkennbar und darum komme ich gerne wieder !

Dr. Hans Diplich (Germania)

1. M'am bucurat mult de vestea constituirii Bibliotecii Române din Freiburg. Toate felicitările mele pentru această fericită inițiativă (8.VI.1949).

2. Încă o dată calde felicitări pentru această operă atât de dezinteresată și de eficace, începută din nimic și dusă la bun sfârșit cu atâta dârzenie.
O pildă ca aceasta ne mai îmbărbătează să credem că neamul nostru nu poate pieri (1953).

3. Calde felicitări pentru opera realizată, în împrejurări atât de grele, cu două calități rare: avântul și tenacitatea (3.III.1955).

4. Mă bucur de prilejul pe care, în sfârșit, îl am de a vedea cu ochii mei rezultatul străduaniilor de ani de zile ale unui grup de români de la Freiburg. Cu o perseverență vrednică de admirat, ei au realizat o operă care va rămâne !
Îi felicit din toată inima (5.VIII.1966)

5. Am cunoscut și prețuit de la început această ctitorie românească, dar găsind-o acum, după o lipsă de ani de zile, atât de frumos așezată și organizată în mod atât de remarcabil, îndrăznesc să spun că nu există o înfăptuire de care exilații români să se poată mândri mai mult.
Bravo realizatorilor ! Suntem mândri de ei !

Dr. Neagu Djuvara (Paris)

1. Vă mulțumesc și vă felicit pentru inițiativa luată, care merită încurajarea noastră, a tuturor (17.IX.1951).

2. ... Cât privește "Buletinul Bibliotecii", am primit și citit cu interes programul. Ce-aș putea face altceva decât

să-ți repet admirația și dragostea pe care, de la început, am avut-o pentru Biblioteca Română din Freiburg, cea dintâi și cea mai solidă afirmație organizată a culturii românești în exil?

Îmi voi aduce întotdeauna aminte de emoția cu care am deschis, acum patru ani, primul volum românesc apărut în pribegie, Poeziile lui Eminescu, editate de Bibliotecă. Păstrez acel volum cu sfințenie, și de nimic nu sunt mai mândru ca de nemeritata cinste pe care mi-ați făcut-o cerându-mi să-i scriu Prefața.

Urez D-tale și colaboratorilor D-tale izbândă și continuitate și în această nouă întreprindere culturală "Buletinul Bibliotecii"...

3. Biblioteca Română rămâne, pentru mine, modelul suprem al voinței, stăruinței și continuității românești în exil (23.XI. 1954).

4. Am primit "Buletinul" și-ți mulțumesc... E un lucru foarte frumos și util... "Buletinul" trebuie continuat cu orice preț !...

5. Fericit că am ajuns să văd cu ochii această unică operă românească... (19.IX.1962).

Prof.Dr. Mircea Eliade

(Univ. Chicago)

Es ist mir ein Bedürfnis, meine Bewunderung auszusprechen für die Leistung, die Herr Direktor Mihăilescu vollbracht hat.Der Reichtum der Bibliothek, ihre Vielseitigkeit, die Vielfalt des bibliographischen Apparates und der Kataloge, dazu die Organisierung von Vorträgen, Tagungen, das alles ist stark beeindruckend. /.../ Diese Arbeit verdient jedmöglichste Unterstützung (1976).

Prof.Dr. W. Theodor Elwert

(Universität Mainz)

1. Vă mulțumesc recunoscător pentru "Buletinul Bibliotecii Române", remarcabilă lucrare de afirmare a prezenței românești în spațiul germanic. Primiți felicitările mele călduroase.

2. Aici e steagul țării ! /text notat în Cartea de Oaspeți/ (2.V.1958).

Dr. I.V. Emilian (Germania)

Ich danke Ihnen herzlich für die Übersendung Ihrer interessanten Zeitschrift über die in den letzten Jahren geleistete Arbeit der Rumänischen Bibliothek von Freiburg.

Es freut mich ganz besonders, dass es Ihnen gelungen ist, gute Wissenschaftler und Schriftsteller für die Mitarbeit zu gewinnen, da ich persönlich sehr grosses Interesse an diesen Veröffentlichungen habe. Indem ich Ihnen weiterhin recht gute Erfolge für Ihre Arbeit wünsche, verbleibe ich Ihr,

Friedrich,

Fürst von Hohenzollern-Sigmaringen

Nachdem ich die wissenschaftliche Tätigkeit des Rumänischen Forschungsinstituts seit Jahren verfolgt habe, unterstütze ich seine Bemühungen, ein eigenes Kulturhaus zu erwerben, voll und ganz. Ich füge hinzu, dass ich mehrfach, und dies aus der Überzeugung von der Notwendigkeit des Forschungsinstituts, für das letztere bei öffentlichen Stellen eingetreten bin.

Prof. Dr. Hugo Friedrich

(Universität Freiburg)

1. Je m'empresse cependant de saisir l'occasion que vous m'offrez de vous dire tout l'intérêt que je prends à l'oeuvre culturelle que vous avez entreprise et dans l'accomplissement de laquelle vous ne vous laissez pas décourager par les obstacles que vous rencontrez.

J'ai lu avec attention le programme que vous m'avez adressé du "Bulletin..." que vous avez l'intention de faire publier. Vu la grande activité que déploient les Roumains dans les divers pays où la cruauté du temps actuel les a obligés à chercher refuge, je pense que vous recevez de partout d'offres de collaboration pour que cette nouvelle publication roumaine ne cède en rien aux meilleurs de celles qui paraissent en Europe où en Amérique.

2. În calitatea mea de vechi prieten al ţării Dv. încerc o vie plăcere de fiecare dată când constat că acei pribegi ce poartă în suflet dorul patriei îndepărtate şi martire îi fac cinste prin activitatea sau operele lor. O astfel de satisfacţie am resimţit când am luat cunoştinţă de cuprinsul "Buletinului" Dv. şi vă sunt recunoscător de a mi-l fi dăruit, punându-mi totdeodată la îndemână un preţios instrument de studii.

Prof. Marcel Fontaine (Paris)

Am luat cu multă bucurie cunoştinţă de ultimele realizări ale Bibliotecii Române din Freiburg şi în special de imprimarea "Buletinului".

Comitetul Fundaţiei, constatând opera serioasă căreia vă consacraţi cu dezinteres şi atât de rodnice rezultate, a decis în ultima sa şedinţă, să acorde Bibliotecii Române din Freiburg modesta sumă de 2o.ooo de franci, drept semn al alesei noastre preţuiri.(1954)

Fundaţia Regală Universitară

Carol I (Paris)

1. Ich danke Ihnen bestens für die Zusendung von Eminescu und des Katalogs von dem ich mit Freude erstehe, dass alle Not nicht imstande war, Ihren Idealismus zu erlöschen.

2. Sie leisten eine gute Arbeit für die Ihnen Ihr Volk auch sehr dankbar sein wird.

3. Als einer der wenigen Romanisten, die ausserhalb Rumäniens sich mit der Geschichte und der Kultur des rumänischen Volkes wissenschaftlich beschäftigen, kann ich ohne Einschränkung erklären, dass die Gründung des Rumänischen Forschungsinstitutes in Freiburg ein Zeichen ungewöhnlichen Opfermutes der in Deutschland lebenden Rumänen ist. Das in keiner Weise parteipolitisch beeinflusste Institut ist eine unentbehrliche wissenschaftliche Arbeitsstätte für alle Forscher, die ohne Voreingenommenheit, auf Grund des vom Forschungsinstitut aus eigener Initiative gesammelten Materials über Probleme der Balkanvölker und ihrer Nachbarn arbeiten. Das Institut verdient auch von deutscher Seite jede mögliche Förderung.

Prof.Dr.h.c. Ernst Gamillscheg

(Universität Tübingen)

Mai întâi din publicaţiile Institutului Român de Cercetări din Freiburg, iar acum prin vizita făcută aici, constat că în această instituţie există cea mai de seamă oază a culturii româneşti şi a cercetării ştiinţifice româneşti în străinătate. Activitatea Institutului îmbrăţişează multiplele aspecte ale probleme-

lor privind cunoaşterea neamului românesc.Cu deosebită bucurie se cade a sublinia faptul că aici este unicul loc unde se cultivă interesul pentru Românii de pretutindeni,că aici problemele sunt tratate pe planul general al întregului spaţiu geografic de existenţă a românităţii (1974).

S. I. Gârleanu (Lund - Suedia)

Opera ce-aţi întreprins,dusă cu atât succes la rezultatele fericite ce se cunosc, n'are nevoie de noi laude;ea se bucură de recunoştinţa tuturor compatrioţilor noştri din pribegie.Energia şi sârguinţa Dv. sunt chezăşii puternice pentru ducerea mai departe, cu şi mai mult succes, a acestei opere (1951).

General Ion Gheorghe (München)

Die Rumänische Bibliothek in Freiburg, mit der ein Rumänisches Forschungsinstitut verbunden ist, ist eine Schöpfung der Exil-Rumänen.Die Bibliothek ist in der Bundesrepublik eine einmalige Einrichtung,reich an Dokumentensammlung und Bücherbeständen,und bietet allen denen,die der Geschichte und der kulturellen Entwicklung Rumäniens ihr Interesse zuwenden,eine seltene Forschungsmöglichkeit.Die Erhaltung und der weitere Ausbau der Bibliothek sind eine vordringliche Aufgabe,umsomehr als die Bibliothek auch später in Deutschland verbleiben soll.Wenn nun das Rumänische Forschungsinstitut zu einer Spendensammlung für die Errichtung eines eigenen Rumänischen Kulturhauses aufruft,so verdient dieser Aufruf die volle Unterstützung aller an der rumänischen Kultur interessierten Kreise.

Prof.Dr. Wilhelm Giese
(Universität Hamburg)

Vestea că aţi editat poeziile lui Eminescu a fost pentru mine o foarte mare bucurie.Dv.numiţi ediţia"sfioasă".Eu cred că aceste condiţii sărăcăcioase în care aţi reuşit să editaţi pe Eminescu vă dau dreptul la stima şi preţuirea românilor mai mult decât dacă,dispunând de fonduri,aţi fi publicat cine ştie ce ediţie luxoasă (1950).

N. S. Govora (Paris)

Am citit cu mult interes documentaţia trimisă şi mă asociez cu toată inima la idealurile Dv. (1951).

Matyla Ghyka (Irlanda)

Je suis enthousiasmé par votre travail. Je vous félicite du fond du coeur. Vous savez bien que je ne suis pas prodigue de compliments. Je ne puis vous dire quelle joie j'ai avec votre magnifique travail.

Georges Greciano (Paris)

Cu nostalgia doinei româneşti în suflet, adeseori cu gândul la acei oameni minunaţi pe care i-am văzut trudind pe câmp, iar seara i-am auzit cântând în câte-o casă cu scoarţe ţăreneşti şi icoane vechi pe pereţi - eu, care nu sunt român, dar îi iubesc pe români, am găsit aici, la mii de kilometri, o instituţie, o bibliotecă cu cărţi româneşti, din care glăsuieşte românul. Şi-mi este o mare mângâiere că pot vorbi şi citi româneşte. Sunt impresionat de amploarea bibliotecii, de comorile pe care le conţine, şi nu în cele din urmă de munca entuziastă a Domnului Mihăilescu. (27.XI.1974)

Gottfried Habenicht (etnomuzicolog)
(Freiburg)

Ich danke Ihnen sehr für die Zusendung der ersten Nummer des "Buletinul Bibliotecii Române" und bin an dieser reichen Zeitschrift nicht weniger interessiert als an Sever Pop's Orbis oder den Cahiers Sextil Puşcariu, den beiden anderen respektvollen Publikationen von Rumänen im Exil.

Prof. Helmut Hatzfeld
Catholic University of America - Washington

... Wohl jeder, der sich in der Bundesrepublik wissenschaftlich mit rumänischen Themen beschäftigt, hat schon ermessen können, wie enorm nützlich die Freiburger Institution ist. /.../ Dass die Arbeit des Rumänischen Forschungsinstitutes von Prinzipien wissenschaftlicher Objektivität geleitet wird und nicht etwa von politischen, ergibt sich u.a. daraus, dass die Sammeltätigkeit der Bibliothek systematisch auch Druckerzeugnisse aus dem heutigen Rumänien mit einbezieht.

Wenn die ehemalige "Rumänische Bibliothek" vor einer Reihe von Jahren sich in "Rumänisches Forschungsinstitut" umbenannt hat, so geschah das mit gutem Recht, Die Namensänderung trägt dem Umstand Rechnung, dass sich in Freiburg eine immer intensivere Forschungstätigkeit entwickelt hat, wie sich in zahlreichen wissenschaftlichen Sammelbänden und sonstigen Veröffentlichungen dokumentiert /.../. Auch für die Publikationen des Institutes gilt, was bereits über dessen bibliothekarische Sammeltätigkeit gesagt wurde: Ihre Richtschnur ist eine eindeutig wissenschaftliche... (1975).

Prof.Dr. Klaus Heitmann
(Universität Heilderberg)

Am citit cu bucurie şi cu emoţie viersurile astăzi "fără ţară". Îţi mulţumesc şi te felicit din toată inima pentru frumoasa faptă românească. Dumnezeu să vă ajute şi să vă sporească puterile tuturor celor strânşi în jurul Bibliotecii Române de la Freiburg (Aprilie 1951).

Prof. N. I. Herescu (Paris)

1. Urmăresc de mult timp activitatea Bibliotecii şi vă felicit din inimă pentru această realizare, care este, fără îndoială, una din cele mai serioase şi mai inteligente opere ale exilului nostru. Catalogul pe care-l scoateţi poate rivaliza cu orice publicaţie de specialitate a occidentului. Ideea în sine de a concentra în spaţiul unei biblioteci româneşti libere esenţa spiritualităţii noastre autentice, cât şi aceea de a aduna tot materialul despre România într'un fişier organizat, mi se pare de o utilitate care depăşeşte orice elogiu (3.I.1951).

2. Am primit în cursul lunii trecute întreg materialul ce mi-aţi trimis. Poeziile lui Eminescu sunt o adevărată comoară, iar "Buletinul Bibliotecii" o nepreţuită contribuţie la păstrarea intactă a fiinţei noastre spirituale în clipele cele mai grele prin care neamul nostru a trecut vreodată. Vă mulţumesc din inimă pentru aceste pilde de trăire românească şi vă promit mişcat tot sprijinul meu în lupta grea pe care o duceţi (2.III.1951).

3. Între aceste rafturi cu cărţi continuă să crească în libertate sufletul cel adevărat al Ţării de departe. Cine, în exil, vrea să ia putere şi speranţă, să treacă pe aici cu evlavie şi, ca într'o biserică, să se încline... (10.IV.1962).

Vintilă Horia (Madrid)

Bucuria norocului de a putea vedea Europa după 18 ani este mărită de posibilitatea de a cunoaşte Biblioteca Română din Freiburg, instituţie ce face mândria românilor din lumea întreagă. (24.VI.1966).

Ing.Nicolae Horodniceanu
(San Juan - Argentina)

Bucuria de a fi fost prezentă la inaugurarea acestei măreţe opere, care rămâne o podoabă pentru totdeauna a Neamului nostru, este de neînchipuit. Dumnezeu s'o ocrotească ! (1972).

Virginia Iasinschi (Madrid)

Permiteţi-mi să vă felicit pentru toată strădania Dv. de a păstra şi îngriji cartea românească peste hotare; într'o vreme când slova românească e un tezaur, gestul Dv. se confundă cu un adevărat apostolat (2.VI.1951).

Virgil Ierunca (Paris)

1. Mulţumiri şi Domnul să vă dea spor în frumosul vostru gând românesc (2.VIII.1951).

2. Cu admiraţie pentru înfăptuirile Bibliotecii Româneşti din Freiburg. Şi urări pentru viitor (1953).

3. Azi mi s'a împlinit o mare dorinţă. Vizita la Biblioteca Română a întrecut aşteptările mele şi m'a bucurat din tot sufletul. Dee Domnul ca această operă să tot crească, spre mândria noastră, ca mărturie pe pământ străin a României libere. (18 Martie 1962)

Ileana, Principesă a României

Am petrecut câteva momente aici care sunt cele mai frumoase din viaţa mea pribeagă. Admir, şi rog pe Cel de Sus, pentru opera pe care aţi creat-o în exil. Aceasta este cea mai frumoasă operă pe care o putem face pentru binele României în străinătate (3.X.1953).

Gh. Ignat (Italia)

Sunt încântată să văd frumoasa instituţie românească creată la Freiburg cu sacrificii şi multă, multă muncă. Este un mare merit şi suntem veşnic recunoscători pentru darul făcut prin această muncă tuturor compatrioţilor, răspândiţi în întreaga lume. Nu găsesc cuvinte să apreciez valoarea reprezentată de această instituţie pentru Neamul Românesc (17 August 1976).

Angela Ionescu (San Francisco)

La apariţia "Buletinului Bibliotecii Române" mulţi refugiaţi se vor întreba: "Mai era nevoie de încă o publicaţie periodică?" Răspunsul însă nu poate fi decât: "Da!" Fără să ne poată trece prin gând măcar de a face un reproş publicaţiilor existente, credem că aici în Europa n'avem o revistă la care să fie invitaţi să colaboreze toţi cărturarii români şi străini, fără preferinţe politice sau de prietenie, care sunt dornici de a aduce contribuţii noi în toate domeniile ce pot fi de un interes real pentru o Ţară şi un Neam ce zac cotropite. Buletinul va publica şi studii în limbi străine - şi se doresc cât mai multe - şi asupra legăturilor neamului nostru cu toate popoarele străine: el va fi un început, după atâţia ani de refugiu, pentru cărturarii care-şi plâng mereu ţara îngenunchiată în sânge, un început în împlinirea celei mai elementare datorii: afirmarea şi apărarea în lumea tot ce constituie comoara vieţii noastre culturale româneşti.

Claudiu Isopescu (Roma)

Am fost adânc mişcat primind culegerea poeziilor marelui nostru poet Eminescu, publicate sub îngrijirea Dv. în împrejurări atât de grele şi de neprielnice, departe de ţară şi fără mijloacele normale. Editarea lor face astfel şi mai mare cinste acelora care, în atari condiţii, au înfruntat şi învins greutăţile din calea lor, ridicând astfel un monument de credinţă şi de nădejde în trecutul şi în viitorul ţării, oricât de negru ar fi azi cerul! (2o.XII.1949).

N. Lahovary (Grandson - Elveţia)

... Ich war ergriffen, so ergriffen, wie an dem Tag, als ich meine alte Heimat im Jahre 1967 wieder besuchte, die Dobrudscha, mein Heimatdorf Kobadin. /.../ Es ist das ein Werk der Liebe, der Liebe zum Mutterland, der Pietät und ein Werk der Sehnsucht. (1975)

Otto Klett (Germania)
(Herausgeber des Jahrbuches der Dobrudschadeutschen)

Mein erster Besuch im Rumänischen Institut von Freiburg i. Br. hat mich überrascht. Das immense Material, das hier mit Begeisterung zusammengetragen wurde, wartet auf die Bearbeitung. - Es wäre wohl an der Zeit, dass sich viele junge Leute für diesen Teil Europas begeistern werden, um dieses Land nicht nur zu schätzen, sondern auch zu lieben (197o).

Prof.Dr. Kündig-Steiner (Zürich)

1. Vos publications sont très utiles et comblent une véritable lacune à une époque où il est tellement difficile de se procurer des livres roumains.
2. Am primit cu mare interes şi plăcere Buletinul Bibliotecii Dv. Sper că voi găsi timpul necesar pentru a da revistei suedeze Studia Neophologica, publicată la Uppsala, o recenzie asupra Buletinului.
3. Votre Bulletin a raison d'attacher une grande importance aux questions de langue; en effet, plus je vais, plus je crois que ce que la Roumanie possède de plus remarquable, de plus unique, c'est sa langue - cette langue dont l'évolution et la formation, si spéciales, ont inspiré à Ferdinand Lot le mot heureux du "miracle roumain".

Prof.Dr. Alf Lombard
(Universität Lund - Suedia)

1. Catalogul Bibliotecii mi-a făcut o reală bucurie şi mi-a prilejuit o seamă de reflecţii. Mai întâi am apreciat munca Dv., pe care am cântărit-o pe fiecare pagină. Apoi, parcurgând lista românilor răspândiţi în patru vânturi, m'a vizitat gândul amar, care desigur nu vă dă pace nici Dv.: ce forţă uriaşă am putea constitui dacă am întări această reţea de fire de păianjen care abia se animă de noi, transformând-o într'o legătură puternică. Dar de ce să filozofăm inutil: unii îşi petrec viaţa lin, fără gânduri năstruşnice de asceză, alţii se consumă. Cred că lucrul cel mai înţelept e să ne rugăm Cerului să dea sănătate şi curaj celor cu duhul sacrificiului. Şi aşa, tot vom învinge într'o zi (3.XII.1954).
2. Este pentru mine mai mult decât o mare bucurie şi fericire că mă aflu într'un colţ al Germaniei unde bat inimi de români. Am rămas mai mult decât impresionat de munca fără preget şi de rezultatele admirabile ce s'au putut realiza într'o ţară străină, de către românii noştri care caută cu orice preţ să păstreze şi să întărească graiul românesc /.../ Rămân cu tot sufletul ataşat de această Instituţie Românească de la Freiburg (2o.XI. 196o).

Prof.Dr. Eugen Lozovan
(Universitatea din Copenhaga)

1. La vostra iniziativa di pubblicare un "Buletinul Bibliotecii Române" a coronamento dell'opera che da tre anni svolgete con la Biblioteca Română di Freiburg, e un'altra prova della constante attività e dello spirito di sacrificio con cui contribuite al mantenimento della tradizione culturale romena e allo studio dei suoi più importanti problemi attuali. Per l'affeto che da lunghi anni mi lega al vostro Paese, a cui ho dedicato, nei periodi più belli della mia vita, gran parte della mia attività intellettuale, per l'interesse che suscitano in me tutte le opere destinate a diffendere la cultura romena, aderisco di cuore alla vostra nuova pubblicazione, a cui auguro sviluppo adeguato al vostro programma.

2. Mesaj adresat Românilor Institutului de Cercetări din Freiburg, Românilor exilaţi răspândiţi în lume, precum şi Românilor rămaşi în ţară, credincioşi latinităţii lor ,adresat cu ocazia inaugurării Casei Culturale Române din Freiburg.

Sărbătorirea de azi a Institutului Român de Cercetări, eveniment la care sunt întristat a nu putea participa din motive de sănătate, constitue un fapt de o excepţională importanţă.Este important pentru Românii exilaţi sau nu, care - excluşi sau departe de patrie -, găsesc aici, într'un focar de căldură, spiritul ţării lor, cu propriile lor amintiri, cu tradiţiile culturale

şi morale, cu istoria sa, flacără vie de dragoste care-i împiedică de a se pierde în medii diferite sau chiar ostile, ajutându-i totodată a-şi menţine caracteristicile naţionale.

Important este şi pentru ţara care adăposteşte Institutul nostru cu atâta generozitate şi înţelegere, deoarece se află îmbogăţită cu un centru cultural ce strânge studioşi din toate colţurile, contribuind a menţine vii caracteristicile unui popor care doreşte a rămâne credincios nobilelor sale origini.

Acest spirit de fidelitate faţă de origini a fost unul din motivele fundamentale ce m'au legat cu mintea şi inima de poporul român. M'am apropiat de el în calitate de cercetător al limbilor şi etnografiei, ramuri de cultură ce au ocupat activitatea mea de o viaţă întreagă, simţindu-mă însă atras şi legat de români prin sentimente şi mai profunde.

Studiindu-le istoria politică şi culturală, dar cu deosebire apropiindu-mă de persoane din toate clasele sociale,mai ales din cele mai umile, am putut constata cum acest popor este unicul a reprezenta civilizaţia Romei în Orient.

Şi o reprezintă în mod atât de profund, încât influenţează în favoarea civilizaţiei latine popoarele vecine. In lungile şi frecventele mele călătorii în toate colţurile României, chiar cele mai depărtate sau izolate, am putut constata cum în zonele învecinate satelor slave, maghiare sau turco-tătare, limba cea mai folosită a satelor de graniţă este cea română. Când femeia română intră în familii ungureşti sau slave, totul devine românesc în ceea ce priveşte limba, obiceiurile, festivităţile. Cu mare atenţiune şi cu plăcută surpriză am notat acest fapt în Banat, în Dobrogea sau în Basarabia Meridională. Ceea ce demonstrează superioritatea civilizaţiei acestei insule latine faţă de a popoarelor înconjurătoare.

Dar ceea ce caracterizează şi mai mult originile latine ale acestui popor care a ştiut a se menţine sentinelă avansată a Occidentului în secolii cei mai întunecaţi ai invaziilor,luptelor, ocupaţiilor, este acel "humanitas", omenia, care m'a cucerit de la primele contacte, îndemnându-mă la repetate şi lungi, adevărate explorări, în tot cuprinsul ţării.

In această privinţă să-mi fie permis a evoca un episod ce mi-a rămas întipărit în memorie mai mult decât altele demne de a fi povestite. In timpul unei călătorii în tren de la Iaşi la Bucureşti, mi s'a întâmplat să vorbesc cu o femeie din popor de vârstă mijlocie, care, aflând că sunt italian şi văzînd că aveam un bilet circular, putând deci întrerupe şi relua călătoria după plac, a insistat nespus de mult să cobor la staţia următoare, acceptând a fi oaspetele ei. /.../ Am acceptat să cobor împreună cu dânsa, deşi eram aşteptat la Bucureşti pentru o întrunire urgentă.

Locuinţa ei, puţin îndepărtată de sat, era în întregime

din lemn, o casă rurală tipic românească, cu o ogradă spaţioasă, plină de diferite animale domestice. Cu femeia şi fiii ei mâncarăm mămăliguţă cu brânză albă, gustând şi diverse băuturi preparate de ea însăşi din fructele propriei sale livezi.

Când veni vremea să plec mai departe spre Bucureşti, îmi amintesc prea bine cum dânsa m'a îmbrăţişat şi cu lacrimi în ochi mi-a spus: "Tu care soseşti din Italia cea frumoasă eşti o rudă de-a noastră... Noi ştim că Roma e mamă şi Traian tată al tuturor Românilor".

Protagonista acestui episod nu era o intelectuală de oraş, franţuzită, precum era moda timpului, sau vreun politician, care ar fi urmărit cine ştie ce interese. Era o simplă ţărancă necunoscută.

Mai cu seamă această omenie, precum şi faptul că am descoperit existenţa conştiinţei profunde a originilor în cele mai umile straturi sociale româneşti, explică de ce am dedicat o bună parte din cei mai prielnici ani de studii, limbii şi literaturii poporului român.

Când mai târziu, după evenimentele ce au zguduit lumea ca urmare a celui de-al doilea război mondial, am aflat că,la Freiburg,un român - bogat numai prin credinţa, entuziasmul şi amorul pentru glia sa - se pregătea să strângă documente, scrieri şi opere spre a crea un Centru care să menţină viu spiritul fiilor desţăraţi şi pribegi ai acestui popor, îi dădui pe cât posibil întregul meu sprijin şi toată amiciţia.

Astfel am decis a încredinţa Institutului nostru, pe care Guvernul German şi autorităţile din Freiburg l-au ajutat şi îl ajută cu generoasă înţelegere, tezaurul cel mai de preţ ce posed, bogata şi variata bibliotecă, pe care am adunat-o carte cu carte, de-a lungul întregii mele vieţi, şi care reprezintă formaţia intelectuală a întregii mele existenţe.

Sunt foarte bucuros că această bibliotecă personală, ce conţine un puternic nucleu românesc, va intra cu numele meu,după moartea mea, în Institutul nostru, spre a rămâne pe veci bine păzită, mărturisind vizitatorilor studioşi, şi mai ales Românilor, dragostea mea pentru acest popor, de care mă simt legat cu intelectul şi cu sufletul.

Sunt de asemenea recunoscător Guvernului German şi autorităţilor locale de a fi contribuit cu largă generozitate la cumpărarea unui atât de frumos aşezământ de cultură cum este noul sediu al Institutului nostru şi al bibliotecii mele, precum şi un lăcaş unde voi avea într'o bună zi o dulce şi scumpă odihnă a spiritului meu, printre rafturile cărţilor şi în mijlocul Românilor, în ţară germană, a cărei limbă şi literatură am studiat-o de asemenea temeinic, în cursul câtorva ani de studenţie petrecuţi pe meleagurile ei. /.../ Urez o dezvoltare tot mai amplă Institutului nostru, spre satisfacţia fondatorilor şi a tuturor românilor, precum şi a Guvernului German, care cu atâta generoasă comprehensiune îl adăposteşte.

Prof.Dr. Gino Lupi (Milano)

1. Înfiinţarea Bibliotecii Române din Freiburg, operă unică, este cea mai de seamă realizare românească în exil. Cei ce au înfăptuit-o, lipsiţi de mijloace materiale şi de orice calitate oficială, au muncit cu o pasiune şi o discreţie neîntâlnită. În vremuri normale ar fi fost citaţi pe Naţiune. Astăzi nu vor primi decât omagiul mut al miilor de români răsleţi, care se adapă la izvorul generozităţii lor (1.XII.1950).

2. Am revenit la Freiburg "încărcat de ani", dar şi de dragoste pentru minunata realizare a echipei D-lui Virgil Mihăilescu. Mă despart cu aceleaşi sentimente de admiraţie, dar şi cu durerea cu care-ţi părăseşti ţara. (1972)

I. N. Manzatti (Milano)

Venit pentru prima oară, am rămas impresionat puternic de tot ceea ce o răbdare, o voinţă, o stăruinţă fără înfricoşare faţă de mii de greutăţi au putut realiza aici, spre a menţine - departe de plaiurile noastre - flacăra cunoaşterii şi a iubirii de ţară. Nu am alt gând decât de a reveni mai des în viitor, spre a cunoaşte în amănunţime bogăţiile strânse aici (14.VI.1975).

Dr. Nicolae Marian (Geneva)

1. Îţi mulţumesc pentru ştirea îmbucurătoare că la Freiburg s'a creat o instituţie românească. Oricât de modest ar fi începutul, este ceva pozitiv. Doresc din inimă ca dragostea Dv. de carte românească şi cultul pentru creaţiile sufletului românesc să hrănească arborele ce-l sădiţi, să crească şi să vă dea rod (30.X.1949).

2. Ţin să-ţi mulţumesc şi să vă felicit pe toţi pentru dragostea pioasă cu care vă ocupaţi de valorile reale româneşti. Apreciez toată truda cerută de astfel de întreprinderi şi satisfacţia pentru ea nu se găseşte decât în opera creată (4.XI.1950).

3. Nimic nu va putea răsplăti osârdia Dv. decât conştiinţa că aţi dat din sufletul Dv. românesc un dar pribegilor români (1951).

Prof. Grigore Nandriş (Londra)

După aproape doi ani de pribegie, m'am simţit din nou acasă şi mi-am întărit credinţa că "Românul nu piere" (30.IV.1972)

Dr. G. Nedelcu (Germania)

1. Este impresionant efortul pe care-l faceţi pentru a realiza ceva pozitiv, cu toată hărţuiala sărăciei. Încă o dată se dovedeşte că "materia" nu este atotputernică pentru oameni care

cred în valorile spirituale. Câţi nu sunt aceia care au imense posibilităţi materiale şi totuşi nu sunt în stare să realizeze nimic? (10.X.1950)

2. Am admirat şi admir Biblioteca Română din Freiburg şi spiritul animator al cărturarilor care i-au dat fiinţă fiindcă ea simbolizează:

a) Primatul spiritului asupra materiei, dat fiind cumplita sărăcie din care s'a născut.
b) Spiritul de jertfă pus la temelia ei aşa cum este în milenara tradiţie a neamului nostru de a pune la baza oricărei opere durabile.
c) Conservarea tradiţiilor naţionale prin strângerea a tot ce este românesc în aceste zile întunecate...
d) Dinamismul cu care valorifică această tradiţie, devenind un factor propulsor, prin punerea la îndemâna învăţaţilor români şi străini a materialului documentar spre a promova cultura românească în străinătate şi a apăra interesele vitale ale neamului nostru, într'un moment când din atâtea părţi este prigonit şi ameninţat de moarte.

Constantin Papanace (Italia)

Îmi face mare plăcere să vă felicit din suflet pentru iniţiativa atât de oportună pe care aţi luat-o publicând un buletin cultural care va dovedi încă o dată că, în ciuda asupririi, viaţa spirituală românească (chiar aflată în exil) nu poate fi ucisă.

Sunt sigur că cultura milenară a naţiunii române va fi mereu izvorul noilor realizări intelectuale care vor garanta permanenţa culturii latine printre popoarele slave (1954).

Prof. André Patry (Universitatea "Laval" - Québec - Canada)

Ho visitato oggi con gran piacere la Biblioteca Romena di Friburgo, costituita dall'amor patrio dei romeni lontani dalla loro terra. Auguro a questa istituzione di essere utilizzata dagli studiosi, a cui essa puo rendere utilissimi servigi. (25. I. 1966).

Prof. Dr. Silvio Pellegrini (Universitatea Pisa)

1. Vă felicit sincer pentru această strădanie făcută cu atâta abnegaţie, curaj şi perseverenţă. Fie ca ceea ce faceţi

la Freiburg să servească drept pildă pentru cei care "dorm" sau se fac că nu aud glasul timpului de faţă (24.VII.1951).

2. Catalogul cărţilor româneşti ale Bibliotecii pe care aţi putut-o înjgheba dovedeşte câtă străduanie aţi depus spre a înfăptui acest centru de spiritualitate românească, în condiţiuni care n'au fost de loc prielnice (8.VIII.1951).

3. Biblioteca valahă pe care aţi creat-o acolo, cu multă trudă, dar cu mare pătrundere a rosturilor adevărate ale cărturarilor pribegi (28.VII.1953).

Prof.Dr. Sever Pop (Louvain)

Am vizitat Institutul şi Biblioteca în anul 1963 şi am fost încântat de tot ce am văzut atunci. Ceea ce văd astăzi,după 13 ani, m'a impresionat atât de mult, încât mă împiedică să pot exprima în cuvinte admiraţia şi mulţumirea mea faţă de cei ce-au făurit această mare operă românească. (13.VIII.1976)

Ovidiu Popescu (Canada)

În Biblioteca şi Institutul Român din Freiburg am găsit realizarea unei opere de românism a cărei necesitate se impune cu atât mai mult cu cât existenţa neamului nostru este pusă la grea încercare. Celor ce simt româneşte şi cred în destinul neamului, un îndemn pentru dezvoltarea acestui preţios patrimoniu. Realizatorilor, omagiul şi totalul nostru asentiment.

Cecilia şi Av.Romulus Popescu
(Suedia)

Vos réalisations sont si profondément touchantes, qu'il est impossible à un roumain de rester insensible devant la grandeur d'une oeuvre si grandiose. Que votre noble mission trouve sa pleine recompense dans les paroles du psalmiste qui dit: "Votre parole est une torche qui éclaire mes pas (en l'occurence les pas de chaque âme véritablement roumaine), une lumière sur ma route".

Şi acum, spre a proba că n'am uitat limba maternă, vă promit că voi înălţa rugi fierbinţi către Cel Atotputernic să vă protejeze opera şi să vă ajute s'o înălţaţi cât mai sus, spre binele întregului neam românesc, ce nu-şi pierde speranţa într'o nouă vigoare spirituală (23.IX.1964).

Traian Popesco (Paris)

1. Nu ne cunoaştem. Am călcat la Paris în urma paşilor Dv., însă nu cu acelaşi succes. Am văzut, într'un colţ, un morman de comori descoperite de Dv. prin pivniţele pariziene. Vă felicit din toată inima. Aş vrea să ştiu cum şi prin ce minune aţi ajuns ca să făuriţi Biblioteca românească de la Freiburg? (2o.IV.195o).

2. Când vom fi chemaţi să dăm socoteală fraţilor noştri rămaşi acasă, Dv. veţi putea cel puţin dovedi ce aţi făcut pe pământ străin pentru Ţara Românească. Ce templu minunat ridicaţi românismului! Cu caldă evlavie am deschis volumul de pribegie al marelui nostru Mihail Eminescu. Nu găsesc cuvinte de mulţumire. E prea puţin...(8.V.195o).

Lucia A. Popovici (Geneva)

Cică, spune povestea, era pe vremuri un urieş, Anteu pe nume... Şi când era vlăguit şi lipsit de puteri, singură prezenţa, luarea de contact cu mumă-sa, Ţărâna-Glie strămoşească, îi da noi puteri.

Aşa şi aici, în ctitoria românească de la Freiburg, am sorbit şi eu din izvorul de viaţă vie: cartea, spiritul nemuritor, scânteia de unde va să răsară focul românismului de totdeauna.

Aşa să vă ajute Dumnezeu !

Serge Prod'hon (Grenoble)

1. Cu toată sinceritatea, eu cred că ceea ce aţi realizat la Freiburg este o operă demnă de toată admiraţia (12.III.1955).

2. Arareori am întâlnit, în acest greu exil, un patriotism practic, ca aici la Freiburg. Sunt sigur că naţiunea română va fi totdeauna recunoscătoare pentru această realizare (4.IV.1976).

Ion Raţiu (Londra)

After 32 years being the English wife of a Roumanian I am always impressed by the devotion and love of Roumania's sons and daughters who have chosen exile. Here, in this house, arranged and kept so immaculately, I am extraordinarily impressed... (4.IV.1976)

Elisabeth Raţiu (Londra)

Der Unterzeichnete hat sich während seines Studiums bis jetzt sehr intensiv mit dem Rumänischen in Lehre und Forschung beschäftigt. Infolgedessen ist es ihm möglich, ein Urteil über die Bedeutung des Rumänischen Forschungsinstituts in Freiburg i.Br. zu geben, besonders nachdem er dort mehrmals die Bibliothek besucht hat. Es kann ohne Übertreibung gesagt werden, dass diese Rumänische Bibliothek, die im Laufe von 15 Jahren in selbst-

loser und aufopferungsvoller Weise aufgebaut wurde, gegenwärtig die reichhaltigste Sammlung an Dokumentenmaterial und rumänischer Literatur ausserhalb Rumäniens besitzt.

Zusammengefasst kann gesagt werden, dass jeder, der auf dem Gebiet des Rumänischen arbeitet, ganz gleich, ob es Sprach- oder Literaturwissenschaft, Geschichte, Geographie, Kunstgeschichte, Gesetzeskunde und viele andere Gebiete betrifft, einen Reichtum an wissenschaftlichem Werkzeug dort vorfindet, der es ihm ermöglicht, auch wissenschaftlich zu arbeiten.

Um so mehr wäre zu wünschen, dass von offizieller Seite dem Institut jegliche Hilfe und Förderung zuteil werde. Es wäre nur zu hoffen, dass dieses Institut einmal als Rumänisches Kulturhaus in noch stärkerem Masse wissenschaftlich wirken und die freundschaftlichen Bande zwischen Deutschen und Rumänen vertiefen helfe.

Prof.Dr. Günter Reichenkron
(Freien Universität Berlin)

... Da ich weiss, welche bedeutende Bibliothek und Sammlung zur Erforschung des Geisteslebens und der Kultur des rumänischen Volkes Sie in Ihrem Institut aufgebaut haben und Sie mir seit Jahren in freundlicher Weise die daraus entstandenen wissenschaftlichen Publikationen zugehen liessen, weiss ich es als Romanist, der sich selbst vielfach mit rumänischen Problemen beschäftigt hat, zu würdigen, welche Bedeutung der Verwirklichung und Erhaltung einer ständigen Pflegestätte des rumänischen Geisteslebens und seiner Erforschung in Freiburg zukäme. Sie läge nicht nur im Interesse dieses besonderen Zweiges der Romanistik, sondern auch der gegenwärtigen und künftigen deutsch-rumänischen Kulturbeziehungen. Und dies auch darum, weil es hier um die Erhaltung eines geistigen Sammelpunktes für die Exilrumänen geht.

Prof.Dr. Friedrich Schürr
(Universität Freiburg)

... So ist im Laufe der Jahre hier eine Fachbibliothek herangewachsen, die nicht nur in Deutschland, sondern im ganzen westlichen Europa kaum ihresgleichen hat.

Dr. Johann Schulze (Freiburg)
(Direktor des Instituts für landeskundliche Information)

1. Vă rog să mă credeţi că onoarea ce-mi faceţi asociindu-mă la opera Bibliotecii Române din Freiburg constitue pentru mine una din cele mai mari mândrii şi bucurii din ultimii ani. Unitatea sufletească a românilor refugiaţi e primul nostru imperativ azi şi sunt fericit că Dv. mă socotiţi alături de Dv. în

opera constructivă ce faceţi (1o.XII.195o).

2. Am primit zilele acestea minunatul volum Fără Ţară. Cele mai vii felicitări pentru admirabila operă ce faceţi. Ea va fi înscrisă cu recunoştinţă pe răbojul realizărilor emigraţiei noastre./.../ Cu mijloace materiale de sigur modeste, faceţi o operă mare. De altfel nimic nu poate fi înfăptuit decât dacă se pune suflet mult la bază. E ceea ce faceţi foarte bine şi cu prisosinţă. Voi păstra volumul cu pietate!

Prof.Petre Sergescu (Paris)

Oricât s'ar scrie şi s'ar vorbi despre Biblioteca din Freiburg, totuşi nu se va putea evidenţia îndeajuns în acest fel valoarea ei pentru cultura românească. Numai cine va vizita amănunţit şi cu răbdare această nepreţuită afirmare a românismului în străinătate, numai acela va înţelege meritul şi rolul important ce revine atât operei realizate în acest fel, cât şi oamenilor de un nepreţuit entuziasm care au muncit pentru înfăptuirea ei (1951).

Constantin Sporea (München)

Bunul Dumnezeu să vă binecuvânteze şi să vă dea la toţi sănătate ca să puteţi ridica până la cer templul luminii, de unde să se răspândească în întreaga lume glorioasa muncă ce o desfăşuraţi în interesul şi pentru adevărata cultură a iubitului nostru popor român. (1951)

Anişoara Stan (New York)

1. Seit vielen Jahren verfolge ich mit grossem Interesse die Entwicklung und die Tätigkeit des Rumänischen Forschungsinstituts und der Rumänischen Bibliothek in Freiburg. Was hier dank ständiger Opferbereitschaft der im Exil lebenden Rumänen, durch planvolle Verwendung der begrenzten finanziellen Mittel und mit unbeirrter Hingabe an die Sache erreicht und geschaffen worden ist, habe ich immer wieder bewundert.

In geduldiger Arbeit und in beispielhaftem, "sine ira et studio" geleistetem Dienst an der wissenschaftlichen Aufgabe ist ein Dokumentations- und Forschungszentrum entstanden, dem auf dem Gebiete der Rumänienkunde im weitesten Sinne meines Wissens keine vergleichbare deutsche Institution zur Seite steht. Die wissenschaftliche und kulturelle Bedeutung des Forschungsinstituts, das sich durch seine Publikationen bereits hervorragend ausgewiesen hat und reiches Material jedem Forscher zur Verfügung stellt, rechtfertigt und legitimiert das Bestreben und Bemühen, seinen Bestand und sein weiteres Wirken auf einer eigenständigen Grundlage sicherzustellen. Darum verdient das Vorhaben der Errichtung eines rumänischen Kulturhauses als einer eigenen Heimstätte des Rumänischen Forschungsinstituts und der Rumänischen Bibliothek auch von deutscher Seite volle Unterstützung und grosszügige Förderung.

2. Erst nach Semesterende bin ich bazu gekommen, mir den Band I der Studii istorico-filologice von Professor Găzdaru vorzunehmen, den Sie mir bereits im Januar zugesandt haben. Ich möchte Ihnen recht herzlich für diesen wertvollen Band danken und gleichzeitig dem Rumänischen Forschungsinstitut zur Publikation dieser Miscellanea als Omagiu Profesorului D.Găzdaru gratulieren, umso aufrichtiger und nachhaltiger, als ich weiss, welche Schwierigkeiten Sie stets bei der Bewerkstelligung solcher Publikationen überwinden müssen und wieviel persönlicher Einsatz dafür erforderlich ist.

Die in diesem Band vereinigten Studien stellen einen willkommenen Beitrag auf dem Felde der rumänischen Philologie und Geschichtswissenschaft dar. Sie bereichern in konkreter Weise, durch Dokumentation und Kommentar, das Wissen über die kulturelle und politische Geschichte Rumäniens, insbesondere über die Beziehungen zwischen Italien und Rumänien, in früheren Jahrhunderten. Sie erschliessen zugleich aber auch bedeutsame Quellen für die Erforschung der rumänischen Sprachgeschichte.

Es ist erfreulich, dass das Rumänische Forschungsinstitut in Freiburg auch auf dem Gebiete der wissenschaftlichen Veröffentlichungen immer wieder initiativ ist. Es erfüllt damit eine legitime und wichtige Aufgabe. Ich bin gerne damit einverstanden, wenn Sie diese meine Beurteilung und Auffassung über die Publikationstätigkeit des Instituts den Stellen zur Kenntnis bringen, die berufen sein mögen, Ihre Arbeit auch mit finanziellen Mitteln zu unterstützen und zu sichern. Hoffentlich können Sie die weiteren geplanten Bände wie vorgesehen herausbringen. Meinerseits möchte ich jede Förderung Ihrer Vorhaben uneingeschränkt und nachdrücklich befürworten. (9.IV.1975)

Prof. Dr. Helmut Stimm (München)

(Ord. Mitglied der Bayerischen Akademie der Wissenschaften)

O vizită în treacăt a unui prieten a tot ce este românesc. Toată simpatia mea pentru Vatra aceasta şi comorile ei, pentru munca depusă aici cu inimă şi dragoste.

Prof. Frédéric Tailliez (Strasbourg)

The Rumanian Library at Freiburg can pride itself on being one the first centres of Rumanian culture to be started among the postwar exiles. By its activities - and especially by its publications - its reputation has spread far beyond the vounds of Germany, and one cannot but admire the devotion with thich it has fought and overcome the difficulties that continually beset it. Best wishes for the succes of the Bulletin!

Prof. E. D. Tappe (London)

Aderând cu toată inima la iniţiativele D-tale lăudabile şi la activitatea românească ce se dezvoltă la Freiburg, nu-mi rămâne decât să-mi exprim dorinţa vie şi călduroasă în deplina lor reuşită,cerând asupră-le binecuvântarea Celui de Sus (1967).

Msgr. Dr. Aloisie Tăutu (Roma)

1. Tipăriturile voastre le-am primit şi cred că nu este nevoie să mai adaug felicitări pentru lăudabila iniţiativă pe care o conduceţi.

2. Rog pe Dumnezeu să binecuvânteze cu succes deplin străduinţele celor care au creat şi menţin această instituţie românească (8.IV.1961).

P.S.S. Episcop Valerian Trifa (U.S.A.)

1. Mulţumirile mele pentru frumosul dar trimis. Un text al Mioriţei ! Nu se putea alege, pentru pribegii care suntem, o mai înduioşătoare evocare a Ţării, cu plaiurile ei pierdute în basm, cu suferinţele ei de totdeauna. Ţara care n'are martori în durerile ei de moarte, decât munţii, stelele. Mulţumesc cu emoţie pentru acest gând bogat ! (1951)

2. Am găsit în ctitoria de la Freiburg o operă care întrece toate aşteptările mele. Pentru orice cărturar român, biblioteca va fi un loc de studiu, la care ar trebui să poposească cu stăruinţă; pentru orice român, va fi un loc de reculegere şi de regăsire (1964).

Prof. Dr. Emil Turdeanu (Paris)

M'a impresionat mult felul în care este organizată Biblioteca Română din Freiburg. Este incontestabil că acest lucru se datoreşte entuziasmului şi sufletului românesc al realizatorilor pe care ţin să-i felicit şi să le doresc succes şi mai departe (1969)

Dr. Constantin I. Untaru (Sydney)

Plec de la Freiburg cu o impresie cum nu se poate mai adâncă, cu imaginea acestui marę, neegalat efort românesc /.../. Întreaga operă de la Freiburg poartă un sens de adevărat eroism. Drama însăşi a culturii noastre atât de crunt frântă în frumosul ei zbor, este conţinută în realizările Bibliotecii din Freiburg. Această instituţie unică în istoria spiritualităţii româneşti trebuie păstrată, încurajată şi perfecţionată... (1964).

Prof.Dr. George Uscătescu (Madrid)

Impresionat până în cele mai profunde stihii ale sufletului meu pentru splendida realizare, ca rod al unei lucrări sârguitoare de un sfert de secol. Cu respect îmi plec fruntea în faţa acestei realizări (1974).

Preot Anchidim Uşeriu (Washington)

Opera îndeplinită la Freiburg este rezultatul strădaniilor unui grup de oameni aleşi şi atraşi de farmecul unui ideal, care au izbutit să săvârşească această "minune" în străinătate, minune ce nu putea să se înfăptuiască decât atunci când la baza acţiunii stăruie credinţa, ce răstoarnă orice zăgaz în drumul spre izbândă (17.XII.1950).

Pr. Econ Emilian Vasiloschi
(Germania)

Das Rumänisches Forschungsinstitut - Rumänische Bibliothek in Freiburg sieht sich vor die Notwendigkeit gestellt, für seine ständig wachsende Bibliothek und die damit verbundenen Arbeitsstätten ein eigenes Haus zu errichten. Wir deutschen Professoren der Romanistik haben von der Wissenschaft und der Lehre her wohl das grösste Interesse daran, dass die bereits viel bewährte Pflegestätte rumänischer Sprache, Literatur und Kultur erhalten und weiter ausgebaut wird.

So darf auch ich für diesen Plan werben und der Hoffnung Ausdruck geben, dass vor allem Kreise der Wirtschaft sich für das Projekt interessieren und ideell und materiell dazu beitragen,dem Freiburger Forschungsinstitut ein neues Heim zu geben.

Der Aufruf, den das Rumänische Forschungsinstitut an seine deutschen Freunde erlassen hat, verdient volle Unterstützung.

Prof.Dr.Dr.h.c. Julius Wilhelm
(Universität Tübingen)

It was a great pleasure for me to find such a fine library dedicated to the study of Rumania. I am very grateful for the welcome I received and I hope it will continuu to flourish and he of help to all.

Aş vrea să doresc Bibliotecii succes şi noroc ! (1967)

Clifford R. Wurfel
(Library Univ. of California - Riverside, California)

DIN MESAJELE PRIMITE LA JUBILEUL DE 25 DE ANI

Dintre toate instituţiile româneşti din refugiu, Biblioteca Română din Freiburg s'a dovedit a fi cea mai stabilă şi durabilă.

Secretul acestui succes stă în primul rând în faptul că această iniţiativă a găsit ecou în tot refugiul românesc, fără deosebire de confesiune de credinţă şi de partid politic. Lipsită de subvenţii oficiale, indiferent din ce parte, Biblioteca Română a făcut - insistent, dar demn - apel la sprijinul tuturor românilor din străinătate, şi l-a primit! Toţi au contribuit cu ce-au putut, din puţinul de care dispuneau. Acestora li s'au alăturat cu mare generozitate prietenii pe care poporul nostru i-a avut în toate părţile lumii. Ajutoarele - oricât de modeste şi ori de unde au venit - au fost primite nu numai cu recunoştinţa cuvenită, dar şi cu o dublă obligaţie, dat fiind că ele angajau nu numai conştiinţa grupului de iniţiativă şi de conducere, ci şi onoarea neamului, în numele şi interesul căruia acest grup - şi împreună cu el întregul refugiu - pornise la drum. /.../

Bibliotecii şi Institutului le urez, cu această ocazie, să-şi continue cu aceeaşi energie şi pricepere activitatea rodnică, spre cinstea refugiului şi în folosul neamului, pe care îl reprezintă în afara graniţelor şi cătuşelor care i-au fost impuse după al doilea război mondial. (21 Aprilie 1974)

Dr. D.C.Amzar (Wiesbaden)

Sie haben gegen manche Widerstände, die sich allemal gegen die hohen Unternehmungen des Geistes erheben, in diesem Vierteljahrhundert ein Werk aufgebaut, das, was die Repräsentanz der rumänischen Kultur im Westen Europas betrifft, seinesgleichen nicht findet. Einen reichen Schatz rumänischer Kultur, unter Berücksichtigung des gesamten Spektrums ihrer geschichtlichen Entfaltung,haben Sie und Ihre Mitarbeiter in Ihrem Institut gesammelt, der nun auf alle ausstrahlt, die seiner Faszination zugänglich sind. In diesem Schatz findet der Westen, der sich schon weit hinaus in die gestaltauflösende Abstraktion hat verlocken lassen, das Menschliche in einer Gestalt vor, auf der noch der frühe Schein der Ursprünglichkeit ruht, vor deren Anblick den Betrachter Heimweh befällt. Die modisch gefärbte Welle der Nostalgie, wonach zieht es

sie, wenn nicht nach der ursprünglichen, noch nicht korrumpierten Gestalt des Menschen, die sich in jedem Kulturkreis vollenden darf. /.../

Andreas Birkner (Freiburg)

Împlinirea a 25 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii Române din Freiburg, devenită între timp Institut de Cercetări, marchează importanţa creării şi valoarea culturală şi naţională a acestei instituţii, născută din sufletul şi preocupările exilului românesc. Nu încape nici o îndoială că atunci când , în aceşti 25 de ani, am fost confruntaţi cu întrebări sau cu serioase examinări ale realizărilor mai mari sau mai mici ale exilului, în cele mai multe cazuri primul nostru răspuns a fost "Biblioteca Română din Freiburg". Cred că acest răspuns rostit într'un sfert de veac în toate părţile diasporei, este - în fapt - cea mai mare omagiere şi recunoaştere a Institutului Român de Cercetări din Freiburg. Răspunsul de care vorbim nu a fost dezis niciodată. Căci, în ciuda tuturor greutăţilor întâmpinate, Institutul Român de Cercetări din Freiburg a crescut în importanţă şi afirmare, tot mai mult şi mai mult, cu fiecare an de existenţă. Şi în aceeaşi măsură a crescut şi mândria noastră că-l avem./.../

Cred că exprim multe simţiri identice, atunci când zic că suntem mândri de Institutul Român de Cercetări din Freiburg şi când îi urez încă alte multe meritate aniversări, pe drumul misiunii lui de propagare şi afirmare a culturii şi spiritualităţii autentice a neamului şi pământului nostru strămoşesc.

George Bocioagă (U.S.A.)

Es ist war, die Rumänische Bibliothek und das Rumänische Forschungsinstitut begehen in diesen Tagen ihr 25-jähriges Bestehen. Das ist ein triftiger Grund und ein erlaubtes Motiv für eine Rückschau. /.../

Aus bescheidenen Anfängen schufen Sie im Laufe von 25 Jahren das kulturelle Zentrum der rumänischen Emigranten, dem nichts Ähnliches oder Gleichwertiges im Westen an die Seite gestellt werden kann. Von Anfang an waren Sie bestrebt, auch Ihre deutschen Landsleuten aus Rumänien in dieses Werk einzubeziehn. Der Freundeskreis der Rumänischen Bibliothek beweist seit seinem Bestehen den glücklichen Zustand dauernder Wechselwirkung im Zeichen der geistigen Durchdringung von Gleichgesinnten aus dem nämlichen Heimatraum. Und dies möge so bleiben und auch beispielhaft wirken auf unsere binnendeutschen Zeitgenossen, deren Beitrag zu einer europäischen Solidarität auch unser innerstes Anliegen ist./.../ (26.4.1974).

Dr. Hans Diplich (Frankenholz)
(als Banater Landsmann und Vorsitzer des Kreises der Freunde der Rumänischen Bibliothek)

... Nehmen Sie und Ihr Institut zum 25-jährigen Bestehen die Glückwünsche des Hauses Hohenzollern entgegen. Zu den Glückwünschen soll auch Dank und Idealismus ausgesprochen werden auf viele noch lange segensreiche Jahre. /.../ (3.V.1974).

Franz-Josef

Prinz v. Hohenzollern-Sigmaringen

Einen ganz besonderen Glückwunsch möchte ich Ihnen aber aus Anlass des 25-jährigen Jubiläums der "Rumänischen Bibliothek" zukommen lassen. Es freut mich aufrichtig, dass diese Bibliothek - jetziges "Rumänisches Forschungsinstitut" - während dieser 25 Jahre alle Schwierigkeiten hat überwinden können und heute als eine imponierende Erscheinung der Exilrumänen gelten darf. Bitte übermitteln Sie meine entsprechende Gratulation der ausserordentlichen Generalversammlung, die am 4. Mai 1974 stattfindet. Mit meinen besten Grüssen und Wünschen für ein weiteres gutes Gedeihen des Instituts...(24.IV.1974).

Prof.em.Dr. H. Friedrich (Freiburg)

Felicitări din inimă Institutului Român de Cercetări şi truditorilor săi, cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de de existenţă şi activitate rodnică. Urez acestui aşezământ cultural şi ştiinţific prosperitate şi succese sporite în nobila sa misiune de a promova interesele românilor de pretutindeni.

Românii sud-dunăreni vor şti să preţuiască flacăra aceea care din Freiburg a luminat neostoit existenţa şi năzuinţele lor cele drepte. (1.V.1974).

S. I. Gârleanu (Lund - Suedia)

Das Rumänische Forschungsinstitut und die Rumänische Bibliothek in Freiburg i.Br. begen heute festlich den Tag der 25. Wiederkehr der Gründung dieser Institutionen. Aus diesem Anlass sende ich den genannten Institutionen, ihrem Leiter, Herrn Virgil Mihăilescu, und allen Mitarbeitern meine herzlichen Glückwünsche.

Seit ihrer Gründung waren diese Einrichtungen ein Sammelplatz der in der Bundesrepublik lebenden Rumänen und eine wichtige Quelle der Information über Geschichte und Kultur der Rumänen für die Bürger der Bundesrepublik.

Wenn man heute in der Uhlandstrasse 7 die Einrichtungen und den Stand des Erreichten in Augenschein nimmt und dazu an die beachtlichen Veröffentlichungen des Instituts, die Vorträge und die künstlerischen Veranstaltungen denkt, darf man nicht verges-

sen, dass es von den Anfängen bis hierher ein mühseliger und dornenvoller Weg war. Wie oft fragte sich Herr Mihăilescu verweifelt: wie soll das weitergehen? Und es ging weiter mit der Bewahrung des Überkommenen, dem Aufbau und dem weiteren Ausbau. Das ist in erster Linie dem Idealismus und der aufopfernden Tätigkeit /.../ zu verdanken. Dank gebührt auch den treuen Mitarbeitern. Ideelle Unterstützung kam von seiten der Fachvertreter der Romanistik an deutschen Universitäten, der Staat gewährte seinen Schutz und finanzielle Hilfe. Nicht vergessen seien die Zahlreichen kleineren oder grösseren Zuwendungen interessierter Freunde und die vielen Buchspenden. /.../

Nach innen wie nach aussen hin sind die Einrichtungen, deren 25-jähriges Bestehen wie heute feierlich und mit Genugtuung gedenken, mit pulsierendem Leben erfüllt und das ist uns ein Garant für die Zukunft des "Institutul Român de Cercetări" und der Biblioteca Română" in Freiburg.

La trei sute de ani !

Prof.Dr. Wilhelm Giese

(Professor an der Universität Hamburg, Ehrenmitglied des "Rumänischen Forschungsinstitut"in Freiburg).

Was Sie und Ihr Institut in einem Vierteljahrhundert unter allerschwierigsten Bedingungen an Kulturarbeit geleistet haben, verdient schlechthin Bewunderung. Ich habe Ihre Bestrebungen im Dienste der kulturellen Kontakte zwischen Deutschen und Rumänen vor nunmehr zwanzig Jahren als junger Student in Freiburg kennen und schätzen gelernt. In einer Zeit, als Rumänien im Westen zur terra incognita zu werden drohte, stellte Ihre "Rumänische Bibliothek" für den, der sich für rumänische Kultur interessierte, die einzige Kontaktstelle in Westdeutschland, wenn nicht in Westeuropa dar; das "Rumänische Forschungsinstitut", das sich dann hieraus entwickelt hat, darf heute wohl - vor allem im Hinblick auf seine einzigartige Bibliothek - als wichtigster Aussenposten für rumänische Studien ausserhalb von Rumänien selbst gelten./.../ (27.IV.1974).

Prof.Dr. Klaus Heitmann

(Universität Heidelberg)

Acei 25 de ani pe care Institutul Român de Cercetări din Freiburg îi comemorează la 4 Mai 1974 în şedinţă solemnă extraordinară, pot însemna chiar şi un secol, prin marea operă de cultură ce a fost realizată /.../ (28.IV.1974).

Vasile Iasinschi (Madrid)

Un Membru de Onoare din Suedia vă roagă, mult stimate Domnule Director, să primiţi şi să transmiteţi Adunării Generale la şedinţa comemorativă din 4 Mai 1974, felicitările lui cu ocazia jubileului şi sincerele sale urări de bine pentru viitor.

Acest sfert de secol de viaţă a arătat marea importanţă culturală a acestui centru de cercetări pentru cauza românilor, ca şi a limbii şi civilizaţiei lor în Europa şi în lume.

Mulţi ani să trăiască Institutul Român din Freiburg !

Prof. Alf Lombard

(Univ. Lund - Suedia)

...Ne întrunim pentru a sărbători o faptă care nu e vană, căci e justificare şi noimă a trecerii noastre prin lume.

Mulţi dintre cei care acum 25 de ani au crezut în marea "iluzie" de la Freiburg sunt azi doar nume pe pomelnicul Sfintelor Daruri. Dar credinţa lor s'a topit în tencuiala acestui aşezământ, pentru că nici unul din ei n'a ignorat istoria meşterului zidar, pe Argeş în sus, care a vrut şi a reuşit să sape în horbota de piatră chiotul bucuriei sale de a fi trăit. Şi buzele noastre - ale celor de azi, de aici şi de aiurea - se vor închide şi ele. Alţii ne vor lua locul şi, după ei, alţii vor veni valuri-valuri. Ci tăria noastră le va da măsura puterii lor. Pentru că noi am îndrăznit, ei vor continua lupta. Şi numai dacă în lăsământul nostru vor găsi ceva vrednic, elanul lor va fi mai avântat decât cel care ne-a însufleţit pe noi.

Unul din ctitorii acestui lăcaş, N.I.Herescu, omul nobil care aurea mâna pe care o strângea, care îi îmbogăţea sufleteşte şi pe duşmanii care se apropiau de el, îmi spunea: "Mă gândesc uneori dacă din tot ce am făcut mai de preţ în viaţă nu rămâne ce am realizat dincolo de glasul raţiunii". Gând romantic, ne-realist, deci profund românesc...

Pe această linie augustă se situează şi fapta de la Freiburg, al cărei jubileu îl cinstim.

Să mulţumim mai întâi Cerului că ne-a dat zile să ajungem aici, că ne-a înzestrat pe noi nevrednicii cu puterea de a ţine piept atâtor vânturi potrivnice. Şi să aducem, fără zgârcenie, prinosul nostru de recunoştinţă prietenilor care ne-au stat alături şi care ne-au încălzit în frigul ce ne-a împresurat în lunga noastră singurătate. /.../

Deci fapta de la Freiburg să fie considerată sub două unghiuri: ceea ce este şi ceea ce mulţi dintre noi ar fi dorit să fie. Ipostaza din urmă o prelungeşte pe cea dintâi şi o creşte. Să ne amintim mereu şi ceea ce am voit să facem, spunându-ne că dacă în cale ne-au stat obstacole pe care nu le-am putut trece, în cugetul nostru n'a fost loc pentru nici o renunţare. /.../

Să fie acest jubileu piatră miliară. Până aici, atâta au putut ctitorii să facă, prin vrednicia şi sacrificiul persoanei

lor. Intr'o zi făclia va trebui să treacă în mâini la fel de tari. Să o vegheze inimi mai curajoase şi,dacă va voi destinul,minţi mai luminate.Dar pe frontispiciul unei constituţii de oţel,pe care trebuie s'o imaginăm şi să o promulgăm,asigurând cât este omeneşte posibil viitorul acestui aşezământ, să scriem aceste cuvinte: tot ce s'a adunat între aceste ziduri nu aparţine vremelnicilor paznici - care în afară de îndărătnicie şi credinţa în reînvierea neamului n'au păstrat nimic pentru ei -, ci urmaşilor liberi, care într'o zi vor veni să preia această moştenire.

Pe aceşti succesori îi cunoaştem, ştim că vor veni; şi azi, în acest moment solemn, acei dintre noi cărora nu le va fi dat să le strângă mâna, prin timp îi salută cu nemărginita dragoste ce ne-a mistuit pentru libertatea şi demnitatea lor (1974).

Prof.Dr. Eugen Lozovan

(Universitatea din Copenhaga)

...Ceea ce s'a realizat la Freiburg depăşeşte fapta de rând. Instituţia din capitala Pădurii Negre uneşte armonios aşezământul de la izvoarele Dunării cu ţara eternă de la gurile aceluiaşi majestos fluviu. Noi nu vom mai fi, dar Institutul va rămâne... Pe deasupra oricăror consideraţii, îmi permit a aduce un vibrant omagiu celor câţiva eroici intelectuali, care din nimic au creat o legendă (1974).

I.N.Manzatti (Milano)

Dv. aţi dat românilor de pretutindeni un exemplu de care noi tocmai aveam nevoie: urmărirea cu statornicie a unui scop înalt împotriva tuturor adversităţilor cotidiene.

Biblioteca Română şi Institutul reprezintă în modul cel mai înalt acest simbol de realizare prin jertfă permanentă şi efort mereu reînnoit (26.5.1974).

Prof.Dr.Dr.h.c. M.Prodan

(Freiburg)

Vă rog să primiţi,cu ocazia şedinţei solemne comemorative a Jubileului de 25 de ani de la înfiinţarea Institutului,felicitările mele cele mai călduroase. Curajul,capacitatea şi perseverenţa cu care v'aţi dedicat - câteodată în condiţii vitrege - unei opere mari,au obţinut un succes splendid.Prin eforturi continue, într'un sfert de veac, a crescut şi s'a consolidat o frumoasă realizare românească, servind cauzei naţionale. /.../

Primiţi, vă rog,recunoştinţa mea pentru ajutorul prietenesc acordat nu numai pentru cercetările mele, dar şi pentru publicarea studiilor mele închinate Marelui Voevod Mihai Viteazul, gânditorului Aurel C. Popovici şi Regelui Munţilor Avram Iancu.

Obiectivul colaborării noastre a fost şi este sprijinirea cauzei româneşti dincolo de hotarele ţării.

Rămân la dispoziţia Institutului Român de Cercetări şi Bibliotecii Române din Freiburg, urându-vă şi în viitor succesul binemeritat şi rugându-vă să transmiteţi membrilor Institutului şi prietenilor salutările mele distinse (21.IV.1974).

Prof.Dr. Alexandru v. Randa

(Salzburg)

Das Rumänische Forschungsinstitut hat unter Ihrer bewährten Leitung in den 25 Jahren seit seiner Gründung mit seiner Bibliothek und seinen vielfältigen Veröffentlichungen und Kundgebungen einen Platz in der freien Welt erobert, der im Interesse der Kontinuität der rumänischen Kultur nicht mehr hinwegzudenken ist. In diesem Sinne gestatten Sie mir, Ihnen ein ebenso kräftiges wie herzliches "Să trăiască !" zuzurufen. Mit den verbindlichsten Empfehlungen grüsst Sie Ihr sehr ergebener,
(28.IV.1974)

Prof. Dr. F. Schürr

(Konstanz - Elveţia)

Wie schwer es war, dieses Institut und seine Bibliothek zu gründen und auszustatten und schliesslich in einem eigenen Haus unter zu bringen, kann der nicht am Ort Wohnende gar nicht ermessen. Um so mehr können Sie und Ihre Mitarbeiter stolz darauf sein, dieses grosse Werk mit vereinten Kräften zustande gebracht zu haben.

Ich möchte wünschen, dass Forschungsinstitut und Bibliothek ihre Tätigkeit erfolgreich und in noch reicherem Mass entfalten können, und bitte Sie meine Grüsse und Wünsche der Generalversammlung zu Übermitteln. (1.V.1974)

Prof. Dr. Julius Wilhelm

(Tübingen)

Dass sich die in der freien Welt lebenden Rumänen schon vor einem Vierteljahrhundert, als sie von Alltagsschwierigkeiten geplagt wurden - sie hatten ja aus der Heimat flüchten müssen - sich diesen Mittelpunkt ihrer Kultur gründen konnten, ehrt die Männer, die es vollbrachten;Sie errichteten ein für das Rumänentum unüberschätzbares Werk. Wissenschaft, Kunst und Literatur

gedeihen recht nur, wenn äusserer Zwang sie nicht behindert. Dieser Freiheit entwuchs, genährt von Volksliebe und Volkstreue, das Forschungsinstitut und gewann seine jetztige grosse Bedeutung. ... Diese unvergessbare, längst in die Kulturgeschichte eingegangene Berührung zwischen Siebenbürger Sachsen und Rumänen wiederholte sich, nicht nur für mich allein sondern für meine Freunde und für die von mir in München seit 1959 geleiteten "Südostdeutschen Vierteljahresblätter" durch unsere Beziehungen zum Rumänischen Forschungsinstitut in Freiburg. Damit fand eine der erfreulichsten Begegnung zwischen rumänischem und deutschem Geist ihre Erneuerung im Westen.

Möge diese Verbindung weiter blühen!

Möge vor allem das Rumänische Forschungsinstitut sich noch schöner vollenden!

Dr.Dr. Heinrich Zillich (München)

- - -

TABULA GRATULATORIA

JUBILEUL DE 25 DE ANI
al
BIBLIOTECII ŞI INSTITUTULUI ROMÂN DE CERCETĂRI
din
FREIBURG (GERMANIA)

1. Udo Wolfgang Acker, Salzburg.
2. Dr. Nicolae Adameşteanu, Nauheim.
3. Ulrike Adameşteanu, Nauheim.
4. Adam Alb, Somerset, N.J. (U.S.A.).
5. Prof. Radu Aldulescu, Roma.
6. Msgr. Dr. Raimund Amann, Bonn.
7. Dr. Dumitru Amzăr, Wiesbaden.
8. D. Anastase, sculptor, Elveţia.
9. Dr. Vasile Andrei, Yemen.
10. Prof. Dr. Şerban C. Andronescu, New York.
11. Dr. Emil Apostol, Berlin.
12. R. Apostol, Freiburg.
13. Dr. Victor Apostolescu, Erding.
14. Av. Nicolae Arnăutu, Buenos Aires.
15. Ionel Badea, Brooklyn (U.S.A.).
16. Maior Gh. Balotescu-Bordea, Ettlingen.
17. Prof. Dr. Zevedei Barbu, Univ. Bringhton (Anglia).
18. Ion Bădulescu, Freiburg.
19. George Bălaşu, Dir. ziarului "Cuvântul Românesc", Ontario (Canada).

20. Dr. Erich Beck, Magstadt.
21. Desiderius Bendek, Essen.
22. Prof. Dr. Bernd Bender, Freiburg.
23. Dr. Georgeta Bender, Freiburg.
24. Philomena Bendescu, Delmenhorst.
25. Vianor Bendescu, Delmenhorst.
26. Eliza Berberi-Papaspiridon, Bitolia - Macedonia.
27. Prof. Dr. Mathias Bernath, München.
28. Bibliothek der Universität Freiburg.
29. Bibliothek des Instituts für Weltwirtschaft, Kiel.
30. Edda Biedermann, Mahlberg.
31. Pastor Andreas Birkner, Freiburg.
32. Biserica Ortodoxă Română din Germania, Freiburg.
33. Biserica Ortodoxă Română "Sfinţii Constantin şi Elena", Indianopolis (U.S.A.).
34. Biserica Ortodoxă Română, Paris.
35. Biserica Ortodoxă Română, New Wilmington (U.S.A.).
36. Ing. Petre Blazian, Stuttgart.
37. Dr. Jean Boboc, Paris.
38. George Bocioagă, Chicago.
39. Antoaneta Bodisco, Köln.
40. Ing. Traian Boeru, München.
41. Emmanuel Bogdan, Paris.
42. Theodor Bogdan, Bregenz (Austria).
43. Rotraut Bogdan-Jüngling, Bregenz (Austria).
44. George Boian, New York.
45. Preot Mitrofor Vasile Boldeanu, Paris.
46. Dr. Elke Bornemann, Bonn - Bad Godesberg.
47. Prelat Dr. Hans Bornhäuser, Freiburg.
48. Raoul V. Bossy, m.coresp. al Acad. Române, fost ministru plenip., Geneva.
49. A. Botnar, Korntal.
50. Dr. Faust Brădescu, Champs sur Marne (Franţa).
51. Dr. Arthur Braedt, Korntal.
52. Prof. Dr. Sevold Braga, Dudweiler/Saar.

53. Dr. ing. Richard Brandsch, Freiburg.
54. Prof. Dr. Rolf Brednich, Pfaffenweiler.
55. Otto Brettschneider, Chicago.
56. Prof. Dr. Anna-Dorothee v. den Brincken, Köln.
57. Manola Buchal-Romalo, Strasbourg.
58. Dr. Franz Buding, Bandol (Franţa).
59. Dr. Mircea Buescu, Rio de Janeiro.
60. Preot Hermann Bujard, Freiburg.
61. Nicolae Bujin, Roma.
62. Dr. Emil Bulău, Langenau.
63. Maior Ion Bumbăcescu, Chicago.
64. Bund der Vertriebene, Bonn.
65. Bundesarchiv - Militärarchiv, Freiburg.
66. Bundesinstitut für Ostwissenschaftliche und Internationale Studien, Köln.
67. Dr. Miron Butariu, U.S.A.
68. Tifon Carabato, Bitolia (Jugoslavia).
69. Prof. Dr. Giorgio Caragaţă, Florenţa.
70. Ing. N. G. Caranfil, fost ministru, Forest Hills, N.Y. (U.S.A.).
71. Mircea Carp, München.
72. Prof. Dr. Nicholas Catanoy, Bad Wildungen.
73. Centre International de Dialectologie Générale de l'Université Catholique de Louvain (Belgia).
74. Emil Chastel, Director al Institutului Francez din Freiburg.
75. Ion Cicală, München.
76. Prof. Dr. Alexandru Ciorănescu, Santa Cruz de Tenerife (Spania).
77. Dr. George Ciorănescu, München.
78. Mihai Cismărescu, München.
79. Prof. Eugen Ciucă, sculptor, New York.
80. Prof. Dr. Petre Ciureanu, Genova.
81. Maria Coman, Buenos Aires.

82. Horaţiu Comăniciu, Mundolsheim (Franţa).
83. Prof. Louis Combi, Caromb, Vaucluse (Franţa).
84. Prof. Dr. Jean Comşa, Homburg.
85. Prof. Dr. Leontin Constantinesco, Saarbrücken.
86. Zoe Constantinesco, Saarbrücken.
87. Magdalena Constantinescu, München.
88. Nicolae Constantinescu, Milano.
89. Roger Constantinescu, München.
90. Dr. Maximilian Corbu, Fribourg (Elveţia).
91. Val Cordun, Bad Hersfeld.
92. Prof. Dr. Brutus Coste, New York.
93. John Covinea, East Chicago.
94. P. S. S. Episcop Vasile Cristea, Roma.
95. Prof. Dr. V. S. Cristea, Neufmoutier-en-Brie (Franţa).
96. Căpitan ing. M. Crutzescu
97. Dr. Herbert Czaja, Stuttgart.
98. Englantina Daşchievici, Chicago.
99. Christof Deffert, Homburg.
100. Helmuth Dettinger, consul, Freiburg.
101. Prof. Dr. Olaf Deutschmann, Utting/Ammersee.
102. Dr. Nicolae Dima, New York.
103. Cornelius Dimitriu, Chicago.
104. Ingeborg-Maria Dimitriu, Nürnberg.
105. Prof. Dr. Ion G. Dimitriu, Nürnberg.
106. Hans Diplich, poet, Frankenholz/Saar.
107. Dr. Neagu Djuvara, Niamey (Nigeria).
108. Kurt Döring, Freiburg.
109. Preot Ing. Mircea E. Domitriu, Le Pecq (Franţa).
110. Prof. George Drozdowski, Klagenfurt (Austria).
111. Dr. Cornel Dumitrescu, Forest Hills, N.Y. (U.S.A.).
112. Ion Dumitru, scriitor, München.
113. Av. Vergiliu Eftimie, Berlin.
114. Dr. Theodor Eggers, Freiburg.

115. Prof. Dr. Mircea Eliade, Chicago.
116. Prof. Dr. W. Th. Elwert, Mainz.
117. Dr. I. V. Emilian, Dir. ziarului "Stindardul",München.
118. Prof. Nikolaus Engelmann,
119. Episcopia Ortodoxă Română, Jackson (U.S.A.).
120. Prof. Enver Esenkova, Istanbul.
121. Evangelischer Kirchenkreis, Freiburg.
122. Ing. Georg Fagiura, Saarbrücken.
123. Friedrich Fiechtner, Stuttgart.
124. Dr. Ion Fleşeriu, Madrid.
125. Prof. Dr. Otto Folberth, Salzburg.
126. Dr. Jürgen Förster, Freiburg.
127. Maria Frauenknecht, Mainz.
128. Eugenia Frateş-Caragaţă, pictoriţă, Florenţa.
129. Freiburger Burschenschaft Teutonia.
130. Prof. Dr. Hugo Friedrich, Freiburg.
131. Octavian Frunză, Londra.
132. Dorina Gabor, Viena.
133. Ing. Walter Gabor, Viena.
134. Sava I. Gârleanu, etnolog, Lund (Suedia).
135. Prof. Dr. D. Găzdaru, Buenos Aires.
136. Prof. Maria Găzdaru, Buenos Aires.
137. Dr. med. Irene Găzdaru de Vodvarka, Buenos Aires.
138. Rigmar Georgescu-Olenin, Copenhaga.
139. Dr. Ştefan Georgescu-Olenin, scriitor, Copenhaga.
140. Victoria Georgescu-Tolla, Bitolia (Jugoslavia).
141. General Ion Gheorghe, München.
142. Alexandru Ghica, Paris.
143. George Ghiţea, Salò (Italia).
144. Mariţa Ghiţea, Salò (Italia).
145. Prof. Dr. Wilhelm Giese, Hamburg.
146. Dr. Nikolaus Glaschy, Freiburg.

147. Oskar Gollob, Freiburg.
148. Dr. Franz Görner, Berlin.
149. Dr. Garnier, Freiburg.
15o. Reverend Radu Graţian, Indianopolis (U.S.A.).
151. Georges Greciano, Paris.
152. Alice Gross, L.B.-Neckarweihingen.
153. Sergiu Grossu, Courbevoie (Franţa).
154. Aurelia Grosu, Portland (U.S.A.).
155. Dr. Klaus Günther, Schorndorf.
156. Prof. Ioan Guţia, Roma.
157. Gottfried Habenicht, etnomuzicolog, Freiburg.
158. Msgr. Ernst Haik, Peterslahr.
159. Georg-Eugen Harting, Waldkirch.
16o. Adolf Hasenhöhrl, Ministerial Dirigent, Stuttgart.
161. Prof. Dr. Klaus Heitmann, Heidelberg.
162. Prof. Dr. Andreas Hillgruber, Köln.
163. Prinz Franz von Hohenzollern-Sigmaringen.
164. Matei Hojbotă, Toronto (Canada).
165. Vintilă Horia, scriitor, Madrid.
166. Dr. Constantin Horodniceanu, Veneţia.
167. Ing. Nicolae Horodniceanu, San-Juan (Argentina).
168. General-Leutnant Botho Graf von Hülsen, Freiburg.
169. Vasile Iasinschi, fost ministru, Madrid.
17o. Virginia Iasinschi, Madrid.
171. Dorina Ienciu, Huningue (Franţa).
172. Virgil Ierunca, scriitor, critic literar, Dir. revistei "Limite", Paris.
173. Institut für Deutsche Philologie, Univ. Innsbruck.
174. Institut Français, Freiburg.
175. Institut für Ostdeutsche Volkskunde, Freiburg.
176. Institut für Ostrecht, München.
177. Institut für Universalgeschichte, Univ.Salzburg.
178. Institut für Ur- und Frühgeschichte, Freiburg.
179. Institut für Völkerkunde, Univ. Köln.

18o. Institut für Weltwirtschaft, Kiel.
181. Institut für Wissenschaftliche Ordenskunde, Berlin.
182. Angela Ionescu, San Francisco.
183. Ioana-Maria Ionescu, etnolog, Freiburg.
184. Maria Iser, Buenos Aires.
185. Petre Iser, Buenos Aires.
186. Dr. Eva Kalthoff, Mainz.
187. Exz. Weihbischof Walter Kampe, Limburg/Lahn.
188. Katholisches Auslandssekretariat, Bonn.
189. Prof. Dr. Wolfgang Kehr, Freiburg.
19o. Dr. Eugen Keidel, Oberbürgermeister, Freiburg.
191. Otto Klett, Gerlingen.
192. Dr. Kurt G. Klietmann, Berlin.
193. Dr. Fritz Klingler, Linz (Austria).
194. Prof. Dr. Walter König, Reutlingen.
195. Dr. Hermann Kopf, Freiburg.
196. Preot Josef Krassler, Stuttgart.
197. Dr. Günter Kraus, Schorndorf.
198. Prof.univ. Viorica Krauss-Ursuleac, artistă lirică, Ehrwald (Austria).
199. Prof. Dr. Werner Kündig-Steiner, Zürich.
2oo. Prof. Dr. Johannes Künzig, Freiburg.
2o1. Stefan Kurki, Badenweiler.
2o2. Prof. Dr. Gottfried Kurth, Braunschweig.
2o3. Landesverband der Buchenlanddeutschen, Stuttgart.
2o4. Landsmannschaft der Dobrudschadeutschen, Gerlingen.
2o5. Traian Larionescu, Evanston, Ill. (U.S.A.).
2o6. Remus Lazăr, Berwyn (U.S.A.).
2o7. Abel Lefèvre, Freiburg.
2o8. Peter Leonhardt, München.
2o9. Prof. Dr. W. Lettenbauer, Freiburg.
21o. Prof. Dr. Horst Linde, Freiburg.
211. Dietmar Lindemann, Homburg.
212. Prof. Dr. Alf Lombard, Lund (Suedia).

213. Margarethe Lörz, bibliograf diplomat, Freiburg.
214. Monica Lovinescu, critic literar, Paris.
215. Prof. Dr. Eugen Lozovan, Skodsborg (Danemarca).
216. Hans Ludwar, München.
217. Prof. Dr. Gino Lupi, Milano.
218. Virginia Lupi dall'Orto, Milano.
219. Veturia Mănuilă, New York.
220. I. N. Manzatti, compozitor şi scriitor, Milano.
221. Prof. Bruno Manzone, Roma.
222. Dr. Nicolae Marian, Geneva.
223. Prof. Dr. Constantin Marinescu, m. coresp. al Acad-Române, Sèvres.
224. Vasile Martea, Rastatt.
225. Ing. Emil Mărcuşiu, Urbana, Ill. (U.S.A.).
226. Adele Meder, Freiburg.
227. Prof. Dr. Harri Meier, Bonn.
228. Paul Memos, Boston (U.S.A.).
229. Prof.Dr. Hans Joachim von Merkatz, Bonn-Bad Godesberg.
230. Dr. Jean Miloé, Paris.
231. Franz Minges, Villingen.
232. Preot Dr. Alexandru Mircea, Palma del Mallorca.
233. Ioan I. Mirea, pictor, Paris.
234. Petre Mişa, Buenos Aires.
235. Dr. Karl Mocker, Staatssekretär, Stuttgart.
236. Preot N. Moldovan, New Wilmington (U.S.A.).
237. Clement Munteanu, jurnalist, Freiburg.
238. Emmanuella Basil Munteanu, Paris.
239. Ştefan Munteanu, Dir. revistei "Micron", Oakland (U.S.A.) (U.S.A.).
240. Carmen Mureşanu, Saarbrücken.
241. Prof. Dr. Liviu P. Mureşanu, Saarbrücken.
242. Preot Dr. Florian Müller, Durbach.
243. Hans-Peter Müller, pianist şi compozitor, Freiburg.
244. Prof. Dr. Wolfgang Müller, Freiburg.

245. Dr. Demostene Nacu, Chatenay-Malabry (Franţa).
246. Dr. Constantin Nagacevschi, München.
247. Rosemarie Nagacevschi, München.
248. Dr. John Gr. Nandriş, Londra.
249. Mabel Nandriş, Cambridge (Anglia).
250. Nikolaus Netzhammer, Bonn-Bad Godesberg.
251. Edmund Neumann, Böblingen.
252. Dir. Karl Ludwig Nicol, Freiburg.
253. Ing. Sorin Nicolae, Rheydt.
254. Dominik Nicolaescu, pictor, New York.
255. Ing. Marcel Nicolau, Köln.
256. Ioana Olteş, pictoriţă, Paris.
257. George Onciul, Ansbach.
258. Mircea Orendovici, Freiburg.
259. Ostdeutscher Kulturrat. Stiftung für Kulturelle Zusammenarbeit e.V., Bonn.
260. George Paladi, Paris.
261. Alexandru Pană, sculptor, München.
262. Prof. univ. Maria Pană-Buescu, Offenbach.
263. Constantin Papanace, fost ministru-adj., Salò (Italia).
264. Zoe Papanace, Salò (Italia).
265. Dr. Dumitru Pârâu, Freising.
266. Geta Pârvulescu, Freiburg.
267. Maior Alexandru Păunescu, Freiburg.
268. Prof. Dr. Silvio Pellegrini, Pisa.
269. Ing. Iancu Perifan, Paris.
270. George Petre, Turramurra (Australia).
271. Pastor-Dekan Hans Petri, Leonberg.
272. Prof. Dr. Helmut Petri, Köln.
273. Ana Petri-Müller, soprană lirică, Freiburg.
274. Dr. Max Demeter Peyfuss, Maria Enzersdorf (Austria).
275. Prof. Dr. Paul Philippi, Heidelberg.
276. Stelian Pletea, Berlin.

277. Dr. Hans Walter Poll, Köln.
278. Dr. Ferdinand Polli, Lausanne (Elveţia).
279. Dr. Denise Pop-Câmpeanu, Choisy-le-Roi (Franţa).
280. Dr. Grigore Pop-Câmpeanu, Choisy-le-Roi (Franţa).
281. Prof. Dr. Augustin Popa, New York.
282. Aurica Popa, Freiburg.
283. Protoiereu D. Em. Popa, Freiburg.
284. Nicolae Popa, Coronado/Buenos Aires.
285. Dr. Virgil Popa, Haga.
286. Prof. Dr. Mircea Popescu, Roma.
287. Ovidiu Popescu, Canada.
288. Av. Romulus Popescu, Boras (Suedia).
289. Maria S. Popescu-Moraldi, Roma.
290. Prof. Dr. Ion Popinceanu, Erlangen.
291. Dr. Mardarie Popinciuc, Buenos Aires.
292. Constantin Prejbeanu, Regensburg.
293. Dr. Clotilde Prodan, Freiburg.
294. Prof. Dr. Mihail Prodan, Freiburg.
295. Serge Prodhon, Echirolles (Franţa).
296. Octave Prour, Paris.
297. Dir. Alfred Prox, Blaubeuren.
298. Dr. Artur Quintana-Font, Freiburg.
299. Prof. Dr. Alexandru von Randa, Salzburg.
300. Elisabeth Raţiu, Londra.
301. Dr. Ion Raţiu, Dir. ziarului "Presa Română Liberă" Londra.
302. Hans Fr. Rausch, Freiburg.
303. Prof. Dr. Aureliu Răuţă, Madrid.
304. Lt.-Colonel Eduard Ressel, Rio de Janeiro.
305. Revista "Bună Vestire", Roma.
306. Revista "Destin", Madrid.
307. Revista "Limite", Paris.

308. Revista "Micron", Oakland (U.S.A.).
309. Revista "România Democrată", Queens/N.Y.
310. "Revista Scriitorilor Români", München.
311. Prof. Dr. Alfred Riemensperger, Freiburg.
312. Prof. Dr. Gerhard Rohlfs, Tübingen.
313. Ing. Mihnea Romalo, Offenbach.
314. Anca Romalo-Buescu, pictoriţă, Offenbach.
315. Romanisches Seminar der Universität Bonn.
316. Romanisches Seminar der Universität Heidelberg.
317. Romanisches Seminar der Universität Mainz.
318. Prof. Dr. Franz Ronneberger, Nürnberg.
319. Livia Russu, Scheidt/Saar.
320. Dr. Carmen Sabău, Downers Grove, Ill. (U.S.A.).
321. Dr. Mircea Sabău, Downers Grove, Ill. (U.S.A.).
322. Prof. Dr. Edward Sangmeister, Freiburg.
323. Prof. Dr. Lascăr Săveanu, Bahia Blanca (Argentina).
324. S. Exz. Erzbischof Dr. Hermann Schäufele, Erzbistum-Freiburg.
325. Prof. Dr. Peter Scheibert, Marburg.
326. Johann Scheibling, Freiburg.
327. Dr. Gerhard Schmidt, Wiesbaden.
328. Gundel Schmidt, München.
329. Prof. Dr. Ludwig Schmidts, Giesen.
330. Frhr. Caspar Schrenck-Notzig, Starnberg.
331. Prof. Dr. Klaus-Henning Schroeder, Berlin.
332. Dr. Oskar Schuster, Bonn-Bad Godesberg.
333. Franz Schuttack, Dir. ziarului "Der Donauschwabe", Aalen/Württ.
334. Prof. Dr. Fr. Schürr, Konstanz (Elveţia).
335. Dr. Anton Schwob, Innsbruck (Austria).
336. Seminar für Geschichte Osteuropas und Südosteuropas, Universität München.
337. Povl Skårup, Tilst/Arhus (Danemarca).

338. Prof. Dr. Ilie Smultea, Trinidad (U.S.A.).
339. Dr. Dan Socolescu, Karlsruhe.
340. Dr. Rodica Socolescu, Karlsruhe.
341. Ing. Caranfil Spânachi, Gelsenkirchen-Buer.
342. Adele Sporea, München.
343. Dr. Constantin Sporea, Dir. "Revistei Scriitorilor Români", München.
344. Staatsbibliothek der Stiftung Preussischer Kulturbesitz - Osteuropa Abteilung.
345. Stadt Freiburg.
346. Prof. Dr. Georg Stadtmüller, München.
347. Dr. Paul H. Stahl, Paris.
348. Prof. Dr. M. Stamatiad, Buenos Aires.
349. Gheorghe Stanomir, Heidelberg.
350. Prof. Dr. Helmut Stimm, München.
351. Dr. Traian Stoicoiu, Calgary/Alberta (Canada).
352. Prof. Dr. Karl Strumpp, Stuttgart.
353. Dr. Victor Suciu, Aachen.
354. Südost-Institut, München.
355. Südostdeutsches Kulturwerk, München.
356. Dr. Rotraut Sutter, Mutters bei Innsbruck (Austria).
357. Av. N. Şeitan, Buenos Aires.
358. Dr. Alexandru Şuga, Köln.
359. Dr. F. Taborszky, Gundelfingen.
360. Dr. George Tase, München.
361. Dr. Ana L. Tătaru, Heidelberg.
362. Msgr. Dr. Aloisie Tăutu, Dir. revistei "Bună Vestire", Roma.
363. Mihail Teodorescu, Weingarten.
364. Ion Teodorescu-Făget, Dir. revistei "România Democrată" Queens/N.Y.
365. Dr. Gerhard Teich, Kiel.
366. Prof. Atis Teichmanis, Freiburg.

367. Dr. ing. Aurel Teuşan, Wallburg.
368. Ing. Alexander S. Theodoru, New London (U.S.A.).
369. Dr. Nina Theodoru, New York.
370. Radu M. Theodoru, Paris.
371. Ing. Stefan Gheorghe Theodoru, New York.
372. Prof. Dr. Hans Thieme, Institut für Rechtsgeschichte Univ. Freiburg.
373. P.S.S. Episcop Valerian Trifa, Jackson/Michigan (U.S.A.).
374. Gregory Tudoran, Chicago.
375. Prof. Dr. Emil Turdeanu, Fresnes (Franţa).
376. Dumitru Ţepeneag, scriitor, Paris.
377. A. Ţucneanu, Buenos Aires.
378. Dr. Constantin I. Untaru, Sydney (Australia).
379. Prof. Dr. George Uscătescu, Dir. revistei "Destin", Madrid.
380. Preot Achidim Uşeriu, Washington,D.C.
381. Eugenia Uşeriu, Washington, D.C.
382. Prof. Ioan Vinţan, Freiburg.
383. Mihai A. Vînătoru, Plainfeld, N.J. (U.S.A.).
384. Irina Vuattolo, Buenos Aires.
385. Dr. Rudolf Wagner, München.
386. Prof. Dr. Ernst Wallner, Heidelberg.
387. Dr. Ulrich Weber, Karlsruhe.
388. Prof. Dr. Hugo Weczerka, Marburg/Coppel.
389. Dana Welch, Portland (U.S.A.).
390. Prof. Dr. Bernhard Welte, Freiburg.
391. Dr. Waltraut Werner, Dir. Instit. für Ostdeutsche Volkskunde, Freiburg.
392. Adriana Westwater, Stevenhage (Anglia).
393. Prof. Dr. Julius Wilhelm, Tübingen.
394. Lotte Wilhelm, scriitoare şi publicistă, Freiburg.
395. Prof. Dr. A. Van Windekens, Pellenberg (Belgia).

396. Heinrich Windelen, fost ministru, Warendorf.
397. Prof. Oskar Wittstock, Freiburg.
398. Dr. Antonia Wolpert, Neustadt.
399. Dr. Martha Wolters Kreuter, Freiburg.
400. Dr. Kurt Wottge, Ministerialrat, Stuttgart.
401. Ing. Mircea Xantulis, Saarbrücken.
402. Virginia Xantulis, Saarbrücken.
403. S. Zahariadi, Buenos Aires.
404. Dumitru Zamani, Buenos Aires.
405. Prof. Josef Zettel, Lörrach.
406. Ziarul "Cuvântul Românesc", Ontario (Canada).
407. Ziarul "Der Donauschwabe", Aalen/Württ.
408. Ziarul "Presa Liberă Română", Londra.
409. Ziarul "Stindardul", München.
410. Dr., Dr.h. Heinrich Zillich, Starnberg.
411. Prof. Dr. Harald Zimmermann, Saarbrücken.
412. Dr. Wolfgang Zwingmann, Freiburg.

- - -

IN MEMORIAM

Pentru a nu li se uita în veci gândul şi fapta lor cea bună, amintim numele colaboratorilor şi prietenilor Bibliotecii şi Institutului - români şi străini - plecaţi dintre noi.

Fie ca bunul Dumnezeu să le odihnească sufletele în Împărăţia Lui.

1. Colonel Dumitru Alexandrescu, München.
2. General George Băgulescu, Nisa.
3. Jakob Becker, Germania.
4. Msgr. Ovidiu Bejan, Roma.
5. Dimitrie Beratti, fost ministru, Roma.
6. Dimitrie Berea, pictor, Paris.
7. Raoul V. Bossy, m.coresp.al Acad. Române, fost ministru plenipotenţiar, Geneva.
8. Av. Constantin Braga, Germania.
9. Prof. Dr. Constantin Brăiloiu, Geneva.
10. Prof. Victor Buescu, Lisabona.
11. Dumitru Buracu, Salonic (Grecia).
12. Prof. Dr. Alexandru Busuioceanu, Madrid.
13. Prof.sec. George Cârsteanu, München.
14. Gisela Cesnicovschi, Freiburg.

15. Maria Cesnicovschi, Freiburg.
16. Prof. sec. Modest Cesnicovschi, Freiburg.
17. General Platon Chirnoagă, Germania.
18. Prof. Dr. D. N. Ciotori, m.coresp. al Acad. Române, Paris.
19. Aron Cotruş, poet şi scriitor, California.
2o. Virginia Cotruş, Madrid.
21. Dumitru Damian, fost Consul al României, Geneva.
22. Nicolae Dianu, fost ministru, Paris.
23. Colonel B. Ebenhöh, Freiburg.
24. Dr. Nicolae A. Florescu, Sydney (Australia).
25. Margarethe Flötzer, Freiburg.
26. Alexandrina Fontaine, Paris.
27. Prof. Dr. Marcel Fontaine, Paris.
28. Grigore Gafencu, fost ministru, Paris.
29. Prof. Dr. Ernst Gamillscheg, Tübingen.
3o. Zoe Gârbea-Tomellini, Genova.
31. Av. Ilie Gârneaţă, Germania.
32. Maria Gollob, Freiburg.
33. Georges Greciano, Paris.
34. Prof. sec. Ionel Grigoriu, U.S.A.
35. Vasile Grigorovici, Germania.
36. Valeria Grossar, Freiburg.
37. Prof. Arthur Hartmann, Brazilia.
38. Ioana Herescu, Londra.
39. Prof. Dr. Nicolae Herescu, Paris.
4o. Prof. Dr. Anton Hilckmann, Mainz.
41. Prinţ Friedrich-Wilhelm von Hohenzollern-Sigmaringen.
42. Prof. Dr. Walter Hoffmann, München.
43. Principesa Ioana, Lausanne.
44. Prof. Dr. Claudiu Isopescu, Roma.
45. Colonel Werner Kiewitz, Freiburg.
46. Dr. Nicolae Lahovary, fost ministru, Neuchâtel.
47. Prof. Dr. Scarlat Lambrino, Lisabona.

48. Preot Dr. Mile Lefter, Buenos Aires.
49. Ana-Maria de Luca, Roma.
5o. Arhimandrit Ştefan Lucaciu, U.S.A.
51. Dr. Sabin Mănuilă, U.S.A.
52. Prof. Dr. Dem. Şt. Marin, Bari (Italia).
53. Ing. Mihail Marinescu, U.S.A.
54. Gheorghe Miron, Paris.
55. Alexandrina Mititelu, lector univ. Padova.
56. Preot Bonaventura Morariu, Roma.
57. Prof.Dr. Basil Munteanu, Paris.
58. Prof. Dr. Grigore Nandriş, Londra.
59. Prof. Franz Neuhold, München.
6o. Alberto Olivotto, Italia.
61. Prof. Dr. Emanoil Panaitescu, Roma.
62. Prof.univ. Maria Pană-Buescu, pictoriţă, Offenbach.
63. Pantelimon Pană-Călinescu, Köln.
64. Prof. sec. Gheorghe Perdichi, U.S.A.
65. Nicolae Petrescu-Comnen, fost ministru plenipotenţiar, Florenţa.
66. Prof. Dr. Eugène Pittard, Geneva.
67. Prof. Dr. Sever Pop, Louvain (Belgia).
68. Prof. Dr. Augustin Popa, U.S.A.
69. Prof. Dr. Mircea Popescu, Roma.
7o. Martha Popinceanu, Germania.
71. Dr. Andrei Popovici, U.S.A.
72. Lucia A. Popovici, Geneva.
73. Prof. Dr. Vasile Posteucă, Kentuky (U.S.A.).
74. Prof. Ion Protopopescu, fost ministru, Madrid.
75. I.P.S.S. Vissarion Puiu, Mitropolit al Bucovinei, Viels-Maison (Franţa).
76. Dr. George Racoveanu, scriitor şi publicist, Freising.
77. Prof. Dr. Alexandru von Randa, Salzburg.
78. Prof. Dr. Günter Reichenkron, Berlin.
79. Dr. George Roşu, U.S.A.
8o. Alfred San-Galli, Freiburg.

81. Dr. Constantin Sassu, Freising.
82. Prof. Dr. Ion Sân-Giorgiu, Germania.
83. Julius Schorscher, Germania.
84. Prof. Dr. Petre Sergescu, Paris.
85. Graf Constantin Stamati, Freiburg.
86. Anişoara Stan, New York.
87. Gheorghe Stoia, München.
88. Siegfried Suck, Freiburg.
89. Florica Tabacovici, pictoriţă, Paris.
90. Prof. Preot Frédéric Tailliez, Metz (Franţa).
91. Leokadia Teuşan, Freiburg.
92. Maria Teuşan, Wallburg.
93. Ştefan Teuşan, Wallburg.
94. Dr. Franz Thierfelder, Stuttgart.
95. Colonel Ion Tomoroveanu, Paris.
96. Dr. Luise Treiber-Netoliczka, Germania.
97. Arhipresviter Emilian Vasiloschi, Düsseldorf.
98. Ion Velicu, scriitor, New York.
99. Gil Vircy, jurnalist, Bruxelles.
100. Antoaneta Vischer, Germania.
101. Martin Vorgrimler, Director "Caritas Verband", Freiburg.
102. Principesa Luise zu Wied, Neu Wied (Germania).
103. Msgr. Vasile Zăpârţan, Rectorul Misiunii Greco-Catolice Române din Germania, München.

****

LISTA FIGURILOR

PLANŞA I - Începuturile Bibliotecii Române din Freiburg (fotografie executată la 10 Iulie 1949).

PLANŞA II - Primele publicaţii ale Bibliotecii Române din Freiburg (1950-1951).

PLANŞA III - Localul din Mercystrasse:
sus - vedere parţială a bibliotecii;
jos - Micul Panteon.

PLANŞA IV - Stânga - noul local din Uhlandstrasse.
Dreapta - vedere parţială a vestibulului de la parter.

PLANŞA V - Aspecte din Bibliotecă (localul din Uhlandstrasse)

PLANŞA VI - Sus - vestibulul etajului I. Donaţia familiei Prof. Marcel Fontaine.
Jos - un colţ al Muzeului.

PLANŞA VII - Stânga - costumul muscelean al Reginei Elisabeta (Carmen Sylva)
Dreapta - costume de Muscel (vitrina din dreapta fotografiei conţine costumul care a aparţinut familiei savantului Bogdan Petriceicu Haşdeu).

PLANŞA VIII - Sus - colţ al muzeului.
Jos - donaţia de medalii a sculptorului D. Anastase (jos stânga - efigia Profesorului Gino Lupi, executată de sculptorul Eugen Ciucă).

Cu excepţia fotografiilor cuprinse în Planşa I, toate celelalte au fost executate de Foto Willy PRAGHER, Freiburg.

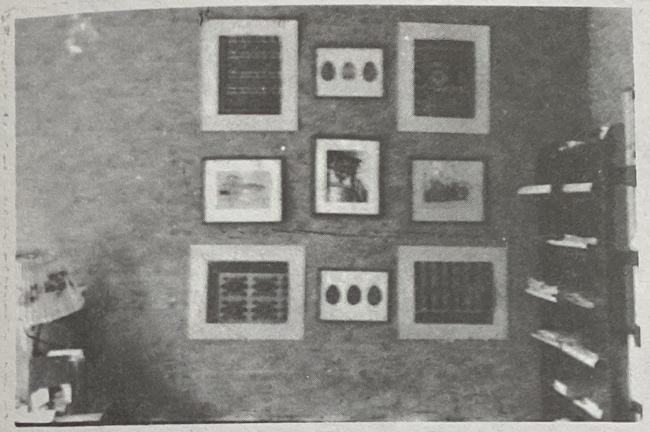

PLANŞA II

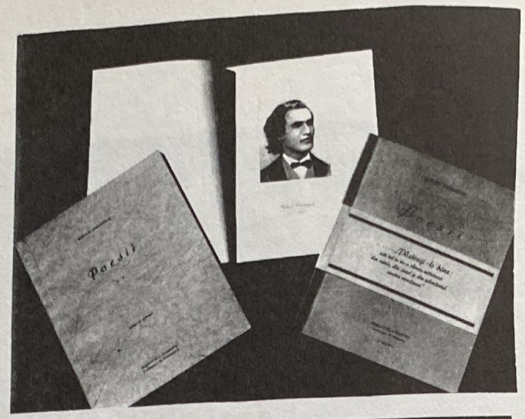
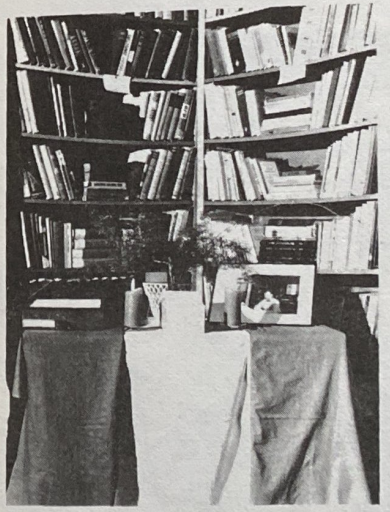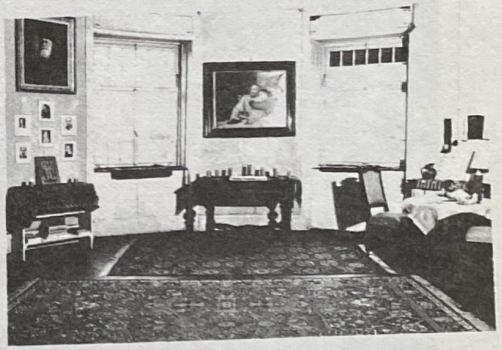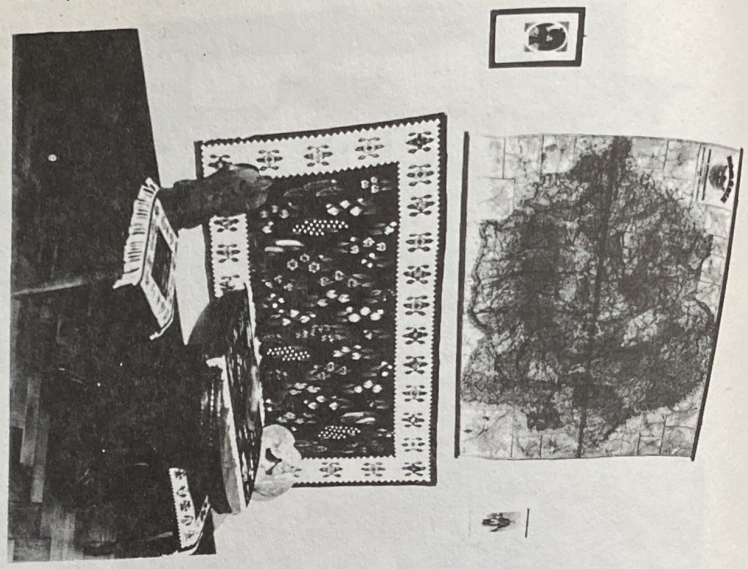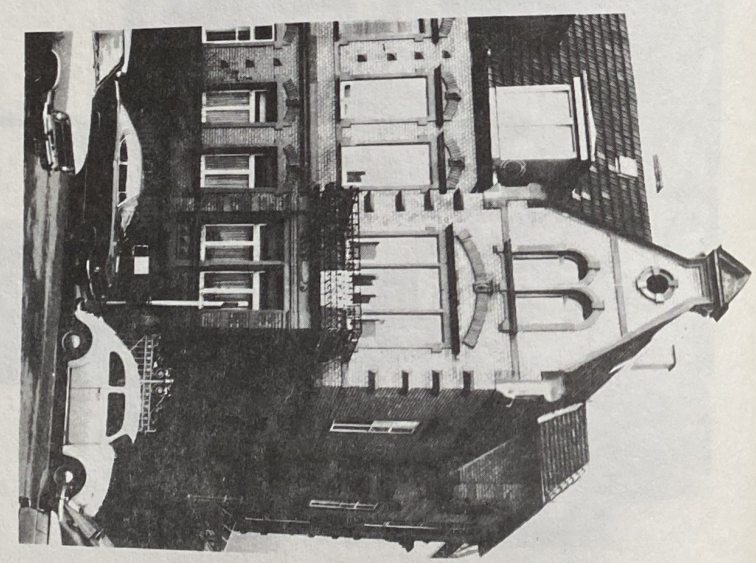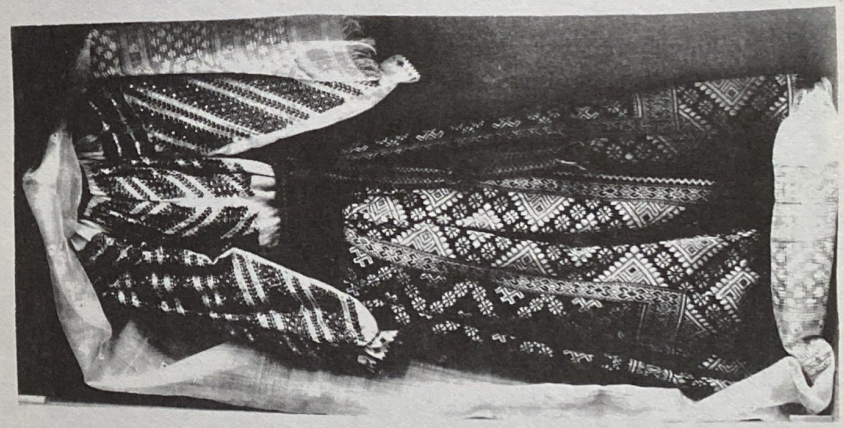
PLANŞA III